

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1066559/12

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב מרדכי מזרחי בר אור, הרב מאיר פרימן

המבקש: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר משה מיטלמן)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד עו"ד שי זילברברג)

הנדון: דחיית טענות האיש לביטול גט בגין הפרת הסכם הגירושין

פסק דין

הצדדים התגרשו, ולאחר מכן הוגשה תביעת הבעל המבקש להורות שהגט בטל עקב תרמית מצד האשה.

עם השלמת הדיון לבירור התביעה, נחלקו הדעות בין הדיינים, ולהלן פסק הדין הניתן בתביעה זו.

דעת הרוב

השתלשלות האירועים בין הצדדים

הצדדים נישאו בחו"ק כדמו"י ולהם שני ילדים.

כשלוש שנים מיום הנישואין התגלע סכסוך בין הצדדים שבמהלכו הצדדים נפרדו למגורים נפרדים. הסכסוך החל לאחר שלאשה התברר שהבעל סובל מבעיה נפשית קלה, שהעלים ממנה לפני הנישואין. בהמשך אירע פירוד בין הזוג, ולאחר מכן הגישה האשה לבית המשפט תביעת מזונות ומשמורת, וכעבור כעשרה ימים, מיד לאחר פסח תשע"ה, עזב הבעל את הארץ, וניתק כל קשר עם אשתו, שלא ידעה היכן בעלה נמצא.

כעבור תשעה חודשים הגישה האשה תביעת גירושין, ורק לאחר מאמץ ניכר של בית הדין התברר שהבעל נמצא בחו"ל בעיר פלונית, והשתלב שם כאברך בכולל אברכים.

התנהל מו"מ עם הבעל וגורמים מטעמו במגמה להביא להשלמת ההליך בסידור גט, ובסופו של דבר, כעבור קרוב לשלוש שנים ממועד עזיבת הבעל את הארץ, ביום ו' בשבט תשע"ח נכתב גט בבית דין במקום הימצאו. בתחילה נמסר הגט באותו מעמד לשליח קבלה שהאשה מינתה, ולאחר מכן נשלח לאשה, והיא קיבלה אותו כאן בבית הדין באמצעות שליח שני שהתמנה כשליח הולכה של הבעל.

לאחר השלמת הסדרת הגט חזר הבעל לארץ, והגיש בקשה להורות על ביטול תוקף הגירושין, וטען שהאשה נהגה ברמאות, וכי כתוצאה מכך הגט הינו במעמד של "גט מוטעה", ודינו להתבטל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביום כ"ה כסלו תשע"ט (03/12/2018) ניתנה החלטה לעיכוב זמני של נישואי הצדדים, וההליך לבירור הבקשה נמשך עד השלמת בירור הנתונים העובדתיים העומדים ביסוד הבקשה. כעת, עם השלמת ההליכים המשפטיים הרלבנטיים, ולאחר שהתקיים דיון בתביעה לגופה, והוגשו סיכומי טענות הצדדים, ניתן בזאת פסק הדין.

הנתונים הרלבנטיים לבירור השאלה הם:

א. הבעל עזב את הארץ, ובתחילה העלים את המקום שבו נמצא, וגם לאחר שהתברר סירב לתת גט אלא בתנאים שהציג, אך בסופו של דבר הוסדרה הסכמה ועל יסוד הסכמה זו הוסדרו הגירושים.

עוד יצוין כי בעקבות תביעת האשה לבית המשפט, שהוגשה עם פרוץ הסכסוך, התנהל הליך בבית המשפט שבסיומו ניתנו פסקי דין בתביעת המזונות והמשמורת. בדיון שהתקיים ביום כ"א אייר תשע"ו (29/05/2016) הופיע אבי הבעל שהודיע לבית הדין על מקום המצאו של הבן, וכן הבהיר את הסיבה שעזב את הארץ, ולהלן מפרוטוקול הדיון:

"ביה"ד: הזמנו אותך לברר איפה נמצא הבעל, האם אתה מאשר שהוא נמצא בישיבה פלונית..

האב: הוא נמצא בבית מדרש במקום פלוני. כל ההסתכלות על הסיפור הזה כאילו יש כאן עיגון, הוא טעות מעיקרו, הבן שלי לא מעגן אותה, הוא ביקש דבר אחד, דין תורה.

ביה"ד: מדוע הוא לא חוזר לכאן לתבוע את הבקשה הזו?
האב: הם התעללו בו, ופנו לערכאות, הוא נסע לחו"ל לא על דעת לברוח, רק להתרענן על הסבל שעשו לו, לא נתנו לו לראות את הילדים חודשיים.
ביה"ד: יש כלים מקובלים לקבל סעד בבעיות בהסדרי ביקורים, פונים לביה"ד ומוציאים צו, למה הוא לא פנה לביה"ד, וביה"ד היה מתייחס בהתאם למקובל, למה צריכים לעבור לעבר לים?

האב: אני לא מנהל את החיים של הבן שלי, זה טעות שורשית שניסו ליצור צד התביעה, אני לא מנהל שום צד בחיים שלו, כל מה שהוא עשה על דעת רבותיו, היא תבעה אותו בבית משפט חילוני על מנת להוציא אותו מאורח חיים שלו כאברך לצאת לשטוף מדרגות, כדי שהיא תתחתן עם אחר, ויהיה הוא עומד ומשמש לפניהם".

לאחר דיונים נוספים ומו"מ ממושך שהתקיים בעת שהבעל עדיין שוהה מעבר לים, ולאחר שהתברר שהבעל מסכים לתת גט ללא תנאים ואינו מציב דרישות לקבל זכויות ממון שאינו זכאי להם, אלא האשה עמדה על זכותה להגיש תביעות ממון מסוגים שונים לרבות תביעות נזיקין וכן תביעות מזונות בבית המשפט, דבר שהבעל ביקש למנוע ולהבטיח עצמו מהן, ניתנה החלטה מיום כ"ד חשוון תשע"ח (13/11/2017) שבה נכתב:

"הבעל באמצעות ב"כ שהופיע לדיון האחרון, הודיע על הסכמתו לתת גט, ואינו מתנה את מתן הגט בתנאים שאין להם הצדקה עפ"י ההלכה. מצד הבעל קיימת הסכמה לתת גט בתנאים סבירים עפ"י שיקול דעת בית הדין, וללא כל "סחיטה" מצדו בדרישות מהאשה שאינה חייבת עפ"י דין תורה. אדרבה הבעל הציע לאשה פיצוי גבוה ומכובד, והאשה מטעמים השמורים עמה, סבורה שבמסגרת הליכים משפטיים בערכאות תוכל להוציא מהבעל סכומי כסף גבוהים יותר. בנסיבות אלו אין יותר יסוד הלכתי לטענה על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עגינות האשה, הואיל וכבר נמצא לכך מענה ראוי. עמדת האישה כיום היא ניסיון לנהל מאבק משפטי נוסף כדי לזכות בסכומי כסף גבוהים יותר".

עוד נכתב באותה החלטה:

"בית הדין שב וממליץ לתובעת לשים קץ להתנהלות הנ"ל, ולהשלים את ההליך בו החלה בהסכמה, במסגרת הסכם כולל. בכך האישה תחסוך מעצמה התדיינות משפטית נוספת בערכאות, העלולה להביא להמשך המצב הנוכחי לפרק זמן ממושך, כאשר בידה להביא לסידור הגט בהקדם וסיום הליכים אלה במסגרת הסכם הוגן שהצדדים היו אמורים להשלימו".

בעקבות החלטה זו ולאחר שהאשה נוכחה שבנסיבות המתוארות לא ניתן פסק דין לכפיית הבעל בגירושין, הודיעה האשה שהיא חוזרת בה מעמדתה הקודמת ובהודעה כתובה לבית הדין כתבה:

"לאור דברי כב' ביה"ד בהחלטתו, לפיה עד אשר הסמכות בנושאי המזונות, המשמורת והנזיקין, תעבור לבית הדין הנכבד, אין בכוונתו להוציא לפועל את פסק דינו לכפיית גט, מודיעה התובעת כי היא מסכימה להעברת הסמכות בענייני המזונות, המשמורת ובענייני הנזיקין לכב' ביה"ד. הסיבה היחידה העומדת בבסיס החלטה זו הוא רצונה של התובעת להמשיך בחייה ולא להמשיך להיות כבולה למי שאינו מעוניין בה וחי מזה כ- 3 שנים בחו"ל".

בעקבות הודעה זו התקיים מו"מ על פרטי ההסכם, ובדיון שהתקיים בבית הדין ביום כ"ז טבת תשע"ח (14/01/2018) במעמד האשה ובא כוחו וכן שני באי כח מטעם הבעל, עו"ד וטו"ר, סוכם על מתווה שבו תועבר הודעה מוסכמת לבית המשפט לענייני משפחה, ולפיו הדיונים בענייני המשמורת והמזונות יועברו לבית הדין, ובית הדין יקבל מהצדדים את הסמכות לדון בנושאים אלו.

לאחר מכן, ביום א' שבט תשע"ח (17/1/18), ניתנה החלטה בבית המשפט שבה נכתב:

"נוכח הסכמות הצדדים, פסקי הדין של בית המשפט המפורטים בסעיפים 1-2 מבוטלים. התביעה נמחקת".

בעקבות אותו דיון בבית הדין ולאחר החלטת בית המשפט הנזכרת, ביום ו' שבט תשע"ח (22/01/2018), ניתנה החלטה שבה נכתב:

"התקיים דיון בין הצדדים בהשתתפות התובעת וב"כ הצדדים.

על יסוד הסכמות שהוצגו לבית הדין לרבות בקשה מוסכמת שהוגשה לביהמ"ש לענייני משפחה, בית הדין יסדר גט פיטורין כדמו"י באמצעות שליח, ולאחר הגירושין בית הדין ימשיך לדון בכל התביעות הכרוכות בגירושין והמצויות בסמכות בית הדין לרבות בתביעה לחלוקת הרכוש ובתביעה למזונות ולמשמורת הילדים".

על יסוד החלטה זו ושעות ספורות לאחר שניתנה, סודר הגט באמצעות שליח קבלה, ולאחר מכן גם באמצעות שליח הולכה.

אך לאחר השלמת ההליכים עשתה האשה כל שבכוחה לבטל את ההסכם, שאושר עוד קודם לגירושין, האשה חידשה את ההליכים בבית המשפט ביחס לתביעת המזונות עבור שני הילדים, למרות בקשת האיש לסילוק התביעות ביום י"ד תמוז תשע"ח (27/6/18) נדחתה בקשתו בבית המשפט, והוא קבע את סמכותו לדון בתביעת המזונות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהחלטת ביהמ"ש נכתב:

"הסכמת האשה להעביר את הדיון במזונות הקטינים לבית הדין הרבני בראשית שנת 2017, כמו גם בקשתה והסכמתה לבטל את פסק הדין שניתן בבית משפט זה למזונות הקטינים, לא היו הסכמות מתוך רצונה החופשי, ולא היו תוך שקילת טובת של הקטינים".

עוד נכתב בהחלטת ביהמ"ש כי כעקרון אישור בקשת הבעל שהוסכמה על האשה להעברת הדיונים מבית המשפט לבית הדין אינה מתיישבת עם החובה המוטלת על בית הדין לכיבוד הערכאות, ובסיום ההחלטה נכתב:

"בנסיבות המתוארות לעיל מצאתי כי בהתאם להלכת פלמן, מתקיים בנדון טעם מיוחד שלא לקבל את החלטת בית הדין הרבני הנכבד ולפיה הסמכות לדון במזונות הקטינים נתונה לו, והנני קובעת כי לבית המשפט סמכות לדון במזונות הקטינים ובתובענה זו".

לאחר מכן, האשה בעתירתה לבג"ץ 7330/18, טענה שבהודעה המוסכמת, התבקש רק ביטול פסק הדין אך לא מחיקת התביעה, לכן סמכות בית המשפט נותרה בעינה ללא שינוי, ובשל כך לא היה מקום שבית הדין יקבע את סמכותו לדון בתביעת המזונות, וכן טענה שהסכמתה אינה יכולה לחייב את הילדים.

עוד נטען בסעיף 95 לעתירה, שנאלצה "לקנות את הגט" באמצעות ויתורים על זכויות המגיעות לה עפ"י דין, ובנסיבות אלו: "יש להורות על בטלותו של הסכם הנחתם תחת איום מפורש בעגינות, מטעמים של עושיק, כפייה ותקנת הציבור". עוד טענה האשה באמצעות בא כוחה:

"כפי שבשני העשורים האחרונים התפתחה לה תביעת הנזיקין בגין סרבנות הגט, כך יש לפתח את דיני החוזים המשפחתיים, ולהורות על בטלותם של הסכמים שנחתמו תחת סרבנות גט מוצקה, כבנידון דידן, שברור שאלמלא ענייני הגט לא הייתה מסכימה העותרת להעביר הסמכות מערכאה לערכאה".

בסיום העתירה, לאחר שעלו טענות משפטיות נוספות לשלול את סמכות בית הדין לדון בתביעת המזונות, ביקשה האשה:

"ככל שתתקבל טענת העותרת [...] יש להורות גם כן כי פסקי הדין של ביהמ"ש לענייני משפחה מהימים [...] יעמדו על כנם".

בסופו של דבר, בדיון בבית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ ובעקבות הערות ביהמ"ש משכה העותרת את עתירתה.

ביחס לטענת התובע שיש להורות שהגט בטל בהיותו גט מוטעה, בדיון מיום י"ד סיון תשע"ט (17/06/2019) טען התובע באמצעות ב"כ:

"טענתנו היא שמעולם לא התכוונו לקיים, וכך אמר אבא שלה לדיינים בבית הדין שסידר את הגט.

בית הדין: מתי הוא אמר להם לפני הגט או אחרי?

ב"כ: ודאי אחרי.

ההשתלשלות של הדברים מראים. וטענות של האשה שאומרת שהיא הייתה אנוסה ללכת להסכם.

ב"כ: יש אמירה של ביה"ד על יסוד ההסכמות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היא מעולם לא חשבה לקיים וזה עושה את הגט לגט מוטעה”.

מנגד טענו האשה ובא כוחה, כדלהלן:

”האשה: ההתנהלות הייתה שידוך שנעשה במרמה, הסתירו מידע רפואי ככל שחשבתי על הדברים נגשתי ליעוץ, בעלי אמר לי שאם תדעי לא תרצי לחיות איתי, הוא ברח לחו”ל עיגן אותי לא התקשר לילדים [...]”

בית הדין: מה בנוגע למה שחתמת מה הבנת כשחתמת?

האשה: שיש אופציה לקבל גט וצריך לוותר כאן וזה המצב שאוכל לקבל והחלטתי לוותר ולחתום. אני הבנתי שאני מעבירה את התיק המשפטי שלי לבית הדין.

בית הדין: אז איך כ”כ מהר זה השתנה?

האשה: אמרו לי שיש אופציה להגיש תביעה לבית משפט.

בית הדין: למה לא לכבד את המילה?

האשה: בגלל ההתנהלות.

[...]

ב”כ האשה: ברמת העובדות, אנחנו מסכימים שהמצב המשפטי גם אחרי החלטת ביהמ”ש העליון לא השתנה. לגבי אביה, אביה לא מעורב בהליכים ברמה כזאת. ב. הוא אמר לי שמה שמציגים את הדברים אינם נכונים [...] האמירות של מרשתי שאומרת שחתמה בגלל שהכריחו אותה, זה נכון ואף אחד לא מתווכח ע”י, אבל לא היה שום תכנון כזה והם לא הצליחו להוכיח זאת לא הייתה שום תוכנית לא מצידו ולא מצידה.

בית הדין: הבעל לא משפטן והוא רצה שהדיון ביניהם יהיה בדין תורה וזה מה שענין אותו ובסוף התברר לו שאין זה נכון.

ב”כ האשה: כל אדם מקוה שהסכם יקום.

בית הדין: בזמן אמת הוא היה עם מידע מסויים ולבסוף התברר.

ב”כ האשה: העובדה שהסכם לפעמים לא מקום הוא עובדה עולמית [...] בנוסף בית הדין אמר שהגט לא תלוי בשום דבר, והבעל בודאי ידע. בנוסף, הנושא של מעמד עצמאי איננו דבר חדש וכבר נידון והוא כבר עשורת שנים מאז הפסיקה הראשונה [...] היו ויכוחים על הניסוחים [...] הטענה של הבעל שכל מה שנתן לה זה רק בגלל ההסכם לא מתקבלת על הדעת. הוא כבר עזב לגמרי את אשתו למשך שלש שנים וכתב עליה דברים חמורים מאוד, והוא בודאי לא נתן גט בגלל זה”.

עוד יצוין שבעת הזו מתנהל הליך בבית המשפט המחוזי שבו הבעל מערער על החלטת בית המשפט למשפחה וטרם ניתן פסק הדין.

האשה הציגה לבית הדין את סעיף 29 לכתב הערעור שהוגש לביהמ”ש המחוזי שבו נכתב ע”י הבעל, כדלהלן:

כמו כן, הצדדים במודע ובכוונה תחילה לא כללו בהסכמה שגובשה התייחסות מפורשת לנושא הגט, בכדי ליצור הפרדה והבחנה ברורה בין ההסכמה על סידור הגט, ובין ההסכמה על הקניית הסמכות לבית הדין הרבני בעניין המזונות והמשמורת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לטענתה, סעיף 29 הנזכר מוכיח את טענתה שגם אליבא דטענת הבעל, נעשתה הפרדה בין הגירושין לנושאים הכרוכים בגירושין שנידונו בהסכם. מאידך גיסא, השיב הבעל שהאשה חוזרת ומטעה את בית הדין, וכי סעיף 29 הנזכר נכתב רק במסגרת הטענות שעלו כנגד החלטת ביהמ"ש למשפחה, ובתוך דבריו כתב:

בהקשר זה בלבד, ציין המשיב, כי למען הסר ספק, בהתאם לעקרונות שנקבעו, בין היתר, בפסיקת בית המשפט העליון בבג"צ 4407/12 פלוני נגד ביה"ד הרבני הגדול (פורסם בנבו, 7/2/2013), ובע"א 413/85 רוט נ' רוט פד"מ (1) 835 (1986), ובכדי למנוע מהמבקשת מלטעון – כפי שכידוע אכן אירע לבסוף – כי הסכמתה המפורשת להקניית הסמכות לבית הדין הנכבד, נעשתה על רקע הרצון שלה בקבלת הגט, וכביכול ללא שטובת הקטינים נבחנה בנפרד משאר ענייני הצדדים, יצרו הצדדים הפרדה דיונית בין ההסכמה על סידור הגט ובין ההסכמה על הקניית הסמכות לבית הדין הרבני. לכן לא נכללה בהסכמה על הקניית הסמכות לבית הדין הרבני, התייחסות מפורשת לנושא הגט.

כעת עם השלמת ברור התביעה, ולאחר שנעשו מאמצים רבים להביא את הצדדים להסכמה מחודשת, לרבות בהליכי גישור באמצעות דיין בית הדין, אך ללא הצלחה, עלינו לדון בשאלה האם יש מקום לעיכוב נישואי הצדדים, והאם יש מקום לטענה שמעמדו של הגט כ"גט מוטעה" שדינו להתבטל.

ההיבט העובדתי בשאלת מעמדו של הגט כ"גט מוטעה"

ביחס לקביעה העובדתית האם אכן בנידון זה הבעל הוטעה בעת מתן הגט, ובגין הטעייה זו מעמדו של הגט הוא כ"גט מוטעה", יובהר שמוקד המחלוקת בין הצדדים החל מפרוץ הסכסוך נסוב סביב התביעה שהגישה האשה בבית המשפט. יצוין לדברי אבי הבעל בדיון הנזכר, וכן למכתבו של הבעל לבית הדין, שנסרק לתיק, שבו נכתב כדלהלן:

"לקראת הדיון הקרוב ולאחר העיון בכתבי בית הדין אבהיר כדלקמן:
1. כפי שהודעתי בעבר, אני חוזר ומודיע כי אני מוכן לתת גט למרות שהבית נהרס ללא סיבה אמיתית לאחר שכל הדברים ידונו בפני בית הדין. כל רצוני שענייני המזונות והילדים ידונו בדין תורה כפי הדין וההלכה. ובהכירי את האשה ואת משפחתה אני יודע שהם העבירו את התיק של המזונות רק למראית העין ואחר מתן הגט יחזרו וירדפו אותי בערכאות. ולמרות ה"העברה" שנעשתה למראית העין בענין המזונות היא לא ביטלה את פסקי הדין. וגם לא הגישה את תביעת המזונות לבית הדין בשם הקטינים. ועוד גם לא ראיתי שאת תיק הסדרי הראיה והמשמורת הם העבירו לבית הדין.

לפיכך, בקשתי מבית הדין שבית הדין יעגן את הדבר מבחינה חוקית ומשפטית ויאשר שנעשתה העברת כל העניינים כחוק באופן שלא תוכל לשוב ולתבוע שם. לא במזונות ולא בילדים. לאחר שבית הדין יעשה את הדברים ויקח אחריות על הדבר מיד אחר כך אסכים לתת גט. ואני סומך בדבר זה על בית הדין שיתיעץ ולבדוק איך לעשות זאת בצורה הרמטית.
2. הייתי שמח להופיע לדיון ולהציג את עמדתי בכל העניינים. אך בשלב זה איני יכול בגלל שאני רדוף על ידי האשה ואין לי כסף להביא מייצג חוקי שיביע את עמדתי. אך אין טעם בדיון, כי אני מוכן לגרש, אלא שצריך לבדוק ולסגור את עניין הסמכות בענייני המזונות והילדים."

הרי שהבעל הבהיר שרק עם הסדרה חלוטה של הסמכות ינתן הגט ללא דיחוי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עפ"י העולה מהמתואר לעיל, במהלך הדיון בבית הדין הוסכם בין הצדדים בהיותם מיוצגים שהסמכות לדון בתביעת המזונות היא של בית הדין, וכי הצדדים יעשו את הנדרש לשם כך בהודעה מתאימה לבית המשפט. לקראת מועד סידור הגט הוצג לבעל מצג שלפיו הנושא שבגיניו עיכב כל שלושת השנים את מתן הגט הוסדר בדרך נכונה מההיבט החוקי. לאחר שניתנה החלטת בית הדין הנזכרת לעיל המאשרת את סמכותו כמבוקש וכמוסכם, עשתה האשה באמצעות ב"כ, כל אשר בידה להוכיח שאין בהסכמות שהושגו ובהודעה שהוגשה לבית המשפט ובהחלטת ביהמ"ש מיום א' שבט תשע"ח (17/1/18) כדי לקבוע את סמכותו החוקית של בית הדין, וכי בית המשפט נותר הערכאה המוסמכת. כאמור לעיל, בית המשפט בהחלטתו מיום י"ד תמוז תשע"ח (27.6.18) קבע את סמכותו לדון בתביעת המזונות, ושאין לשלול את זכותה של האשה להגיש תביעה מחודשת בביהמ"ש.

עוד יצוין כי בנסיבות המקרה הנוכחי שהגט סודר בבית דין אחר, מן ההכרח היה לברר באותו בית הדין כיצד בדיוק סודר הגט, יצוין לפד"ר כרך ה' עמ' 72 וכן עמ' 81-82. במענה מיום י"ח באב תשע"ח לשאלת בית דין זה, שהתקבל מבית הדין שסידר את הגט בחתימת כל שלושת הדיינים שסידרו את הגט, נאמר:

"במענה לבקשת כבוד בית הדין בענין סידור הגט שסידרנו ל[...] סידרו אותו עפ"י סדר הקב נקי בלבד, ולא הוספנו ולא ביארנו שאין קשר בין תוקף הגירושיין לכל דבר שהוסכם ביניהם, לא פירטנו מה יהיה אם היא תחזור מההסכם לדון בבית הדין.

גם כמה חודשים לפני הגט, כשהשתדלנו על צד הבעל שיסכים ליתן הגט, ראינו בבירור שבשום אופן לא היה מסכים ליתן רק אחרי שנתיישרה דעתו שאשתו תעזוב את בית המשפט ותלך לדון בבית דין. ראוי לציין שאשתו ואביה אמרו בפירוש שלא כיוונו מעולם לקיים ההסכם אין מרגישים שעשו עולה במה שרימו אותו".

העולה מהאמור, בעת מתן הגט היה הבעל סמוך ובטוח, בעקבות יעוץ משפטי שקיבל משני באי כוחו, האחד עו"ד והשני טו"ר, שהוסדר הליך המבטיח את המוסכם, דהיינו שהסמכות תהיה של בית הדין שיוכל לדון בתביעת המזונות שכבר הגישה האישה קודם בבית הדין. ורק לאחר שבית הדין בהחלטתו אישר את סמכותו כמוסכם, ובהסתמך על כך, נתן הבעל את הגט בידעו שנושא הסמכות הוסדר בדרך חלוטה. אך לאחר מכן התברר שטעות בידו, וכי האשה הצליחה להביא לכך שאותו מסמך אינו יכול להביא לאותו יעד עליו סוכם. בית המשפט חרג ממנהגו וקבע שבנידון זה קיים טעם מיוחד שלא לכבד את החלטת בית הדין, והחליט שהסמכות היא בבית המשפט. אמנם במצב החוקי הנוכחי קיימת סמכות מקבילה לבית הדין ולבית המשפט, מאחר שאין בכח החלטת בית המשפט לבטל את החלטת בית הדין שקבע את סמכותו, ולמעשה בעת הזו, הן בית המשפט והן בית הדין מוסמכים לדון בתביעת המזונות, אלא שההסכם קבע בבירור שלא יתקיים מצב כזה.

יצוין שבית הדין, בהחלטתו מיום כ"ט באייר תשע"ח (14/05/2018), קבע לחייב את האב שהוא אברך כולל בסך 2700 שקל לחודש כדמי מזונות זמניים עבור שני הילדים, וזאת עד לדיון להשלמת שמיעת טענות הצדדים וחקירתם, דיון שלעת עתה עוכב. לא ברור מה יהיה גובה דמי המזונות שייפסקו בבית המשפט אם יושלם הליך מקביל בערכאה זו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנושאים הטעונים בירור הלכתי בנידון זה

א. הדיון בשאלת ביטול גט שניתן עקב הטעיה, בדרך כלל וגם בנידון זה, הינו דיון קשה ומורכב. במקרה הנוכחי, הנידון הוא שהאשה נהגה בחוסר יושר מוכח הראוי לגינוי, שהביא את בית הדין לדיון זה, וזאת מבלי להקל ראש בהתנהלות השערורייתית של הבעל, שכאמור נטש את אשתו ושני ילדיו למשך קרוב לשלוש שנים. מאידך גיסא, אם יתברר שעפ"י ההלכה הגט כשר בית הדין אינו רשאי לנקוט במדיניות של "הוא עשה שלא כהוגן ולפיכך יעשו עמו שלא כהוגן" (יבמות דף ק"י), ולהורות על פסילתו כתגובה המתבקשת מהתנהלותה השלילית של האשה או משיקולי מדיניות שהכשר גט בנסיבות אלו מערער את האמון בהסכמי גירושין עם כל ההשלכות השליליות הנובעות מכך, כטענת התובע. אלא בית הדין חייב לפסוק דין אמת לאמתו. ובדרך זו הלכו גדולי הדורות שיוכאו להלן, שהכשירו גט שניתן בד בבד עם התנהלות שלילית מצד האשה אם היה מקום להכשירו עפ"י ההלכה. בד בבד עם הביקורת על התנהלות האשה לא העלו על דעתם לעוות את הדין ולפסול את הגט משיקולי ענישה.

עיינן בתשובת מהרש"ם ח"ה סי' מג שבסיום תשובתו אודות בעל שלא הסכים לתת גט אלא לאחר שיובטח שהאשה תחזיר לו את המסמכים שלו ביחס לביתו ושדותיו, ולאחר שהאשה התחייבה באלה ושבועה וחרם חמור שמיד לאחר הגירושין תשיב את הגזלה, סודר הגט, אך לסוף האשה לא עמדה בהתחייבותה, והבעל רוצה לבטל את הגט בטענה שבשום אופן לא היה מגרשה ללא החזרת המסמכים הנ"ל, במסקנתו פסק מהרש"ם:

"נלפע"ד דהגט כשר. ואמנם מבואר בח"מ סוס"י טו וכמה דוכתי דיוכלו הבית דין לגזור על האשה שלא תנשא לאיש אם אינה מחזרת מה שגזלה, ועיינן שבות יעקב ח"ג סי' קכא בזה, ולכן גם בנ"ד יעשו כן".

הגם שבאותו נידון לא היה ספק שהאשה עומדת בגזלתה ללא הצדקה, מאחר שלא היה מקום להורות על ביטול הגט בטענת גט מוטעה, לא עיוותו את דינה עקב התנהלותה השלילית, ופסק מהרש"ם שהגט כשר, אלא שהוסיף שעל בית הדין לאכוף עליה את החזרת הגזלה באמצעות עיכוב נישואיה, וזאת על יסוד פסיקת הרמ"א חו"מ סי' טו סעיף ה.

וכן בספר דברי חיים (למהר"י אויערבאך) דיני גיטין סוף סי' ב' כתב שאם הבעל לא התנה תנאי גמור אלא רק בגלוי דעת, וגילוי הדעת של הבעל היה שלא בשעת סדור הגט ובכה"ג אין להחמיר, וזה לשונו:

"מ"מ אף שאין הגט בטל אף כשלא נתקיים כפי הגילוי דעת דמעיקרא, אעפ"כ ראוי שהבד"צ יראו לכופה לקיים הדברים, ושלא לעשות נבלה כזאת וכן לא יעשה בישראל".

אך היינו באותם מקומות ובנסיבות שכח בית דין יפה להעמיד משפטי הדת על תילם, ולהציל עשוק מיד עושקו. לא כן ביחס לבית דין זה שמסגרת סמכותו ידועה ומוגדרת מראש, ואינו יכול למנוע גישה לערכאות בנסיבות שהחוק מאפשר זאת, גם כשסכומי הכסף שהאשה תקבל בערכאות אלו הם בניגוד להסכם חתום ובר תוקף עפ"י ההלכה, ובכך עפ"י ההלכה כל חריגה מההסכם כרוכה באיסור גזל.

ב. בנידון דנן אין חולק שאם שני הצדדים היו פועלים בהתאם להסכם וללא כל חריגה מהוראות ההסכם, לא הייתה מתעוררת כל שאלה בכשרות הגט, וכי השאלה העומדת ביסוד פסק הדין זה נובעת מכך שלאחר זמן קצר לאחר הגירושין התנערה האשה מההסכם, וביקשה לרוקן אותו מתוכן. רק לאחר מועד זה יכולה לעלות לדיון שאלת כשרות הגט, והגט ייפסל רק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאחר שנקבע שבעת מתן הגט הגט ניתן בתנאי שההסכם לא ירוקן מתוכו, והגירושין גופן מותנים.

הב"ש סי' קמה ס"ק טז הביא את עניינו של הגט מווינא שמהר"ם לובלין בתשובה פסל, ושכל חכמי הדור חולקים עליו. ובספר עטרת דבורה ח"ב סי' פו הבאנו באריכות את דעת הפוסקים בהלכה זו.

ביחס לנידון דנן, יצוין לדברי הט"ז סי' קמה ס"ו שהסכים עם דעת החולקים על מהר"ם לובלין, ובתוך דבריו כתב שני טעמים מדוע אי אפשר לומר שהגט מותנה. בטעם הראשון כתב הט"ז:

"נראה פשוט דאם אומר הרב המסדר לפני ענין הגט של שכיב מרע, דיגרש אשתו שלא תזקק ליבם או חליצה, אלא שאין אנו מגרשין על תנאי כלל והיא מגורשת ממנו לגמרי, אלא שאח"כ חייבת לישא אותו, וכן הוא מתנה שחייב הוא לחזור ולישא אותה מחדש, אז אין צריך להזכיר בפירוש שלא על תנאי, כי בודאי על דעת הרב הוא מצוה לכתוב וליתן. דאפילו באמירה של האשה אמרו בפרק איזהו נשך דף ס"ו דהוא יהיב אדעתא דידה ואזלינן בתר דיבורה, אי לאו משום דשם הוה פטומי מילי, כמ"ש התוס' שם על מה שאמרו בגמ' קמ"ל, וא"כ כל שכן שאזלינן בתר דברי הרב המסדר, דהבעל יהיב על דעה שלו דאדעתא דהכי יהיב או מצוה ליתן".

ועיין בשו"ת בית אפרים תניינא (הוצאת מוסד הרב קוק) אה"ע סי' עב (עמ' רצד) שהביא מדברי הט"ז והסכים עמו.

יצוין, דברי הט"ז והבית אפרים נאמרו גם אם הבעל לא אמר בפירוש שהגט ניתן ללא תנאים. ק"ו כשהבעל אמר שהגט ניתן ללא תנאים, וגם אם היה טעם לבטל דבריו אלו, כפי דעת הסוברים כן שיובאו להלן, אך עדיין גם בלא דברי הבעל שהגט ללא תנאים, עכ"פ סברת הט"ז קיימת.

טעם זה נכון בכל הגיטין המוסדרים בבית הדין בהתאם ל"סדר הגט", שהדבר ברור שהבעל אינו יכול לקבוע באיזו מתכונת יסודר הגט, אלא הגט ניתן בהתאם לכללי בית הדין, ומראש הבעל יודע שהוא כפוף להוראות בית הדין, וכי בית הדין מכיר את פסיקת הרמ"א בשו"ע סי' קמה סעיף ט' ביחס לגט שכיב מרע: "דלכתחילה אין לגרש על ידי תנאי, רק יגרש סתם ולקבל בחרם הקהילות או ליתן משכונות כשיעמוד יחזרו זה את זה", ולמעשה בכל בתי הדין נמנעים לגמרי לסדר גט על תנאי, גם כשאינו גט שכיב מרע.

בנידון דנן, טעם זה מקבל יתר תוקף לאחר החלטת בית הדין מיום כ"ח סיון תשע"ז (22/06/2017) בסעיף ז' להחלטה (בדעת "דיין א"). באותה החלטה, שניתנה כחצי שנה קודם למועד סידור הגט, ראה בית הדין את הנולד, וכתב:

"אין כל יסוד לטענה ל"גט מוטעה" שהעלה עמיתי. בית הדין מעולם לא סידר גט בתנאי ובכל מקרה מבהירים לבעל באר היטב שאין כל זיקה בין הגט ותוקפו לכל נושא אחר שהתנהל או שיתנהל בעתיד בין הצדדים. ויצוין לספר טיב גיטין שהובא ב"קובץ מפרשים" בשו"ע אה"ע מהדורת ראש פינה כרך ה' עמ' רפא. ועל פי הוראת הטיב גיטין, בית דין זה מוסיף הבהרות יותר מהמפורט בסדר הגט המקובל ובכך יורדת מסדר היום, וגם לא תוכל להיות מוצגת בעתיד, טענת "גט מוטעה". בוודאי בנידון זה שכבר כעת מובהר לבעל, וגם בעת סידור הגט יובהר לבעל, שהגט אינו מותנה בשום דבר, על כן החשש לגט מוטעה לעולם לא יוכל לעלות על הפרק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי ידוע שכל חו"ד משפטית אינה מדע מדוייק, לרבות חו"ד שהציג הבעל, וכי יעלה על הדעת שאם יצא לפועל המתווה שנקבע בדעת עמיתי עפ"י דרישת הבעל, וזמן רב לאחר הגירושין יתברר שהוא לא יוכיח את עצמו, ובנסיבות אלו או אחרות האשה תמצא דרך לבטלו, וכי הגט יבוטל לאחר זמן, ולאחר שתינשא מחדש ותלד ילדים, הגט יבוטל למפרע וילדיה ממזרים, אין להעלות על הדעת שינתן גט בדרך כזו, ולא תיעשה כזו בישראל, ועל כן קיימת הלכה המונעת סידור גט בתנאי (אה"ע סי' קמ"ה ס"ט). אלא כפי שבכל תיק המתנהל בבית הדין, גט לחוד וענייני הממון לחוד, ובאחריות בית הדין שלא תוכל להיות כל זיקה ביניהם, לא כעת ולא בעתיד".

אמנם למעשה הגט סודר בבית דין במקום אחר, ועפ"י הודעתם בכתב לבית הדין, הגט סודר עפ"י סדר הגט שבספר קב נקי, ללא כל תוספת, אך מאחר שהגט סודר עפ"י בקשת בית דין זה ובהתאם להנחיות שניתנו על ידי בית הדין כאן, כגון ביחס להסדרת מתן גט לשליח קבלה, ולאחר מכן הסדרת הגט לידי שליח הולכה שמסר את הגט ליד האשה כאן, די בהחלטה הנזכרת שהבהירה לבעל עוד קודם מועד הגירושין שהגט גופו אינו יכול להינתן בתנאי, וכי הגט לחוד וענייני הממון לחוד. וכן באותה החלטה הובהר שגם אם לאחר הגירושין תמצא האשה את הדרך לפרוץ את ההסכם התנהלות שלילית כזו לא תשליך על תוקף הגירושין.

ג. טעם שני כתב ה"ט"ז אודות כשרות הגט מווינא :

"ואני אמרתי אם היה כאן תנאי בתחילה, עסק הגט לא היה גט, דהא איתא בסימן קמ"ז דאפילו אם אמר התנאי בע"פ קודם כתיבת התורף פסול הגט, אלא בשעת נתינה יאמר התנאי, אלא ע"כ דאין כאן תנאי לגמרי, והסכימו בזה שכל המערער ע"ז הוא בכלל מוציא לעז על גט כשר".

כתשובת בית אפרים הנזכרת (עמ' רצד) הסכים עם ה"ט"ז, ועוד קודם לכן בעמ' רצב כתב הבית אפרים בנידון הגט מווינא :

"ובאמת שצריך לעיין שאם נישואין לומר דאומדנא דמוכח הוא שנותן הגט ע"מ שתחזור ותנשא לו, א"כ אפילו מת נמי הי' לנו לומר דחולצת ולא מתייבמת, שהרי אנו חוששין לתנאי קודם כתיבת התורף שפוסל הרמב"ם [...] אבל אם נאמר דאומדנא דמוכח הוא שנותן בתנאי שאם יעמוד תהי' נשאת לו, א"כ פשיטא דהוה כשאר תנאים דעלמא שפסולים קודם התורף, וא"כ הגט ש"מ הנעשה בהתקשרות שתחזור לינשא לו אם נימא שהגט תלוי בזה א"כ הוי כשעת כתיבה, שהרי ע"ד כן הוא מצוה לכתוב הגט, וא"כ אפילו אם מת הגט פסול משום ברירה. וא"כ התקנה קלקלה, שאף אם מת היא זקוקה ליבם. ופשיטא דאין לחלק בין תנאי מפורש לתנאי מחמת אומדנא, דהא עיקר הטעם מחמת דאין ברירה ואין הכתיבה לשם כריתות גמור, וא"כ אף שהתנאי מחמת אומדנא פסול, כיון שאם לא יתקיים התנאי יהי' הגט בטל. ולדברי מהר"ם ז"ל ודעמי' צ"ל דעל הכתיבה אין אומדנא כיון שאין מזכיר התנאי בפירוש שאפשר שיתרצה ליתן הגט בתורת גירושין גמורים אף שלא תחזור לינשא אותו, אך עיקר האומדנא הוא מחמת שקודם נתינה עושים התקשרות שתחזור לינשא אותו אז שפיר אמרינן אומדנא זו, כן אפשר לומר לפי דעת מהר"ם ז"ל. אבל לדעת החולקים א"ש בפשיטות דלא דינינן דין אומדנא בזה, שאינה מוכחת שהגט תלוי בזה כלל".

עפ"י דברי ה"ט"ז והבית אפרים מאחר שהדבר ברור שהבעל ביקש לסדר גט כשר, ועפ"י ההלכה אם עוד קודם לתחילת כתיבת הגט הבעל מציב תנאי בגירושין, גם אם יתמלא התנאי,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגט אינו יכול להיות גט כשר, וכפסיקת הרמב"ם (פ"ח מגירושין ה"ד) והשו"ע סי' קמ"ז, על כל בהכרח שאין אומדנא שבכוונת הבעל להתנות את עצם הגירושין בהסדרים שסוכמו מראש עם האשה, למרות שמלכתחילה לא היה מגיע לסידור הגט לולי הוסדר הסכם בר תוקף עפ"י דרישתו. לפי דרכו של הבית אפרים, גם מהר"ם לובלין שפסל את הגט מווינא, היינו דווקא שם שגם לאחר כתיבת הגט וקודם הנתינה הוסדרו הסיכומים שאם יעמוד מחוליו יחזרו להינשא מחדש, ודבריו לא נאמרו בנידון דנן שקודם הנתינה לא נאמר דבר אודות ההסכם.

אומנם יצוין למש"כ בספר גט מקושר סדר גט ראשון אות לח (בהג"ה), שלא הסכים לסברת הט"ז והבית אפרים (אף שלא הזכיר מדבריהם). לפי דרכו, מאחר שקיימת ריעותא בהצבת תנאי בכתיבת הגט האומדנא מתייחסת רק על נתינת הגט, אך הדברים צ"ע. הגט מקושר כתב:

"ולפי זה מ"ש הרמב"ם בפרק ח' דין ד' באם התנה קודם התורף על פה, הוה ספק גירושין, היינו באומר לסופר כתוב גט לאשתי שאני מגרשה על תנאי כך וכך כדמשמע שם דין ג', אבל אם אמר לסופר כתוב גט לאשתו שאוכל לגרשה כשארצה בכל אופן אלא שאין אני נותנה לה כי אם על תנאי כך וכך מגורשת שפיר, דלא מקרי אלא תנאי בנתינה [...] ולפי זה נראה דלא הזהיר הרמב"ם שיאמר לסופר לכתוב ולעדים לחתום בלי שום תנאי, היינו לכתחילה שמא יכתוב על תנאי הבעל, אבל אם אומר לסופר כתוב גט שדעתי ליתנו על תנאי ואתה תכתבנו בלי תנאי, שפיר מגרשא בדיעבד על כל פנים".

אך דברי הגט מקושר הם בניגוד לתשובת מהר"י בי רב שהביא המבי"ט חלק א' סימן מז שכתב שגם אם הסופר והעדים אינם יודעים מהתנאי, אלא אחרים יודעים עליו קודם הכתיבה, די בכך כדי לפסול את הגט לפי שיטת הרמב"ם, וז"ל:

"מה ששאלת מענין הגט שנכתב על תנאי שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות גירושין פ"ח וז"ל כיצד מגרש אדם על תנאי וכו' עד וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין עכ"ל אם יש הפרש בין כשהתנאי אומר לסופר עצמו ובין כשאומר לסופר עצמו כתוב גט בלא תנאי ולשליח אמר או לאחר קודם שנכתב הגט אותו הגט לא תתנוהו כי אם על תנאי כך וכך יהיה הגט כשר, או לא שנא שבזה ובזה יהיה ספק מגורשת לדעת הרמב"ם ז"ל. דע שאין הפרש ביניהם, וזיל בתר טעמא הטעם שכתב הרמב"ם ז"ל שהיא ספק מגורשת הוא ממה שכתבו בירושלמי בפרק כל הגט שפסול התנאים הוא מטעם אם יש ברירה, ר"ל שהתורה אמרה וכתב לה ספר כריתות שצריך לכתוב דבר הכורת בינו לבינה, ועתה כשעושה תנאי הגט קודם שיכתוב בין אמרו לסופר או לשליח או לזולתו, עדין יש הקשר ביניהם עד שיתקיים התנאי, ואחרי שיתקיים התנאי נסתפקו בירושלמי אי אמרינן הוברר הדבר למפרע שהגט היה גט כריתות או לא אמרי' הוברר למפרע דאין ברירה. וא"כ מה לי אי אמרו לשליח או לזולתו כיון שבשעת כתיבה הגט נשאר זה הדיבוק ביניהם. אבל כשכתב הגט בלא שום תנאי ואח"ז התנה הוא דבר חוץ מן הגט, גט כריתות קרינא ביה כיון שהגט כשנכתב לא היה בו שום תנאי. זה נ"ל בענין. יעקב בירב".

אמנם בב"ש סי' קמ"ז סק"א הביא משו"ת מהר"י בן לב חלק ב סימן י' שכתב דלא כמהר"י בי רב, וז"ל:

"אבל כיון דהוי משום גזרה דתנאי דחוץ וכדמשמע פשטא דשמעתא סמכתי במאי שכתבתי במעשים שבאו לידי דכיון דהסופר והעדים לא ידעו מהתנאי, שפיר קרינן ביה דנכתב בלא תנאי, ולא איכפת לן במאי דידיעי אחרני, וכן ראיתי קצת מגדולי סאלוניקי שהיו נוהגים בכך".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אך, גם לפי דרכו של מהר"י בן לב, בכל גט שיש בו הסכם גירושין שרק לאחר שאותו הסכם הבעל ניאות לתת גט, היה מקום להקפיד ולוודא שהסופר והעדים אינם יודעים דבר מהתנאי, וכידוע מעשים בכל יום בכל בתי הדין שאין מקפידים על כך, ופשיטא שכך היה בנידון דנן, וזאת על יסוד ההנחה שבעיקרו של דבר, ההסכם עומד בפני עצמו ואינו תנאי בתוקף הגירושין.

על כן, מאחר שגם אליבא דהגט מקושר בכה"ג שנאמר לסופר ולעדים שהגט נכתב ללא תנאי והתנאי הוא רק בנתינה עדיין הגט כשר רק בדיעבד, ולפי האמור, לדברי מהר"י בי רב בכל גווני אף שהסופר והעדים אינם יודעים דבר אליבא דהרמב"ם והשו"ע היא ספק מגורשת, וכידוע תמיד מבקשים לסדר גט כשר לכתחילה ושיהיה כשר לכל הדעות, ועל דעת כן נכנסו לסידור הגט הבעל האשה ובית הדין המסדר את הגט, הרי שזו האומדנא דמוכח הטובה ביותר שהגירושין לגופן בלא כל תנאי, וכי ההסכם לחוד והגירושין לחוד.

ד. בנידון זה, כפי המקובל בכל סידורי הגט, לאחר הגירושין ניתן לבעל ולאשה "מעשה בית דין" שהוא למעשה פסק דין המתירה להינשא כעבור שלושה חודשים, ואם הפרת ההסכם, לרבות בסעיף יסודי שבלעדיו הגירושין לא היו יוצאים לפועל, שתתרחש לאחר זמן תיחשב כהפרת תנאי בגירושין אנו עלולים למצוא את עצמנו מול מציאות בלתי אפשרית שהאשה תינשא לאחר שלושה חודשים כדת וכדין בהסתמך על פסק דין חלוט להיתר נישואין, ולאחר זמן בהיותה כבר נשואה מחדש יתברר שהגט בטל מעיקרו. זו מציאות שאין להעלות על הדעת שבית הדין יפסוק לאשה היתר נישואין לאחר שלושה חודשים, ולאחר זמן פסק הדין יתברר למפרע כהיתר שגוי, המכשיל את האשה ובעלה השני באיסור אשת איש, והופך את בניה מבעלה השני לממזרים.

בשו"ת בית אפרים, בתשובתו הנזכרת במהדורה תניינא אה"ע סי' עב (עמ' רפט) כתב:

"ואני תמה בזה, שהרי מעשים בכל יום שמפשרים בין הזוג שהיא תתן לו סך כך וכך, ואחר נתינת הגט היא מקיימת את אשר נגזר עליה או משלישים ביד שלישי, והשליש עושה כפי שהושלש בידו ומחזיר לו בלא בעדים, והאשה עומדת ונשאת ואין פוצה פה ומצפצף. ולפי דברי כת"ר אינה רשאה להנשא עד שיהיה בידה כתב ראייה מבית דין ועדים, שקיימה כל אשר גזרו הפשרנים ביניהם, שמא יערער הבעל ויאמר שלא נתקיים לו התנאי, וגם אפילו אם לא ערער אינה נאמנת לומר שנתקיים התנאי כל שהוא בקום ועשה, וכ"ש בעל מנת שתתן שהוא תנאי שאינו בידה שמא יגנב או יאבד וכמבואר כל זה בסי' קמ"ג ובס"ס ל"ח. ונלאתי להאריך, וכמה שנים גדלנו בבית המדרש ולא שמענו הלכה זו שהאשה תצטרך לכתב עדים וראיה כשתרצה להנשא [...] אך הדבר ברור ואמת, דאף במקום דאיכא אומדנא דמוכח שמחמת זה הוא נותן הגט, לפי שהבטיחו לו כך וכך, מ"מ כיון שבשעת נתינת הגט הוא אומר בפירוש שהוא מתרצה ליתן בלא תנאי, גמר ומגרש בכל אופן שיהיה, ואינו תולה הגירושין בתנאי כלל".

ובעמ' רצג כתב הבית אפרים:

"כשאומר בפירוש שנותן בלי תנאי, דברים אלו הם עיקר, ואין לנו אומדן דעת שמשקר בזה ואין לבו עמו בהא [...] אין לנו לבדות מלבנו שאע"פ כן הייתה דעתו על התנאי, ואמרינן שמרוצה ליתן גט בכל אופן, וסמך לבו שיתקיימו התנאים מחמת הפס"ד והבטחונות".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על פי דרכו של הבית אפרים, ובהמשך לסגנון תשובתו הנזכרת יש להוסיף: "וכמה שנים גדלנו בבית המדרש ולא שמענו הלכה זו שהאשה כשתרצה להנשא תצטרך לכתב עדים וראיה שמכאן ולהבא מצד האשה כבר אין כל אפשרות להפרה יסודית של ההסכם בסעיף שלולי נחתם לא היה ניתן הגט, אלא ודאי מאחר שבכל מקרה גט לחוד ושאר העניינים הכרוכים בגירושין לחוד ועל כן הגירושין גופן אינן מותנים, אין צורך בכך".

ה. כבר האריכו גדולי הפוסקים לדורותיהם בשאלת מעמדו של גילוי דעת בגט, לרבות גילוי דעת שקדם לכתיבת הגט. ובנידון זה נביא את תשובת מהר"י בי רב והמבי"ט.

המבי"ט חלק ב' סי' לז הביא בקצרה את תשובת מהר"י בי רב, וז"ל:

"נמצאת תשובה אחת כיוצא בזה למורינו הרב כמהר" יעקב בירב ז"ל, ראובן שבא לב"ד ואמר שהיה רוצה ללכת לארץ מרחקים ולהניח לאשתו גט זמן לב' שנים ובשעת הכתיבה לא הזכיר שום תנאי כמו שהוא דין לדעת הרמב"ם ז"ל, וגם בשעת הנתינה לא הזכיר שום תנאי בגט אלא שנתן לה גט כריתות. ועתה אומר הבעל שחשב שאותן הדברים שאמר קודם נתינת הגט שבזה די כיון שגילה דעתו בתחילה שהיה רוצה ליתן גט לשתי שנים ולא היה צריך לחזור ולומר בשעת נתינת הגט. והשיב הרב ז"ל שהגט הוא גט כריתות ואינה צריכה להמתין אלא ג' חדשים. ואף על גב דגילה בדעתו מתחלה שהיה רוצה ליתן גט לב' שנים, גלוי דעתא בגיטא לאו מלתא היא והביא מה שכתב הר"ן ז"ל בפרק האיש מקדש על עובדא דההוא גברא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לא"י. ומה שכ' הרמב"ם ומגיד משנה על זה בפ' י"א מהל' מכירה וכן מה שכתב הרשב"א על זה בפרק האיש מקדש, וכתב אחר כך: מכל זה אנו למדין שאפילו במקום דסגי גילוי דעת ולא גילה דעתו בשעת המעשה אינו כלום, ובשאלה זו שלא גילה דעתו בשעת המעשה לאו כלום הוא, וכתב דלא דמי להא דאמרי' הקדש בטעות אינו הקדש כמו שכתב הרשב"א בפרק האיש מקדש, וכתב בסוף: הכלל העולה שכיון שזה המגרש הוציא בשפתיו מה שהיה בלבו להוציא אעפ"י שאמר שבדעתו היה שלא לגרשה אלא לב' שנים לאו כלום הוא והיא מגורשת לגמרי, כיון שאמר בפיו מה שהיה בלבו לומר ואם הי' במחשבתו דבר אחר הווי דברי' שכלב ואינם דברים כדאמרן ע"כ קיצור לשון הרב ז"ל".

המבי"ט נטה בנידון שלו מפסיקת מהר"י בי רב, וכתב:

"בנידון זה [...] כיון שהסכימו קודם על תנאי כ' חדש ואח"כ ניתן בסתם ע"ת הא' ניתן כמו שכתבתי [...] כנראה מתוכן הדברים שמסדר הגט הטעה את הבעל שלא יזכיר עוד תנאי כיון שהזכירו קודם והסכימו על כ' חדשים ואפשר שנראה לו שלא היה פוסל הגט בזה מפני שראה כוונת החכמים שיהיה הגט מוחלט או על הרוב לשנה א' כמו שנכתב במעשה ב"ד, וכן כתב שחלה פניו אחי האשה שאם בשעת נתינת הגט לא יזכור הבעל התנאי בשעת נתינה שלא יזכירונו הוא לו ומאין היה חושש אחי האשה שלא יזכור הבעל התנאי בשעת נתינה, כל לבבו ונפשו ומאודו לא היה אלא על אותו התנאי, והוא לא היה מרוצה אלא ע"ת ג' שנים, ועל כן נתרצה לכ' חדש, ואיך ישכח או לא יזכור מה שהי' מוסר נפשו עליו".

עוד יצוין שהרדב"ז בתשובה ח"א סי' פג (שהובא בפת"ש סי' קמ"ג סק"א) הביא את מחלוקת מהר"י בי רב והמבי"ט בלא אזכור שמות החולקים אלא כמחלוקת של חכמי צפת, והכריע כמהר"י בי רב. במהרש"ם חלק ה' סי' מג, כתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"גם בתשובת מבי"ט ח"ב סי' ל"ז הביא בשם תשובת ר"י בי רב להדיא דגם גילוי דעת שקודם התחלת הגט לאו מלתא הוא, וגם לפי דברי המבי"ט שחולק שם, היינו היכי שהתנה תחלה תנאי גמור, אבל בגילוי דעת לבד מודה שם".

הרי שהמבי"ט נטה מדברי מהר"י בי רב רק באותו נידון שהיה ברור שהבעל הציב תנאי בגוף הגירושין, ועמד על כך שהגט לא יחול לאלתר אלא רק לאחר כ' חודש כמו שסוכם מראש, והבעל הוטעה לסבור שבאמצעות סידור הגט במתכונת שלבסוף סודר, בכך הגט אינו לאלתר אלא לאחר כ' חודש, כפי שהיה מוסר נפשו על תנאי זה שהוא תנאי בחלות הגירושין. לא כן בנידון המצוי, וכמו בנד"ד, שלא עולה על דעת בית הדין לסדר גט בתנאי, וגם הבעל לא דרש זאת, ולא העלה על דעתו שכך יסודר הגט, בכה"ג פשיטא שגם המבי"ט מסכים לפסיקת מהר"י בי רב שכל גילוי דעת אין בו ממש להטיל תנאי או הגבלה בגירושין עצמן כמ"ש מהרש"ם.

בספר ערוך השלחן אה"ע סי' קמה סעיף ל' כתב את הכרעת ההלכה ביחס לגט מווינא, וז"ל:

"וזה קרוב לשלש מאות שנה שקם אחד מהגדולים וערער בזה לומר שזה שמתקשרים אח"כ חשוב כאילו התנה שאם לא מתי לא יהא גט, ורבו עליו חכמי הדור וביטלו את דבריו וגזרו בגזירה שלא להוציא לעז על זה. וצדקו מאד בזה. ועיקר טעמו של אותו גדול הוא מפני האומדנא שבודאי אילו ידע שלא תתרצה לחזור אליו לא היה מגרשה. וכבר בארנו בסי' מ"ב דבגיטין וקידושין לא אזלינן בחר אומדנא, ומטעם זה קיי"ל דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, ולכן אין בגיטין דיני אסמכתא. והטעם דבגיטין וקידושין דעיקר קיומם הוא רק על ידי עדים, ובינו לבינה לא מהני, הולכין רק אחר המעשה ודיבור פה, ולא אחרי מחשבות שבלב, שזהו עיקר טעם אומדנא ואסמכתא, משא"כ דיני ממונות לא איברו סהדי אלא לשיקרא [...] ומאד תמהני על הגאון בעל משכנות יעקב סי' ל"ד שערב לבו לחזק דברי המהר"ם לובלין נגד כל גדולי הדור, וכל דבריו לפי מ"ש נדחו מכל וכל, וכ"כ הב"ש ס"ק ט"ז והב"ח סי' קמ"ח, וח"ו לחלוק בזה".

ובשו"ת אור שמח חלק ב' סי' כט, לאחר שהאריך בשאלת גילוי מילתא בגירושין כתב:

"אמנם העיקר אצלי מה שהעלו האחרונים ובהם הב"ח כיון שהמגרש אומר שהוא מגרש בלא תנאי, לא איכפת לן מה שבלבו, מבטל כל הגילויים הקודמים, ורק בנידון הר"מ לובלין לא התנה במפורש שהוא מגרש בלא תנאי פקפק הב"ח יעו"ש, אבל במדבר דנותן גט בלא תנאי, הוי מה שנדברו וגלו דעתם שישאו זה את זה כדברים שבלב ולא הוי דברים".

ועיין בספר עטרת דבורה ח"ב סי' פו עמ' 585-586 שבנידון הגט מווינא הוכרעה ההלכה שהגט כשר. וכן הבאנו משו"ת תועפות ראם (להגרא"מ טויבש) חלק אה"ע סי' עב וסי' עז שכתב בפשיטות שאף אליבא דשיטת מהר"ם לובלין שהחמיר בנידון הגט מווינא אין לדון אומדנא אלא כשהיא בעיקר עניין הנישואין.

התועפות ראם הקדים מדברי הראב"ד בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה ה"ח. הרמב"ם שם כתב:

"ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין ובקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה".

וכתב על זה הראב"ד:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

“אע”פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר וטעם גדול יש לדבר, ואיך יתכן דזה מוכר קרקע או נותנו ואומר איני נותנו או מוכרו אא”כ יעשה לי כך וכך ונוציא אותו מידו ולא עשה בו מה שהתנה עליו. אבל גיטין וקדושין, אומדן דעתא הוא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש, אינו אלא כמפליג בדברים, וקירוב הדעת וריחוק הדעת אין תנאי מועיל בו לרחק ולקרב אא”כ חזקו בכפילו ובכל העניינים שנתפרשו בו כי כולם חיזוק התנאי הם”.

וכתב על דבריו בתשובת תועפות ראם (סי’ עו) –

“מבואר להדיא דבגיטין וקידושין אין לנו לתלות באומדנות. וא”כ אפשר דגם המחמירים באומדנות וכמו הגאון מהר”ם התשובה, היינו בהיכא דהאומדנא בפעולת הגירושין וכן מוציא שם רע וכדומה דזה גורם קירוב וריחוק הדעת בענין אישות, אבל ודאי ענין ממון אי אפשר לחשבו אומדנא גבי גיטין וקידושין דתלי בקירוב וריחוק הדעת, וכמ”ש הראב”ד”.

וכן הסכים עמו בספר אוריין תליתאי (להגר”מ תאומים ז”ל) סי’ ב’.

וע”ע בספר עטרת דבורה חלק ב’ סי’ פו עמ’ 581-582 שגם המחמירים לחוש בנידון שהבעל גילה דעתו בפירוש היינו דווקא כשהדברים נאמרו בשעת הגירושין ולא קודם. ועי”ש מתשובת הב”ח החדשות סי’ צ’ והדברי חיים דיני גיטין סי’ א’ שרק בפרק הזמן שעסוקים באותו עניין של סידור הגט ייחשב “שעת הגירושין”. ואילו בנידון דנן, הגם שההסכם היה בתוקף מחייב החל ממועד אישורו בבית הדין, עכ”פ בבית הדין שסידר את הגט, באותו מעמד של סידור הגט, לא נאמר דבר הקושר את תוקף הגירושין בקיום ההסכם, לכן אין לדון שבשעת הגט גילה הבעל דעתו.

הטענה שעלתה מצד הבעל שמאחר שההסכם שריר וקיים בפרק הזמן שסודר הגט, ייחשב כגילוי דעת מתמשך גם בשעת הגט, אין בה טעם, והנידון של הגט מווינא שהיו שם הסכמות וקבלת חרם וכן הנידון של הגט שסודר ביאסי, ויובא להלן, מוכיחים שלילת טענה זו. וכן בנידון בפד”ר כרך ה’ עמ’ 70 הנידון הוא במסמך חתום שהבעל קיבל, עוד קודם סידור הגט, והיה ברשותו בעת סידור הגט, ולמרות זאת קבע בית הדין הגדול בהרכב הדיינים הגאונים נ”ע, הגר”י נסים, הגר”ש אלישיב והגר”ב זולטי, שאם הגט סודר בדרך המקובלת בסדר הגט, והבעל לא דיבר בעת סידור הגט אודות תנאי ההסכם, אין לפסול את הגט.

1. בנידון דנן עלתה טענה לפסול את הגט בהיותו “גט מוטעה” כבר במעמד סידור הגט. ולהלן נתייחס לשאלה האם אכן כך הם פני הדברים, אך גם בנסיבות של הטעיה בעת הגירושין, דהיינו במקרה שבו הטעו את הבעל ועל יסוד נתונים מוטעים ניתן הגט, נחלקו הדעות בפוסקים. בספר עטרת דבורה חלק ב’ סי’ פו הארכנו בהרצאת השיטות, ולהלן נביא את הנוגע לנידון זה של הטעיה בעת הגירושין.

בספר משאת בנימין סי’ עו, שהשיב בנידון הגט מווינא, כתב:

“אע”ג דאמרינן בפרק מצות חליצה, חליצה מוטעת כשירה גט מוטעה פסול, התם לאו בכה”ג שהטעו אותו בדברים בעלמא, אלא מיירי התם שהחולץ או המגרש התנה בתנאי כפול כגון שאמר על מנת שתתן לי מאתיים זוז או תהיה החליצה או הגט כשרים ואם לא תתן יהיו הגט או החליצה פסולים. בכה”ג הוא דאמרינן חליצה מוטעת כשירה גט מוטעה פסול, כמו שפרש”י שם וגם הרא”ש. וטעמא דמילתא, דכל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן התנאי בטל והמעשה קיים”.

אבל אם לא התנה להדיא אינו נקרא מוטעה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומוסיף המשאת בנימין בעובדא של הגט מווינא :

"אכתי איכא למידק בנ"ד לפי דברי המערערין שאומרים שמעולם לא היה שכיב מרע, אך שע"י סם שהשקוהו וע"י הרופאים שהעמידו עליו לומר שהוא מסוכן התרצה ליתן גט [...] הכא כל עצמו של הגט מעיקרו בטעות הוא שאלמלא היה יודע המגרש שאינו שכיב מרע לא היה עולה על דעתו ליתן גט מעולם והם המה שהטעוהו טעות זו, ואיכא כאן ריעותא בעיקר הגט בתחילתו אף אי ליכא כאן תנאי כלל מ"מ הוי טעות בגט. הא נמי ליתא, דהא תנן בפרק השולח המוציא את אשתו משום איילונית רבי יהודה אומר לא יחזיר וחכמים אומרים יחזיר [...] והשתא אליבא דחכמים אע"ג דלא כפליה לתנאיה מאי הוי, סוף סוף כשיתגלה הדבר שאינה איילונית נתברר הדבר שבשעת הגט טעות הייתה, שהרי הוא אומר בפירוש שמשום איילונית הוא מוציאה וטעות הוא בידו ונמצא הגט בטעות. אלא ודאי דאע"ג דבשעת גירושין איכא טעות, כל כמה דלא כפליה לתנאי בשעת גירושין אמרינן דגירושין גמורים הן, דבכל ענין מגרשה בין תהיה איילונית בין לא תהיה איילונית, אף כאן בנ"ד כיון דסתם קא יהיב גיטא, דעתו על גירושין גמורין בין שהוא שכיב מרע בין שהוא בריא."

העולה מדברי המשאת בנימין שאף אם הבעל לא אמר שהגט ניתן ללא תנאים, כל עוד לא התנה תנאי כפול בעת מסירת הגט, הגט בתקפו ללא כל תנאי אף כשהבעל הוטעה, ואף שקיימת אומדנא דמוכח וגילוי דעתו של הבעל שאילו ידע האמת לא היה מגרשה, ק"ו כשנאמר בפירוש שהגט ללא תנאי.

וכן בתשובת מהרש"ל סי' כה כתב:

ועוד איכא ראייה דלא מהני גבי גיטא גלוי הדעת ואומדנא בלא תנאי כפול דהא מסקינן בפרק השולח (מ"ו:) המוציא אשתו משום איילונית דרבי יהודה אומר לא יחזיר שמא תנשא ותלד ויאמר הבעל אילו הייתי יודע שתלד לא הייתי מגרשה אפי' היו נותנין לי ממון הרבה ויבא לקלקלה על בעלה, לכך אומרים לו קודם גט הוי יודע שהמוציא אשתו משום איילונית לא יחזירנה עולמית, וחכמים אומרים יחזיר דלא חיישינן לקולא, ומפרש רבא דחכמים היינו ר"מ דבעי תנאי כפול גבי גיטא, הלכך כשמוציא אשתו משום איילונית אינו כופל לתנאי שלא אמר בשעת גירושין אלא הוי יודעת שמשום איילונית אני מוציאך, אבל לא אמר ואם אי את איילונית אינו כן דהשתא הוי גט אפי' אינה איילונית דתנאי בטיל ומעשה קיים, והא הכא דאין לך גלוי מלתא, ואומדנא גדולה מזו וסימני איילונית מוכיחים עליה, אפ"ה בעינן תנאי כפול, אלמא דאין שום תנאי מבטל המעשה של גט אם לאו בתנאי כפול."

בהמשך התשובה כתב מהרש"ל שגם אם בתחילה הבעל התנה בתנאי כפול כדינו, אך לאחר מכן נהג בדרך הקבועה ב"סדר הגט", אין לחוש, וז"ל:

"ואף אם נאמר שהיה שם תנאי כפול הלא מסתמא הרב המורה אשר סידר הגט ביטל כל התנאים כמו שאנו נוהגים עכשיו לבטל כל התנאים קודם הכתיבה ולחזור ולבטל קודם הנתנה, וגדולה מזו כתב ר"י מפרי"ש שעכשיו אין לגרש אפילו ש"מ ע"י תנאי אלא היה מטיל חרם שאם יעמוד מחליו כו' אף שקשה זה הדבר ודומה כאן כאילו היא אגידא ביה ואנו צריכים להיות נזהרים בנתנת הגט שלא יהיו דביקין זה בזה במידי כדי דלהוי כריתות ממש, ואפילו הכי התיר ר"י מפרי"ש רק שלא נגרש עתה על תנאי, וכן כתב מהר"ם מיניץ בתשובה שבדוחק גדול עשה ר"י מפרי"ש מה שהטיל חרם שלא היה יכול לתקן בע"א אבל זולת זה אין להתיר כלל להיות עוד דבר ביניהם, אלמא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דאי אפשר לגרש על תנאי, וע"כ צריך המורה לדקדק היטב לבטל כל מילי, וא"כ בודאי בטל כל אומדנא וגילוי דעת שהיה לו".

ועיין בתשובת הסמ"ע שבספר הגאונים בתראי סי' נב שהסתמך על תשובת מהרש"ל, ועל יסוד תשובה זו הסיר את הפקפוקים של מהר"ם לובלין על הגט מווינא שהסמ"ע בעצמו סידר.

וכן בשו"ת כ"ח החדשות סי' צ' בתשובתו אודות הגט מווינא כתב:

"אבל בנ"ד ברירא מילתא ושרירא כשימשא בטיהרא דאפילו את"ל דאיהו גופא כשאמרה לו חמותו וקרובי האשה קודם כתיבת הגט דאי קיימת דידך היא הייתה דעתו אז לתת לה גט ע"ת אם ימות ואי להוי קיים דידי' הוה ע"פ נשואין הראשונים לפי שכן הבין הוא דבריהם ועל הבנה זו בדבריהם הייתה דעתו אז לכתוב לה גט וליתן ע"ת זה. מ"מ הלא שני החכמים שהיו מסדרין את הגט נכנסו אח"כ אצלו והודיעוהו שלא יסדרו לו את הגט על תנאי כי אין מנהגינו בכך, והוא השיב ואמר טוב הדבר כן נעשה גם אנחנו כאשר יורינו רבותינו וכך עשה חרם מתחלה ובקנס שישאו זא"ז אם יעמוד ואח"כ כתב ונתן גט ואמר בפירוש קודם כתיבה שהוא מצוה לסופר לכתוב גט ולעדים לחתום בלי תנאי והדבר פשוט דאפילו לא הי' מצוה בפירוש לכתוב ולחתום בלי תנאי אלא כתב ונתן סתם מ"מ מאחר שהודיעוהו המסדרין תחלה שצריך שיתן גט בלי תנאי פשיטא דבשעת נתינת הגט וכתיבתו איהו גופא אדעתא דמסדרין נתן גט שהודיעוהו מקודם שלא יסדרו שום גט ע"ת [...] ק"ו בן בנו של ק"ו היכא שמפרש קודם כתיבת הגט דמגרשה בלי שום תנאי כמו שאנחנו נוהגין ע"פ הסדר שבידינו מגדולי אשכנז דמצריכין לומר בלי שום תנאי דפשיטא דלא יעלה על הדעת לומר דאנו הולכין אחר תחלת המחשבה שהסכים מתחלה לדברי חמותו לפי הבנתו לתת לה גט ע"ת אם ימות דאפילו היכא דאיכא דיבור מעיקרא קיימ"ל כר"י דאתי דיבור ומבטל דיבור כל שכן דאתי דיבור ומבטל מחשבה ואצ"ל דאתי מעשהו בהתקשרותו בק"ס לפני עדים וקא מבטל מחשבה ועוד דאפי' הי' הוא מתנה אותו תנאי שאמרה חמותו לפי הבנתו והי' מתנה בפירוש קודם כתיבה וגם הי' מתנה אותו בתנאי כפול ובכל דיניו אפ"ה כשחזר ובטלו קודם כתיבה ואמר בפירוש שמגרשה בלי תנאי אתי דיבור ומבטל דיבור ואם עמד אינו חוזר".

ואמנם רבים מגדולי הפוסקים הורו שגם במקרה שהבעל הוטעה, אין לחוש לביטול הגט. עיקר טעמם הוא מאחר שהבעל נותן את הגט בסדר הקבוע ב"סדר הגט" שבו הבעל מודיע שהגט ניתן ללא תנאי והוא מבטל כל דיבור היכול לפסול את הגט, ולהלן מדבריהם.

בתשובת הנודע ביהודה קמא אה"ע סי' יא כתב שמאחר שבעת סידור הגט עפ"י הקבוע בסדר הגט הבעל מודיע שהגט ניתן ללא כל תנאי, אין מקום לביטול הגט גם אם הבעל הוטעה. תשובה זו מתייחסת לנידון אשה שבעלה הכה אותה פעמים רבות ועקב כך בקשה להתגרש, אך הבעל סרב, והעצה שיעצו לאשה הייתה שתאמר לבעלה שזינתה תחתיו, וכך יתרצה לגרשה, ואכן כך עשתה, ומכיוון שהבעל האמין לאשה הורה הרב לבעל שעליו לגרשה. לאחר הגירושין התברר שהאשה שיקרה, והבעל שואל אם יכול להחזירה למרות שהוציא אותה משום שם רע.

וכתב הנודע ביהודה:

"כאן שהרב הורה לגרשה ועפ"י הוראת הרב שהאשה נאסרה עליו גרשה, עדיף מכפליה למילתיה, דהרי יש דברים שלא מיבעיא שאין צריך תנאי כפול אלא אפילו אין צריך להזכיר התנאי כלל, וכמ"ש התוס' במסכת קידושין דף מט: (ד"ה דברים שבלב) דדברים שאנן סהדי לא בעי תנאי כפול [...] והכי נמי אין לך אנן סהדי יותר מזה שהרב הורה שמחמת זינתה והוא מאמין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדבריה חייב לגרשה ועפ"י הוראה זו גרשה, א"כ ודאי מחמת זה גירשה. ואף שמ"מ אין לבטל עכשיו הגט מחמת זה כיון שאמר בפירוש בשעה שגרשה, שמגרשה בלי תנאי וביטל כל התנאים כנהוג בינינו בשעת סידור הגט, מ"מ לא גרע מכפליה למילתיה, לכן נלענ"ד שהבעל אסור להחזיר גרושתו"

הרי אף שהבעל הוטעה ביחס לנסיבות שמחמתן התעורר הצורך לתת גט אין לפסול את הגט, ואינו גט מוטעה מאחר שהבעל מודיע שהגט ניתן ללא תנאי. ועיין בתשובת חתם סופר חלק אה"ע ח"א סי' כה שהסכים להוראת הנודע ביהודה שאין לחוש שהגט בטל עקב הטעות מאחר שהגט ניתן ללא תנאים.

וכן הסכים עם הנודע ביהודה בספר אבני מילואים סי' י" סק"ב, שאין לחוש לגט מוטעה, וכתב:

"היכא שאומר בפירוש בלי שום תנאי נראה דאפי' משום לעז ליכא וגילוי דעת נמי ליכא כיון שאומר בפירוש בלי שום תנאי. ואף על גב דבגט שכ"מ כשעמד והיא אינה רוצה לחזור אליו דעת מוהר"מ לובלין (סי' קכ"ב) דהוי גט בטעות אף על גב דביטל כל התנאים כבר חלקו עליו כל חכמי הדור וכמ"ש ב"ש סי' קמ"ה (סקט"ז) ע"ש".

הנודע ביהודה חזר על שיטתו שלא לדון אומדנא לביטול הגט על יסוד גילוי דעת של הבעל בתשובתו אודות הגט מקליווא שבספר אור הישר סי' ל' ובספר נודע ביהודה מהדורת מכון ירושלים אה"ע ח"ב תשובות נוספות סי' ט', וז"ל, בדחתו את דעת חכמי פ"פ שפסלו את אותו הגט:

"החשש השני שעולה על דמיוני שבשבילו פסלו חכמי ק"ק פ"פ ובטלו הגט הוא בשביל שגם בקליף אמר המגרש שרוצה לברוח מעבר לים מחשש סכנה ואינו רוצה לעגן לאשתו, א"כ תלה הגירושין בסכנה, וכיון שחזר למקומו ונתגלה שאין בו סכנה בטל הגט, דומיא דמוכר בית אדעתא למיסק לארעא דישאל. ואם על יסוד זה בנו יסודם חכמי פפד"מ זהו יסוד רעוע. והרי בהדיא מבואר בש"ע חו"מ סי' כ"ז שזהו דוקא שאומר בשעת המקח, אבל במוכר סתם, אע"פ שקודם המכירה אמר שהוא מוכר על דעת כך וכך, כיון דבשעת המכירה לא אמר כך אינו חוזר. וכאן מה אנו משגיחין בזה שדבר קודם שצוה לכתוב הגט, כיון דבשעת כתיבת הגט לא הזכיר דבר, וכן בשעת נתינה, אין כאן חשש. ואף שי"א דבמתנה דברים שבלב הוה דברים, מ"מ גט למכר לא דמי, שהרי הבעל יוצא חפשי מכל חיובים לאשתו שאר כסות וכו' ובהדיא אמרו גילוי דעת בגיטין לאו מילתא. ועוד שהרי בפירוש אמר שהוא מצוה לכתוב בלי תנאי, כן אמר בפירוש בשעת נתינה. וזכור ימות עולם מה שאירע בדורו של הסמ"ע שהוא סידר בווינא גט של מרת בת שבע ומהר"ם מלובלין הי' קרוב של המגרש ורצה לבטל הגט מטעם שלא גירש אלא מפני אימת מות וכיון שעמד מחליו נבטל הגט, ועל ידו החזיק מהר"ם יפה בעל הלבושים. ואעפ"כ נאספו כל חכמי הדור והוא ובראשם מהרש"א ונתנו חרם חמור על המוציא לעז ונשאת ליחוס ארץ. ואין לך אומדן דמוכח ומגרש מחמת אימת מות יותר מגט שכ"מ, ומ"מ כיון שאומר בפירוש שהוא נותן בלי תנאי הגט מועיל אפילו עמד מחליו".

וכן בתשובת עונג יו"ט סי' קנד ובשו"ת בית שלמה סי' קלד הסכימו עם תשובת הנודע ביהודה.

בתשובתו הראשונה של הנודע ביהודה הטעיית הבעל הייתה קיימת כבר בעת מתן הגט, ואילו בנידון הגט מקליווא לאחר זמן התברר שקם מחוליו, אלא שהיה מקום לאומדנא ברורה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאד שלא גירש אלא מפני שהבעל סבר שהוא חולה בחולי ממנו עומד למות, ובזה כתב הנודע ביהודה שלא חשו לדעת מהר"ם לובלין והלבוש שפסלו מטעם זה את הגט.

וכן בספר שואל ומשיב מהדורה קמא חלק ג' סי' לה דן בנידון תשובת בת עיני שבו הבעל נתן גט רק לאחר שקיבל מכתב מאביו שדרש ממנו לתת גט, ולאחר מכן התברר שהמכתב מזויף, וכתב בשואל ומשיב:

"בנדון הבת עיני כיון דעכ"פ בשעת שנתן הגט נתן בנפש חפיצה שסבור הי' שעושה כן עפ"י מכתב אביו א"כ ניהו דאחר כך נתגלה ששקרו לו עכ"פ הגט נתן ברצונו ואם כן הוה ליה גט מעליא ומה בכך שהי' גילוי הדעת כל שבעת כתיבת הגט ונתינתו הי' ברצונו לא אכפת לן במה שאם הי' יודע לא הי' נותן, זה לא מקרי רק גילוי דעת בעלמא ולא הוה מלתא כלל בגט וז"ב לפע"ד".

עד כאן הבאנו תשובות הפוסקים ביחס להטעיה בגוף ההכרח בגירושין. וכמו כן בהטעיה שאינה בגירושין עצמן, אלא בהסכם הגירושין, שהיא הטעיה מסוג אחר שאינה בעצם הגירושין, כתב בתשובת דברי חיים חלק אבן העזר חלק א סי' פד אודות נידון שהטעו את הבעל שסכום כסף הושלש עבורו בידי שלישי ולאחר מכן התברר שנמסרה מודעה שחייבה השבת הכסף לאשה, ועלתה לדיון שאלת גט מוטעה, כתב:

"באמת לא ידעתי למה יבוטל הגט, אפילו אם נימא דהמעוה יוחזר להאשה. ואי משום גילוי דעת דהבעל דלא רצה לגרש רק בכסף מלא, מ"מ כיון שלא הוזכר בשעת נתינה כלום ולא הוי שום תנאי, אין גילוי דעת מבטל הגט. ויותר מזה מבואר בשולחן ערוך אבן העזר סי' קמ"ו סעיף ג' וזה לשונו ואם אמר לה הרי את מגורשת ואם לא תתני לי מאתיים וזו לא תהי' מגורשת הרי זו מגורשת אף על פי שלא נתנה מפני שלא כפל תנאו עכ"ל, אלמא דגילוי דעת בלא תנאי לא מבטל הגט.

וגם אין לומר דהוי אומדנא דמוכח כיון שראינו שלא רצה לגרש רק משום הממון, ובאומדנא אין צריך תנאי כפול. הא ליתא דודאי אין זה יותר אומדנא מגרשה מחמת שלא הי' לה בנים או נדר שאמר משום כן אני מוציאך, ואפילו הכי כתבו התוס' בגיטין [דף מ"ו ע"א ד"ה אין] דזה לא נקרא אומדנא דמוכח, וכל זמן שלא הי' תנאי, הגט קיים אפילו לא נתקיים המעשה, ורק שם שייך לעז או קנס יעו"ש. אבל בנידון דידן שלא הזכיר כלום בשעת מעשה הגט מזה, בודאי הגט קיים אפילו אם יוחזר המעוה לאשה".

וכן בספר בינת אדם שער בית הנשים סעיף לב, כתב:

"שאלה באחד שנתן גט על ידי שליח וקודם נתינת הגט נתפשר שיתנו לו חפצים ידועים וכן עשו והשלישו החפצים ולאחר נתינת הגט בלקחו החפצים טען שרימו אותו בחפץ אחד שכוונתו היה שהוא טוב ונתנו לו חפץ רע ומחמת זה רוצה לבטל הגט.

תשובה. הנה כבר מעשה כזה היה בגט שסידר הסמ"ע בווינא כמבואר בתשובת מהר"ם מלובלין ויצא מחכמי הדור בהכשר, וכן כתוב ברש"ל ומשאת בנימין וב"ח ותשובת גאוני בתראי, וכן נמצא בתשובת אלשיך ומבי"ט. ועל כל פנים הסכימו כיון שעכשיו הבעל מבטל קודם נתינת הגט כל דיבור שיזיק לבטל הגט, אין אחרי דבריו כלום, עיין שם שהאריכו".

וע"ע בפס"ד בית הדין הגדול שבפד"ר כרך ה' עמ' 82-68 (הנזכר לעיל), והעולה ממנו שאין להחמיר בהטעיה המתייחסת לממון עליו הוסכם עם הגירושין, ובלבד שהגט סודר בדרך המקובלת בסדר הגט, והבעל לא אמר דבר מההסכם בשעת סידור הגט, וכתבו בעמ' 77:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"לאור כ"ז נראה בנדון שלפנינו אם יתברר שבעת סידור הגט לא דובר בענין הוויתור, ובשעת מתן הגט ביטל המגרש כל התנאים ואמר במפורש שמגרש בלי שום תנאי, כפי הנהוג (ע' סה"ג של הב"ש אות ל"ו), זכאית המערערת לגבות חובותיה מן המשיב. ובפרט להאמור בתחילת דברינו שיש מקום לומר דביצוע גביית החוב איננו משמש גורם לפגיעה בכשרות הגט".

אמנם בספר וישמע משה (לר"מ פריד) ח"א סי' עמ' שע"א הביא פסק הלכה מהגאון רי"ש אלישיב זצ"ל המחמיר בנידון כעין נידון דנן, אך לפי האמור בפסק הדין (מבית הדין הגדול) הנזכר, שנכתב על ידי הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועל כן נכנס לספרו קובץ תשובות חלק ב' סי' קכה, קשה לקבל את עדותו ביחס לדעת הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל.

כמו כן יצוין לשו"ת נפש חיה חלק אה"ע סי' לו-לח שערך תשובה מפורטת בנידון, שנשלחה לאדמו"ר מגור בעל השפת אמת, בנידון שהטעו את הבעל לפני סידור הגט ונתנו לו פתק מאמו שקבלה את החפצים שהוסכם שהבעל יקבל, ואח"כ התברר שהפתק היה מזויף. הגאון מקאליש בעל הנפש חיה נטה לצרף כמה סניפים להקל, ובעיקר עפ"י דעת הנודע ביהודה והאבני מילואים שאף במקום שהבעל הוטעה מועיל מה שאומר בשעת סידור הגט שנותן הגט ללא תנאים, אך לבסוף הביא את מסקנת חותנו הגאון מקוטנא שהחמיר בזה, והורה שאין להקל אלא במקום עיגון גדול.

הגאון מקוטנא סיים:

"עכ"פ נראה לענ"ד להחמיר להחזיר לאיש הנ"ל החפצים ולחוש שמא הייתה דעתו על תנאי להחזיר לו החפצים, ושלא עפ"י דין מגיע לו החפצים, וכל מה שאפשר לתקן על הצד היותר טוב מהראוי לתקן".

כוונתו שאף במקום עיגון שלא ניתן לקבל מהבעל גט שני, עכ"פ מה שאפשר לתקן צריך לתקן, ולכן יש להחזיר את החפצים שנמנעו מתחילה לתת לו.

ז. יש מהפוסקים שבנסיבות שהטעו את הבעל לא רצו לסמוך על כך שהבעל מודיע שהגט ניתן ללא תנאים, והחמירו גם בהטעיה המתייחסת להסכם הגירושין. עיין בפתחי תשובה אבן העזר סי' קלד ס"ק א' שקבע שיש מקום להבחנה בין הפרה עתידית של ההסכם להטעיה המצויה כבר בעת הגירושין, וז"ל בהשגתו על ספר בינת אדם:

"ולע"ד צ"ע מ"ש בריש דבריו דמעשה כזה היה בגט בווינא כו', ולכאורה נדון זה לא דמי לדהתם, דשם גם לפי דברי הבעל שהקישור בחרם ובנתינות משכנות שיחזרו וישאו זה את זה חשוב הוא כאילו התנה, עכ"פ הוא ענין תנאי דלהבא, בזה שפיר כתבו כיון שנתן אחר כך הגט בפירוש בלא שום תנאי, ביטל תנאי הראשון. אבל היכא שאמרו להבעל שכבר השלישו החפצים בשלימות וקיימו התנאי שהקפיד עליו מתחילה, בזה אין שום הוכחה ממה שאמר אח"כ שנותן בלא תנאי, לומר שמבטל תנאי הראשון, די"ל כוונתו הוא רק על תנאי דלהבא, אבל לא על העבר שלפי דעתו הוא כאילו מונח בקופסא".

וכן הסכים עם דעת הפתחי תשובה לחלוקה זו בין הטעיה בעת הגירושין להפרת הסכם שאירעה לאחר מכן בספר עין יצחק ח"ב סי' לו.

וכן בספר מלבושי יו"ט ח"ב חלק אה"ע סי' ז' כתב:

"גבי גיטין וקידושין מהני גלוי דעת מעלייתא לבטל הגט או הקידושין, זהו דוקא היכא דזה הוי תנאי לשעבר דשם סגי בגלוי דעת לחוד, היינו אם גלה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעתו שאינו רוצה לקדשה אלא דוקא אם היא כהנת והיא אמרה לו שהיא כהנת, וכן בגיטין אם גלה דעתו שאינו רוצה לגרשה אלא דוקא אם היא אסורה עליו, וכה"ג דשם דהוא לשעבר סגי בגלוי דעת לחוד אף גבי גיטין וקידושין. אבל בתנאי דלהבא לא סגי בגלוי דעת לחוד גבי גיטין וקידושין, אע"ג דגבי ממון מהני. דהיינו אם אחד גרש את אשתו אדעתא למיסק לארעא דישאל והיא אינה רוצה לעלות עמו, אף שגלה דעתו בשעת גירושין שלכך הוא מגרשה מפני שרוצה לעלות לארץ ישראל, מ"מ אם אחר כך לא עלה מחמת איזה סיבה, לא בטל הגט. ולמדתי זאת מדברי הר"ן בחידושיו לגיטין (מה.), והוא נובע מדברי הרמב"ן שכתב לחלק דכי בעינן תנאי גמור, ה"מ בדבר שאפשר לקיימו או לבטלו כתנאי בני גד ובני ראובן, אבל מגרש על דעת מה שעבר, בגלוי דעתא לחוד מיפסל ע"כ. וע"כ כוונתו הוא זה שבארנו לחלק בין לשעבר, דסגי בגלוי דעת לחוד אף גבי גיטין וקידושין, אבל בדבר שהוא להבא כמו אדעתא למיסק לא"י, גבי גיטין וקידושין, לא הו"ל למסמך על גלוי דעת בלבד, והו"ל להתנות בהדיא. אבל גבי ממון, הא מהני גלוי דעת מעלייתא אף בדבר דלהבא ואפשר לקיימו או לבטלו, כמו מוכר אדעתא למיסק לא"י. וע"כ כוונת הר"ן הוא לחלק זאת גבי גיטין וקידושין. מ"מ אם איכא גלוי דעת ואומדנא דמוכח הרבה כמו גבי שכיב מרע, מהני אף בתנאי דלהבא אף גבי גיטין וקידושין. דהא הרמב"ן והר"ן הם עומדים בשיטת רש"י והר"ח דמפרשים דמן הדין שכיב מרע אף אם נתן גט סתם, אם עמד חוזר, ורק מטעם תקנת חכמים אינו יכול לחזור. אלא ע"כ כוונת הרמב"ן והר"ן הוא היינו היכא דעל הגלוי דעת ליכא אומדנא דמוכח כל כך, כמו משום שם רע אני מוציאה, מ"מ סגי בגלוי דעת לחוד דזה הוה תנאי דלעבר, אבל בלהבא כה"ג לא סמכינן על גלוי דעת בלבד גבי גיטין וקידושין משום דהו"ל להתנות בהדיא. כנ"ל לבאר דבריהם."

ועפ"י דבריו העלה המלבושי יו"ט :

"המתבאר מכל דברינו אלה לדינא, דאם הטעתו בתנאי דלשעבר ויש אומדנא דמוכח דמחמת זה נתן הגט מפני שטעה, דהיינו אם נתנה לו סך כך וכך כדי שיתן לה הגט, והטעתו במטבעות מזוייפות, או שנתנה לו חפצים שאינם שלה, ואח"כ באו הבעלים ולקחו ממנו החפצים, ודאי דהוי גט מוטעה ממש, ואף שנתן הגט בלי שום תנאי נמי לא מהני בזה משום דזה לא הו"ל לאסוקי אדעתא שמטעין אותו [...] אולם אם הטעתו בתנאי דלהבא כגון שהבטיחה לו לתת לו מעות בסך כך וכך, ונתנה לו שטר חוב על זה, ואף שאנן ידעינן ברור דמחמת שהוא היה בטוח בזה שבודאי תסלק לו כפי מה שהבטיחה לו ועל כן נתן הגט, מ"מ נראה אם אחר כך לא סלקה, לא בטל הגט, כיון דזה הוא תנאי דלהבא, א"כ הו"ל לאסוקי אדעתא ולהתנות בהדיא, וכיון שהוא סומך על השטר חוב ולא התנה, אין לנו לחוש אף אם לא תקיים אחר כך, וכ"ש אם נתן בפירוש את הגט בלא תנאי, וזה הוה ממש עובדא דווינא שהורו חכמי הדור דלא כדעת המהר"ם לובלין."

בשו"ת חסד לאברהם מהדורה קמא חלק אה"ע סי' מב כתב בנידון שהאשה תבעה מהבעל שיפרנס את בנם שנשאר בחזקתה, ולאחר מו"מ התרצה לתת גט בתנאי שתפטור אותו מדמי המזונות, אך לאחר מתן הגט התברר שהבן כבר מת מזה זמן רב, וכי התביעה של האשה לתשלום מזונות הבן הייתה ברמאות. והעלה החסד לאברהם להחמיר, מכיון שקיימת אומדנא דמוכח וגילוי דעת שהבעל גרש רק מכיוון שלא יכול היה לעמוד בתשלום המזונות, ואילו ידע שהבן כבר מת לא היה מגרש, לכן האשה אסורה להינשא עד שתקבל גט שני. והוסיף החסד לאברהם :

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"פשוט דאין לסמוך בזה על מה שאומר המגרש בלי תנאי בשעת נתינה כנהוג בזמנינו, דגם הביטול היה בטעות, שהיה ברור בעיניו שהולד חי, והנודע ביהודה שסמך שם על ביטול התנאי היינו לבטל אומדנא דמוכח דדברים שבלב אינן דברים כשסותרים דברים שבפה, אבל בזה שבפירוש השלישה שטר חיוב להספקת הולד שיהיה מונח ביד ב"ד עד שתקבל גט פיטורין, וגילוי דעת חשוב כתנאי ממש, והרי בשעה שאמר בלי תנאי היה גילוי דעת הזה בפה מלא שמגרשה אדעתא דהכי, וע"כ מה שאמר בלי תנאי לא קאי על תנאי זה שמחזיק בו עד סופו, וגם זה לא נחשב כלל לתנאי הואיל והיה ודאי אצלו שהוא חי ומיתה הוא אונס דלאו אדעתיה ולא מיבעיא ליה לאתנויי כמבואר בריש כתובות, ואין בזה מקום לבטל מה שאמר בפירוש, דטעותא לעולם חוזר".

וכן בספר ערך שי על אה"ע סס"י קלד החמיר בנידון שהוסכם שהבעל היה אמור לקבל חזרה לפני סידור הגט כמה מרגליות טובות, אך הטעוהו ונתנו לו זכויות הדומות למרגליות, ובעת סדור הגט לא הרגיש הבעל בכך, מכיון שאינו מומחה להבחין בזה, ורק לאחר זמן, הודיעוהו אחרים המומחים בכך שהטעו אותו. הערך שי כתב:

"לדעתי הוי גט בטעות, אף שלא התנה בפירוש וליכא ג"כ אומדנא דמוכח זולת הגילוי דעת, וגם אם נאמר גילוי דעתא בגיטא לא מהני אף באופן כזה שהיה קודם המעשה, מ"מ הכא בטעות היה והימניה לחותנו שמחזיר לו מרגליותיו, ולא עלה על דעתו צד הספק להתנות. גם מה שביטל קודם הגט כל תנאי לא מהני, דזה אינו תנאי כלל דלא ידע כלל מהצד השני. גם מה שביטל כל דיבור ופעולה שעשה שאפשר שיזיק לגט וטעה וכסבור שאינו מזיק, גם זה לא מהני, דהכל בטעות מחמת שסמך על חותנו דהחזיר לו מרגליות שלו וליכא שום דיבור ופעולה שיזיק לגט, על כן אמר כל זה".

הערך שי הסכים עם דברי החסד לאברהם, והוסיף להוכיח כן מדין מקח טעות, וכתב:

"עייין בחו"מ סי' רלב ס"ז דאם פרש המוכר על מנת שאין אתה חוזר עלי במום הרי זה חוזר עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול, דיכול לומר סברתי שאין בו מום עיי"ש. הכי נמי יכול לומר על ביטול התנאים סברתי שאין כאן מום וטעות".

ועיי"ש בערך שי שנשאר בצ"ע על דברי הנודע ביהודה שלא כתב כן.

וכן מצינו בעוד אחרונים שכתבו להחמיר במקום שהטעו את הבעל בהשלשת חפצים, בשו"ת ברכת יוסף (להג"ר יוסף לנדא) אה"ע סי' צ' עיי"ש שהחמיר במקרה שהבעל היה אמור לקבל תכשיט משובץ מרגליות, והאשה השלישה אותו ביד שלישי, ולבסוף התברר שהאשה הוציאה מהתכשיט כמה מרגליות).

וכן בשו"ת שערי דעה ח"ב סי' קלד העלה שיש לחלק בין תנאי לעתיד, להטעיה הקיימת כבר בעת סידור הגט, דבכה"ג לא מהני מה שהבעל אומר שנותן הגט ללא תנאי, וז"ל:

"יש לחלק בין מקום שעניין ההטעיה היה בדררא דממונא על להבא, דבכה"ג כיון דלא ברירא לן אומדנא שעל ידי זה היה פורש מלגרש, רק דאמרינן שהיה מתנה בזה, וכיון שהיה בידו להתנות ולא חש להתנות בהדיא ואדרבה אמר בהדיא שמגרש בסתם, שוב הו"ל כדברים שבלב שאין בידם לבטל המעשה. משא"כ במקום שענין ההטעיה היה בדבר שכבר עבר והוא האמין לזה ולא עלתה על לבו להתנות, גם אם אין הדבר נופל בגדר תנאי כלל, הנה בכה"ג גרע טפי דהו"ל כטעות בעיקר הענין כיון שלא עשה אלא על דעת זה. וכדוגמא היא דגיטין דף מ"ו גבי גבעונים ורבנן התם מי חיילא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שבועה עלייהו כלל, כיון דאמרי ליה מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חיילא שבועה עלייהו כלל עיי"ש. הרי אע"ג במקום שלא חש להתנות, כל שאנן סהדי שהייתה דעתו סומכת לזה הו"ל כטעות, וה"נ בנ"ד. ואע"ג דפשיטא שאין לדמות ענייני גיטין לעלמא, לפי שהוא נעשה בהסכם חזק ואין האומדנא בזה ברורה כל כך, מ"מ נלפענ"ד עפ"י דבמקום שיש צירוף אומדנות גדולות בהטעייה בדבר העבר אין להקל כל כך באיסור אשת איש, וטוב להצריך גט אחר".

יצוין שמסקנת השערי דעה מנוסחת בלשון "טוב להצריך גט אחר", ולא פסול גמור של הגט.

וע"ע בשו"ת דבר משה (תאומים) מהדו"ת סי' כז שהחמיר במקרה שהטעו את הבעל שצדיק אחד הבטיח לו שאם יגרש אשתו ויחזירנה הבן החולה יבריא, ולבסוף סירבה האישה לחזור ולהינשא. וכן החמיר בכעין זה בשו"ת בת עיני סי' א'. וז"ל הדבר משה:

"גילוי דעת הבא לבטל מה שעתיד לעשות, לכו"ע מילתא היא, דכל מה שעושה אחר כך הוא עושה למה שגילה דעתו מתחילה, ואין לך אומדנא וגילוי דעת יותר מנ"ד שגילה מתחילה על מה הוא מגרשה, וכל שלא נתקיימה דעתו ומחשבתו, הגט בטל, דגילוי דעת הוי כתנאי גמור בכל משפטי התנאים כנ"ל, וכל שלא נתקיים התנאי, המעשה בטל. ופשוט דאין לסמוך על מה שאומר שמגרש בלי תנאי בשעת נתינה כנהוג בזמנינו, דגם הביטול היה בטעות לפי שהאמין לדבריהן, וא"כ לא שייך לומר שביטל זה בשעת נתינה כמובן. ועוד והיא העיקר דבנ"ד היו כל הגירושין בטעות מעיקרא, שידוע שאלמלא היה יודע שכל דבריה בשקר ובערמה לא היה מתרצה לגרשה בשום אופן, ואף שלא היה בזה תנאי, גט מוטעה מיהא הוי, ואח"כ כשנתגלה שיקרה, איגלאי מילתא למפרע שהיה גט בטעות ובטל מעיקרא, ולכן איתתא זו עדיין באיסור אשת איש ואסורה לעלמא, עד שתגרש שנית".

וכן פסק להחמיר בנידון כזה בתשובת עין יצחק ח"ב סי' לז. וכן בפסק דין מביה"ד האזורי ירושלים שבספר דברי יוסף להגאון רבי יוסף כהן זצ"ל חלק ב' סי' יח, לא מצאו דרך להכשיר גט שניתן באמצעות הטעיית הבעל במקרה שהבעל לא הסכים להתגרש עד שימצא אשה אחרת, והטעוהו שנמצאה אשה כזו וקידשה, ולאחר מכן התברר שאין ממש בקידושין בהיותה אשת איש (אך עיין בספר קנין תורה בהלכה ח"ד סי' קל"ה שהתיר באותו נידון, וגם סמך על כך שהבעל היה אמור להבין שזו הטעיה, ושהסכים עם ההיתר הגאון ר"מ פיינשטיין זצ"ל).

ועיין בספר קנה בשם ח"ד אה"ע סי' קט"ז-ק"ט שהחמיר לפסול גט בגין הטעיה בקיום ההסכם שכבר התרחשה בעת מתן הגט.

וע"ע בספר חשוקי חמד עמ"ס יבמות דף קו,א בנידון הטעיית הבעל במסמך רפואי מזויף שלאשה מחלת איידס ובכך עפ"י אמונתו הנוצרית ניתן לגרשה, והביא מהגאון רי"ש אלישיב זצ"ל שייחשב כגט מוטעה. ואין סתירה לפסק דינו של הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל בפד"ר כרך ה' הנזכר, מאחר שכאן הטעייה היא בגוף ההכרח בגירושין ולא בהסכם בלבד, וכשיטת החלקת יואב.

החלקת יואב חלק אה"ע סי' כה כתב לחלק בין סוגי הטעיות, וז"ל:

"טעות לא מיקרי רק במוטעה בעיקר המעשה, כמו בחליצה הנ"ל שהטעו אותו עקור זיקתך ואח"כ היא נשאת לך, שאינו יודע שהמעשה הזה הוא מעשה מוטעה שהחליצה היא היפך כוונתו, שהוא רוצה שתנשא לו ובאמת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם תחלוץ תהיה אסורה לו, ולכך בטלה החליצה אף אם התנאי אינו מבטל. אבל במגרשה בשביל שסבר שכבר השלישה החפצים הרי אינו מגרשה בשביל החפצים, רק שמעכב הגירושין למשכון שתתן לו החפצים. אבל הגירושין בעצם אינן מוטעין, שהרי אדרבה אם אינה נותנת החפצים יותר הוא שונא אותה ורוצה לגרשה, רק שהוא מחזיק את הגט למשכון על החפצים, וזה לא נקרא רק תנאי, וכה"ג בחליצה תהיה כשירה, וכן בגט אם אמר הבעל קודם נתינה שמגרשה בלא תנאי שפיר הגט כשר, דטעות לא הוי רק אם לא היה צריך להתחיל המעשה כלל, אבל אם כוונתו לעשות המעשה רק על אופן זה, תנאי מיקרי ולא טעות".

וכן בשו"ת ישועות יעקב חלק אה"ע סי' כה כתב לחלק בין סוגי הטעויות, וז"ל:

"מילתא דפשיטא דיש חילוק בין אם הטעות בגוף המעשה כגון מי שלקח יין בחזקת שהוא אדום ונמצא לבן דאין המקח קיים כיון דהטעות בגוף המקח, ובזה מהני אם גילה דעתו לבד. אבל בעניינים שחוץ לדבר הנקנה הוי כמו תנאי דבעינן בו משפטי התנאים [...] וה"ה בזה כיון שמה שתלה בענין חזרת המטלטלין הוא תנאי שאינו מגוף הענין ובעינן בהו משפטי התנאים".

בדבריו אלו קבע הישועות יעקב, שאין לדון כתנאי גילוי דעת בענין שמחוץ לגירושין גופן, ובענין כזה ייחשב כתנאי רק אם יתנה את הגירושין בדרך משפטי התנאים.

האם נידון דנן נידון כהטעיה

ח. הצגנו את הדעות במקרה שבו הבעל הוטעה בעת הגירושין, ובמסגרת פסק הדין הנוכחי בית הדין אינו מוצא לנכון להכניס ראשו להכריע במחלוקת זו, אך נראה שבנידון זה אין להורות על ביטול הגט, גם לשיטות הפוסקים המחמירות בהטעיה. מאחר שיש מקום להבחין ולחלק בין מצב שבו הייתה מציאות ברורה של הטעיה כבר בעת הגירושין, אלא שהבעל לא ידע ממנה, והדבר ברור שאם היה יודע את האמת באותה שעה, לא היה נותן את הגט, לבין הטעיה שלא באה לעולם אלא לאחר הגירושין.

ולבהרת חלוקה זו נקדים את שתי הדעות בפוסקים בביאור ביטול מקח שהתברר כמקח טעות.

יש הסוברים שהמקח מתבטל על יסוד אנון סהדי שקיים תנאי במקח שאין בו מום. לפי שיטה זו, באותם דברים שאין מועיל בהם תנאי, כגון בחליצה או בחופה, גם מקח טעות לא יבטלם. ויש סוברים שהביטול אינו מפני התנאי, אלא מטעם חסרון בגמירת הדעת למעשה הקניין.

העומדים בשיטה הראשונה הם הגרע"א בתשובה תניינא סי' נא, שכתב:

"דכל מקח טעות דעלמא, היינו דאף בלא התנה אנון סהדי דקפיד והוי כהתנה ומהני מדין תנאי, אבל לולי דלמדנו מב"ג וב"ר דמהני תנאי לא הי' שייכות דינא דמק"ט דלא עדיף ממתנה במפורש. ולפ"ז ניחא, דהיכי דלא הוי טעות בקדושין רק בחופה דהיינו דזינתה באירוסין לא הוי מקח טעות דכיון דחופה א"א לקיימו ע"י שליח לא מהני ביה תנאי, ה"נ טעות לא מהני, ולא בטל קנין החופה".

וכן שם בתשובה סי' קו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן בשו"ת בית יצחק חלק חושן משפט סי' סד באר עפ"י זה הטעם שבמקח טעות המקח מתבטל רק אם הלקוח חפץ בכך, ואין אומרים שהמקח בטל מעיקרו, והמוכר יכול לחזור בו, וז"ל:

"כתב הטור בסי' רל"ב במכר חפץ לחבירו ונמצא בו מום שלא ידע בו הלוקח, וכן אם ירצה הלוקח לקחת פחת המום הרשות ביד המוכר לומר או קח אותו כמו שהוא או תקח מעותך והחזר לי מקחי, משמע דוקא בתובע פחת המקח יכול המוכר לומר החזר לי מקחי, אבל בנתרצה הלוקח ליקח כמו שהוא, אין יכול המוכר לחזור אף דהוי מקח טעות. וכ"כ במחנה אפרים הלכות אונאה סי' י"ב [...] וצ"ל כיון דכל מוכר סתם הו"ל כהותנה על מנת שלא יהי' בו מום ואח"כ נמצא מום, תליא בקפידא, כמו גבי קידושין, ואם לא יקפיד הלוקח לא הוי מקח טעות, ומשום הכי המוכר לא יכול לחזור. משא"כ במסר מודעה לא הוי כקונה על תנאי כמקדש על תנאי, רק המודעה מבטל כל ענין המכירה".

וכן בספר עטרת דבורה ח"ב סי' פד (עמ' 604) הבאנו מדברי הר"ן במסכת ע"ז פרק א' (דף ד' ע"ב בפי הרי"ף) שבמקח טעות הדבר תלוי בלוקח אם לבטל המקח, ודברי הר"ן המתאימים לדברי הטור שהביא הבית יצחק, והם סייעתא לסוברים שמקח טעות מתבטל עקב היותו מקח בתנאי.

וכן עולה מחידושי הריטב"א מסכת בכא בתרא דף קלו ע"א, שכתב:

"מכר האב מכורין עד שימות. פי' אם ירצה הלוקח, שאילו לא ירצה חוזר בו ומבטל המקח דכיון דזבין ליה סתם גוף ופירות משמע ליה ללוקח וכיון שאין לו אלא פירות הוה ליה מקח טעות".

מבואר שבמקח טעות הכל תלוי בדעת הלוקח, וכן הביא המשנה למלך פי"ב מזכיה הי"ג בשם נימוקי יוסף שמקורו בחי' הריטב"א הנזכרים.

וכן בספר אבני נזר אה"ע סי' רנה ובאור שמח הלכות אישות פ"י הלכה ב' ובשו"ת ברכת רצ"ה סי' יד דעתם כשיטה זו שמקח טעות מתבטל בהיות מקח בתנאי.

ט. לעומת זאת, יש שכתבו שביטול מקח טעות אינו מפני התנאי.

בספר בית הלוי חלק ג' סי' ג', כתב:

"הא דטעות חוזר אינו בגדר תנאי וגם לא שייך לדון בו דין דברים שבלב, דהביטול של הדבר הוא מצד דעצם המעשה היה בטעות, ולזה לא בעי כלל שיהיה אומדנא דמוכח, וכל מום שמקפדת עליו כשנודע לה, ה"ה מקח טעות וחוזר".

וכן הוא בחי' הגר"ח על מסכת יבמות בעניין חליצה מוטעית, וכן בספר חלקת יואב חלק אה"ע סי' כה כתב:

"יש חילוק גדול בין טעות לתנאי, דדוקא תנאי בעי גילוי דעת בשעת מעשה, אבל בטעות שהיה מוטעה בעיקר המעשה זה אינו מדין תנאי, דאף במקום דלא מהני תנאי כמו בחליצה, מ"מ טעות מבטלו".

וכן החזו"א אה"ע סי' נו סק"ט כתב ביחס למקח טעות בחופה:

"ביטול מקח וטענת מומין אינו משום אומדנא דמוכח וחשיב כתנאי, אלא דין הוא בקנינים דבטלים כשיש במקח אונאה גדולה".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובספר מקור חיים (לר"י מליסא) ביאורים סי' תמח ס"ק ט' כתב בלשון זו:

"נראה דבאומדנא דמוכח לאו תנאה הוי אלא שיורא הוא, תדע דהא בהמקדש ע"מ שאין בה מומין אם רוצה למחול התנאי, הקידושין קיימין [אבה"ע סי' לט ס"ב]. ובמומין גדולים דהיינו איילונית דנתבטלו הקדושין מטעם אומדנא דמוכח, לא מהני מחילה וצריכה קידושין אחרים כמבואר באה"ע"ז.

י. היה מקום לומר שנפקא מינה בין השיטות כשלאחר שהבעל מודיע ב"סדר הגט" שהוא מבטל כל תנאי וכל דיבור שיכול לפסול את הגט הטעו אותו בהשלשת חפצים וכיוצ"ב, שאם מקח טעות מכח תנאי אתינן עלה הרי כבר ביטל את כל התנאים, ואם הביטול נובע מחסרון בגמירות הדעת בגוף המקח לא תועיל אמירה זו שהגט ללא תנאים.

אך כל זה ביחס למקח טעות שהיה קיים בעולם בעת המקח, ובנידון גירושין שהיה קיים כבר בעת הגירושין, שבאותה שעה כבר הוטעה הבעל. משא"כ בהטעיה שבאה לעולם לאחר סידור הגט, יוכל להיות מקום לביטול המקח רק מכח התנאי. וחלוקה זו התבארה בדברי הבית הלוי הנזכרים, וז"ל:

"והנה כל זה שייך בדבר אחר שחוץ להקידושין וכמו בנפלה לפני מוכה שחין דבעצם המקדש לא היה שום טעות דהוא שלם בלא מום, רק נבוא לבטל הקידושין משום דבר שנתחדש אח"כ ולומר דעל זה האופן לא נתרצית, ובכה"ג הביטול הוא בגדר תנאי וצריך בו משפטי התנאים, וגם שייך בזה הסברא בדברים שבלב דאינם דברים בלא תנאי מפורש. וכן בהא דקידושין דף נ' בשמע שמת בנו וכ' נכסיו לאחר דכ' התוס' והרא"ש דאינם דברים שבלב משום דאיכא אומדנא דמוכח דשם עצם הקנין שהקנה להאחר הרי היה כהוגן ומטעם אחר צריך לבטלו משו"ה אם לא היה אומדנא דמוכח היה נקרא דברים שבלב. אבל דבר דהיה טעות בעצם המעשה וכגון בנתקדשה לאחד ונודע שהוא בעל מום או מוכה שחין והיא לא ידעה מזה, דזה נקרא מקח טעות, והרי הא דטעות חוזר אינו בגדר תנאי וגם לא שייך לדון בו דין דברים שבלב דהביטול של הדבר הוא מצד דעצם המעשה היה בטעות ולזה לא בעי כלל שיהיה אומדנא דמוכח, וכל מום שמקפדת עליו כשנודע לה ה"ה מקח טעות וחוזר, ואפי' אם נאמר דגם במוכה שחין איכא כל דהו מ"מ הרי אין לך מום גדול במקח מזה, דנתכוונה לבעל טוב ונמצא רק כל דהו וחוזרת בה כדין כל מקח טעות. ומשו"ה דקדק רש"י ע"כ דמרוצית להתקדש לזה שהוא שלם על ספק שתהיה זקוקה לאחיו דרק משום דהמום נתחדש באחיו, אבל אם היה נודע שיש מום בהבעל היה שפיר מקח טעות".

הרי מבואר שגם הסוברים שמקח טעות בטל מחמת שאין גמירות הדעת לגוף הקניין ולא מפני התנאי היינו דווקא במום הקיים בעת שנעשה המקח, אבל כשהמום נולד רק לאחר מכן ביטול המקח מחמת מום זה אינו כביטול מקח טעות בעלמא אלא על יסוד האומדנא שקיים תנאי במקח.

על כן בנידון זה, שרק לאחר פרק זמן התברר שאין תועלת להסכם הגירושין, ואילו האשה לא הייתה מועלת באימון שניתן בה, ולא הייתה פונה לביהמ"ש, לא היה מתעורר ספק בכשרות הגט, על כן בכל שאלה המתעוררת לאחר הגירושין, זו שאלה של תנאי בגירושין, ולאחר שהבעל ביטל כל תנאי, כבר אין מקום לחוש לביטול הגירושין.

בספר גט מקושר (למהרא"ל צינץ) סדר גט ראשון אות לח סק"ה סובר כדעות אלו שקיים חילוק יסודי בין תנאי לטעות, אע"פ כן בנידון הגט מווינא כתב שמאחר שהבעל היה סמוך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובטוח שהאשה לא תפר את החרם לשוב ולהינשא לאחר שיעמוד מחוליו, ולבסוף לא קיימה את המוטל עליה על פי החרם, ייחשב כגט מוטעה, וז"ל:

"דאם מתנה על הדבר ראינו שהדבר מסופק אצלו ולכן צריך חיזוק וכפילות, משא"כ כשנדון בדבר מכח גילוי דעת, אנו אומרים שלא עלה בלבו ספק בדבר שתעמוד בחרם ועכשיו שאנו רואים שחוזרת, אמרנו שהוטעה בדימונו שהיה סבור שבודאי לא תמעול בחרם ואדעתא שתמעול בחרם לא יהיב הגט כלל, שהרי גילה דעתו על דעת שתשוב אליו, וכשחוזרת אחר כך הוי גט בטעות. ובזו מובן מה שכתב המגיד משנה פ"ו מאישות הלכה י"ד דגילוי דעת עדיף מתנאי שאינו כפול, והוא מבואר עם מה שכתבתי [...] ומיושב לפי מה שכתבתי דלא מקרי תנאי קודם התורף, שאין לו ענין לתנאי כלל, ומכל מקום מתבטל מכח טעות בגוף הענין".

ביחס לדברי הגט מקושר יש להעיר כמה הערות. האחת, בהתייחס לסיפא של דברי הגט מקושר, נזכיר מדברי הבית אפרים שהבאנו לעיל סעיף ג, שכתב ביחס להלכה הפסוקה בסי' קמז:

"פשיטא דאין לחלק בין תנאי מפורש לתנאי מחמת אומדנא, דהא עיקר הטעם מחמת דאין ברירה ואין הכתיבה לשם כריתות גמור, וא"כ אף שהתנאי מחמת אומדנא פסול, כיון שאם לא יתקיים התנאי יהי' הגט בטל".

שנית, גם בעיקר דברי הגט מקושר המתייחסים לנידון כגון הגט מווינא, הגט מקושר למעשה לא חלק על מסקנת המכשירים את הגט, וזאת מאחר ונלקחה בחשבון האפשרות שהאשה לא תקיים את התנאי כפי שמוכח ממה שקבעו קנסות למפר ההסכם, עכ"פ כל גדולי הדור שהיו בזמנו של הגט מווינא פרט למהר"ם לובלין והלבוש נמנו ופסקו להכשירו, ומשמעות דבריהם להכשיר גם בלא הטעם שנוספו באותו נידון קנסות, ומבואר שהיה פשוט להם דלא כסברת הגט מקושר.

שלישית, גם מהר"ם מלובלין בתשובתו סימן קכב שהחמיר באותו גט כתב:

"והא דמשמע מתשובות מהרש"ל ז"ל דלא מקרי גט מוטעה אלא היכי דהתנה בתנאי גמור שלא יהא גט אלא על תנאי זה, ואח"כ אין האשה רוצה לקיים התנאי, אבל בענין אחר לא מקרי גט מוטעה. פשוט הוא דלא כתב זה אלא כשמבטיחין אותו שיתן גט בשביל שתתן לו איזה סך ממון, כמבואר שם בדבריו. אבל בטעות כנדון דידן גם הוא מודה דמקרי גט מוטעה".

דהיינו גם מהר"ם לובלין שהחמיר מצא לנכון לחלק בין אי עמידה בסיכום הנוגע לגוף הגירושין והנישואין מחדש ובין סיכום המתייחס להיבט הממוני. והגם שבנידון דנן עיקר הנושא לא היה קבלת סכום כסף אלא סמכות שיפוטית עפ"י דין תורה, שבטענה זו הדין עמו גם לולי תבע זאת, עכ"פ עדיין הכל נותר במסגרת שאינה בגוף הגירושין, וגם אליבא דמהר"ם לובלין אין להחמיר.

י"א. בנידון הגט מווינא כתבו הסמ"ע והמשאת בנימין להקל מאחר שהגט סודר עפ"י סדר הגט המבואר בפוסקים שהבעל מודיע שהגט ניתן ללא תנאים, וגם בזה הסתמכו על תשובת מהרש"ל סי' כה.

ובספר השיב משה חלק אה"ע סי' ע"ו סק"ט, כתב:

ועיין שם בתשובת מהרש"ל דשום תנאי לא מבטל מעשה רק אם הוא כדינו, ואף אם הוא כדינו, הביטול שאחר כך מועיל אף אם לבו בל עמו ואנן סהדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דלא כן לבכו ידמה כמו שאומר בפיו, ובודאי לבו היפך פיו, מכל מקום מה שאומר בפיו הוא עיקר ודברים שבלב אינם דברים וסומך אף להקל משום טעם זה. וכן כתב המשאת בנימין סוף סימן ע"ה [...] אם כן הכא נמי דהיה סדר הגט בסתם ככתוב בבית שמואל, ושאל לו הרב אם נותן הגט באין תנאי ככתוב בסדר גיטין אות לו ואות רטו, ואמר כל הכתוב בסדר גיטין אות מה מח ואות רטו שמבטל כל הדיבורים שמזיקים להגט, וגם הרב אמר לו קודם הסידור שאין נותנין בזמן הזה גט על תנאי רק גט סתם, אם כן ודאי דאף אם היה תנאי כפול ומפורש קודם, לא מהני".

וכן הבית אפרים בתשובתו הנזכרת חלק על דברי המשכנות יעקב שחשש לסמוך על בטול התנאים הנאמר בסדר הגט, וכתב:

"אך באמת לענ"ד אין בית מיחוש מצד קיום התנאי מאחר שאמר אח"כ בפירוש בפני הב"ד והסופר והעדים שהוא מרוצה בלא תנאי, למאי ניהוש לה. וכפי המשמעות מדברי כ"ת לא הוטב בעיניו לסמוך בזה על שאומר הבעל, הן על שאלת הרב אם רוצה ליתן בלא תנאי, ולא ידעתי למה. ולדבריו יש מקום למיפסל כל גיטי דעלמא שהבעל יהי מערים וימסור דברים לעדים קודם שיבא לב"ד ואח"כ יבא לב"ד ויצוה לכתוב גט וליתן בלי תנאי, ואח"כ יביא עידי תנאי ויהי גט פסול, ועכ"פ תצטרך לקיים תנאו שאמר לפני עדים. ופשיטא שז"א, שלכך התחכמו מסדרי נוסח הגט שיאמר בפירוש בלי תנאי, ואין כאן בית מיחוש כלל. ולכן מנעתי עצמי מלישא וליתן בענין קיום התנאי שלענ"ד מצד חשש ביטול הגט אם לא תקיים, לא הייתה צריכה לקיים רק מצד פסק של הפשוטים. ומ"מ הועיל מה שאמר שנותן בלי תנאי שעכ"פ אין הגט תלוי בקיום התנאי כלל [...] ומ"ש כ"ת דכיון שאומרים לו שאין מזכירין תנאי בזה"ז מאי הו"ל למעבד, וכמעט שזה נוטה לגט מוטעה או מעושה, כיון שאוסרין לו להטיל תנאי אשר ידענו שחפץ בו ונמנע מפני ב"ד, הרי אין פיו ולבו שוין בשעת נתינה. וכבר הי' מעשה בימי הסמ"ע ומהר"מ מלובלין כו' אבל לפי מ"ש בדברינו פה, דבריו יש להם יסוד מוסד בש"ס ופוסקים עכ"ד כ"ת. ובאמת שכבר ערו עד היסוד בסוגיות אילו ואיני נושא ונותן בזה מפני כבודו של זקן מהר"מ ז"ל. אך בעיני הדבר פשוט כל שעושה אזנו כאפרכסת לשמוע לדברי הב"ד שלא לתלות נתינת הגט בתנאי, הרי פיו ולבו שוים על נתינת הגט. ובאמת שא"צ פיו ולבו שוים רק בנדרים ושבועות וכמ"ש"ל, דבזה י"ל כן אף בלא אומדנא דמוכח, אבל במקום דליכא אומדנא דמוכח מה הי' בלבו ודאי דבחר פיו אזלינן. ופשיטא דמה אין כאן אומדנא דמוכח כלל, דלמה לא נאמר שציית לדבריהם שלא לתלות נתינת הגט בתנאי רק יהי' סמוך על מעשה החרם והבטחונות. וכיון דאיכא למימר הכי, אף אם אומר שבלבו הי' גם שיהיה ביטול הגט, לא איכפת לן כלל בדבר שבלב. ואם כוונת כ"ת דגם בזה אמרינן אומדנא דמוכח שאם הי' יודע שתעבור על החרם ותתרצה להפסיד הבטחונות לא הי' נותן גט, דפשיטא דזה אינו. דא"כ בטלת כל דין דברים שבלב, דבכולם יש בהם אומדנא דאל"כ אף דברים שבלב אינם, וכמ"ש התוס' בכמה דוכתי ואפ"ה לא איכפת לן בדברים שבלב שאינו רק כשהוא גלוי לכל, כגון באונס וכיוצא, משא"כ בזה דכיון דלא קפיד להתנות בפירוש דוקא, שהרי הי' הדבר מסור בידו כשהי' אומר שאין החרם והבטחונות מספיקין לו ע"כ או דבאמת סומך ע"ז או שמובטח באשתו שלא תבגוד בו או איפכא דשמא דעתו שאם אח"כ לא תרצה בו גם הוא אינו רוצה בה, וכאשר מוכרח לומר כן במי שמוציא אשתו ע"י שטוענת מאיס עלי. שאע"פ שראינו שעומד וצווה שאין רצונו לגרשה, לא אמרינן אומדן דעת שמחמת אונס זה הוא מגרשה, אלא דיינינן שנתיישבה דעתו מאחר שהיא מואסת בו הוא מואס ג"כ בה ונותן ברצון. וכה"ג כתבו הריב"ש והרשב"ץ

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהמגרש שאמר אני נותנו בכח פירוש דבריו כשם שהיא אינה רוצה בי כך אני איני רוצה בה. ועכ"פ אומדנא דמוכח שאינו מגרש אלא בקיום התנאי אין כאן כלל. וכיון שאומר בפירוש שאינו תולה בתנאי, כ"ע מודו דכשר גמור הוא ואינו תלוי בתנאי כלל".

מאידך גיסא, הסוברים להחמיר שבמקרה שהבעל הוטעה כתבו שאין להקל על יסוד כך שב"סדר הגט" הבעל מבטל את כל התנאים מאחר שגם ביטול זה היה בטעות. ולהלן מתשובת עין יצחק חלק ב' סימן לז (ס"ק כו, ל"ד):

"ואף להחולקים על המהר"ם לובלין כמו הב"ח והסמ"ע והמ"ב טעמם הוא כיון שמבטל כל תנאים בעת סידור הגט ונתינת הגט ע"כ נתבטל האומדנא שלו ג"כ. א"כ זהו לא שייך רק היכא דלא הייתה טעות שהטעו בפי' מענין עבר אלא הבטחה בעלמא, דאף די"ל דהוי כעין תנאי מ"מ הא נתבטל התנאי ע"י ביטול כל תנאים כפי הנהוג האידנא. אבל היכא דעשה עיקר הגט ע"י מה שהטעתו בענין עבר וסומך עלי' שלא תשקר משום דהוי עביד לגלויי כנ"ל. כיון דנתבאר דבכה"ג הגט בטל דאף דנתן לה גט. עכ"ז הא הי' באונס מה שהטעהו א"כ ה"ה אף שאומר שמגרשה בלא תנאי ומבטל לכל תנאים עכ"ז הא גופא הי' בטעות ואונס לכו, וכמו דמבטלינן הגט עי"ז ה"ה דמבטלינן עי"ז אף ביטולו להתנאים, דכל זה הי' בטעות מעיקרא והוי כ"ז כמו הך גט מוטעה דיבמות (דף ק"ו) דפסול [...] ומה שכתב המ"ב שם להקל מצד מה שמבטלין תנאים בעת נתינת הגט כבר נתבאר דזה אינו שייך רק אם התנאים הוא במידי דלהבא ולא ע"י טעות. אבל לא במה שהי' ע"י טעות בלעבר ולכו אנסי'. וסבר דהאמת כדבריהם דכמו דמבטלינן בשביל זה הקידושין והגט. ה"ה דמבטלינן עי"ז להביטול להתנאים שלו דגם זה גופא הי' ע"י טעות דהאמין לדבריהם. וכמו דבטל הגט עי"ז ה"ה דבטלים עי"ז הביטול להתנאים שלו כנ"ל".

הרי שגם החומרא שלא להסתמך על ביטול המודעות נאמרה בנסיבות שבעת הגירושין הבעל הוטעה בטעות אודות המצב שכבר קיים כעת, ולא בדברים שהתבררו רק לאחר זמן.

גם בתשובת צמח צדק חלק אה"ע סי' רצ ס"ק ט"ז כתב לרון האם ניתן להסתמך על ביטול המודעות כשהבעל הוטעה, ובתוך דבריו בס"ק טז כתב:

"באנו לרון כיון שביטלו מחמת שהיה מוטעה והטעות ה"ל כמו אונס. שהרי מחמת שהטעהו י"ל שביטל כל דבור הגורם כו' ומה לי אונס ממון או אונס שהטעהו בממון כו'. ובמי שמסר מודעא על הגט ואח"כ אנסוהו לבטלה ודאי י"ל דאין הביטול מודעא כלום כיון דביטלה מאונס א"כ הוא גט המעושה כדין [...] וא"כ בנד"ז אם הטעות נחשב כמו אונס א"כ אין הביטול שביטל הדיבורים כלום כיון שהיה מוטעה ואונס".

גם לפי דרכו של הצמח צדק ניתן להתייחס לביטול התנאים כנעשה באונס רק בנסיבות שבעת ביטול התנאים הבעל היה מוטעה, ובכך נחשב כאונס, ולא כשהטעיה נולדה רק לאחר זמן.

וע"ע בספר ברכת יוסף אה"ע סי' צ' שכתב דברים דומים לדברי המשכנות יעקב, אך דברי הבית אפרים הנזכרים לעיל, הם מענה לדבריו.

מסקנת הדברים: לדעת כל גדולי הפוסקים ששללו ביטול גט עקב הטעיית הבעל מאחר שהגט ניתן ללא תנאים, ודאי שבנידון זה אין מקום לביטול הגט. אלא אף לדעת הסוברים שאם הבעל הוטעה בעת סידור הגט כשהביאו אותו לחשוב בטעות שכבר קיבל את המסוכם מראש,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אע"פ כן כאן שהטעות לא הייתה בעולם בעת הגירושין, שהרי אין חולק שאם הייתה האשה נוהגת ביושר ונאמנת לחתימתה על ההסכם לא הייתה מתעוררת כל שאלה, על כן מאחר שהטענה לטעות באה לעולם רק לאחר מכן אינו יותר מתנאי, ובהיות הגט מסודר ללא תנאי אין לחוש מאחר שב"סדר הגט" הבעל הודיע שהגט ניתן ללא תנאים, לרבות בנידון זה שהבעל לא הסכים לתת גט בטרם יובטח הסכם בר תוקף כפי שנחתם לבסוף. וכבר היה מעולם נידון הדומה מאד לנידון דנן, והכשירו את הגט גדולי הדור בזמנו, וכפי שיבואר להלן.

הגט שסודר ביאסי שברומניה

יב. לפני כמאה ועשרים וחמש שנה, סודר גט ביאסי שברומניה, ובו התעוררה שאלה דומה לנידון שבפנינו.

באותו נידון עיגן הבעל את אשתו שלוש שנים כשברה לאנגליה ולאחר מכן לאמריקה. לאחר שתבעה האשה את הבעל בערכאות נעתר הבעל לתת גט, אך סירב לגרשה עד שיתמלא התנאי שיסדירו את ענייני הרכוש בהתאם לפסק דין של בוררים שדנו ופסקו בסכסוך שבין הבעל והאשה. בטרם מתן הגט הוסדר הסכם בהתאם לדרישתו, וכן עפ"י המוסכם פנתה האשה לפרעזידענט, שכפי הנראה הוא נשיא ביהמ"ש, לחתום שאין יותר כל טענות ותביעות מאחר שקיבלה את כל המבוקש על ידה. אך לאחר מכן האשה מצאה את הדרך להתנער מההסכם, טענה שהייתה אנוסה להסכם שהוסדר בעת סידור הגט, וחזרה לתבוע את הבעל בערכאות. טענתה התקבלה וההליך המשפטי בערכאות חודש, ולמעשה לאחר זמן התברר שההסכם, פסק הדין של הבוררים וכן ההצהרה בפני הפרעזידענט, כל אלו חסרי ערך ביכולתם להגן על הבעל מהתביעה המחודשת בערכאות, בניגוד למה שסבר הבעל בעת מתן הגט.

להלן מתשובות גדולי הדור אודות כשרות הגט, שהשיבו לרב שלום גוטמאן שהיה האב"ד שסידר את הגט.

שמונה מגדולי דורו נזקקו לשאלה זו והם הגאונים נ"ע: המהרש"ם, רבי שמואל סלאנט, רבי יעקב שאול אלישר, רבי מאיר אריק, רבי אליעזר חיים דייטש מבאניהאד, רבי חיים ברלין, רבי אברהם צבי קליין אב"ד סילאש שבהונגריה ובעל שו"ת היכלי שן.

כאמור, עיקרו של אותו נידון דומה מאד לנידון שבפנינו מלבד פרט אחד מהותי שיובהר להלן.

לשון השאלה של הרב מסדר הגט מצויה בשו"ת היכלי שן תליתאי סי' נ', וכדלהלן:

"איש ואשתו אשר לא מיתדר להו, והלך חותנו ובתו בערכאותיהם לתבוע מעות הנדוניא ויצא בדיניהם אשר מחויב הבעל לחזור דמי כתובתה ולעת עתה ישבעו אמו ואחיו וגיסו אם אין המעות אצלם, כי המגרש לא היה עוסק במסחר על שמו. ועבר איזה זמן ונתפשו על זה שיסדרו הב"ד ג"פ מהמגרש ליד שליח הולכה אחי המגרש, כי לא רצה ליתן אימון לאיש אחר, וכשיהיה ביד השליח הגט, ילכו האב ובתו להפעזידענט, ויתנו כתב בחתימת ידם אשר קבלו המעות ואין להם עוד טענות ותביעות ולא השביעם, וכשיבואו משם יסדרו הב"ד הג"פ ליד האשה משליח הולכה וכן נעשה. ובעת שבאו לפני ולפני הבית דין שלי לסדר הגט פיטורין מיד המגרש לשליח הולכה היתנה בפירוש המגרש עם השליח אחיו שלא יתן הגט עד שיחתמו, ובאם לא יחתמו לא יתן הגט, והשליח נתן ת"כ, וגם האב אמר בהן שלו אשר מוחל המעות ולא יתבע עוד ולא להשביעם. וכעת הסיתו שונאים לאבי המגורשת. שילכו עוד הפעם בערכאותיהם לתבוע המעות ולהשביעם ומי יודע איך יוצא דבר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המשפט כנודע לענין ירושה בדיניהם, ע"כ רצונם כעת לבטל הגט מטעם גט מוטעה דפסול. ואנן הבית דין סהדי וגם הבוררים דאדעתא דהכי נתן הג"פ שימחלו החוב והשבועה ולא עלה על דעת שום בני אדם אשר יוכלו לחזור ולתבוע ולהשביעם והו"ל אונסא דלא שכיח ולא הו"ל להתנות".

עוד יצוין שמתשובות מנחת פתים ומהרש"ם עולה פרט נוסף בספור המעשה, הדומה ביותר לנידון דנן, באותו נידון שם, הבעל עיגן את אשתו כשעזב את ביתו והגיע לאמריקה שם נותר שלוש שנים עד שהוסכם עמו כנ"ל.

יצוין שגם בתשובת שאל האי"ש אה"ע סי' ג' מצויה שאלת הרב השואל עם מו"מ בהלכה מטעמו בלא הכרעה, והותיר את ההכרעה לרב המשיב.

פסק דינו של הגאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל מצוי בספר תורת רבינו שמואל סלאנט זצ"ל חלק ב' סי' סט, אך עקב חולשתו לא כתב הגרש"ס זצ"ל בעצמו את פסק דינו, אלא העביר את תשובתו בקצרה באמצעות נכדו הגרי"מ טוקצ'ינסקי זצ"ל, שכתב אודות סבו:

"ויבקש מאיתי הח"מ, שהנני נכדו ותלמידו, שאשיב למעכ"ת בקצרה: כי דעתו, אשר הגט כשר בלא שום פקפוק".

וכן בתשובת הראשל"צ הגאון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל בספר שאל האיש חלק אה"ע סי' ג', לאחר שהעלה שעפ"י דין תורה למרות שמצד האשה ההסכם נחתם מחמת אילוץ ומחוסר ברירה לאחר שהבעל ברח ועיגן אותה שלוש שנים ההסכם בר תוקף, והאשה מחויבת לקיימו מהטעמים המפורטים בתשובתו. כיוון שכן, אין לדון את הבעל כמי שקיבל הסכם חסר ערך, שהרי עפ"י דין תורה, המחייב את שני הצדדים, ההסכם שריר וקיים. ובהתאם לקביעה זו כתב במסקנתו:

"אולם לקרות גט מוטעה הך דנ"ד חלילה לא ניתן ליאמר, מהיכי תיתי לקרותו גט מוטעה. כיון שאם תבא האשה לפני דייני ישראל יאמרו לה את מחלת בלב שלם שהרי לא מסרת מודעה, שאם היית אנוסה היה לך למסור מודעה, וכיון שכן אין לך לתבוע ממנו סכי כתובתך כלל, וא"כ הרי הגט כשר ומכושר בדינינו. ואם תלך בטענה זאת שהייתה אנוסה, הרי היא כמו שמוציא ממון בערכאותיהם שלא כדין ושלא כתורה דנקרא גזלן, וכמ"ש ה' מהר"ם טואה ז"ל בספר חוט המשולש בסוף ספר תשב"ץ סי' ו' האריך בדינים אלו, דאפילו אם גבה חייב להחזיר יעש"ב".

גם הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל שנשאל בנידון זה, ותשובתו מצויה בספרו מנחת פתים חלק אה"ע סי' קמה סעיף ט', האריך בזה, ובתוך דבריו הביא מדברי המשנה במסכת קידושין דף סב ע"א:

"המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה [...] הרי זו מקודשת מפני שלא הטעתו"

וכן הביא מדברי הר"ן על הרי"ף מסכת קידושין (דף כה ע"ב בדפי הרי"ף) שכתב:

"מתני' המקדש את האשה ואמר סבור הייתי וכו' מפני שלא הטעתו. אלא הוא הטעה את עצמו וכיון דלא פריש ואמר לאו כל כמיניה דהוה להו דברים שבלב ויש לתמוה למה נשנית משנה זו כאן דלעיל בפרק האיש מקדש (דף מט ב) גבי על מנת שאני כהן ונמצא לוי וכו' דקתני סיפא וכולן אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש [לו אף ע"פ כן אינה] מקודשת ה"ל למתניה. ונ"ל שסמכה ענין לפלוגתיה דתנאי כפול לאשמועינן דאפי' ר"מ דבעי תנאי כפול הני מילי בשהתנה דהואיל והתנה ולא כפל יש במשמע דבכל ענין יהיה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המעשה קיים אבל מי שגלה דעתו שעל דעת כך הוא עושה הרי הוא כאילו התנה וכפל והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו הא הטעתו אינה מקודשת דבגלוי דעתא לא צריך כפילא".

המנחת פתים הביא מדברי הר"ן הללו וכן מדברי חי' מהרי"ט על הרי"ף על המשנה בקידושין, והוסיף:

"עכ"פ מהמשנה הנ"ל מוכח אחת משתי אלה, או דאומדנא וגילוי דעת בשעת מעשה מועיל אף באיסורא, או דמשו"ה בטלי הקידושין מפני שהטעתו. וא"כ צ"ע על מהרש"ל הנ"ל דהא שם היה המעשה שהשלישו לו המעות ומסרה מודעה מקודם דהטעתו מעיקרא כיון דמסרה מודעה מקודם הו"ל כהשלישה חספא בעלמא, וכיון שלדעת רש"ל גילוי דעת ואומדנא אינו מועיל באיסור, וא"כ תו מוכח עכ"פ דבהטעתו בטלו הקידושין, א"כ ה"ה בגט בטלו הגירושין. וא"כ צ"ע על רש"ל שהכשיר הגט [...] אמנם אף לזאת צ"ע דהא באמת אף דקיי"ל כר"מ דבעינן תנאי כפול, מכל מקום לחומרא חוששין אף בדלא כפליה לתנאיה ועי' באה"ע סימן ל"ח סעיף ד'. ע"כ נראה דעיקר היתור הרש"ל היא מה שכתב בסוף תשובתו שם דכיון דהאידינא מבטלין כל מודעות ודברים הפוסלים הגט בזה הוא מבטל נמי הגילוי דעת והאומדנא שבשום אופן לא יתבטל הגט. אמנם כי צע"ק, כי אין ראייה כלל ממה שביטל כל הדברים הפוסלים, בהיות שכבר השלישו לו המעות, והיה בטוח שכבר הכל בידו, ע"כ ביטל אח"כ כל הדברים הפוסלים. ואם היה יודע שהטעתו מעיקרא לא היה מגרש כלל. אמנם גם המהר"ם אלשיך בתשובה והסמ"ע החליטו כן, והלב מהסס קצת בזה. אבל בנידון דידן קיל בעיני מעובדא דרש"ל ומהר"ם אלשיך דאין כאן הטעיה מעיקרו, דהא באמת נתנה לו פטורין בנימוסיהם, ונהי דעתה מערערת על הפטורין, מ"מ אין כאן טעות מעיקרו. ולא דמי לאמרה שהיא כהנת ונמצאת לוייה שהטעתו מעיקרא, וכן לא דמי לרש"ל, כיון שמסרה מודעה מקודם, א"כ הטעתו בשעת השלשה, משא"כ בנידון שלפנינו. ולדון בזה מטעם אומדנא וגילוי דעת שאילו ידע שתוכל לתבעו עוד בנימוסיהם לא היה מגרשה, אינו ברור, דיכול להיות שסמכה דעתו שהפטורין יועילו לו, ותביעתם תהיה לריק [...] וגם הא הגילוי דעת היה שתחתום לו פטורין, והרי באמת חתמו לו אבי האשה והאשה הפטורין, ואף אם עכשיו יבטלו בערכאות את הפטורין אינו כלום לבטל את הגט, דהא מבואר בחו"מ סי' רז במוכר נכסיו לעלות לא"י ועלה ולא מיתדר ליה דלא הדרא זביני, אף שעפ"י אומדנא אם היה יודע שלא יהיה מתדר לו לא היה מוכר קרקעותיו, אינו מועיל כיון שהגילוי דעת היה לעלות והרי עלה. וה"נ הגילוי דעת היה שתתן לו פטורין והרי נתנו לו, והרי הפטורין הועילו לו שהיא צריכה לחדש תביעה בערכאות על הפטורין, ותביעה ישנה שהייתה בתקפה בטלה לה ע"י הפטורין".

המנחת פתים האריך גם בשאלת ביטול השליחות באותו נידון, ומסקנתו לדינא:

"ע"כ מעיקר הדין נלענ"ד דהגט כשר".

וכן בשו"ת פרי השדה (להגאון רבי אליעזר חיים דייטש מבאניהאד) ח"ד סי' כ' נשאל בנידון זה, ובתשובתו דחה את הטענה לגט מוטעה מאחר שבמעמד סידור הגט רגילים לבטל את התנאים, וכן האריך לבאר שבנידון זה יש להקל אף לשיטת מהר"ם לובלין שהחמיר בגט מוינא, וז"ל:

"הכא בנ"ד אין ענין כלל לגט מוטעה, דכיון שהבעל מבטל קודם הגירושין כל התנאים והדיבורים שאם יהיה להם קיום יהיה ביטול לגט, מבטל מקודם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כל אלו העניינים, כמבואר באה"ע סי' קל"ד סעיף ג' ע"ש ובסדר הגט. א"כ הרי חל הגט בתוקפו כאילו ניתן בלי שום תנאי כלל והגט כשר בלי שום חשש ופקפוק. ואין זה דומה כלל למ"ש בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קכ"ג דאפילו למאי דקיי"ל גלוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא מ"מ באומדנא דמוכח מהני גלוי דעתא לבטל הגט, ועיין בשו"ע אה"ע סי' קמ"א סעיף ס"ב, התם מיירי באופן שהיה שכיב מרע שבאמת לולי חליו לא היה חפץ כלל בגירושין ורק לטובתה נתרצה לגרש שלא תזקק ליבום. וא"כ אם עמד מחוליו אח"כ הוי אומדנא ברורה שאדעתא שהוא ישאר בחיים ויראה את אשתו מתרפקת בחיק אחרת לא היה מגרש אותה. משא"כ הכא בנ"ד אטו זהו הדרך שאם מוחלין לו הנדוניא שמגרש, ופשיטא דרוב אנשים לא היו מגרשים נשותיהם אפילו אם יתנו להם את כל הון ביתם. וזהו שרצה לגרש מסתמא שונאה ואינו חפץ בה. וא"כ איך נימא דכה"ג הוי אומדנא דמוכח שלא היה מגרש אותה אם לא במחילת הנדוניא. דמכיון שכבר הסכים בדעתו לגירושין, אדרבא אמרינן שהיה מתרצה בכל אופן, דמכיון שאינו רוצה לדור עמה הרי צריך לחוש גם לעיגון עצמו, ואמרינן שאפילו שאפשר שלא היה בא לביתו אם לא היו מחלו לו הנדוניא והתביעות שיש לאשתו עליו, מ"מ כיון שכבר בא וטרח כל כי האי אורחא רחיקא, לא היה מונע מלגרש כיון שצריך לחוש גם לעיגון שלו. ועוד דהכא הרי עושה איסור גמור אם אינו מגרש, דמי התיר לו לבגוד באשתו ולעגן אותה, ואפילו בשבת מותר לחבוש למי שרוצה להרחיק נדוד מאשתו ולעגן אותה, כמבואר בשו"ת שכות יעקב ח"א סוף סי' י"ד. וא"כ איך נימא דהוי אומדנא דמוכח שלא היה מגרש בלא מחילת הנדוניא בדבר שהוא מחוייב מן הדין לגרש אם אינו רוצה לדור עמה [...]. וא"כ בנ"ד אין שום פקפוק בזה הגט [...] כיון שביטל כל המודעות בשעת נתינת הגט ובשעת כתיבת הגט, א"כ הוי כמגרש סתם וכשר, ואומדנא דמוכח לא הוי לבטל הגט כמ"ש כיון שאסור לו לעגן אותה [...] כיון שגרש אחר כך בביטול כל מודעות וכל התנאים כמו שנהגו כל מסדרי גיטין, פשיטא דהגט כשר, דאפילו אם נימא שהטעוהו בכך מה שמחלו לו הנדוניא, מ"מ כיון שרשאי להטעות אותו בכה"ג והוא נתן אח"כ הגט בביטול כל מודעות אין שום חשש בזה. ובפרט כיון דבעיקר הגט באמת מרוצה דאם לא היה מרוצה לעיקר הגט, לא היה מתרצה אפילו על ידי מחילת הנדוניא, וא"כ אין כאן שום אומדנא דמוכח לבטל הגט".

ושם בסי' כה הוסיף לבסס את פסק דינו גם באותו נידון שהגט נמסר לאשה באמצעות שליח, וכתב:

"ואפילו אי נימא דלהתנות עם השליח לא בעינן משפטי התנאים כמ"ש הבאה"ט סימן לח ס"ק ג' באה"ע, מ"מ הרי השליח עשה את שלו ונתקיים הגט, רק שאח"כ הייתה רוח אחרת עמהם והלכו בערכאות לתבוע הנדוניא, אע"פ שלא כדין עשו, מ"מ אין זה ענין לפסול הגט כלל כמ"ש, כיון שהבעל בטל כל הדיבורים שיוכלו להזיק הגט [...] ואע"ג שידעינן שרק על דעת זה מסר לו שיפטרו אותו מכל התביעות, הרי השליח עשה את שלו, והכא וודאי לא הוי אומדנא דמוכח שאילו היה יודע שיתבעו אותו עוד לא היה מגרשה כמו שכתבתי מכמה טעמים [...] ועוד הכא נמי ניחא לדידיה שיפטור מכבלי העיגון כיון שאינו רוצה לדור עמה [...] וא"כ בנ"ד סיומא דפסקא לענ"ד שמכל מה שכתבתי יצא הדין מפורש שאין שום חשש לפסול זהו הגט כלל וכלל".

הרי שבנידון זה, הגם שהרב פרי השדה קבע שהאשה עשתה שלא כדין שחזרה ותבעה את הבעל בערכאות, מ"מ הורה שאין שום חשש לפסול את הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן בספר בארות אברהם להגאון רבי אברהם צבי קליין זצ"ל תלמיד הכתב סופר ואב"ד סילאש שבהונגריה, מגדולי רבני הונגריה בזמנו, השיב בחלק אה"ע סי' כג בנידון הגט הנזכר, והעלה להכשירו. טעמו מכיוון שבמעמד סידור הגט הבעל לא אמר דבר אודות תנאי בגירושין גופן, ובכך אינו דומה לנידון הסוגיא בגיטין של המוציא את אשתו משום שם רע, שבעת הגירושין אמר שמשום כך מוציאה. לכן הטענה שכוונתו הייתה שהגט עצמו מותנה אינה מתקבלת, ודברים שבלב אינם דברים. ומאחר שלאחר הגירושין האשה מוחזקת כגרושה ופנויה הבעל לשעבר כבר אינו נאמן בטענתו שהגט ניתן על תנאי כשטענה זו מבקש להוציאה מחזקת פנויה.

הרי שכל חמשת הרבנים הגאונים הנזכרים, שהיו מהפוסקים המובהקים באותו זמן, השיבו הלכה למעשה להכשיר את הגט, והדבר ברור שלפי דרכם הוא הדין בנידון דנן.

בתשובת הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל בספר נשמת חיים אה"ע סי' קסז השיב בנידון הנ"ל:

"אבל עיקר של דבר לדינא הוא כמש"כ בבינת אדם שם דתלוי בעיקר ענין האומדנא וגילוי דעת בעיקר הגירושין. דאם סיבת האומדנא וגילוי דעת הוא על עיקר הגירושין שם יש לומר דגלוי דעת שבשעת נתינת הגט או מינוי השליחות מילתא היא לבטל הגירושין, הגם שלא הייתה בשעת הגירושין ומינוי השליחות שום תנאי. אבל אם האומדנא וגילוי דעת הוא בדברים שבממון אנן סהדי שלא יגרש אדם אשתו האהובה לו בעד כל כסף וזהב שבעולם אלא שבלאו הכי לא מיתדר ליה עמה ורצונו לגרשה מאיזה טעם שיהי' רק כל מה שיוכל להוציא ממון או לעכב ממון שלה עושה כל התחכמות שיוכל לומר שאינו רוצה לגרש, אבל אנן סהדי שלא בשביל זה הוא מגרשה, ולכן כיון שמגרשה בלא שום תנאי אף אם יש גילוי דעתו ואומדנא שבשביל ממון הוא מגרשה, כיון שמגרשה בלא תנאי ע"כ גומר ומגרש בלא שום פקפוק עכ"ל בינת אדם וכן עיקר. ובחילוק זה יתורצו כמה מקומות ואין להאריך עתה. אמור מעתה כמה שלפנינו מה אוכל לדון בזה מרחוק, ומע"כ מקרוב במקום המעשה ואין לו לדיין אלא מה שענינו רואות לדון ולהורות עפ"י שיקול דעתו הרחבה אם הי' נוגע התנאי באמת לעיקר הגירושין, או לא הי' נוגע אלא לדררא דממונא לחוד. ואם גם אצל מע"כ הדבר שקול ואין בידו להכריע בזה בהחלט אזי האריך במשנה למלך בהל' טוען ונטען פ' ט"ו הלכה י"א בשם הרשב"א (ח"ב סי' רכ"ט) מקום שיש ספק אומדנא בלשון התנאי אוקמינן אחזקה. וא"כ בנידון דידן כל שלא נתקיים התנאי הרי קיימא האשה בחזקת אשת איש כן, נראה לפענ"ד. ולא עתי אתי לעיין בספרי האחרונים ואולי ימצא מע"כ איזה סברא וראי' כנגדי, אנכי כתבתי כפי מה שהורני ה' בחסדו".

הרי שעפ"י דרכו של הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל אם קיימת אומדנא דמוכח שהבעל הציב תנאי בגוף הגירושין שלא יחולו אם לא יקום ההסכם יש מקום לטענה של גירושין בתנאי. ולמעשה ביחס לאותו נידון לא הכריע הגר"ח ברלין זצ"ל, והותיר את ההכרעה לרב מסדר הגט המכיר את פרטי המקרה לאשורם.

אך בנידון דנן הדבר ברור שאין כל אומדנא ביחס לתנאי בתוקף הגירושין, אלא הבעל רק ביקש שלאחר הגירושין לא יתקיימו דיונים בערכאה שיפוטית שאינה דנה שלא לפי דין תורה, ודבר זה היה חשוב לו ביותר, ועל זה בלבד נאבק. וברור שכבר לא עשה כל מאמץ לחזרה לשלום בית, ומעשיו שנטש את הארץ לשלוש שנים מוכיחים כן. על כן אין כל אומדנא שביקש שתחזור להיות אשתו בתנאים אלו או אחרים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתשובת היכלי שן הנזכרת דן ביחס לתנאי שנאמר לשליח, ואינו נוגע לנידון דנן.

גם בתשובת מהרש"ם ח"ט סי' קלא השיב ביחס לכשרות אותו גט, ובהצגת נידון השאלה, כתב:

"על דבר שאלתו במי שבגד באשת נעוריו ולקח כל רכושה, וחותרו תבעו בדיני אומות העולם ונתחייבו אמו ואחיו וגיסו שהיו שותפים עמו בחנות לישע שאין בידם מעות הנדן. והבעל נסע למרחקים זה ג' שנים. ועתה פעל בקישוי גדול שיבוא חזרה ושישליש חותנו טראטין לבטחון כאשר יבוא ויסדרו ג"פ לשלוח, ויחתמו חותנו ואשתו אצל הפריזידענט אשר קבלו בחזרה כל הנדוניה וכל מה שמגיע להם מלבושים וכדומה, אזי יתן השליח הג"פ לאשה, וכן עשו, הבעל נסע למדינת הים. ועתה חזרו חותנו ואשתו לתבוע בדיני אומות העולם המעות הנדוניה כמקדם, וטענתם באמרם שהיו אנוסים לחתום כן שלא תשאר עגונה, ורוצים שישבעו אמו וחותרו וגיסו כפי שנהוג מאז בדיני אומות העולם".

הרי שהודגש בהצגת השאלה שטענת האשה ואביה להתנער מהסכמתם הראשונה הייתה שהם היו אנוסים לחתום כדי שהאשה לא תישאר עגונה.

מהרש"ם מביא שדעת הרב השואל שנידון זה יחשב כגט מוטעה, ותלוי במחלוקת הפוסקים בגט מווינא. ועל זה השיב לו מהרש"ם:

"הנה לענ"ד לא באנו לידי מידה זו, דהא כל טעם המקילים משום שביטל כל התנאים בשעת סידור הגט. אבל בנ"ד שנמסר הגט ליד השליח והותנה עמו שלא ימסור לה הגט כל זמן שלא יחתום אביו ואשתו בנימוסיהם שקיבלו המגיע להם, והשליח נתן תקיעת כף שיקיים כן ג"כ, הרי קיי"ל דבשליח אין צריך משפטי התנאים כלל כמ"ש הב"ש באה"ע סי' ל"ח ע"ש הרשב"א ור"ן, וא"כ הרי בעינן שיחתמו באופן המועיל בנימוסיהם כמ"ש בתשובת הרשב"א שבבית יוסף חו"מ סי' רמ"א [...] והשיב הרשב"א שאם לא קנה בו חייב להחזיר המעות שאומדן דעת שנתן אדעתא שיועיל המחילה עי"ש. וה"נ בזה, כיון שלא הוסכם ליתן גט עד שיחתמו, היינו באופן המועיל החתימה בנימוסיהם, ואם יבורר שבנימוסיהם לא הועילה חתימתם ע"י שהיו אנוסים, נתבטל שליחות השליח, וממילא אין בהגט ממש, ובביטולים הנעשים בסדה"ג אין מועילים לזה כלל, שהרי הותנה עם השליח שלא יתן עד שיחתמו, ולגבי שליח אין צריך משפטי התנאים וכמש"ל. ועל כן גם המקילים בעובדא דגט שכיב מרע שסידר הסמ"ע, מודים הכא, דכיון שיתבטל כח הכתב שחתמו לפני שר המשפט מערכאות למפרע על ידי שיבררו שהיו אנוסים והוי כלא חתמו כלל, וכמ"ש ע"ש הרשב"א".

בתשובת מהרש"ם קיים יסוד שהמשיבים האחרים לא הסכימו עמו, והוא שלא די שהסכם בין הזוג תקף עפ"י דין תורה, אלא מאחר שהבעל עמד על כך שהסדר שנקבע יעמוד בתוקף גם בערכאות, ולאחר שהאשה טענה בערכאות שהייתה אנוסה להסכים לאותו הסדר ולחתימתה בפני הפרעזידענט, טענה המתייחסת לנסיבות שהיו כבר בעת הגירושין, ככל שהדבר נוגע לתוקף ההסדר בערכאות, ולאחר שטענתה התקבלה באותן ערכאות, הכול בטל למפרע. וסבר מהרש"ם שלא נכון לקבוע שרק מכאן ולהבא החל הליך חדש בערכאות, אלא התברר למפרע שכבר במעמד סידור הגט היה ביד הבעל הסדר שטעה בו וסבר שיש בו תוקף, ולאחר זמן התברר למפרע שאין בו ממש ככל שהדבר נוגע לערכאות. למרות זאת, קבע מהרש"ם שגם נידון כזה דומה לגט מווינא, ומועיל ביטול התנאים במעמד סידור הגט, ולא קבע שהנידון דומה להשלשת מטבעות מזויפות וכיוצ"ב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באותו נידון החמיר המהרש"ם מאחר שגם לאחר שהבעל ביטל את התנאים, שהוא הליך הנעשה בטרם מינוי הסופר והעדים, הודיע הבעל לשליח במעמד מינוי השליח, לאחר שהשלימו את כתיבת הגט וחתימתו, שלא ייתן את הגט אלא לאחר שיחתמו, ומאחר שלאחר זמן התברר שאין ממש בחתימה בערכאות, ובשליח אין צורך במשפטי התנאים, הגט בטל.

העולה מתשובת מהרש"ם, שעל פי דרכו בנידון שהאשה התנערה מההסכם דוגמת הגט ברומניה אך שלא מינה הבעל שליח, אלא נתן את הגט מידו לידה, או מינה שליח אך לא דיבר עמו לאחר ביטול התנאים ביחס לתנאי הגירושין, בכל אלו האמירה שהגט ניתן בלא תנאי, הנאמרת בתחילת הליך סידור הגט, מתייחסת גם לשליחות, וגם אם לאחר פרק זמן התברר למפרע שההסכם חסר ערך בערכאות אפ"ה נידון כזה דומה לנידון הגט מווינא, ומדינא הגט כשר.

דהיינו גם מהרש"ם שקבע שעקב הטענה שהיו אנוסים הביטול של ההליך המשפטי בערכאות הוא למפרע יחד עם זאת קבע שבהיבט העקרוני נידון כזה דומה לנידון הגט מווינא, ולא סבירא ליה שנידון זה דומה למי שהשלישו עבורו קודם הגט מטבעות מזוייפים החמור יותר מנידון הגט מווינא. וטעמו מאחר שגם בנידון הגט מרומניה, בעת הגירושין היה ברשותו של הבעל הסכם בר תוקף גם מהבחינה המשפטית, ובכך אינו דומה למטבעות מזוייפים, וההליך לביטולו למפרע התקיים רק לאחר זמן, הרי שההצדקה לביטול הגט יכולה להיות רק מכח אומדנא ברורה שעל דעת כן לא נתן הבעל את הגט, ומאחר שאומדנא זו היא במסגרת של הלכות תנאים, התנאי בטל באמירת הבעל שהגט ללא תנאים.

על כן ביחס לנידון דנן, גם אילו נדון את ההליך המשפטי שהתרחש לאחר הגירושין כמי שמבטל הליך קודם למפרע וכמו שסבר מהרש"ם, עדיין אינו דומה להשלשת מטבעות מזוייפים אלא לנידון הגט מווינא, שבו הוכרעה ההלכה להכשירו.

אמנם כאמור, שאר הגדולי הדור שהשיבו ביחס לאותו נידון לא מצאו לנכון לקבוע את הקביעה שכתב מהרש"ם שהכול בטל מעיקר, וכמפורש בתשובת המנחת פתים, שבתוך הצגת נידון השאלה ציין שטענת האשה בערכאות הייתה שנאנסה להסכים, ובתוך דבריו באר:

"וה"נ הגילוי דעת היה שתתן לו פטורין, והרי נתנו לו, והרי עכ"פ הפטורין הועילו שהיא צריכה לחדש תביעה בערכאות על הפטורין, ותביעה ישנה שהייתה בתקפה, בטלה לה ע"י הפטורין".

דהיינו, ההליך שבו החזירו האשה ואביה את הדין לערכאות הוא הליך שהתחדש מכאן ולהבא, ומאחר שבעת הגירושין, ההסדר שהוסכם היה בר תוקף עפ"י ההלכה, וכן באותה עת לא היה הליך בר תוקף בערכאות והכל מכח הפטורין שהיו בתוקף בעת הגירושין, אין לקבוע שמבחינה משפטית ביטול התוקף החוקי חל למפרע.

העולה מדברינו: נידון דנן דומה מאד לנידון הגט ברומניה, ומאחר שחמשת גדולי הדור הנזכרים הכשירו את הגט, ובהם הגאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל שפסק שהגט כשר בלא שום פקפוק, והריעותא שחשש לה מהרש"ם עקב דברי הבעל עם השליח לאחר שכבר ביטל את התנאים אינה קיימת בנידון דנן, גם בנידון דנן לא ניתן לפסול את הגט.

בנידון דנן, כתב הבעל לשעבר בסעיף 8 לכתבי טענותיו מיום כ"ו אב תשע"ח (7.8.18):

מדאיתנין להכי, עולה בידנו כי הדברים מוסכמים אף אליבא דה"מנחת פתים" (אה"ע קמ"ה). רב המרחק בין מי שהתנה שיתנו לו שטר פיטורין מתביעה בערכאות למי שהתנה שהסמכות לדיון תהיה בבית הדין, שכן במקרה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שכזה לא ניתן להסתפק בסברא לפיה סמך הבעל על הבקשה לבית המשפט למשפחה ככזו שתועיל להשגת המטרה של מניעת הערכאות. זאת משום שגילוי הדעת של הבעל כלל גם את הקביעה שהסמכות תהיה בבית הדין ורצונו זה מעולם לא התממש. ביתר ביאור, הדיון של ה"מנחת פתים" עובר על ציר לפיו גילוי הדעת של הבעל שיתנו לו פטור מהתביעה בערכאות תפס כשהאישה ואביה נאלצו לתבוע תביעה חדשה בערכאות. במקרה שלנו גם לו היה מדובר רק בגילוי דעת הרי שהוא לא תפס בכלל, הן משום שהמשיבה "החיתה" את תביעתה דמעיקרא והן משום שהקנאת הסמכות לבית הדין לא תפסה

אך טעות עובדתית היא ביד הבעל לשעבר. גם כעת בית הדין מוסמך לדון בין הצדדים, הן עפ"י ההלכה וגם עפ"י חוק, אלא שלאחר הגירושין הביאה האשה למצב שבו קיימות שתי ערכאות שיפוטיות המוסמכות, ועתירתה לבג"ץ להורות על פסילת סמכות בית הדין נמחקה, על כן מאחר שעפ"י דין תורה הצדדים מחויבים לעמוד בהסכם, הרי שמקרה זה דומה מאד לנידון הנ"ל, למעט הריעותא שהייתה באותו נידון של הגט מיאסי, ואינה בנידון זה, שגם לאחר ביטול התנאים שנאמרו עפ"י סדר הגט אמר הבעל לשליח דברים שמשמעם תנאי בשליחות.

הגט הנידון בתשובות נחלת צבי ואגרות משה

יג. בספר נחלת צבי להגאון רבי גדליה פלדער זצ"ל מטורונטו-קנדה חלק ב' עמ' 460 הביא נידון שהובא לפניו, וז"ל השאלה:

"בעמדי בזה אמרתי לתת כאן מקום להאי שאילתא שבאה לפני באחד שבא לגרש אשתו חדשים אחדים אחרי הנישואין, ואחר טענות ותביעות מב' הצדדים לפני הב"ד התפשרו בד"ת שיסדרו גירושי ערכאות במקסיקו ואח"כ לאשרם ע"י הבתי משפט בניו יארק כנהוג וכן עשו ונתן לה גט פטורין כדת וכדין של תורה. אח"כ הלך הבעל ונשא אשה בא"י כדמו"י וחזר לעירו. הגישה אשתו הראשונה תביעה נגדו לבית המשפט הציוילי שלא התגרש בדיניהם, ומאשימה אותו בזנות עם אשתו, ודורשת גירושין אזרחיים. והוא טוען הלא סדרנו הכל בב"ד וע"מ כן נתן לה הג"פ כדמו"י ודורש להוציא הדבר מבית משפטם והיא אינה מקשיבה לדבריו וממשיכה במשפט, וטענתה בפיה כי היות שהיא ג"כ רוצה לגור בקנדה וע"פ חוק קנדאי היא עוד אשתו, לכן רוצה היא כעת בגט ציוילי מהערכאות וזהו הדרך לקבלו, ע"י שתוכיח בבית משפטם שזנה, והיות שע"פ החוק הוא עוד בעלה, הלכה והאשימה אותו בזנות עם אשה אחרת (כלומר האי אשה שהיא אשתו כדמו"י) וטענתה שזה לטובתה כי אחרת צריכה להמתין ג' שנים. וטענתו מדוע לא דרשה האי גט אזרחי אז כשנתן לה הגט פטורין בב"ד בניו יורק, דאדעתא דהכי נתן לה הגט פטורין אחרי שקבלו כבר הגט ציוילי, וכעת שהוא כבר נשוי עוד גורמת לו צרות. האם יש איזה טענה או חשש על הגט לומר אדעתא דהכי לא נתגרשת."

בתשובתו כתב:

"נכון שנתגרשו כדמו"י ובדעתו הי' להפטר ממנה בהנהו גירושין, וכעת שהיא תובעת ממנו הנהו גירושין ציוילים, יאמר שלא גרשה אדעתא דהכי כי בדעתו היה שהגט ממקסיקו גומר הענין ע"פ חוקי הממשלה. זה לא ניתן להאמר, שהרי ידע וקבל וסמך על הגירושין דמקסיקו, מיהו הכא אינם מתקבלים, ולכן אין להרהר ולהוציא לעז על הנהו גירושין ומגורשת היא ממנו ולא אגידא ב'י. והנהו תביעות יש לפשר ביניהם ולסדר הענינים כפי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצורך בב"ד של ישראל ולא בערכאות של נכרים [...] דבערכאות של גוים יש עוון פלילי של הרמת יד בתורת משה."

הגאון ר"ג פעלדער זצ"ל שאל שאלה זו את הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ותשובתו מצויה בספר אגרות משה חלק אה"ע ח"ג סי' לו, וכתב:

"מתשובת מהר"מ אלשיך שהביא הפתחי תשובה מוכרח דאין זה חשש מממש לדינא, אבל מסתבר שהוא בתביעת הכתובה שהוא כסף שחייב לה, שעל זה ודאי ליכא שום אומדנא שלא היה נותן גט אם תתבע מה שחייב לה, ואף גילוי דעת איתא שם בתשובה שאינו כלום, משום שודאי סתם בנ"א רוצים לשלם מה שחייבין מדינא. אבל כשהיא תובעת דבר שאינו חייב לה מצד שיש לה כח מדיני המדינה, יש לחוש דאולי הוא כאנן סהדי שלא היה נותן גט אדעתא דהכי, ובפרט שהסכימה לפסק ב"ד לקבל הגט בסך שאמרו הב"ד. ואם תובעת אותו גם שיענשוהו על החטא שנשא אשה אחרת, הרי לפי תביעתה לא יועילו לו כלום הגט פטורין, דהרי אף שרוצה ליקח אשה, לא יוכל בשביל שלא יניחוהו מדיני המדינה, שעל דעת זה הוא עוד יותר אומדנא שלא היה נותן גט. אבל מטעם אחר יש לדון שלא יוכל לטעון כן ולבטל את הגט, דהרי דיני המדינה ודאי היו ידועים גם לו, והיה לו לחוש ולהתנות שאם תתבע בדיני המדינה בין טענת ממון בין טענת עונש לא יהיה גט, שאף בלא תנאי כפול היה מועיל מצד שהוא גם אנן סהדי, עיין בתוספות קידושין דף מט. אבל כיון שלא חשש להתנות זה חזינן שהיה לו טעם שלא היה חושש לזה, אולי חשב להשאר בא"י או טעמים אחרים, עכ"פ כיון דודאי ידע מזה ולא חשש להתנות ודאי גמר בדעתו ליתן הגט אף שאיכא חשש זה ואין יכולין לבטל הגט אף שתובעת דבר שאינו חייב ואף שתובעת לענשו. ואם האמת שלא ידע שתוכל לתבעו בדיני המדינה איכא חשש גדול על הגט לענ"ד, אבל מסתמא יש לנו לתלות שידע מדיני המדינה ואין יכול לבטל הגט"

העולה מתשובות אלו של הנחלת צבי והאגרות משה, שביחס לנידון זה של התנערות מהסכם הגירושין, המביא לחיוב הבעל בסכומי כסף שאינו חייב, והמכבידה על יכולתו של הבעל להינשא מחדש, לכאורה היה מקום לטעון טענה שאדעתא דהכי לא גירשה. אך אין מקום לטענה זו, אם הבעל ידע שעפ"י חוקי המדינה ניתן להגיש תביעות כאלו. בנידון דנן איננו יכולים לדעת מה ידע הבעל בעצמו בעת מתן הגט, מאחר שלא היה בפנינו אלא שהה מעבר לים. אך מאחר שליוו את הבעל עו"ד וטו"ר ותיק מאד המכירים את דיני המשפחה הנוהגים בארץ והיודעים שקיכון שהאשה תצליח להתנער מההסכם המחייב אותה, ויצוין לסעיף ה' לפרק המסקנות בסיום פסק דין זה, וכן בית הדין בעצמו בהחלטתו הנזכרת מיום כ"ח סיון תשע"ז (22/06/2017) הבהיר שבהיבט החוקי, תיאורטית קיימת אפשרות כזו, על כן בנידון זה גם אליבא דתשובת האגרות משה אין לחוש.

הגט שסודר בבית הדין בנתניה בשנת תשנ"ח

יד. בספר עיונים במשפט (להגר"ח ש שאנן זצ"ל) חלק אה"ע ח"א סי' מט דן בכשרות גט שניתן בבית הדין בנתניה בשנת תשנ"ח, ומיד לאחר סידור הגט התעוררה שאלת גט מוטעה בנסיבות הדומות מאוד לנידון דנן. באותו נידון נערך הסכם גירושין, ומאחר שהבעל עמד על כך שגם לאחר הגירושין ימשיך בית הדין להיות הערכאה המוסמכת לדון במשמורת הבן ומזונותיו, ובלא הסדרה כזו לא הסכים לתת גט, הביעה האשה את הסכמתה, ונערך הסכם בדרך שהניחה את דעת הבעל ודעת בית הדין שהנושא מעוגן כראוי מההיבט המשפטי. אך מיד למחרת אישור

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההסכם וסידור הגט התנערה האשה מההסכם ופנתה לבית המשפט, והביאה לכך שבית המשפט קבע את סמכותו החוקית לדון בנושאים הנ"ל הקשורים לקטין.

באותו נידון עלתה שאלת כשרות הגט, והגרר"ש שאנן זצ"ל, בהיותו דעת מיעוט, קבע שהגט נפסל בהיותו גט מוטעה, לעומת דעת הרוב שלא הסכימה עמו, והסתמכו על כך שהגט סודר בביטול המודעות ותנאים כמקובל.

ולהלן מדעת המיעוט כפי שהובאה בספר עיונים במשפט אה"ע סי' מט.

"יש לציין, שאף שבשעת הגט הבעל מבטל מודעות ומצהיר כי הוא נותן את הגט בלא שום תנאי, הרי ביטול מודעות זה תוקפו יפה לדבר שיכול להיות ספק לצדדים אם הדבר יתקיים אם לאו, אבל לא בדבר שלא היה בו לבעל או לביה"ד כל ספק שאין מתכוונים להערים על בית הדין ועל הבעל, וכפי שכבר ציין בית הדין לפתחי תשובה סימן קל"ד ס"ק א' וספרים רבים נכתבו בנושא זה. ועל פי הגדרת חלקת יואב אבה"ע"ז סימן כ"ה נראה שיש להגדיר מקרה זה כטעות ולא כאי קיום תנאי גרידא. ועיין במאמרו החשוב של הרה"ג ר"א לביא בשורת הדין כרך ב עמ' קמ"ו ק"צ ושם בעמוד קפ"ב כתב שאף המחמירים וסוברים שהגט בטל במקום שהבעל הוטעה, יש מקום להקל בשני מקרים במקום שהבעל יכול היה לבדוק אם מטעים אותו ולא בדק, או במקום שהיה מגרש בלא זה, ומה שהתנה עשה כדי להרויח כל מה שיוכל להשיג. אבל אילו היה יודע מראש שהאשה לא תסכים לתנאי שיציג ואין לו כל סיכוי לקבל את הדרישה שייגיש, היה מגרש בלאו הכי - שוב אין מקום לטענת ביטול הגט. תנאים אלו מבוססים ע"פ חלקת יואב הנ"ל ועוד. במקרה שלפנינו, לא היה כל ספק לנו עורכי הגט ועורכי ההסכם, כי הבעל לא היה מגרש בלא שהיה בטוח שלא ייתבע יותר לבית משפט, והרי אנו היינו שם, וכותב השורות הוא זה שניהל את המשא ומתן הקשה עם שני הצדדים, הא חדא. גם הקולא השניה שהיה על הבעל לתת דעתו ולבדוק אם אין מטעים אותו, לא תעזור למנוע פיסול הגט, כיון שהבעל במקרה זה לא היה יכול לבדוק אם מרמים אותו, מאחר וכל המומחים אמרו שאין מקום וחשש לשום הטעיה והכל סגור הרמטית, ואכן במקרה זה חרג בית המשפט ופסק בניגוד למקובל עד עתה ויצר תקדים שנקרא על שם הבעל אנ. [...]

מאחר והאשה עדיין לא נישאה ויש מקום לתיקון והמדובר כרגע לכתחילה ברור שיש להחמיר ולאסור על האשה להינשא לעלמא עד שתקבל גט חדש, מרצון הבעל. ועי' באגרות משה אבן העזר ח"ד סי' קטו שכתב בנושא דומה: ובעצם יש גם להסתפק לדינא ממש אולי יתבטל הגט ח"ו משום שאנחנו סהדי שלא נתן הגט אלא מצד הבטחתנו שיוכל עי"ז להשיג גירושין דערכאות משום שאבי האשה לא יעכב אלא אדרבה יסייע בזה, וכיון שמעכב שאם היה יודע שיעכב ברור שלא היה נותן הגט, וממילא לא הועיל כלום מה שאמר שהוא בלא תנאי. ונמצא שיש גם לדינא חשש גדול אם יעכב הגירושין דערכאות שהגט יהיה פסול וחשש ממזרות על הבנים שתלד ח"ו. ולכן בבקשה מכתר"ה שלמעה"ש יסביר לו כל זה ויאמר שבנפשו הוא עושה. ומי הוא שיכול להקל לכתחילה נגד דברי הגרמ"פ זצ"ל. ועיין בנדון מעשה דומה בבעל שלא רצה ליתן גט מאחר והאשה לקחה כספים ומטלטלין ונתפטר לתת גט לאחר שהאשה אמרה שלא נשאר בידה מהכספים שלקחה אלא סכום מועט והובטח לו כי יוחזרו לו המטלטלין, ושם אמר הרב למגרש שיש בידו בטחון ותהיה מוכרחת לקיים הכל כפי הנעשה ביניהם וכשומע המגרש דברי הרב התרצה וגירש את אשתו ונגמר הכתיבה והנתינה בלי שום תנאי ואחר כך לא החזירו לידו את המטלטלין ועמדה האשה ונשאת לאיש אחר ועל מקרה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זה השיב בעל נתיבות המשפט הובא בתשובות רבינו יעקב מליסא סי' נג שאף שעשו ביטול מודעות כנהוג והתנה שנותן הגט בלא שום תנאי גט זה אפילו ריח הגט אין בו ופסק שהולד מהשני ממזר עיי"ש בהערות וסיים שם בדברים קשים "אך בעה"ר עיני הדור אע"פ שרואין קלקולים הנוגעים בנפש שותקין ומבקשים היתר על איסור מפורש". ואף אם אילו היה אפשר לחלק בין הנדון שם למקרה שלפנינו, מכל מקום המקרה שלפנינו הוא לפני שהאשה נשאת, ובודאי אסורה היא להנשא.

בהגיע הנידון לבית הדין הגדול בערעור שהוגש מצד הבעל, גם בבית הדין הגדול נחלקו הדעות בתיק 024651903-53-1. דעת הרוב של הגרי"מ לאו שליט"א והגר"ש דיכובסקי שליט"א, בפסק דין מיום ט"ו כסלו תשס"א (12.12.2000) הייתה לדחות את הערעור, וכתבו:

"לדעת המערער, הגט שנתן, פסול, עקב הפרה יסודית של "הסכם הגירושין" עיי' המשיבה, בפנייתה לביהמ"ש בענין הסדר ביקורי הילד, כאשר לפי ההסכם, היה עליה לפנות לביה"ד.

טענה זו אינה מקובלת עלינו, למרות שנתמכה עיי' דעת המיעוט בביה"ד האזורי.

הסכמי גירושין למיניהם, אינם סוף פסוק בהתדיינויות בין צדדים. לעיתים קרובות, מופר סעיף זה או אחר בהסכם, ומתנהלים על כך דיונים במשך שנים. אוי לנו, אם נחליט שכל הפרה של הסכם הגירושין - אפילו אם מדובר בהפרה יסודית - מעוררת בעיה ביחס לגט. על כן, מבהירים לצדדים בעת סידור הגט, כי הגט הוא דבר נפרד, שאינו מותנה בשום דרך שהיא בהסכם, ולצורך כך יש "ביטול מודעות" וכו'. להפרת הסכם יש תרופות במישור המשפטי, אבל בשום פנים לא במישור כשרות הגט".

מאידך גיסא, דעת המיעוט הייתה לקבל את הערעור.

להלן דעת המיעוט:

"בבית הדין נתניה נחלקו הדעות בקשר לכשרותו של הגט. לדעת הרוב הגט כשר ולדעת המיעוט הגט פסול. והנה בבואנו לדון על כשרות הגט, השאלה עומדת לפנינו אם המערער הקפיד על הדברים האמורים, בהסכם, או אם נתן את הגט ללא תנאי לאור העובדא שלפני הגט מבטלין כל תנאי וכל מודעה אם נמסרה. שהרי בשעה שנתן את הגט ואמרה הרי זה גיטך [...] וכו' תהיי מותרת לכל אדם לא העמיד כל תנאי. לדברי המערער הוא הדגיש לפני הדיינים במעמד סדור הגט שהוא עומד על התנאים, והוסיף שתשובת הדיין הייתה הכל בסדר כפי שסוכם.

מן הדברים שהיו לי עם הדיינים שבפניהם נערך ההסכם בין הצדדים, ועל ידם סודר הגט, עולה כי הגט ניתן על דעת כן שההסכם מחייב וענין הילד יתברר רק בפני ביה"ד אשר לו תהיה הסמכות לדון בענין הילד, ולא לבית המשפט האזרחי. המערער עמד על דרישתו זו במשך כל הזמן שהתנהל המשא ומתן ביניהם, ולדבריו רק על דעת זו הסכים ונתן את הגט. בנסיבות אלו נראה לי שאין מקום להכשיר את הגט. המערער נתן את הגט מתוך הנחה ברורה כפי שנאמר לו שהסמכות נמסרה לבית הדין וההסכם מחייב. ענין הילד היה חשוב מאד למערער, ולא הסכים לוותר עליו, ואם הדבר לא יהיה כפי שהוסכם, ענין זה אינני רואה אותו כתנאי שיצטרכו לו כל משפטי התנאים תנאי כפול, הן קודם ללאו וכו', ענין זה נאמד לפי מידת ההקפדה של המערער המגרש ובמקרה זה הייתה הקפדה. וגדולה מזו מצאנו בהלכה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"האומר לשליח תן גט זה לאשתי במקום פלוני ונתתו לה במקום אחר אינו גט [...] אל תתנהו לה אלא ביום פלוני ונתתו לה מלפניו או מאחוריו אינו גט שהרי הקפיד על עצמו של יום, וכן כל כיוצא בזה - רמב"ם הלכות גרושין פרק ט' הלכה ל"ג. ובהלכה ל"ה: "האומר לשלוחו הולך גט זה לאשתי בין שאמר לו הולך בין שאמר לו את הולך וחלה או נאנס ושלחו ביד אחר ואם אמר לו טול לי ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה הרי זה לא ישלחו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר ויצאה האשה לקראת השליח ונתנה החפץ בתחלה ואח"כ נתן לה הגט הרי זה מגורשת".

והלכה לו: "נתן לה הגט ואחר כך נתנה החפץ אפילו מיד השליח הראשון אינו גט שהרי עבר על דברי הבעל בדבר שסתם בני אדם מקפידין עליו שהרי הבעל אמר לו טול החפץ ותן לה, והוא נתן ואחר כך נטל".

מפורש שאם לא נעשתה מסירת הגט כפי שרצה הבעל הגט אינו גט.

במקרה שלפנינו הכל ידעו כי המערער מקפיד מאוד על הסעיף שלפיו נמסרה הסמכות לבית הדין, ועל דעת כן נתן הגט, ואנו בתוך עמנו יושבים ויודעים עד כמה הורים נאבקים על ילדיהם, ומבקשים להבטיח עד כמה שניתן שהדבר יעשה כפי שנראה להם, ולכן נערכים הסכמים, ומבטיחים שהדבר יהיה כפי שמדברים ביניהם, ואם צד אחד מפר את ההסכם, בודאי שלא על דעת כן ניתן הגט.

גם אם אומרים לבעל המגרש בעת מסירת הגט שהגט ניתן ללא תנאי, אך לא יתכן שזה יכלול בתוכו גם את הענין החשוב שהוא החזקת הילד והכרוך לו, ויבוטל מפני שהגט ניתן ללא תנאי. אמנם ללא תנאי, אבל הגט ניתן על דעת האמור בהסכם ובמקרה שלפנינו ניתן הגט על דעת שהסמכות נמסרה לבית הדין ע"י שני הצדדים, כפי שהודגש בהסכם.

נוסף על כל האמור, ביה"ד לא יתן יד למי שמפר הסכם, מוליך שולל את ביה"ד והופך את כל הענין לחוכא ואיטלולא.

המשיבה חתמה על ההסכם מרצון, לאחר שהוסבר והבינה את משמעות ההסכם, ובכל זאת למחרת יום הגט ואשור ההסכם פנתה מיד לבית המשפט, לזה צריך עזות מצח ביודעה שהוליכה שולל את בית הדין אשר נתן מזמנו היקר והביא את הצדדים להסכם לגירושין.

אינני יודע לשם מה הייתה צריכה המשיבה לפנות לבית המשפט בענין הילד, הכי בית הדין לא דואג לטובת הילד, וכי ביה"ד היה מסדיר בקורים שלא יהיו לטובת הילד, אתמהה?

לאור כל האמור, ומאחר ולא הייתה למערער כל כוונה ליתן הגט, אם ענין הילד לא הובטח שיהא בסמכותו של בית הדין, ובמקרה זה אמנם לא הובטח, ועובדא היא כי בית המשפט נטל לעצמו את הסמכות לדון בענין הילד ואלו המשיבה לא הייתה פונה לבית המשפט הייתה הסמכות נתונה לבית הדין, המסקנא היא כי הגט פסול. והואיל וכל עניני הממון שהגיעו אליו הצדדים היה כפוף לסדור הגט, ועובדא היא כי ביום שאושר ההסכם ע"י ביה"ד סודר הגט, באין גט כשר גם עניני הממון אינם תקפים כי כל ההסכם נעשה על דעת שהצדדים יתגרשו בגט פיטורין כדין".

דעת המיעוט בבית הדין האזורי ודעת המיעוט בבית הדין הגדול אינן יכולות להתקבל, ולהלן ההערות על דעת המיעוט בבית הדין האזורי:

א. כתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

“שאף שבשעת הגט הבעל מבטל מודעות ומצהיר כי הוא נותן את הגט בלא שום תנאי הרי ביטול מודעות זה תוקפו יפה לדבר שיכול להיות ספק לצדדים אם הדבר יתקיים אם לאו, אבל לא בדבר שלא היה בו לבעל או לביה”ד כל ספק שאין מתכוונים להערים על בית הדין ועל הבעל”.

דבריו אינם יכולים להתקבל, מאחר שבאותו נידון אם האשה לא הייתה הולכת לתבוע בבית המשפט, לא הייתה מתעוררת כל שאלה על כשרות הגט, ומאחר שהאירוע של הפרת ההסכם התרחש למחרת, הרי שהמקום לפסול את הגט הוא רק אם נדון את ההסכם כתנאי בגירושין. כמו כן יצוין, בכל הפוסקים שהכשירו את הגט מווינא וכן גיטין אחרים כיוצא בהן כמפורט בתשובותיהם הכשירו למרות שבעת הגירושין, על יסוד ההסדרים שנקבעו כבר, לא היה כל חשש אצל הבעל או אצל בית הדין, שקיימת כוונה להערים, ולא כתבו חילוק זה, אלא קבעו שאמירת הבעל שהגט ללא תנאים מסירה את החשש לכשרות הגט.

ויצוין לדברי הג”ר שלום גוטמאן זצ”ל, הרב המסדר את הגט מיאסי הנזכר, שבתיאור הנידון כתב (כמפורט בתשובת היכלי שן הנזכרת):

“ואנן הבית דין סהדי וגם הבוררים דאדעתא דהכי נתן הג”פ שימחלו החוב והשבועה ולא עלה על דעת שום בני אדם אשר יוכלו לחזור ולתבוע ולהשביעם והו”ל אונסא דלא שכיח ולא הו”ל להתנות”.

ואע”פ כן הכשירוהו גדולי דור שנשאלו בדינו של אותו גט.

ב. כתב:

“ועל פי הגדרת חלקת יואב אבהע”ז סימן כ”ה נראה שיש להגדיר מקרה זה כטעות ולא כאי קיום תנאי גרידא”.

דבריו צ”ע שהרי החלקת יואב כתב:

“החילוק בין תנאי לטעות כן הוא, דכל שיש ספק אצלו, ומתנה שבאם יהיה כך יתקיים המעשה, זה תמיד הוי תנאי. ואם ברור אצלו שכך, ומפני כך עושה המעשה, אז אם המעשה שעושה הוא בינו לבין עצמו הוי טעות ובטל. ואם הוא בינו לחבירו, אזי אם גם חבירו יודע שהוא מוטעה ושותק ג”כ טעות מיקרי. אך אם חבירו אינו מטעה אותו אזי תלוי אם היה יכול לחקור ולא חקר לא הוי טעות, אבל במקום שלא היה יכול לחקור שפיר הוי טעות [...] דטעות לא הוי רק אם לא היה צריך להתחיל המעשה כלל, אבל אם כוונתו לעשות המעשה רק על אופן זה, תנאי מיקרי ולא טעות”.

בנידון הגט שסודר בבית נתניה וכן בנידון דנן יכול היה להתעורר אצל הבעל ספק שמא במועד אחר לאחר הגירושין תמצא האישה את הדרך להתנער מההסכם, וכל טענה לתנאי המתנה את הגירושין בקיום ההסכם היא במסגרת דיון בהלכות תנאים. אך בוודאי שבמועד סידור הגט גם מצדו של הבעל היה נכון לתת גט על יסוד ההסכם שנחתם ואושר, שהרי אם הייתה האשה נוהגת ביושר ובהגינות וממלאת אחר הוראות ההסכם לא הייתה מתעוררת כל שאלה של גט מוטעה.

מאחר ששני הצדדים מחויבים לקיים את ההסכם כפי המוטל עליהם עפ”י דין תורה לכן מסגרת הדיון נותרה כבירור שאלה ביחס לתנאי ולא כבירור שאלה ביחס לטעות. על כן, מאחר שהדיון והחילוקים בחלקת יואב מתייחסים להטעיה הקיימת כבר בעת הגירושין, כגון בחפצים שהועברו אליו עוד קודם למועד סידור הגט, וכן הנידון בתשובות שהובאו בשורת הדין ח”ב וצוינו בדעת המיעוט, לא היה מקום להביאם ביחס לנידון שם. הגם שביחס למעמדו של ההסכם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויכולתו להגן על הבעל מתביעה בערכאות התברר לאחר זמן שההסכם כבר אינו מגן על הבעל, אך היינו מפני שחל שינוי בהתנהלות האשה, ובנידון דומה כבר הכשירו גדולי דור בזמנו את הגט מיאסי, כמבואר לעיל. יתירה מכך, בנידון של הגט שסודר בנתניה גם בית הדין קבע שביהמ"ש מצא לנכון לקבוע תקדים משפטי, וכמובן שתקדים זה הינו הליך הבא לעולם רק החל מהמועד שניתן, ואינו יכול לברר למפרע שההסכם מעיקרא היה חספא בעלמא מבחינה משפטית, וכן הוא בנידון דנן.

עוד יצוין שבחלקת יואב בתשובתו הנזכרת בתחילת דבריו כתב ביחס לטעות המתקיימת כבר בעת הגירושין:

"ואם ברור אצלו שכך ומפני כך עושה המעשה, אז אם המעשה שעושה הוא בינו לבין עצמו הוי טעות ובטל. ואם הוא בינו לחבירו, אזי אם גם חבירו יודע שהוא מוטעה ושותק ג"כ טעות מיקרי, אך אם חבירו אינו מטעה אותו, אזי תלוי אם היה יכול לחקור ולא חקר לא הוי טעות".

דהיינו ההטעה שחברו מטעה אותו משליכה על ביטול המקח, אך היינו דווקא מחשבת חברו המצטרפת למעשה המוטעה, כגון בקידושין שקדשה בידעו שהיא כהנת ונמצא שאינה כהנת, שאם הטעתו יש בכך יסוד לביטול הקידושין, אך מחשבה גרידא בלבד שאין מאחריה מעשה מוטעה באותו מועד של מעשה המקח אין בה להביא לביטול המקח. על כן בכל המקרים שבעת הגירושין עדיין אין מעשה של טעות שהבעל הוטעה שקיבל דבר אחד וקיבל דבר אחר, אלא קיבל הסכם בר תוקף עפ"י ההלכה ועפ"י החוק, אלא רק לאחר זמן בעת שהאשה החליטה להפר את ההסכם והצליחה לשנות את עמדת ביהמ"ש עולה טענה שמא האשה כיוונה כבר במועד הגירושין להתנער מההסכם, אין מחשבה גרידא כזו יכולה להביא לביטול קידושין או גירושין, ולא על כך כתב החלקת יואב את דבריו, ואין כל מקור בש"ס ופוסקים לביטול גירושין בנסיבות אלו (אך כאמור, החלקת יואב במסקנתו כתב שכל הטעיה בהסכם שאינה בגירושין גופא אינה טעות אלא נידונת במסגרת תנאי).

ג. האג"מ אה"ע חלק ד' סי' קטז לא פסק לפסול את הגט, אלא כתב ש"יש גם להסתפק לדינא ממש אולי יתבטל הגט", ולכן הורה לאבי האשה לנהוג בהתאם להסכם, אך אין מדבריו הכרח שדעתו לפסול את הגט הלכה למעשה, ובוודאי שכן לאור האמור בפסק הדין הנוכחי.

ד. הנידון בתשובות רבינו יעקב מליסא בעל התורת גיטין רחוק מאד מהנידון בבית הדין נתניה. בעל התורת גיטין פסל את אותו הגט מאחר שהבעל חזר על תנאיו לגירושין, ואמר זאת תוך כדי סידור הגט, וכמו שכתב בתשובתו:

"וזאת ידוע כי המסדר והעד המעיד [...] כי לא שתק ולא נתרצה, ואדרבה צווח מתחילת הכתיבה עד סופו ובין כתיבה לנתינה יותר משעה ושתיים בכמה לשונות, וזאת ידוע להרבה".

ועיין בשו"ת ישועות יעקב אה"ע סי' כה שהשיב אודות אותו נידון, ולא מצא מקום להכשיר את הגט רק אם האשה תמלא אחר ההסכם ככתבו וכלשונו, לרבות לאחר שכבר נישאה לאחר. אך המעיין בתשובה הנזכרת ייווכח שאין להקיש ממנה לנידון דנן ולנידון הגט שסודר בבית הדין בנתניה, מאחר שזהו מקרה שונה במהותו. ובדברינו אלו השגה גם על מש"כ בספר קנה בשם ח"ד אה"ע סי' קי"ט להסתמך על דעת הרב תורת גיטין לנידון שלו, עי"ש.

ולהלן הערות על דעת המיעוט בבית הדין הגדול, הנזכרת:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. כתב: "לדברי המערער הוא הדגיש לפני הדיינים במעמד סדור הגט שהוא עומד על התנאים, והוסיף שתשובת הדיין הייתה הכל בסדר כפי שסוכם". הדברים סתומים, אם הטענה היא שהדברים נאמרו בטרם החל הבעל לומר את הנוסח הקבוע בסדר הגט שהגט ניתן ללא תנאי, הרי בנסיבות אלו דבריו האחרונים של הבעל מבטלים את הראשונים, או הטענה היא שדברי הבעל נאמרו אף לאחר מכן, וזו אכן שאלה קשה יותר והשגה חמורה על בית הדין שסידר את הגט כמבואר בתשובת רבינו יעקב מליסא ובתשובת ישועות יעקב הנזכרת. עכ"פ בתשובה שבספר עיונים במשפט אין כל רמז שהדברים נאמרו גם לאחר ביטול המודעות והתנאים, ואם אכן באותו נידון הדברים נאמרו לאחר שהבעל אמר שהגט ניתן ללא תנאים אין ללמוד מאותו נידון לנידון דנן.

ב. כתב:

"ענין הילד היה חשוב מאד למערער, ולא הסכים לוותר עליו, ואם הדבר לא יהיה כפי שהוסכם, ענין זה אינני רואה אותו כתנאי שיצטרכו לו כל משפטי התנאים תנאי כפול, הן קודם ללאו וכו', ענין זה נאמד לפי מידת ההקפדה של המערער המגרש ובמקרה זה הייתה הקפדה".

דבריו אינם מחוורים בהיותם נוגדים את כל תשובות האחרונים שהכשירו את הגט מווינא ושאר גיטין שהוזכרו לעיל והמתייחסים לנושא שהבעל מאד הקפיד עליו. גם הראיה מדברי הרמב"ם המתייחסים לשליחות למתן הגט אינה יכולה להתקבל בנידון סידור גט שמוסדר באמירת "ללא תנאי". בנידון ההלכות ברמב"ם לא אמר הבעל שאין תנאי בשליחות, יתירה מזו, דעת הרבה פוסקים שבדברי הבעל לשלוחו אין צורך במשפטי התנאים, מאחר שהשליח נעשה שליח רק באופן שנתמנה, ובאופן שלא נתמנה אינו שליח, ולכן לא צריך את משפטי התנאים. עיין ב"ש סי' לח סוף סק"ב בשם הרשב"א והר"ן, ובספר אבני מילואים סי' לח סק"ב, וכן בספר גט פשוט סי' קכ סק"מג, ובתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סי' פ"ו, דבאמירת הבעל לשליח אין צורך במשפטי התנאים. ובספר שואל ומשיב מהדורה תניינא חלק ד' סי' כא כתב: "כבר נודע דע"י שליח לא צריך משפטי התנאים, דעל דעת כן נעשה שליח".

ועפ"י כתב בספר יד המלך על הרמב"ם הלכות גירושין פרק ט:

"דכיון דתנאי זה לא היה נגד האשה רק נגד השלוחים, לא צריכא כלל משפטי התנאים, דזה אינו רק גילוי דעת דרק אדעת כן עשאו לשלוחים, וכמו שכל המשלח אינו צריך נגד השליח משפטי התנאים, ומ"מ אין ביד השליח לשנות מדעת המשלח".

ובהתאם לכך יתפרשו דברי הרמב"ם שהביא בדעת המיעוט שם.

למרות האמור, יצוין לתשובת קנה בשם ח"ד אה"ע סי' קיט שהביא מתשובת המנחת יצחק (שלא הודפסה) שהחמיר בנידון שכפי הנראה דומה לנידון דנן ולנידון של ביה"ד נתניה, וז"ל:

"וכן היה באמת גם בעובדא של מרן הגאון בעל מנחת יצחק זצ"לה"ה שאעפ"י שבתשובתו כתב דאף אם תבטל אח"כ תביעותיה במשפט יש לעיין אם תועיל אז התשובה שלה ולא תצטרך גט חדש, מ"מ ידוע דלמעשה בעובדא זו חזרה בה האשה, והסכים מרן הגאון זצ"לה"ה להכשיר גם את גט הראשון ולא הצריכה לגט שני, היינו משום דבעובדות אלו היה מעשה גט כהלכה, אלא שלאחר נתינת הגט חזרה בה האשה והתחילה בפעולותיה איך להרוס את ההסכם".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההשגות הנזכרות יפות גם ביחס לפסק דינו של הגרא"צ שיינפלד שליט"א בתיק ביה"ד ת"א 9322/סו שהודפס בקובץ שורת הדין חי"ב עמ' שעו-שפ.

בעמ' שע"ט כתב:

"ובשו"ת חלקת יואב (אה"ע סימן כה), כתב גם כן, שאם בשעת סידור הגט כבר היה בדעת האשה שלא לקיים את מה שהבטיחה לו, הרי זה גט מוטעה. כי אם היה יודע הבעל את הדבר במתן הגט לא היה מגרשה: "ואם כן הוא מוטעה בעיקר המעשה, ואין אמירת הבעל שמגרשה בלא תנאי מועיל כלל והגט בטל", חמור הדבר שבעתיים, כשהפרת ההסכם נעשית ימים מספר לאחר הגירושין".

הדברים אינם מחוורים, מאחר שמסקנת החלקת יואב שאין יסוד לדון גט כמוטעה עקב הטעיה בנושא שאינו בגוף הגירושין, כגון בקיום ההסכם ביחס להחזרת חפצים, על כן בנידון פסק דינו של הגרא"צ שיינפלד שליט"א שהדיון הוא על גובה המזונות, אין יסוד להחמיר בהסתמך על תשובת החלקת יואב. יתירה מזו, הציטוט מדברי החלקת יואב מתייחס לדבריו בטרם הגיע למסקנתו הנ"ל, אך גם בדבריו אלו, בהו"א של דבריו, אין מקום לייחס לחלקת יואב קביעה שמחשבה גרידא בלב האשה שלא לקיים הבטחתה מבטלת את הגט, והדברים מרפסין איגרא. החלקת יואב מתייחס למציאות עובדתית של טעות בעת סידור הגט, שהאשה מציגה לבעלה השכ"מ מצג שווא עובדתי של אשה האוהבת אותו, ורק מפני כך הבעל נותן את הגט לטובתה, אך האמת היא שזהו מצג שווא שקרי אלא האשה שונאתו, ובזה הוסיף החלקת יואב שמלבד הטעיה העובדתית גם היה בכוונת האשה להטעותו.

גם מש"כ הגרא"צ שיינפלד שליט"א:

"ובספר 'העמק שאלה' (חלק אה"ע סימן קטז), פסק, שאם הבעל יחוייב בממון לאחר הגט (בניגוד להסכם), פשיטא ליה שהוי גט מוטעה".

המעייין בתשובת העמק שאלה ייווכח ששם הנידון שונה לחלוטין, שהבעל קיבל מסמך ("מיראוואיע") שהן הבעל והן אחרים סברו שנעשה בדרך שיש בו תוקף משפטי להצילו מתביעה בערכאות, ולאחר מכן התברר שנעשה בדרך חסרת תוקף, ובכך התעוררה שאלה של טעות בהשלשה שהוסדרה בעת סידור הגט. אך אין בתשובת העמק שאלה הוראה לפסילת גט עקב חיוב ממון עתידי בנידון להסכם כפי שהגרא"צ שיינפלד שליט"א מייחס לתשובה זו.

גם סיום נימוקיו ההלכתיים של הגרא"צ שיינפלד שליט"א תמוהים, שכתב:

"גם הבית מאיר, אה"ע, סימן קמה סעיף ט, חושש לדעת המהר"ם מלובלין, ומחפש דרך כיצד לסדר הגט באופן שלא יהיה שום חשש לגט מוטעה גם לדעת המהר"ם. וראה גם בספר 'דברי יוסף' לרה"ג יוסף כהן זצ"ל, אה"ע, ח"ב, סימן יח".

הבית מאיר לא הורה לפסול את הגט בנידון כמו הגט מווינא, וכפסק דינו של הגרא"צ שיינפלד שליט"א, אלא כתב דברים סתומים "שעדיין דברים בגו", בתשובת מהר"ם לובלין, ועל כן כתב למסדרי הגיטין שטוב לסדר את הגט של השכ"מ בדרך שיהיה כשר לכו"ע וגם אליבא דמהר"ם לובלין. וכן מתשובת הגאון הרב יוסף כהן זצ"ל אין אסמכתא לנידון שלו מאחר ושם הבעל הוטעה בנתונים העובדתיים שהוצגו לו בעת סידור הגט ולכן חשש לגט מוטעה. ותמוה מאד שהגרא"צ שיינפלד שליט"א ציין דווקא לתשובה סי' יח שבספר דברי יוסף ח"ב, כשבתשובה שקדמה לה, בסי' יז, הגאון רבי יוסף כהן זצ"ל מאריך בשאלת כשרות הגט בנידון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדומה לנידון של הגרא"צ שיינפלד שליט"א, ופוסק להכשירו מאחר שרק לאחר הגירושין נעשתה הפרת ההסכם.

ט"ו. ידועה שיטת הגאון רי"א מקאוונא זצ"ל בתשובת עין יצחק חלק ב' סי' מ' שנתן לטובות ההנאה שהבעל מקבל בהסכם הגירושין מעמד של תשלום תמורת הגירושין, ובהיעדר קיומו, חסר בתשלום והגירושין בטלים, אא"כ הבעל חויב לתת גט בלא תשלום. וז"ל:

"זה ברור ופשוט לדעתי באם גמרו עם הבעל המגרש ליתן עבורו בהשלשה סך מעות כמה יתנו לו בעד נתינת הגט וישלישו עבורו, ולא קיימו בהשלשה כפי הסך שגמרו עמו, אף דינר א' שנחסר מסך החשבון שגמרו עמו בעד רצוי שלו בגט, ודאי דהגט בטל. ואף דלא היה בדיני תנאי כפול וכה"ג. משום דסך הקציצה דהושוו עמו בעד רצונו בהגט זהו כמו דהי' תנאי כפול. ולא בעינן בזה דיני תנאי כלל כדמוכח בקדושין (דף ח') התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר א"מ והובא באה"ע סי' כ"ט סעיף ז'. ולא אמרינן דהא לא ה"ל תנאי כפול. משום דקציצת המחיר בעד הקדושין בעינן דיהי' כמו שהי' המדובר בפי' כמה יהיה המחיר. וה"ה במקח וממכר היכא דהתנה שישלם לו בעד המקח ולא שילם לו כפי הסך שקצב עמו אף דמשך החפץ. הוי למפרע גזל בידו. כמבואר באה"ע סי' ק"כ בח"מ ס"ק ה'.

ולפ"ז אף האידנא שנהגו לבטל כל תנאים בעת הגט, עכ"ז הא הריצוי שלו על הגט ועל הביטול לתנאים, זהו הכל הסך שנותנים לו בהשלשה, וכיון שנחסר סך מה שהשלשה, א"כ הוי כמו דמוכר חפץ בעד איזה סך ונחסר דבטל המכירה. וה"ה הכא בטל הריצוי שלו על הגט ועל הביטולים לתנאים. והנה בספר בינת אדם שער בית הנשים סי' ל"ב על השאלה שנחסר איזה חפץ או רימוהו רע על היפה ושקיל וטרי שם הרבה. ולפמ"ש"כ יש לפקפק בדבריו".

אך כל הפוסקים שדנו בהטעיה בהשלשת חפצים, מהם הקלו שלא לפסול הגט ומהם החמירו ודנו את הגט כ"גט מוטעה", אף אחד מהם לא כתב את הסברא של העין יצחק שהדבר שהבעל אמור לקבל עפ"י ההסכם הוא כמחיר הגירושין. וגם העין יצחק בתשובה אחרת בחלק א' אה"ע סי' יז ס"ק כה לא חש לסברא זו שכתב בתשובה בחלק ב' סי' מ'. וכן בפד"ר כרך ה' עמ' 81 מצאו לנכון להעיר על הגרי"א זצ"ל מאותן תשובות האחרונים שלא פסלו גט למרות הטעיית הבעל בתשלום שהיה אמור לקבל.

גם הראיה מ"התקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר", אינה ברורה, מאחר ששם סוכם מראש שכל המנה הוא כסף הקידושין, ונמצא חסר, הרי שלא ניתן כסף הקידושין במלואו, ואינו דומה להסכם שמעצם מהותו אינו חלק מכסף הקידושין או מהגט היוצר את הגירושין.

ועיין בספר עטרת דבורה ח"ב סי' פו עמ' 599 שהבאנו ראייה דלא כסברת העין יצחק מהסוגיא בב"ב דף מ ע"ב באשה שלא הסכימה להתקדש אלא אם יכתוב לה כל נכסיו, וגם לאחר שהתברר שהתחייבותו בוטלה מבואר בגמ' שהקידושין עומדים בעינם. וכן הבאנו מדברי הקובץ שעורים עמ"ס ב"ב סי' קסח-קע, וכן הבאנו מפסק דין ביה"ד הגדול שבפד"ר כרך ה' עמ' 80. וכעת ראיתי שהחלקת יואב בתשובתו הנזכרת חלק אה"ע סי' כה בסוף התשובה הוכיח כן מהסוגיא בכתובות דף קט ע"א והתוספות ד"ה תשב. מסוגיא זו עולה שלמרות שהאשה פסקה על עצמה לשלם נדוניא, פסיקה שנעשתה קודם לקידושין, אין אנו רואים זאת כקציצת המחיר לקידושין, וגם בהיעדר התשלום המחויב עפ"י דין הקידושין בעינם עומדים, הרי שהיעדר תשלום הנדוניא אינו דומה לאי תשלום מחיר המקח.

על כן, הלכה למעשה הדבר ברור שאין חוששים לסברת העין יצחק הנזכרת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המסקנה העולה מארבעת סוגיות הש"ס הדנות בהטעיה או הפרת הסכם, בקידושין וגירושין

טז. מצינו ארבע סוגיות הדנות בטענת טעות או הפרת הסכם בגיטין או קידושין, והן:

א. סוגית הגמרא בגיטין מה, ב-מו, א "המוציא את אשתו משום שם רע" וכו'.

ב. המשנה בקידושין סב, א "המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא [...] הרי זו מקודשת מפני שלא הטעתו".

ג. במסכת בבא בתרא דף מ, ב: "ההוא גברא דאזל לקדושי אתתא, אמרה ליה אי כתבת לי כולהו נכסיך הוינא לך, ואי לא, לא הוינא לך, אזל כתביה לה לכולהו נכסי [...] לא מר קנה ולא מר קנה [...] התם מוכחא מילתא דמחמת אונסא הוא דכתב לה".

ד. הסוגיא בכתובות דף קט, א.

משתי הסוגיות האחרונות עולה אודות הפרת הסכם ביחס לתשלום האמור להיות משולם לאחר הקידושין, הן תשלום לאשה כגון שלאחר זמן התברר שהתחייבות אינה בתוקף, והן תשלום נדוניא לבעל, כגון לאחר שהתברר שהתחייבות ברת תוקף אינה מקוימת, הפרות אלו אין בהן כדי להביא לביטול הקידושין, אף שברור ואין ספק שההסכמה לעצם הקידושין הושגה רק על יסוד ההסכם.

אמנם עיין בפת"ש אה"ע סי' לט סק"ד בשם החוות יאיר בנידון שעוד קודם הקידושין קיבל הבעל חילוף כתב (הצ'ק של ימיהם) בסך 350 זהובים כנדוניא, ואח"כ התברר שהוא מזויף ואין בו ממש, שהדבר יוצר ספק בקידושין, אך אין עליו קושיא מהסוגיא בכתובות בדף קט, ב שבה אין ביטול קידושין. וכבר באר את החילוק בספר חיי אריה חלק אה"ע סי' א' אות ז' דהתם בתשובת החוות יאיר כבר הייתה הרמאות בעת הקידושין, משא"כ בסוגיא בכתובות הייתה האשה חייבת לשלם את הנדוניא לאחר הקידושין, וזוהי הפרה שלאחר מעשה הקידושין. עכ"פ חזינן מסוגיא זו שאין לדון את תשלום הנדוניא כתנאי בקידושין, למרות שרק על יסוד הסכמה זו הסכים הבעל להינשא לאשה, וגם לאחר ההפרה של ההתחייבות אין הקידושין בטלין. שהרי אין "סדר קידושין" שבו נאמר שהקידושין מוסדרים ללא תנאי, ואילו הייתה התחייבות הנדוניא כתנאי היו הקידושין בטלים עקב אי תשלום הנדוניא.

וביחס לטעות בגוף הרצון לקדש אשה זו דווקא או לגרש את האשה כתב הר"ן שהובא לעיל:

"מי שגלה דעתו שעל דעת כך הוא עושה, הרי הוא כאילו התנה וכפל, והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו, הא הטעתו אינה מקודשת דבגלוי דעתא לא צריך כפילא".

דהיינו, הטעיה בטיב המקח, כשאדם מבקש לישא אשה כהנת דווקא, והיא הטעתה אותו, ואח"כ התברר שאינה כהנת, כיון שגילה דעתו שאינו רוצה לישא אשה שאינה כהנת די בכך להיחשב כתנאי בקידושין. וכן לדעת הרמב"ן, התוספות רי"ד, חי' הר"ן ורבינו קרשקש על הסוגיא במסכת גיטין (שם) המגרש אשתו משום שם רע ולאחר מכן התברר שהשם רע אינו נכון, יכול לקלקלה בטענתו שאם היה יודע כן לא היה מגרשה, ולמעשה הגט ניתן בתנאי שהשם רע נכון. ודלא כשיטת התוספות גיטין מו, א (ד"ה אי) וכתובות עד, ב (ד"ה משום) והרשב"א והריטב"א והר"ן בסוגיא בגיטין שהחשש הוא ללעז בלבד, אבל מאחר שלא נתן גט בתנאי הגירושין לא יתבטלו גם לאחר שיתברר שהשם הרע אינו אמת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עכ"פ לשיטת הרמב"ן וסייעתו, כשהוטעה הבעל בגוף ההכרח בגירושין קיים חשש לביטול הגט, אך היינו דווקא בגילוי דעת שנאמר בשעת מתן הגט, וכמפורש בתוס' רי"ד ובפסקי הרי"ד שכתב שם בסוגיא:

"כיון שגילה דעתו שמשום שם רע הוא מוציאה אנן סהדי שאם ימצא שם רע שאינו שם רע אין רצונו שיהא גט, ואף על פי שלא פירש דבר זה בפיו, כך הוא כאילו פירש והתנה בפיו, דבתר מחשבת לבו אזלינן, וכך הוא שוה גילוי דעתו כתנאי גמור ואנו חוששין שמא תינשא האשה בגט זה בעבור שנתנו לה סתם, וימצא הלעז שקר ונמצא הגט בטל [...] ודוקא כשאמר לה משום שם רע אני מוציאך, אז אנו הולכים בתר מחשבת לבו, מפני שהוא גילה מחשבתו בפירוש. אבל אם לא אמר שום דבר בעת הגירושין, אף על פי שידענו שהייתה קטטה ביניהן בעבור הלעז שיצא עליה, כיון שנתן לה גיטה בסתם ולא אמר לה דבר בודאי דגמר ויהיב בכל לב, ולא חיישין שמא מחשבתו לא הייתה אלא על דעת שהלעז הוא אמת, שכיון שלא גילה מחשבתו בעת הגירושין לכולי האי לא חיישין".

יתירה מכך, אליבא דשיטת ראשונים זו מבואר בגמרא שלאחר שבמעמד סידור הגט נאמר לבעל שלא יוכל להחזירה לאחר הגירושין אין חשש שהגט יבוטל אם יתברר שהשם הרע שקר, מאחר שכבר אין לבעל אפשרות להחזירה אם הגירושין יבוטלו. הרי שלא עצם הטעות בהכרח בגירושין מביאה לביטול הגירושין, שהרי טעות זו בעינה עומדת גם לאחר שבבית הדין נאמר לבעל שלא יוכל להחזירה, אלא ביטול הגירושין נובע מהתועלת שהבעל יוכל להפיק מכך שהכול יחזור לקדמותו, ואשתו תחזור להיות אשתו, לאחר שיתברר שהשם רע אינו נכון. אבל בהיעדר תועלת כזו אין ביטול לגירושין עקב הטעות בגירושין מצד עצמה.

וצ"ע אם אפשר לדון כן בנסיבות שלעולם הגירושין לא יוכלו להתבטל לגמרי שאשתו תחזור להיות נשואה לו, שהרי בעת הזו שמחלוקת הראשונים הנזכרת לא הוכרעה, בהתחשב בדעות התוס' וסייעתו וגדולי הפוסקים הנזכרים שאין ביטול גירושין עקב טעות, יצא שבסופו של דבר לעולם לא יגיע לידי החזרת המצב לקדמותו.

העולה מהאמור: אין לנו מקור מפורש בש"ס ובראשונים, שהפרת הסכם הגירושין ואפילו הטעיה בהסכם שאינה הטעיה אודות ההכרח בגירושין עצמן עלולים להביא לביטול הגירושין גם בלא אמירת הבעל ב"סדר הגט" שהגט ניתן ללא תנאי. רק בהטעיה בגוף ההכרח בגירושין, לדעת חלק מהראשונים, יכולה להביא לביטול הגירושין בכפוף לכך שגילוי הדעת שעקב כך מגרשה נאמר בעת הגירושין עצמן, והבעל יפיק רווח מביטול הגירושין שיוכל לחזור לאשתו.

ק"ו לאחר שהונהג בכל תפוצות ישראל סדר הגט שבו הבעל מודיע שהגט הוא בלא תנאי, ואין מאפשרים לו בעת סידור הגט לגלות דעתו שהגט ניתן רק על דעת כך וכך. ביחס לנסיבות אלו אין מקור בש"ס וראשונים לביטול הגט בהטעיה ביחס להסכם. ואמנם לא מצינו דיונים בתשובות ראשונים וראשוני האחרונים, שדנו בשאלות אלו של הפרת הסכם גירושין או הטעיה בהסכם. הנידון הראשון הידוע לנו הוא בתשובת מהר"ם אלשיך סי' עח שהביא הפת"ש בסוף סי' קנ"ד בסדר הגט ס"ק לו (שגם העלה לקולא). וקשה להניח שבמשך מאות שנים בעם ישראל לא התרחשו מקרים כאלו, וכפי הנראה היה פשוט לפוסקים שלא לחוש לכשרות הגט, וזאת על יסוד הסוגיות הנזכרות.

אמנם קיימת סוגיא חמישית במסכת יבמות דף קו, א: "חליצה מוטעית כשרה, גט מוטעה פסול".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אך כבר פרש רש"י בסוגיא ש"גט מוטעה" היינו גט שנעשה בתנאי, וכשלא התקיים התנאי הגט בטל, לעומת תנאי בחליצה שגם אי קיום התנאי לא יביא לביטול החליצה. וכן לעיל הבאנו מתשובת משאת בנימין סי' עו בתשובתו בנידון הגט מווינא, שכתב:

"אע"ג דאמרינן בפרק מצות חליצה, חליצה מוטעת כשירה גט מוטעה פסול, התם לאו ככה"ג שהטעו אותו בדברים בעלמא, אלא מיירי התם שהחולץ או המגרש התנה בתנאי כפול כגון שאמר על מנת שתתן לי מאתיים וזו אז תהיה החליצה או הגט כשרים ואם לא תתן יהיו הגט או החליצה פסולים. ככה"ג הוא דאמרינן חליצה מוטעת כשירה גט מוטעה פסול, כמו שפרש"י שם וגם הרא"ש. וטעמא דמילתא, דכל תנאי שאינו כתנאי בני גר ובני ראובן התנאי בטל והמעשה קיים".

אבל אם לא התנה בפירוש אינו נקרא גט מוטעה, גם אם הוטעה בדברים בקשורים להסכמתו לתת גט.

האם ראוי להחמיר להורות על סידור גט נוסף, על מנת לצאת מכל ספק.

יז. בשו"ת הב"ח החדשות סי' צ' בתשובתו אודות הגט מווינא, לאחר שהעלה להכשירו, התייחס לשאלה זו, וכתב:

"אלא שאת אלה ראיתי להוסיף על דברי מר שאם באנו להחמיר בנ"ד להצריך גט אחר א"כ לא נמצא שוב רגלינו וידינו בבית המדרש דבכל גיטין יבואו הקרובים לערער ולהוציא לעז לומר שמסר מודעה בפני עדים קודם כתיבה ונתנת הגט ויעידו עדים על כך או יאמר בפני עדים אני מגרשה ע"ת כך וכך, ויאמרו התלמידים להצריכה גט אחר ויביאו ראיה מנ"ד כשנצריך אותם גט אחר, ואין לדבר סוף שלאחר שיצריכו גט אחר יחזרו ויערערו".

וכן בתשובת הסמ"ע בספר הזכרון להגרי"י פרנקל עמ' שס"ב כתב באותו נידון:

"עוד שהרשב"א והתשב"ץ כתבו והביאן הב"י בטור א"ע סוף סי' מ"ב וגם הד"מ הביאן בסי' מ"ו תשובה מהוצאת קול לעז ז"ל: אין ראוי להחמיר בזו במקום שאין צריכין להחמיר שלא יהיו בנות ישראל החשובות מדרך כף רגל לבני פריצי עמינו שיוציאו קול להוציא ממון מידם, לכן כתב הרשב"א לתלמידו וכעס עליו שרצה להחמיר, וז"ל: ומה שכתבת שהמנהג להחמיר הוא מנהג בורות ואם מפני חומרא, חומרא דאתי לידי קולא הוא לענין אם יקדשה אחר או אם יקדש זה אחותה עכ"ל וחומרא דאתי לידי קולא זו שייך ג"כ בנדון דידן, וכ"כ מוהר"ם בתשובה בסוף ספר נשים וכ"כ הגהות מרדכי בקידושין וגם מ"ו מרש"ל כתב כתשובה ריש סי' כה דאין להחמיר בנתינת גט משום חשש כל דהו והביא ראיה לדבריו ע"ש. וגם הרא"ש בפרק מי שאחזו כתב דלא נעשה בדברים כאלו לרווחא דמילתא. ועוד שיש לחשוש שתוקבע הלכה זו לדורות לומר שלכתחילה נחמיר בכזה ליתן גט מחדש, וכמו"כ פעמים דלא יפוייס המגרש ליתן גט מחדש אם לא שיתנו תרקבי דינירי ופעמים לא יתרצה לתת גט כלל, ויתעגנו ע"י חומרא זו בנות ישראל, כי לאו כולי עלמא דיני גמירי לאמר שלא הזקיקו לגט חדש אלא לכתחילה ובמקום שרוצה המגרש ליתן ברצון, אלא הרואים יסברו שנתינת הגט הוא מכח שורת הדין".

ובתשובת הבית אפרים הנזכרת (עמ' רצד), כתב:

"מזה תוכחה מגולה שאין להכניס עצמו בזה להוציא לעז פסול על הגט עד שתהיה מוכרחת לקבל גט אחר, והשתיקה יפה בזה אף לחכמים שהם מיראי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוראה כיוון שהמתירין יש להם עמודים גדולים לסמוך עליהם אף שלא בשעת הדחק.

י"ח. למרות שהעלנו שמצד הדין הגט כשר, ואין צורך בסידור גט נוסף, עלינו לחזור ולהדגיש את שכתבו הפוסקים באותם מקרים שהכשירו את הגט, שאין בהכשר הגט הכשר לממון גזול המצוי ביד האשה, ועליה להשיבו. בסיום תשובת רבי חיים ברלין הנזכרת לעיל אודות הגט מיאסי, כתב:

"וזאת למודעי כי כל דברי שאמרתי בזה לא אמרתי כי אם בנוגע אודות הגט אם נתבטל ע"י תביעת באי כח האשה אותו בערכאותיהם או לאו, אבל בעיקר התביעה פשוט מאד דאין אחר גמר הפסק שפסקו הנבררים ע"י זבל"א כלום ומחילה אין צריך קנין, ואם יוציאו איזה סך מהבעל ע"י תביעתם בערכאותיהם הרי זה גזל גמור והאמת והשלום אהבו והי' זה שלום על ישראל ועל רבנן".

הרי שבנידון כזה האיסור לדון בערכאות שהתבאר בשו"ע חו"מ סי' כו אינה הבעיה היחידה, אלא יתירה מכך, מכיוון שההסכם בר תוקף עפ"י ההלכה ומחייב את שני הצדדים כל סכום כסף שהאשה תגבה מהבעל לשעבר בניגוד להסכם יחשב גזל בידה. דהיינו גם אם היה מקום לטעון שקיים יסוד בהלכה לחייבו במזונות הילדים בסכום שייפסק בבית המשפט, עכ"פ מאחר שההסכם מחייב את הבעל בתשלום שיחויב בבית הדין, ועפ"י ההלכה זהו ההסכם המחייב את שני הצדדים, לרבות את האשה וגם בנסיבות הנוכחיות, כל סכום שייגבו מהבעל לשעבר יותר בניגוד להסכמתו ייחשב כגזל ביד האשה עפ"י אמות המידה של דין תורה. וכמו שכתבו בתשובת שאל האיש סי' ג' הנזכרת ובתשובת הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל, תשובות המתייחסות לנידון הדומה לחלוטין לנידון דנן.

י"ט. כאמור, הב"ח והסמ"ע כתבו שאין להורות שהאשה צריכה לקבל גט נוסף מהטעמים המפורטים בדבריהם. למרות זאת כתב הבית אפרים בתשובתו הנזכרת, לאחר שהאריך מאד והורה שהגט כשר ושיש עמודים גדולים לסמוך עליהם גם שלא בשעת הדחק ושאין להוציא לעז פסול על הגט

"אך אם המגרש [...] יחוש לנפשו ליתן גט אחר, אזי אומר אני כי מהראוי לכבוד הרבנים המתירין לצוות על האשה שתקבל גט אחר. ותנאי היו דברינו בענין שלא יהי' לעז על הגט הכשר שניתן מכבר, דהיינו שהוא יהי' המבקש ומעתיר שתקבל ממנו גט אחר חנם אין כסף, ואם תרצה לוותר לו איזה סך מועט עבור שטוען שלא מילאו לו רשאת היא, רק בענין שבעד נתינת הגט מחדש לא תתן כלום. שידעו הכל שאין צורך לגט זה להאשה, רק איהו לגרמי' הוא דעביד שלא יגרום קללה לעצמו. כי הרבה הקפידו ע"ז רבותינו הגאונים הסמ"ע ומ"ב והב"ח והט"ז ומהרש"א ועוד כמה גאונים והתירו האשה להנשא עם המשודך ולא חשו, שכן יש צד חמור משום חומר חרם ר"ת [...] שעל האופן שיהי' המגרש מחזור לתת גט שני באפס דמים, נראה שאין בזה קפידא משום לעז, דמימר אמרי עיינו בה רבנן ואשכחו לפני המגרש והמתגרשת לבטל הקול שלא ישאו ויתנו מוזרות בלבנה, ולכך הרשו שיתן גט אחר, ובזאת יכופר עונו ויהפוך ה' לו את הקללה לברכה, כי יושבת ע"ז הקטיגוריא שנפלה בעו"ה בין ת"ח ומכלל הן כו' והלום ראיתי במכתב הדרת כ"ת שבנקל שהבעל יתן גט אחר בלא רצי' כסף [...] ומובטחני בו שאחרי רואו הדברים האלה ישא פניו אליהם וישם להם מקום למען הקים כיום הזה מאמר רז"ל, ת"ח מרבים שלום בעולם, ובזה יגדל תפארתם והודם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם מפני כבוד המקום יקל כבודם, ואם אלו ואלו בנועם מנעימים כבוד ינחלו תמימים".

ונראה שהמקום להוראה זו של הבית אפרים יסודו בהררי קודש. רש"י במסכת גיטין דף פה, ב כתב על תקנת רבא לכתוב בכל גט "מן יומא דנן ולעלם":

"מן יומא דנן ולעלם, לאפוקי מדר' יוסי דאמר אין צריך לכתוב מהיום בגט דשכיב מרע דזמנו של שטר מוכיח עליו, ולא הוי כגט לאחר מיתה. לכך תקן רבא בכל הגיטין להיות הסופרים רגילין בו. ואף על גב דקיימא לן כר' יוסי, בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שם פסול אמשפחות ישראל".

דהיינו למרות ההלכה הפסוקה בגמ' בדף עב, א שהלכה כרבי יוסי שזמנו של שטר מוכיח עליו, תיקן רבא לנהוג גם בדעת החולקים על רבי יוסי כדי לצאת מכל מחלוקת וכדי שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שם פסול על משפחות ישראל.

ובמהרשד"ם חלק אבן העזר סי' קצה כתב:

"ופשיטא שבגט צריך לבקש הדרך היותר צלול יפה ונקי שאפשר, שהרי כתב רש"י ז"ל בפרק המגרש על מאי דאמרינן בגמ' מיומא דנן לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ופירש רש"י דלרבי יוסי אין צריך לכתוב מהיום בגט דאמר דזמנו של שטר מוכיח עליו כו' עד ואף על גב דקיימא לן כר' יוסי בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שם פסול בישראל ע"כ. הנך רואה דאע"פ דכפי הדין לא מעלה כלל כיון דהלכה כר' יוסי מ"מ צריך להסיר פתחון פה".

וכן בספר אהלי שם (מתוך תמת ישרים, למוהר"ר תם בן יחיא מגדולי רבני קושטא, ממגורשי ספרד) סי' קכה, כתב:

"ואנן בעינן בגירושין לאפוקי נפשין מכל צד פלוגתא ושיצא ענין הגירושין בהיתר גמור לכו"ע, ונחוש אפילו לדעת מי שאין הלכה כמותו, כדי שלא להוציא לעז על משפחות ישראל. דאמרינן בפרק המגרש מן יומא דנן ולעלם [...] ופרש רש"י [...] הרי מפורש דאע"ג דלרבי יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו ובשכיב מרע לא הוי גט לאחר מיתה, אפילו הכי לא מבעי בגט שכיב מרע דכתבין הכי, אלא אף בכל הגיטין כותבין כן, להיות כל הסופרים זהירין בו מטעם יחס משפחות ישראל".

וע"ע בט"ז סי' קמ"ה סק"ה ובערוה"ש סי' קלו ס"ב.

ועיין בשו"ת מטה יוסף להרב יוסף הלוי נזיר (חבירו של הרב פר"ח) בח"א סי' א' כתב ששלח גט לקושטא, ורבני קושטא עיכבו את הגט מפני הפקפוק בכתיבת שם האשה, והרב מטה יוסף האריך לבאר שדבריהם תמוהים, למרות זאת כתב:

"סוף דבר כי דברי מעכ"ת שגבו ממנו ולא יכולנו להולמם, ומ"מ לבלתי סור מן המצוה עשינו ככל אשר אמרו והקדמנו עשיה לשמיעה, עשינו ככל אשר אמרו והשתדלנו לקחת גט אחר ונכתב בסגנון זה [...] כי מן הראוי לאדם לבחור לו הדרך היותר בטוח מסבות מכשול האיסורין, ובפרט באיסור ערוה החמורה ובסגנון זה נצולנו מכל מין ספק מכשול".

עוד יצוין להחלטת ביה"ד הגדול מיום כ"ח אלול תשס"ב (5.9.2002) בתיק 0428-21-1 בהרכב הדיינים הגר"ש דיכובסקי שליט"א הגר"ש בן שמעון שליט"א והגר"א שרמן שליט"א (פורסם בנבו) שדחו את פסילת הגט של הגרא"צ שיינפלד שליט"א ובית דינו, הנזכרת לעיל אות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יד, בנידון של התנערות האשה מהסכם הגירושי הנעשית לאחר הגירושי. למרות זאת כתבו: "על מנת להסיר לזות שפתיים ועל מנת להסיר סיבוכים הלכתיים בעתיד" מן הראוי שלכתחילה יסודר גט מחדש.

על כן גם בנידון זה מדינא הגט כשר, אך בנסיבות המיוחדות של נידון זה, ובהתחשב בדעת בית הדין שסידר את הגט, שבמכתבם לבית הדין כתבו שבנסיבות הידועות לבית דינם: "הרי לפי מה שנראה לעינינו ולפענ"ד האשה מעמידה את כשרות הגט שסודר ע"י בית דיננו בשאלה חמורה אם ממשיכה בדרך זו ללכת חזרה לבית המשפט במקום לדון בבית הדין", וכן בהתחשב בדעת המנחת יצחק הנזכרת לעיל בסוף אות יד, וכן בהתחשב במש"כ בספר וישמע משה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהובא לעיל אות ו' (ולעיל כבר הערנו על דבריו, אלא נניח שהגאון רי"ש אלישיב זצ"ל חזר בו מדעתו המפורטת והמנומקת שבפד"ר ה' ומדברים שהודפסו בקובץ תשובות ח"ב סי' קכה, הגם שקשה לומר כך בלא אסמכתא), ומאחר שהאשה טרם נישאה מחדש, מן הראוי שיסודר גט מחדש, וללא כל תשלום מצד האשה תמורת הגט. אך אם הבעל יימנע מכך עד שייווכח שהאשה אינה גוזלת אותו, יהיה קשה לשכנעו שלא לנהוג כך.

אמנם אם האשה תחזור בה ותשוב לציית לדין תורה, לדעת המנחת יצחק בתשובתו הנזכרת כבר לא נחוץ לסדר גט שני.

הדרך המוציאה אותנו מכל חשש לטענה לביטול הגט לאחר שניתן

כ. כאמור, נהוג בכל תפוצות ישראל לסדר את הגט בדרך המפורטת ב"סדר הגט" של מהר"ם שבו הבעל מודיע שהגט ניתן בלא תנאים. אמנם גם בנידון דנן סודר הגט עפ"י הנוסח שב"סדר הגט", אך למרות שבית הדין בהחלטתו הנזכרת מיום כ"ח סיוון תשע"ז (22/06/2017) הניח כהנחה ברורה שבעת סידור הגט יבהיר בית הדין לבעל באר היטב שאין כל זיקה בין סידור הגט לכל נושא אחר התלוי ועומד בין הצדדים, בפועל הגט סודר בבית דין אחר שנהג לפי "סדר הגט" בלבד. עקב כך התעוררה השאלה דנן האם יש מקום לחוש לכשרות הגט.

ההבחנה בין סידור הגט עפ"י "סדר הגט" בלבד ללא כל תוספת לסידור גט שבו קיימת הבהרה ברורה אודות היעדר הזיקה שבין תוקף הגירושי לכל נושא אחר הנידון בין הצדדים והנחיצות לנהוג כך עולה מדברי גדולי הפוסקים שיובאו להלן:

בספר טיב גיטין (בדבריו על סדר הגט ס"ק לו) כתב להוסיף בסדר הגט את הדברים שיש לומר לבעל על מנת להוציא מחשש גט בתנאי או מוטעה. וז"ל הטיב גיטין:

"נראה דלרווחא דמילתא יש לנהוג שהרב יאמר לבעל" כו' (במקור הדברים כתב דבריו באידיש, ולהלן תרגום הדברים כפי שהובא בשו"ע מהדורת ראש פינה כרך ה' עמ' רפא) –

"אולי אמרת מקודם שתתן הגט על תנאי, ועכשיו אתה ג"כ בדעתך שתתן הגט על איזה תנאי של ממון או איזה תנאי אחר, תאמר זאת עתה לפנינו. והבעל ישיב על זה, לא אמרתי כלל, ואם אמרתי שאתן הגט על תנאי, או לשון שמשמעותו שאתן הגט על תנאי אזי אני מבטל דיבורים אלו, ואני רוצה ברצוני הטוב בלי שום אונס והכרח ליתן הגט לאשתי פלונית בת פלוני שתתגרש ממני תיכף בלי שום תנאי בעולם הן תנאי של ממון או תנאי של דבר אחר בעולם".

ואח"כ כתב הטיב גיטין:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וכל זה לרווחא דמילתא כי באמת התשובה בקצרה שמשיב על השאלה ששואלין אותו אם נותן בלי שום תנאי ויאמר הן, די בכך ואף אם אמר בתחילה שרוצה ליתן על תנאי, דאל"כ מה הועילו בתקנתם, ועיין בדברי הרא"ש סוף גיטין ובתשובתו כלל מ"ה בנוסח סדר הגט וכן הוא בטור ובכל הנוסחאות, ועיין בתשובת הרא"ש סי' כה ובתשובת א"ז הגאון בעל שארית יוסף ז"ל ובמהרי"ט חלק אה"ע סי' י"ג. אך לפי שראיתי שלפעמים בהגיע תור הלכה למעשה, כשהבעל בא ומערער ומברר שאמר תחילה שדעתו ליתן על תנאי ומה שאמר אחר כך היה בלא לב ולב והיה סובר שאינו רק דרך פטומי מילי, ולפעמים מוצא עוזרים גואלים וקרובים המחזיקים בערעורו ולא ימצאו אנשי חיל ידיהם לשתקו בנוזיפה כי אם אחרי אסיפת המון רועים, ובין כך לעזה המדינה. לכן מהראוי כי החכם המסדר ישים לב לזה כפי הבנתו בענין שלפניו, שאם יש לחוש שאפשר שיבא אחר כך לידי ערעור, יתקן הכל מקודם וירחיב הדיבור בזה כפי הנושא שלפניו, באופן שלא יהא לו שום פתחון פה להטיל עוד איזה ערעור בדבר. וכן לקמן סעיף מ"ב (בסדר הגט) אם ידוע וכו' אך אחר כך תבטיח אותו האשה וכו' החכם עיניו בראשו של דברים, שיהא מפורש כפול ומשולש שאין ענין נתינת הגט והגירושין תלוי כלל בזה, אלא הגירושין הם נגמרים בכל אופן שיהיה ואין לו לסמוך על ענין הגירושין רק על הבטחתה, ומ"מ יהיו הגירושין קיימים בין תעמוד בהבטחתה או לא".

וכן הבית מאיר בסי' קמה ס"ט הביא את המחלוקת שנחלקו גדולי הדור בענין הגט מווינא, והוסיף:

"עם כל זה לא מצאתי בדברי החולקים ישוב מספיק על טענות מהר"ם לובלין מה שהכריחו לפירוש, זולת מחמת שהמסדר יפרש לו שנותן הגט בפירוש בלא שום תנאי, ואף בזה עי"ש שעדיין דברים בגו כמבואר במהר"ם לובלין. להכי לע"ד נראה שטוב נמי שהמסדר יפרש לו שאף זה יעלה בדעתו, שאף אם תבגוד האשה ותרצה למעול מעל בהחרם שלא להנשא לו אלא לאחר שתרצה ליתן הקנס, שעם כל זה הוא סבור וקבל ומגרש לחלוטין בלי תנאי, וכבר מצאתי בסדר ר"מ ר' יוזפש אות לח הכי".

דברי הבית מאיר הובאו בפת"ש סי' קמה סק"ו וכן בשו"ת בית שלמה אה"ע סי' קלז, וכן כתב בשו"ת אמרי יושר ח"א סי' קד שאם נהגו בדרך זו המבוארת בסדר הגט למהר"ם ר' יוזפש לכו"ע אין לחוש לתנאי.

וכן בפד"ר חלק יא עמוד 168, כתב הג"ר שלמה ילוז זצ"ל (מח"ס אשר לשלמה):

"וזאת על בית הדין להודיע לבני הזוג שאין לאחר נתינת הגט כלום והגט גט גם אם אחד מהם הפר תנאי ההסכם, אין לבית הדין להתערב מעכשיו בביצוע תנאי ההסכם שיהיה לאחר הגט, שאין כאן גט על תנאי".

העולה מדברינו: מן הראוי ומן ההכרח שבתי הדין ינהגו עפ"י הוראת הטיב גיטין ויסדרו את הגט בדרך המוציאה מכל ספק, ושלאחר שיסודר הגט, ותקבל האשה מעב"ד המתירה להינשא, לא יהיה מקום להעלות לעז וערעור על הגירושין, באמצעות הבהרה ברורה הנאמרת קודם למינוי הסופר והעדים שאין כל זיקה בין חלות הגירושין עצמן לכל נושא אחר, וגם אם לאחר זמן יתברר שהסיבות שהביאו את הבעל לתת גט אינן קיימות כפי שסבר בעת סידור הגט, הגט אינו תלוי בהן או בכל דבר אחר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנות

א. התביעה לביטול הגירושים ולפסילת הגט נדחת מאחר שהגט ניתן בדרך המקובלת בבתי הדין עפ"י "סדר הגט", והבעל אמר בפני בית הדין שהגט ניתן ללא תנאי.

אמנם, כשהגט ניתן בהתאם ל"סדר הגט" בלבד כמו בנידון זה לאחר הגירושים עלולה לעלות מצד הבעל טענה לביטול הגט, דומיא דנידון דנן. על כן, כדי שיצא דבר מתוקן תחת ידם מוטל על מסדרי הגט לנהוג בהתאם להוראת הטיב גיטין, ולהוסיף ב"סדר הגט" את הנוסח שהציע הטיב גיטין כאמור לעיל. וכך כתב הטיב גיטין (על סדר הגט ס"ק לו):

"לכן מהראוי כי החכם המסדר ישים לב לזה כפי הבנתו בענין שלפניו, שאם יש לחוש שאפשר שיבא אחר כך לידי ערעור, יתקן הכל מקודם וירחיב הדיבור בזה כפי הנושא שלפניו, באופן שלא יהא לו שום פתחון פה להטיל עוד איזה ערעור בדבר. וכן לקמן סעיף מ"ב (בסדר הגט) אם ידוע וכו' אך אחר כך תבטיח אותו האשה וכו' החכם עיניו בראשו של דברים, שיהא מפורש כפול ומשולש שאין ענין נתינת הגט והגירושים תלוי כלל בזה, אלא הגירושים הם נגמרים בכל אופן שיהיה ואין לו לסמוך על ענין הגירושים רק על הבטחתה, ומ"מ יהיו הגירושים קיימים בין תעמוד בהבטחתה או לא".

אך זאת להדגיש, כל האמור מתייחס לנסיבות שלאחר שהחל סידור הגט לא אמר הבעל דבר אודות הסדרי הממון או הסדרים אחרים הכרוכים בגירושים, וכמו בנידון דנן. אבל אם הבעל אמר ב"סדר הגט" כמקובל שהגט בלא תנאים, וגם הובהר לו כאמור, אך לאחר מכן ועוד קודם מתן הגט, גילה הבעל דעתו באומרו דברים שמשמעם שהגט מותנה או שהגט ניתן בכפוף לקיומו של הסדר כזה או אחר, הרי שדבריו האחרונים עלולים לבטל את דבריו הראשונים שאמר ב"סדר הגט". וכבר היו דברים מעולם שדיבור כזה עורר שאלה חמורה בכשרות הגט כמבואר לעיל.

ב. הגם שברור ללא ספק שהבעל לא היה מגיע למעמד סידור הגט אלא רק לאחר שהובטח הסכם גירושים חתום בר תוקף המקובל עליו, אך לאחר שכבר נתרצה לתת גט הוסדר גט בדרך שאין בו כל תנאי בגירושים עצמן. וזאת מאחר שכך אמר הבעל במעמד סידור הגט, וכן מפני שהבעל אינו קובע את סדרי מתן הגט אלא בית הדין, ומקובל בכל בתי הדין שאין לסדר גט מותנה, ועל דעת בית הדין נתן הבעל את הגט.

ג. מאחר שמעולם לא דובר על כך שהגירושים עצמן יהיו מותנים, הן בעת המו"מ על הסכם הגירושים הן בעת חתימתו או לאחר מכן הן במעמד סידור הגט, אלא אדרבה במעמד סידור הגט נאמר בפירוש שהגט בלא תנאי, אין כל מקום לקבוע שקיימת אומדנא דמוכח שהגט ניתן בתנאי. וגם אם לאחר הגירושים הבעל היה אומר שכך הייתה דעתו במעמד סידור הגט, אלו דברים שבלב ואינם דברים, מאחר שאינם בלבו ובלב כל אדם. ולעיל הבאנו מדברי ערוך השולחן שהוסיף ביאור שבקידושים וגירושים שהעדים הם עידי קיום אין די במחשבת הבעל שאינה ידועה לעדים.

ד. אין מקום לטענה שהגט היה מוטעה מעיקרו כי התברר שבית המשפט אינו מתחשב בהסכם ופותר מחדש את הדיון בתביעת המזונות. וזאת מאחר שבעת הגירושים ההסכם הינו בר תוקף עפ"י דין תורה וכן עפ"י חוק, וגם כעת ההסכם בר תוקף לפי דין תורה, ובכל התקופה האחרונה תשלומי מזונות מוסדרים עפ"י החלטת בית הדין. החלטת בית המשפט שניתנה לאחר הגירושים אינה קובעת מצב משפטי חדש למפרע, אלא מהמועד שניתנה, ואין בכוחה לבטל את סמכות בית הדין, אלא נטלה לעצמה סמכות מקבילה החל מהמועד שבו ניתנה. בנסיבות אלו,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הטענה שעל דעת כן לא ניתן הגט מבקשת לקבוע שהגט ניתן בתנאי, וכאמור כשהגט מסודר עפ"י "סדר הגט" נשללה טענה זו.

בנידון הגט מסודר בעיר יאסי שברומניה לפני 125 שנה, שבו התעוררו שאלות דומות מאד לנידון דנן, כתבו גדולי הדור שנשאלו אודות כשרות הגט שהגט כשר, מאחר שעפ"י דין תורה ההסכם בר תוקף ומחייב, וזאת גם לאחר שהאשה ביקשה להתנער ממנו, והגישה תביעה חוזרת בערכאות. וכיוון שכן, ביד הבעל הסכם בר תוקף ומוטל על האשה לקיימו גם במועד שכבר פנתה לערכאות. ואינו דומה לבעל שהוטעה בהשלשת חפצים ולאחר זמן התברר שבעת הגירושין בידו מטבעות מזויפות או חפצים פגומים. על כן, גם ביחס לטענת הבעל שכעת התברר שקיבל הסכם פגום שאינו מגן עליו מתביעה בערכאות, מאחר שעפ"י דין תורה האשה מחויבת להסכם, ההסכם ראוי, ויש להורות לאשה שלא תנהג בחוסר יושר.

גם מהרש"ם שקבע שמאחר שטענת האשה בערכאות היא שהייתה אנוסה להסדר שהוסכם עליו בעת הגירושין על כן ההסדר בטל למפרע למרות זאת קבע שנידון כזה דומה לנידון הגט מווינא שהכריעו בו גדולי הפוסקים להכשירו, ולא מצא לנכון לקבוע שדומה להשלשת מטבעות מזויפות וכיוצא"ב, שהחמירו בו הרבה פוסקים.

ה. בפסק דינו של בית הדין הגדול מיום ט"ו כסלו תשס"א (12/12/2000) כבר צוין שהסכמי גירושין למיניהם, אינם סוף פסוק בהתדיינויות בין צדדים. לעיתים קרובות מופר סעיף זה או אחר בהסכם, ומתנהלים על כך דיונים במשך שנים, וכי על כן אפילו אם מדובר בהפרה יסודית אין מקום לעורר ספק בכשרות הגט. וכתבו: "על כן, מבהירים לצדדים בעת סידור הגט, כי הגט הוא דבר נפרד, שאינו מותנה בשום דרך שהיא בהסכם, ולצורך כך יש "ביטול מודעות" וכו'. להפרת הסכם יש תרופות במישור המשפטי, אבל בשום פנים לא במישור כשרות הגט".

כמו כן, לאחר אותו פסק דין ניתנו החלטות דומות של בית הדין הגדול, כגון ההחלטה מיום כ"ח אלול תשס"ב (5/9/2002) הנזכרת לעיל סעיף יט, ההחלטה מיום י"ב תשרי תשע"ה (06/10/2014) בתיק 841246/4 וההחלטה מיום י" אדר תשע"ז (8/3/2017) בתיק 970523/3. כל ההחלטות הללו פורסמו, ומתייחסות למקרים הדומים לנידון דנן. בנוסף, בנידון דנן בהחלטת בית דין זה מיום כ"ח סיון תשע"ז (22/06/2017) שניתנה כחצי שנה קודם מועד סידור הגט, הובהר לבעל דנן שעקרונית ההסכם יכול להיפרץ לאחר אישורו, ושלא תהיה בכך עילה לעורר שאלה על כשרות הגט, מאחר שאין זיקה בין חלות הגירושין לנושאים שהוסדרו בהסכם.

יתירה מזו, בדיון מיום כ"ז טבת תשע"ח (14/1/18) הודיע ב"כ הבעל לבית הדין (בשורה 8 לפרוטוקול): "האשה כותבת לבית המשפט שהיא אנוסה, כיון ואנו חושבים שזה ערכאות של גויים". דהיינו בדיון שהתקיים שמונה ימים קודם לסידור הגט, הבהיר הבעל באמצעות בא כוחו שהוא מודע לכך שהאשה כבר העלתה את בפני ביהמ"ש את טענתה שהיא אנוסה להסכים לסמכות בית הדין, ולכן הגם שהבעל ביקש למצוא את הדרך שלא תוכל לטעון כן, אך סביר מאד שמצד הבעל היה צפוי שלאחר הגירושין האשה לא תנהג ביושר, אלא תשוב לטעון טענות אלו.

לכן בנסיבות אלו, שידועים ארבעת פסקי הדין מבית הדין הגדול הנזכרים, שהתפרסמו, וכן במקרה הנוכחי שבית הדין הבהיר לבעל כמפורט לעיל, וגם הבעל עצמו עוד קודם הגירושין לא נתן אמוץ באשה, ולאורך כל ההליכים עד למועד סידור הגט תמיד היה חשש ממשי שהיא תנהג בחוסר יושר ותעלה טענה שהיא אנוסה, אין מקום לטענה שהבעל לא העלה על דעתו ולא לקח בחשבון את האפשרות שהאשה תתנער מההסכם לאחר הגירושין, ואת הדרך המשפטית שבה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תוכל ללכת. עכ"פ פשיטא שבאי כוחו המלומדים ידעו אודות אפשרות כזו, כשידוע מהו המסלול המשפטי המאפשר זאת, וכפי שאכן בסופו של דבר אירע, וגם ההליך בבית המשפט לא אילץ את בית המשפט לחדש תקדים משפטי.

כידוע, אומן לא מרע אומנותו וחזקה על באי כוחו שעשו מלאכתם נאמנה, והעבירו לבעל את המידע המשפטי הנחוץ אודות האפשרויות התיאורטיות והרלבנטיות העומדות לרשות האשה, ובכך תשובת אגרות משה אה"ע ח"ג סי' לז הנזכרת לעיל אות יג היא יתד חזק לסלק את ערעור הבעל על הגט.

ו. התובע טוען שכבר בעת מועד סידור הגט, התכוונה האשה להתנער מההסכם, ואילו האשה הכחישה טענה זו. כמובן שקשה לברר את טענותיהם ולהכריע בשאלה עובדתית מסוג זה אודות מחשבה וכוונה, אך יובהר: סברא זו הנותנת משקל לכוונת האשה האם כיוונה להטעות את הבעל או שנהגה בתום לב ולמרות זאת אירעה הטעייה נאמרה בתשובת החלקת יואב, וחלוקה זו מתייחסת לנסיבות שבהן אנו קובעים שמסגרת הדיון היא בסוגיית "טעות" והתברר שהיו נתונים שכבר בעת הגירושין היו מצג שווא, אך חלוקה זו לא נאמרה בנסיבות שהדיון הוא בסוגיית "תנאי". כאמור, נידון דנן אינו נידון של "טעות" אלא של "תנאי", ומאחר שהגט ניתן ללא תנאים כמבואר שאלת מחשבת האשה באותה שעה אינה קובעת ואינה משליכה על כשרות הגט. ואמנם כל הפוסקים שדנו להכשיר את הגט והסירו חשש של גט מותנה, לא כתב אף אחד מהם את ההסתייגות להכשר, שהכול נותר תלוי בשאלה האם בעת הגירושין היה בדעת האשה לקיים לאחר הגירושין את המוטל עליה, לרבות בנסיבות של תנאי יסודי בהסכם שבלעדי לא היה הגט מסודר, ואילו היה מקום לטענת התובע כל אותם פוסקים לא היו נמנעים מהוראה המבחינה בין המקרים וזאת מאחר שמחשבה גרידא, גם אליבא דטענת התובע, אינה אלא דברים שבלב.

ז. למרות שבית הדין פוסק שהגט כשר, ויבוטל עיכוב הנישואין ביחס לאשה, מן הראוי שיסודר גט בהסכמה ללא כל תשלום בגין ההסכמה לגירושין אלו.

ח. כעת עם השלמת ההליך במקרה דנן בכל הקשור לכשרות הגט, יש מקום לביקורת נוקבת ביחס להתנהלותו השערוייתית של הבעל, הן בהסתרת מידע משמעותי מהאשה בטרם נישאו, הסתרה שהביאה בזמנו לפרוץ המשבר, ואף העלתה את השאלה האם יש מקום לביטול הקידושין בטענת מקח טעות, שאלה שבית הדין התייחס אליה בהחלטתו מיום כ"ד חשון תשע"ח (13/11/2017), אך קבע שאין מקום לביטול קידושין מהטעמים המפורטים באותה החלטה, הן בנטישתו את אשתו ושני ילדיו הקטנים עקב משבר זוגי שייתכן ועוד היה ניתן לפתור בזמנו בדרך מקובלת של ייעוץ והדרכה, ובחר לעגן את אשתו קרוב לשלוש שנים ולהתנתק משני ילדיו הקטנים עם כל הנזק שהדבר הסב להם, כשבשלב ראשון אשתו כלל לא ידעה היכן מקום המצאו. גם התביעה שהוגשה על ידה לבית המשפט בניגוד להלכה, כמו הטענה שלא אפשרו לו לראות את ילדיו, אין בהם כדי להצדיק התנהלות זו.

כמו כן יש מקום לביקורת נוקבת וקשה ביחס להתנהלותה הבלתי סבירה של האשה שנהגה בחוסר תום לב קיצוני והתנהלות בלתי מקבלת על הדעת מול בית הדין, כשהתנערה מהסכם בר תוקף ופנתה לכל ערכאה אפשרית על מנת לקבל לגיטימציה והכשר להתנהלותה השלילית. אמנם כפי האמור הדבר אינו משליך על כשרות הגט, אך עפ"י דין תורה ההסכם בבית הדין הוא בר תוקף ומחייב את הצדדים, וכל ממון שיילקח בניגוד להסכם זה הינו גזל גמור עפ"י אמות המידה של דין תורה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עד כאן דעת הרוב

דעת המיעוט

דעת המיעוט היא: עיכוב הנישואין יישאר בתוקף עד לסידור גט נוסף.

נימוקי דעת המיעוט

הקדמה

בין הצדדים סודר גט פיטורין, לאחר סידור הגט, פנה הבעל לבית הדין בבקשה להורות על ביטול הגט, בטענת "גט מוטעה". בית הדין בהרכבו הקודם החליט לעכב את הנישואין עד לבירור הבקשה. הבקשה המשיכה להתברר בפני ההרכב הנוכחי.

תוכן דעת המיעוט

- רקע
- מאפיינים להגדרת המקרה בנדון "גט מוטעה"
- הגדרת נידון דנן בהתאם לשאלות האמורות
- משמעות הגדרת המקרה, הלכה למעשה
- הטעיה נוספת, היכולת לתבוע תביעת נזיקין
- בית דין בתר בית דין לא דייקי, תוקף השליחות
- השוואת נידון דנן לנידונים אחרים
- דעות הפוסקים שהחמירו בכנדון דנן
- דעות הפוסקים שהחמירו בנדונים דומים
- התייחסות לחרם של רבינו תם
- מסקנה

רקע

בדעת הרוב נסקרו האירועים שהתרחשו סביב הליך סידור הגט ואחריו, כמו כן הובאו בהרחבה דעות הפוסקים שדנו בעניינים דומים לנדון דנן. הנימוקים דלקמן יתמקדו במיוחדות שבמקרה דנן ובשוני הגדול הקיים בין נדון דנן לבין נידונים אחרים ושונים שעסקו בנידון "גט מוטעה" שהובאו בדעת הרוב.

יובהר שמקור המידע ביחס להליך שקדם לסידור הגט שבין הצדדים הוא החלטות חלוטות של ההרכב הקודם. זאת מפני שהרכב דנן הינו הרכב חדש ושנים מחברי ההרכב הנוכחי לא דנו בין הצדדים לפני סידור הגט. מאחר שהרכב חדש אינו ערכאת ערעור על הרכב קודם, ומאחר שבפני ההרכב דנן לא התקיימו דיונים לפני סידור הגט, על כן המידע על ההליך שהתרחש לפני סידור הגט יהיה מתוך החלטות חלוטות של ההרכב הקודם. במקום שבו בהרכב הקודם נחלקו הדעות נקבל את דעת הרוב לפי כללי הפסיקה שהלכה כדעת הרוב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ככלל, סוגיית גט מוטעה עוסקת בשאלת כשרות הגט בנידונים שבהם לצורך נתינת הגט הציב הבעל דרישה, והייתה התחייבות לקיום דרישת הבעל, אלא שלאחר מכן מתברר שהדרישה לא התקיימה. וכן במקרים שבהם ניתן הגט בנתונים מסוימים שנמצאו מוטעים. העיסוק בסוגיה מחייב זהירות מרבית. זאת בשל ההשלכות מרחיקות הלכת הנובעות משאלת כשרות הגט. על כן, כל מקרה צריך להיבחן לגופו לפי המאפיינים המיוחדים שלו, ואין להשליך מנידון לנידון בלא בחינה מדוקדקת ומעמיקה של כל מקרה.

בנדון דנן שהה הבעל בחו"ל, והתנה את הסכמתו למתן הגט בכך שכל הדיונים בנושאים הכרוכים לגירושין ובתביעות שבין הצדדים יתקיימו בבית הדין. האשה הסכימה לכך, וסודר הגט באמצעות שליח קבלה וגם באמצעות שליח הולכה. לאחר סידור הגט חזרה בה האשה, והביאה לביטול ההסכמות. בהמשך יובאו פרטי המקרה במלואם. יש לברר האם אי קיום דרישת הבעל גורם לפסול הגט?

מאפיינים להגדרת המקרה בנדון "גט מוטעה"

כשמתבוננים בסוגיות ובדברי הפוסקים שעסקו בשאלת כשרותו של "גט מוטעה", עולה שיש לבחון כל מקרה בו נידונה שאלת "גט מוטעה", לפי מספר הבחנות ואפיונים, בהתאם לשאלות הבאות:

א. האם מדובר במצב של להתיר לכתחילה לאשה להינשא בגט המוטעה, או שמדובר במצב של דיעבד, שהאשה כבר נישאה, ואולי אף נולדו לה ילדים? לא הרי נידון של התרת אשת איש לעלמא לכתחילה כהרי נידון שבו האשה כבר נישאה ואף נולדו לה ילדים.

ב. האם מדובר במקום שבו ניתן לסדר גט נוסף בקלות, או שמדובר במקום עיגון שלא ניתן להסדיר גט נוסף?

ג. האם דרישת הבעל נחשבת כדרישה צודקת וסבירה בהתאם להלכה, או שדרישתו באה שלא בצדק ומוגדרת כמעשה "סחיטה" או כמעשה "נבלה", עליו ניתן לומר "עם עקש תתפל"?

ד. האם הטעיית הבעל החלה רק לאחר סידור הגט, כלומר שרק לאחר הגט לא קיימו התחייבויות שהתחייבו לקיים לאחר הגט, או שההטעיה הייתה קיימת כבר בשעת מתן הגט?

ה. האם הבעל גילה את דרישתו בצורה ברורה וחד משמעית, ועמד על דרישתו לפני סידור הגט, או שהבעל לא גילה את דעתו בצורה מפורשת, ודרישתו לא הייתה עקרונית עבורו?

ו. האם דרישת הבעל הייתה בבסיס הסכמתו והתוצאות בגירושין, באופן שהתוצאות הבעל בגירושין באה רק בשל ההתחייבות או המידע שקיבל, או שמדובר בדרישה צדדית שאינה קשורה לבסיס ההתוצאות בגירושין?

ז. האם לאחר ההטעיה מנסים לתקן את ההטעיה ולחזור ולקיים את ההתחייבויות שהתחייבו לבעל, או שכלל לא מעוניינים לעמוד בהתחייבויות שהתחייבו כלפי הבעל?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ח. האם הבעל ידע שקיימת אפשרות שדרישתו לא תתבצע?

ט. באיזה אופן סודר הגט? האם אמרו לבעל שהגט ניתן ללא תנאי? האם הסתפקו בנוסח "סדר הגט" הרגיל? או שהוסיפו והסבירו לבעל בתוספת הסבר שהגט יהיה כשר בכל מצב, גם בלא קיום ההתחייבויות שהתחייבו אליו? ומה ידע הבעל על כשרות הגט במקרה שבו דרישתו לא יתקיימו.

הגדרת נידון דנן בהתאם לשאלות האמורות

בהתאם לשאלות אלה יש לבחון כל מקרה בו עולה שאלת "גט מוטעה". תחילה נתייחס לנידון דנן נבחן את המקרה בצורה כללית בהתאם לשאלות שהוצגו. לאחר מכן נבחן את משמעות הגדרת המקרה, הלכה למעשה. בהמשך יבחנו מקורות ופסקי דין שהובאו בדעת הרוב בהתאם לשאלות האמורות.

לצורך הגדרת המקרה בנידון דנן, נבחן את הנדון לפי סדר השאלות שהוצגו.

א. לכתחילה או דיעבד.

בנדון דנן האשה עדיין לא נישאה לאחר. עד היום נישואיה מעוכבים למרות הגט שסודר. השאלה העולה לדיון כיום היא האם להתיר לאשה להינשא לכתחילה בגט שהתעוררה לגביו שאלת כשרות חמורה מצד היותו גט מוטעה, או להתיר על כנו את עיכוב הנישואין שכבר קיים.

ב. מקום עיגון.

נידון דנן אינו מוגדר כמקום "עיגון", שכן הבעל נמצא בארץ, ואין מניעה שייתן כיום גט נוסף. הבעל מוכן היום לתת גט כשר בכפוף לכך שכל העניינים שבין הצדדים יוכרעו לפי דין תורה.

ג. דרישה צודקת.

לצורך מתן תשובה לשאלה האם דרישת הבעל הייתה מוצדקת נבדוק את פסיקות בית הדין בהרכבו הקודם בהליכים שקדמו לסידור הגט. במהלך הדיונים שהתקיימו בבית הדין לפני סידור הגט שהה הבעל בחו"ל והתנה את הסכמתו למתן הגט בכך שכל הדיונים בעניינים הקשורים לגירושין יתקיימו בבית הדין ולא בבית המשפט. לאחר שהבעל הציב את התנאי האמור קיבל בית הדין בהרכבו הקודם את דרישת הבעל, וקבע בהחלטה מיום כ"ח בתשרי התשע"ז (30/10/2016) שאין לחייב את הבעל בגירושין כל עוד לא תסכים האשה לתנאי של הבעל להעברת כל המחלוקות לסמכות בית הדין. על ההחלטה חתמו שלושת חברי ההרכב. בית הדין האריך להוכיח שדרישת הבעל מעוגנת בהלכה. בית הדין קבע שכל עוד לא תסכים האשה לתנאי הבעל האשה היא זו שמעגנת את עצמה. ומשכך קבע בית הדין שהבעל לא הוגדר כבעל המעגן את האשה. להלן קטעים מפסק הדין האמור:

"אולם בנידון שבפנינו, הן מדברי האשה והן מכתבי טענות הבעל ומדברי אביו בדיון בפנינו, נוכח ביה"ד שלטענת הבעל, הוא אינו חוזר ארצה, מאחר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והאשה תבעה אותו בבית המשפט ונפסקו כנגדו סכומי כסף גבוהים שאינו יכול לעמוד בהן, בהיותו אברך שאינו עובד לפרנסתו.

נציין להלכה הפסוקה בשו"ע חו"מ סי' כו סעיף א' אודות האיסור להגיש תביעה בערכאות. עיין עוד מה שכתבו בזה הפוסקים בזמנינו, ביחס לתביעה בערכאה שיפוטית שאינה דנה לפי דין תורה בנסיבות שקיימת האפשרות להגיש את התביעה בדין תורה, עיין בספר חזון איש, סנהדרין סי' טו סק"ד (ד"ה ואין), בדברי הגרי"ה הרצוג זצ"ל ב"התורה והמדינה" (תחילת כרך א'), בשו"ת ציץ אליעזר חלק יב סי' פב, בדברי הראשל"צ הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בספרו יחיה דעת חלק ד' סי' סה בהערה, בשו"ת שבט הלוי חלק י' סי' רסג, בספר מנחת אשר להגאון רבי אשר ווייס שליט"א, על חומש דברים עמ' יז, וכן בספר דיני ממונות להגאון רבי עזרא בצרי שליט"א ח"א שער עשירי פרק ה' סעיף ה', ועיי"ש בעמ' שמו שהביא כן מספר משא חיים.

בפד"ר כרך יא עמ' 265, לאחר שהביאו מדברי הגרי"ה הרצוג והחזו"א, כתבו: "ובענין זה דנו והכריעו עוד מגדולי רבני דורנו, והלכה פסוקה היא כאמור".

במקרה שבו הנתבע מסרב לדין תורה, הלכה פסוקה בשו"ע חו"מ סי' כו סעיף ב' שנוטל התובע רשות מבית הדין להגיש תביעתו בערכאות.

בנידון זה לא הוצגה בפנינו ראיה שקודם למועד הגשת התביעה לבית המשפט הנתבע סירב לדין תורה, וכי בהתאם להלכה הנזכרת ניתן לאשה היתר להגיש את התביעה בבית המשפט. יצוין, ככל שהדבר נוגע להליך המשפטי המתנהל בבית המשפט, הבעל מבקש לעמוד על זכותו שכל הליך הגירושין והכרוך בו יתנהל בהתאם לדין תורה כפי שניהלו את כל אורחות חייהם בחיי הנישואין.

[...] והאמור לעיל מתייחס רק לטענה שההליך הנ"ל מתנהל בניגוד להלכה.

בנסיבות שבפנינו, כאשר מצד אחד האישה טוענת שהבעל מעגנה, ומצד שני הבעל מוצא צידוק שלא לשוב לארץ עקב ההליך המשפטי המתנהל בערכאות בניגוד להלכה, עלינו לדון האם בנסיבות כאלה עלינו לנקוט באמצעי כפייה כנגד הבעל כדי לאכוף עליו לתת גט, ולחילופין לאכוף עליו לשוב לארץ לדיון בתביעה זו...

על כן בנידון דנן, מצד אחד בית הדין אינו נותן לגיטימציה לעיגון שהבעל מעגן את אשתו, מאידך על פי ההלכה כל עוד בפיו טענה צודקת שהאשה אינה "ציית דינא" בסירובה שהדיון בתביעת המזונות יתקיים בהליך ראוי על פי דין תורה. כל עוד עניין זה לא יתוקן וכל עוד האשה לא תוגדר כ"ציית דינא" בדיני הממון שביניהם וכהגדרתו עפ"י ההלכה, לא ניתן לקבוע שהבעל מעגן את האשה. אלא האשה במעשיה מעכבת את השלמת ההליך, וכמו שכתבו הפוסקים הנזכרים בתשובות שב יעקב ושיבת ציון ואגרות משה.

הרי שבית הדין מצא הצדקה לדרישת הבעל, והגדיר את האשה כמי שאינה "ציית דינא", ומשכך נקבע שהבעל אינו נחשב למעגן. בית הדין קבע שדרישת הבעל בעניין סמכות בית הדין צודקת. לאחר מתן ההחלטה האמורה הודיעה האשה ביום 9/1/17 שהיא מסכימה לדון בעניין מזונות הילדים בבית הדין. אכן, ביום 31/1/17 פחתה האשה תביעת מזונות בבית הדין. מנגד, הבעל טען שאין די בפתיחת התיק בבית הדין כדי להבטיח את סמכות בית הדין. הבעל, באמצעות ב"כ, הציג דרישה מעשית להבטחת ההסכמה בעניין מתן הסמכות לבית הדין באופן שתוגש הודעה מוסכמת לבית המשפט ובה בקשה למחיקת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההליך בבית המשפט, ביטול החלטות בית המשפט ומתן סמכות לבית הדין. הבעל דרש כתנאי למתן הגט שתהיה החלטה של בית המשפט שתאשר את האמור. הבעל שלח מכתבים לבית הדין והודיע שמוכן לתת גט מיד עם הסדרת סמכות בית הדין בצורה "הרמטית", כלשון הבעל במכתבו לבית הדין. בעקבות הודעת הבעל נחתמה ביום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017) החלטה שבה התייחס בית הדין בהרכבו הקודם לדרישה המעשית של הבעל. בהחלטה האמורה נחלקו הדעות בבית הדין. לדעת הרוב דרישת הבעל נמצאה צודקת ולכן פסקו שאין לחייב את הבעל בגירושין כל עוד לא מקיימת האשה את כל התנאים שהציב הבעל, לאחר שנמצא שהתנאים שהציב הינם מוצדקים, לצורך קביעת סמכות בית הדין. בדעת המיעוט נכתב שיש לחייב את הבעל במתן הגט. נפסק כדעת הרוב והבעל לא חויב במתן הגט. למעשה הכריע בית הדין שדרישת הבעל נמצאה מוצדקת. בית הדין פסק ברוב דעות שלא חל חיוב על הבעל לגרש כל עוד לא מסדירים את סמכות בית הדין בהתאם לדרישות המשפטיות שהציג הבעל בעצת מייצגיו המשפטיים.

הקביעה האמורה חזרה וקיבלה תוקף בהחלטה נוספת של כל חברי ההרכב. בהחלטה מיום כ"ד במרחשון התשע"ח (13/11/2017) קבעו כל חברי ההרכב הקודם שאין לחייב את הבעל בגירושין. השינוי בעמדת דעת המיעוט בא בעקבות כך שהאשה חזרה בה מהסכמתה בעניין הסמכות. כך נאמר בהחלטה האמורה:

"מאחר ועתה האשה חוזרת בה ומודיעה על כוונתה לנהל הליך לתביעת נזיקין בבית המשפט, וחוזרת בה מהגשת תביעת המזונות לבירור בית הדין עפ"י הלכה, הרי שהחלטה הנ"ל מיום כ"ח תשרי תשע"ז (30.10.16) בעינה עומדת. גם במקרים בהם עקב מעשי הבעל קיימת עילה עקרונית לחיוב ואף לכפיית הגירושין, לא ניתן לממש זאת מהטעם המפורט והמנומק בהחלטה הנ"ל.

ביה"ד מוסיף ומבהיר, העילה הנטענת לכפיית הבעל בגירושין היא שהבעל מעגן את אשתו כשעזב את הארץ ולא שב. במה דברים אמורים בנסיבות שהבעל אינו מסכים לתת גט ומבקש להותיר את אשתו עגונה. אולם המונח "עגון" העומד ביסוד פסיקה הלכתית לחיוב וכפיית גירושין הינו מונח הלכתי, הנמדד ונקבע בהתאם להגדרות הנכונות עפ"י ההלכה בלבד, וכפי שכבר קבע בתשובת מהרש"ם חלק ה' סי' ס' שהובא בהחלטה הנ"ל.

הבעל באמצעות ב"כ שהופיע לדיון האחרון, הודיע על הסכמתו לתת גט, ואינו מתנה את מתן הגט בתנאים שאין להם הצדקה עפ"י ההלכה. מצד הבעל קיימת הסכמה לתת גט בתנאים סבירים עפ"י שיקול דעת בית הדין, וללא כל "סחיטה" מצדו בדרישות מהאישה שאינה חייבת עפ"י דין תורה. אדרבה הבעל הציע לאשה פיצוי גבוה ומכובד, והאישה מטעמים השמורים עמה, סבורה שבמסגרת הליכים משפטיים בערכאות תוכל להוציא מהבעל סכומי כסף גבוהים יותר. בנסיבות אלו כבר אין יותר יסוד הלכתי לטענה על עגינות האשה, הואיל וכבר נמצא לכך מענה ראוי. עמדת האישה כיום היא ניסיון לנהל מאבק משפטי נוסף כדי לזכות בסכומי כסף גבוהים יותר, בדרך המנוגדת לדין תורה."

באותה החלטה התייחס בית הדין גם לטענת האשה לביטול הנישואין מכח טענת מקח טעות. האשה טענה שהבעל הסתיר ממנה מחלה, וביקשה להתיר את הנישואין בטענת מקח טעות. בית הדין לא מצא צורך לברר את טענות האשה על הטעיה בקידושין, ולא נעתר לבקשתה למתן צו לגילוי מסמכים רפואיים. בהחלטה האמורה נקבע שיש צורך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במתן גט, ואין להתיר את הנישואין בכל דרך אחרת. מבלי לברר את טענות האשה בעניין הסתרת מום קבע בית הדין שדרישת הבעל בעניין סמכות בית הדין הינה דרישה צודקת. נמצא שדרישת הבעל הוגדרה כדרישה צודקת וסבירה בלא כל "סחיטה" מצד הבעל למרות טענות האשה. האשה הוגדרה כפועלת בדרך המנוגדת לדין תורה, ונקבע שהיא אינה "ציית דינא". בית הדין קבע שיש למלא את דרישת הבעל שהינה לפי ההלכה. בית הדין גם קבע שהבעל אינו נחשב לבעל המעגן את האשה. קביעה אחרת הייתה רק בדעת המיעוט שלא התקבלה להלכה. גם דעת המיעוט השתנתה בסופו של דבר בעת שהאשה חזרה בה מהסכמתה להעברת הסמכות לבית הדין. כך ששלושת חברי ההרכב הקודם קבעו, לפני סידור הגט, שהבעל לא נחשב למעגן, בשל העובדה שדרישתו נמצאה מוצדקת.

ד. זמן ההטעיה, לפני הגט או אחריו

כדי לענות על השאלה מתי הוטעה הבעל נסקור את ההתנהלות המעשית שהייתה סביב סידור הגט וההשלכות לכשרות הגט. לאחר שבית הדין קבע שדרישת הבעל הינה דרישה צודקת הסכימה האשה בסופו של דבר לדרישת הבעל. הבעל בעצת מייצגיו עמד על כך שכדי להבטיח את תוקף הסכמת האשה להעברת הסמכות לבית הדין יש להגיש הודעה מוסכמת לבית המשפט ולקבל החלטה שיפוטית של בית המשפט בדבר מחיקת ההליך, ביטול החלטות שניתנו והעברת הסמכות לבית הדין. במעמד דיון שהתקיים בבית הדין ביום כ"ז בטבת התשע"ח (14/01/2018) התנהל משא ומתן בין הצדדים, ובסופו הסכימה האשה לדרישות הבעל. בעקבות ההסכמה שהושגה, העבירו הצדדים ביום 15/1/18 הודעה מוסכמת לבית המשפט תחת הכותרת: "בקשה מוסכמת לביטול פסקי דין ולהעברת הדיון לסמכות בית הדין". הבעל הסכים לתת גט רק לאחר שקיבל אישור של מייצגיו המשפטיים שעניין סמכות בית הדין הובטח. בזמן מתן הגט המצב המשפטי היה שהבקשה המשותפת התקבלה בבית המשפט, וההליכים בבית המשפט נמחקו. בהחלטת בית המשפט מיום 17/1/18 שאישרה את הבקשה המשותפת שהוגשה לבית המשפט נאמר "נוכח הסכמות הצדדים פסקי הדין של בית המשפט [...] מבוטלים. התביעה נמחקת".

בהחלטת בית הדין מיום ו' בשבט התשע"ח (22/01/2018) הובהר שהגט יסודר על יסוד ההסכמות שהושגו עם הגשת הבקשה המוסכמת לבית המשפט, להלן החלטת בית הדין:

"על יסוד הסכמות שהוצגו לבית הדין לרבות בקשה מוסכמת שהוגשה לביהמ"ש לע"מ, בית הדין יסדר גט פיטורין כדמו"י באמצעות שליח, ולאחר הגירושין בית הדין ימשיך לדון בכל התביעות הכרוכות בגירושין והמצויות בסמכות בית הדין לרבות בתביעה לחלוקת הרכוש ובתביעה למזונות ולמשמורת הילדים."

למעשה, בית הדין קבע שסידור הגט הינו על יסוד ההסכמות האמורות. אכן בעקבות ההסכמות ועל יסודן, סודר הגט באמצעות שליח. תחילה על ידי שליח קבלה ולאחר מכן על ידי שליח הולכה שמסר את הגט לאשה ביום י"ב בשבט תשע"ח (28/1/18). אלא שמיד לאחר סידור הגט, פנתה האשה לבית המשפט, באמצעות בא כחה, בתביעת מזונות הקטינים. האשה טענה שאין ערך להסכמות שנחתמו לפני סידור הגט. האשה טענה בבית המשפט שההסכמות שלה היו תחת אונס, בהיותה אנוסה לקבל את הגט בשל העיגון בו הייתה נתונה, ומשכך טענה שההסכמות בטלות. פסיקת בית המשפט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא אחרה לבוא, ומהחלטת בית המשפט מיום 27/6/18 עולה שקיים ביטול להחלטה שנתנה תוקף להסכמות הצדדים למחיקת ההליך ולהעברת הסמכות לבית הדין. דיוק פשוט בנימוקי החלטת בית המשפט מעלה, שבית המשפט קבע שהחלטה הקודמת מיום 17/1/18, שנתנה תוקף להסכמות הצדדים, בטלה מעיקרא. הן בשל האונס בו הייתה נתונה האשה לטענתה הן בשל העובדה שהאשה לא יכלה לפעול בשם הילדים נמצא שבשעת סידור הגט הייתה בידי הבעל החלטה של בית משפט שלמעשה היא החלטה מוטעית בהיותה בטלה מעיקרא, לאחר שסופה להתבטל למפרע. בשעת הגט הציגה האשה בפני הבעל מצג שווא, האשה אמרה לבעל שקיימת הסכמה מצידה להעברת הסמכות לבית הדין, בשעה שבפועל היא מודה שהיא לא התרצתה לכך באמת, שכן היא אומרת שהייתה אנוסה. האשה מודה שכל האמירה שלה על כוונה להעברת הסמכות לבית הדין הייתה באילוף ובאונס, בעוד שכלפי הבעל היא הציגה מצג שווא כשאמרה שההסכמה מוחלטת ורצונית. הבעל הסתמך על הצהרת האשה ועל החלטת בית המשפט, ולבסוף נמצא שהחלטה יסודה בטעות, והצהרת האשה הייתה הצהרה כוזבת מלכתחילה. הדבר דומה למקרה שבו נתנו לבעל מטבעות מזויפים בשעת הגירושין בעוד שהבטיחו לתת לו מטבעות כשרים.

ה. גילוי דעת הקודם לגט

הבעל עמד על דרישתו החד משמעית להעברת הסמכות לבית הדין לאורך כל ההליך ובמשך זמן ארוך במיוחד. בכל הדיונים שהתקיימו בבית הדין ובכל כתבי הטענות והמכתבים ששלח הבעל ממקומו בחו"ל מתקבל הרושם החד משמעי שהבעל הציב את עניין סמכות בית הדין כתנאי מוחלט להסכמתו לגירושין. ואכן הגט ניתן רק לאחר שהתקיים התנאי לפי דרישת הבעל באופן שהבעל סבר שיש בו כדי להבטיח את סמכות בית הדין ללא עוררין. הסכמת הבעל לתת את הגט הייתה רק לאחר קבלת החלטת בית המשפט בדבר מחיקת התביעה, החלטה שבאה בעקבות ההודעה המוסכמת ששלחו הצדדים לבית המשפט. בשעת הגט הייתה תחת יד הבעל החלטת בית המשפט המוחקת את ההליך בבית המשפט. בהחלטת בית הדין מיום ו' בשבט התשע"ח (22/01/2018) שהוזכרה לעיל נקבע שהגט יסודר על יסוד ההסכמות שהיו בהתאם לדרישות הבעל לקיום דיונים בהתאם לדין תורה. נמצא שקיים גילוי דעת ברור ומוכח שהגט ניתן רק בכפוף לכך שהסמכות לדון במחלוקות שבין הצדדים נתונה לבית הדין.

ו. סיבת ההתרצות בגירושין

הבעל עמד על דרישתו בעניין הסמכות במשך זמן רב לפני סידור הגט, והיה ברור שמבחינת הבעל כל ההתרצות למתן הגט הייתה תלויה בכך שהדיונים יתקיימו בבית הדין. הבעל הבהיר באמצעות אביו, באמצעות מייצגיו ובמכתבים ששלח לבית הדין [הובאו בהחלטה מיום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017)] שלדעתו פסיקת בית המשפט עלולה לגרום לחיובי מזונות גבוהים שבהם הוא לא יוכל לעמוד, ויימנעו ממנו להמשיך בחייו. הבעל בחן את יכולתו להמשיך בחייו והגיע למסקנה שרק עם פסיקת מזונות לפי דין תורה בבית הדין הוא יוכל להשתקם, להמשיך ללמוד, להינשא בשנית ולהצליח לעמוד בתשלומי המזונות. כנגד הבעל עמד ציור שאם דמי המזונות ייפסקו על ידי בית המשפט תמנע ממנו האפשרות להשתקם ולהינשא מחדש. להלן עמדת הבעל שהובאה לבית הדין באמצעות אביו בדיון שהתקיים ביום כ"א באייר התשע"ו (29/05/2016):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"כל מה שהוא עשה על דעת רבותיו, היא תבעה אותו בבית משפט חילוני על מנת להוציא אותו מאורח חיים שלו כאברך לצאת לשטוף מדרגות, כדי שהיא תתחתן עם אחר, ויהיה הוא עומד ומשמש לפניהם [...] כל הדיון צריך להתנהל בדין תורה, כך הוא דעתו של בני [...] הוא אמר שהוא רוצה דין תורה [...] הם התחתנו על דעת שהם אברכים, ושהוא מוסר את עצמו כל החיים לתורה, כרגע היא מבקשת גט, והיא מנסה לבקש ממנו דברים לפי צפיותיה שישנו את כל אורח חייו, זה דבר חמור ביותר בפרט לאברך שרוצה ללמוד רק תורה, שכעת אין לו מאיפה לשלם, האדם מקבל 2,200 ₪ זה המציאות שלו."

אין בהבאת עמדת הבעל משום מתן הצדקה או הסכמה למחשבותיו. ייתכן בהחלט שהבעל טעה, כך שגם אם המזונות היו נפסקים בבית המשפט יכול היה הבעל להמשיך את חייו יחד עם נשיאה בעול מזונות ילדיו. אמנם אנו דנים עתה רק ביחס להתרצות הבעל בגירושין, בהתאם לדעתו ומחשבותיו "כאשר הוא שם". לכן עולה הצורך לבחון את כוונת הבעל ומחשבותיו בשעת הגט. ברור שבכל הזמן הארוך שקדם לסידור הגט, ביטא הבעל מחשבות שרק עם מתן סמכות לבית הדין לדון בכל המחלוקות הוא יצליח להשתקם ולהינשא בשנית. ברור שבשעת מתן הגט התרצות הבעל לתת את הגט, הייתה רק מתוך ידיעה שעם מתן הגט לא תימנע ממנו האפשרות להשתקם ולהינשא בשנית, בשל הידיעה שמזונות הילדים ושאר המחלוקות ייפסקו בבית הדין. לבעל היה חשש ממשי שפסיקת מזונות בבית המשפט תעמיד אותו במצב שהוא לא יוכל להינשא בשנית. מכאן שהתרצות הבעל בגירושין, וויתור על אפשרות שלום הבית עם האשה, היו רק בהנחה שהוא יוכל להינשא בשנית ויצליח לעמוד בתשלומי המזונות. דבר שיכול לקרות, לטעמו, רק אם חיוביו לילדיו ייפסקו בבית הדין. הרי שדרישת הבעל למתן סמכות לבית הדין לדון במזונות הילדים הייתה בבסיס ההתרצות וההסכמה שלו בגירושין. לא מדובר בטענות על מנת להשיג רווח רכושי צדדי מהליך הגירושין אלא מדובר בטענות הבעל העומדות בבסיס ההתרצות שלו לגרש, רק באופן הנותן לו יכולת להינשא בשנית. בנוסף, הבעל לא שלל אפשרות לשלום בית, ואף העדיף שלום בית. כל התרצותו לבקשת האשה להתגרש היו, לטענתו, על בסיס הבנתו שעם הגירושין הוא יצליח להשתקם ולהינשא בשנית, דבר שיכול לקרות, לפי הבנת הבעל, רק אם הפסיקה במחלוקות שבין הצדדים תהיה בבית הדין לפי דין תורה.

ז. תיקון ההטעיה

האשה לא מנסה לשנות את המצב שנוצר ולתקן את ההטעיה. גם כיום האשה אינה מוכנה לקיים את ההתחייבויות שהתחייבה לבעל ועומדת על כך שההסכמות שהושגו, בטלות. האשה אף ניהלה הליך משפטי בפניה לבג"ץ בעתירה לביטול סמכות בית הדין וקביעת סמכות בלעדית לבית המשפט. הרי שההטעיה עדיין קיימת והאשה אינה מסכימה לקיים את ההתחייבות שנטלה על עצמה, כדרישת הבעל.

ח. ידיעת הבעל על אפשרות של הטעיה

כל עוד סבר הבעל שדרישתו בעניין מתן הסמכות לבית הדין אינה מתבצעת הוא לא הסכים לתת את הגט. הגט ניתן רק לאחר שהתקבלה החלטת בית המשפט על מחיקת התביעה. הבעל בעצת מייצגיו סבר, שעניין הבטחת סמכות בית הדין סגור "הרמטית", כלשון הבעל במכתב ששלח לבית הדין. בידי הבעל הייתה החלטה חלוטה של בית משפט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על מחיקת התביעה, משכך הבעל סבר שדרישתו כבר התקיימה, ולא העלה בדעתו שהדבר יכול עוד להשתנות. עדות לכך ניתן לקבל מהחלטת בית הדין מיום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017) שניתנה ברוב דעות, ובדעת דיין מדעת הרוב נכתב:

"לדעתי, כדי שלא נעמוד בפני שאלה של גט מוטעה, א"א לחייב הבעל להסכים עם מי שסבור, שעם העברת הסמכות במזונות לביה"ד, לא יהא ממש בפס"ד שניתן בביהמ"ש והוא יהא בטל מעיקרו מיום שניתן. כאשר הוא מבקש לילך "בדרך המלך" ולהבטיח שמבחינה משפטית כך הם פני הדברים. העצה הפשוטה לכך היא שהצדדים יפנו לביהמ"ש בהסכמה ויבקשו לפתוח את תיק המזונות שנסגר, ולבקש שבנסיבות שנוצרו שיש הסכמה לגירושין, הם מבקשים לבטל את פסק הדין למזונות מעיקרו ולהעביר הסמכות לקביעת דמי המזונות לביה"ד הרבני שידון ויפסוק את המזונות למפרע מיום הגשת התביעה בביהמ"ש."

הרי שדרישת הבעל בעניין הסמכות הוגדרה כ"דרך המלך" להבטחת סמכות בית הדין. היינו דרך בטוחה שיש בה כדי להבטיח מבחינה משפטית את סמכות בית הדין. אמנם בדעת המיעוט שבאותו פסק דין נכתב שחוות דעת משפטית "אינה מדע מדויק", אלא שאותה דעה לא התקבלה בהכרעת הדין. גם לאותה דעה, נכתב שהיו צריכים לפרש לבעל בפירוש בשעת הגט שהגט ניתן גם אם לא תהיה סמכות לבית הדין, דבר שבפועל לא נעשה. שכן בסופו של דבר סודר גט רגיל ללא מתן הבהרה מיוחדת שהגט יהיה כשר גם אם לבית הדין לא תהיה סמכות, וכפי שיתבאר לקמן. הרי שלאור הכרעת בית הדין הבעל קיבל את הרושם שעם קבלת החלטת בית המשפט על מחיקת התביעה קוימה דרישתו בצורה מוחלטת ללא יכולת חזרה כעצת מייצגיו. לכן הבעל לא היה צריך להסיק בדעתו שקיימת אפשרות להטעיה.

ט. אופן סידור הגט

כאמור, הבעל שהה בחו"ל והגט סודר באמצעות שליח. הגט סודר לפי סדר הגט הרגיל בלא תוספות מיוחדות ובלא מתן הסבר לבעל ביחס לכשרות הגט במקרה של הפרת התחייבויות מצד האשה. בית הדין שסידר גט רגיל, העלה מיוזמתו את שאלת כשרות הגט לאחר שהאשה חזרה מהסכמתה ותבעה בבית המשפט. וכך כתב בית הדין שסידר את השליחות בגט:

"הרי לפי מה שנראה לעינינו ולפענ"ד, האשה מעמידה כשרות הגט שסודר ע"י בית דיננו בשאלה חמורה אם ממשיכה בדרך זו ללכת חזרה לבית המשפט במקום לדון בבית הדין."

כמו כן בדעת דיין מדעת הרוב בהחלטה שהובאה לעיל מיום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017) הוזכרה מראש בעיית גט מוטעה במקרה שבו לא יתקיימו דרישות הבעל. גם דעת המיעוט שבהחלטה האמורה, שלא נפסק כמותה, התנתה את כשרות הגט בכך שבעת סידור הגט יוסיפו הבהרות לבעל יותר מהמפורט בסדר הגט המקובל, ויבהירו לו שבכל מקרה הגט יהיה כשר, גם אם האשה לא תעמוד בהתחייבות שלה, דבר שבפועל לא קרה. להלן דעת המיעוט שבהחלטה האמורה:

"אין כל יסוד לטענה ל"גט מוטעה" שהעלה עמיתי. בית הדין מעולם לא סידר גט בתנאי ובכל מקרה מבהירים לבעל באר היטב שאין כל זיקה בין הגט ותוקפו לכל נושא אחר שהתנהל או שיתנהל בעתיד בין הצדדים. ויצוין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לספר טיב גיטין שהובא ב"קובץ מפרשים" בשו"ע אה"ע מהדורת ראש פינה כרך ה' עמ' רפא. ועל פי הוראת הטיב גיטין, בית דין זה מוסיף הבהרות יותר מהמפורט בסדר הגט המקובל ובכך יורדת מסדר היום, וגם לא תוכל להיות מוצגת בעתיד, טענת "גט מוטעה". בוודאי בנידון זה שכבר כעת מובהר לבעל, וגם בעת סידור הגט יובהר לבעל, שהגט אינו מותנה בשום דבר, על כן החשש לגט מוטעה לעולם לא יוכל לעלות על הפרק.

מאחר שנפסק כדעת הרוב, הרי שעוד קודם לסידור הגט הובהר בדעת דיין מדעת הרוב שאי קיום התנאי מצד האשה יגדיר את הגט כגט מוטעה. גם לדעת המיעוט הובהר מראש שכדי להסיר חשש לגט מוטעה יש צורך להסביר לבעל בפירוש גם בעת סידור הגט שהגט אינו קשור להסכמות להעברת הסמכות. אלא שבפועל הגט סודר בסדר הגט הרגיל בלא תוספות ובלא מתן הסברים מיוחדים לבעל. בעת סידור הגט לא אמרו לבעל שבכל מקרה הגט יהיה גט כשר גם אם לבית הדין לא תהיה סמכות לדון במזונות הילדים. מכאן שגם לדעת המיעוט וכל שכן לדעת הרוב הובהר עוד לפני סידור הגט שבאופן שבו סודר הגט בפועל, בלא הבהרה מיוחדת, ייפסל הגט מדין גט מוטעה אם לא תעמוד האשה בהתחייבותה.

משמעות הגדרת המקרה, הלכה למעשה

עתה נבחן את המשמעות ההלכתית של הגדרת המקרה בנדון דנן. הדיון יהיה בהתאם לסדר השאלות שהובאו לבחינת הנידון.

א. לכתחילה או דיעבד

מאחר שהאשה עדיין לא נישאה הרי שמדובר במתן היתר לאשה להינשא לכתחילה. המצב כיום בפועל הוא שקיים עיכוב על נישואי האשה, ובית הדין בהרכבו החדש נדרש לשאלה האם לבטל את עיכוב הנישואין שהטיל הרכב קודם ובכך לתת היתר לאשה להינשא, או להותיר את עיכוב הנישואין על כנו. הרי שהדיון הוא במתן היתר של אשת איש לעלמא, לכתחילה. איסור אשת איש הינו מן איסורי התורה החמורים, וספקו להחמיר ככל איסורי תורה שבהם הכלל הוא: "ספיקא דאורייתא לחומרא". על כן כשבאים לדון בהיתר אשת איש לעלמא יש לנקוט בדרך שבה יהיה הגט כשר בשופי ובלא פקפוקים או נדנודים, בהעדר צד הכרח של דיעבד כמו במקום שבו אשה כבר נישאה או במקום שבו קיים חשש למזורות. לכן לכתחילה יש להתיר את האשה לעלמא בגט הכשר לכל הדעות. די בכך שקיימות שיטות הפוסלות את הגט כדי להורות על סידור גט נוסף. דעות הפוסלות את הגט הובאו בדעת הרוב, ולכתחילה ודאי שיש לחוש לדעות אלה מעיקר הדין. בהמשך יתבאר מדוע בנדון דנן יש להצריך גט נוסף לכל הדעות ולא רק מכח הספק. העובדה שהגט כבר ניתן אינה מגדירה את המצב כדיעבד כפי שנפסק בשו"ת עין יצחק חלק ב' אבן העזר סימן לו. התשובה האמורה דנה במקרה שבו הוטעה בעל בנתינת גט על ידי מכתב מזויף שבו כביכול הורה לו רב לגרש. בתשובה דן להחמיר ולבטל את הגט מעיקר הדין ולפחות מספק כדין ספיקא דאורייתא לחומרא מאחר שקיימת מחלוקת. למרות שהאשה כבר קיבלה את הגט לידה בכל אופן פסק להחמיר מכח הספק, בשל העובדה שמדובר באיסור דאורייתא שבו ספקו לחומרא. וכך כתב בתשובה האמורה אות כד:

"אבל בנ"ד דהוי ג"ד גמור וענין המכריחו לגרשה מודה אף התירוץ השני בגיטין דבטל הגט. כמו שנתבאר בהרבה הוכחות דאף בגיטין מהני אומדנא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גמורה כנ"ל. וגם יש להחמיר בספיקא דאורייתא כיון דהר"נ מחמיר בזה בתירוץ קמא דכיון דמיקל בשביל הסברא הזאת לבטל הקידושין. כש"כ נחמיר בשביל זה בגיטין. ע"כ אזלינן לחומרא.

ב. מקום עיגון

מאחר שניתן לסדר גט נוסף ללא קושי, תוך קיום דין תורה אין לצרף בנדון דנן היתרים ודעות בפוסקים שנאמרו רק במקום עיגון או בשעת הדחק. אנו עוסקים בשאלה חמורה של איסור תורה של אשת איש לעלמא שלא במקום עיגון, לכן יש להחמיר.

ג. דרישה צודקת

מאחר שדרישת הבעל למתן סמכות לבית הדין נמצאה כדרישה צודקת ובהתאם להלכה, הרי שאי קיום דרישת הבעל הוא הטעיה. במקום שבו מעלה בעל דרישות שאינן מוצדקות אפשר להגדיר את הטעיית הבעל כעשיית דין צודק בבחינת "עם עקש תתפל", וכדברי התלמוד במסכת יבמות בדף קו עמוד א: "משטה אני בך". לא כן כשדרישת הבעל הינה קיום ההלכה, הרי שאי קיום דרישת הבעל מגדיר את נתינת הגט כנתינה בטעות, ואת ההטעיה כפעולה המנוגדת להלכה. למעשה, בנדון דנן היה מקום לחייב את הבעל בגט בשל העובדה שברח מהארץ. הסיבה היחידה שבגללה בית הדין לא חייב את הבעל בגט היא שבית הדין מצא שדרישת הבעל הינה צודקת ובאה בהתאם להלכה. מכאן שהתרצות הבעל לגירושין הייתה בשל מילוי דרישתו הצודקת. במקום שבו מעלה בעל דרישות שאינן צודקות הנחשבות ל"סחיטה", ניתן לומר שהדרישה אינה עומדת בבסיס התרצות הבעל בגירושין, אלא הדרישה באה לתת לבעל רווח צדדי שאינו קשור לבסיס התרצות בגירושין. לא כן במקום בו דרישת הבעל הינה בהתאם להלכה, כאן קיום דרישת הבעל הוא השלמה להתרצות הבעל בגירושין. על כן בנדון דנן מאחר שדרישת הבעל הצודקת לא התקיימה ועוד בזמן מתן הגט הוצג מצג שווא הרי שבסיס התרצותו בגירושין התערער, ויש להגדיר את הגט כגט מוטעה הניתן בלא התרצות הבעל בגירושין. שהרי תנאי בסיסי לכשרות הגט הוא התרצות הבעל בגירושין, כדברי הרמב"ם בהלכות גירושין פרק א הלכה א:

"ועשרה דברים הן עיקר הגירושין מן התורה ואלו הן: שלא יגרש האיש אלא ברצונו..."

ברמב"ם נפסק שהדבר הראשון מבין עשרת הדברים הנחוצים לכשרות הגט מהתורה הוא רצון הבעל בגירושין. הרצון הנחוץ בגט שונה מהרצון הנחוץ במכר או בקידושין. בגט צריך את ריצוי הלב והסכמה מלאה בלב. כך בדברי נתיבות המשפט ביאורים סימן רה ס"ק א:

נראה דבש"ס לא מדמה גט למכירה רק לענין גמר ומגרש, אבל מ"מ חלוקין הן, דבגט בעינן גם שיהיה ריצוי בלב. תדע, דבפ"ב מהלכות גירושין הלכה כ' כתב וז"ל, ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס וכו' אבל מי שתקפו יצרו הרע כו', ובמכירה לא שייך זה כמ"ש בעצמו, ומה יתרוץ במכירה, אלא ודאי דבמכירה לא בעינן שיהיה ריצוי בלב משא"כ בגט.

נתיבות המשפט מוכיח שבגט נחוצה דרגה גבוהה יותר של הסכמה והיא "ריצוי הלב", דבר שאינו נחוץ במכר. נתיבות המשפט מוכיח את דבריו מהסברו המיוחד של הרמב"ם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעניין כשרות גט שניתן בכפיה במקום שבו ההלכה קבעה שכופין לתת גט. כך כתב הרמב"ם בהלכות גירושין פרק ב הלכה כ:

"ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומריין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו."

הרמב"ם מנמק את סיבת כשרות הגט בשל העובדה שקיים רצון של המגרש להיות מישראל, לקיים את המצוות ולהתרחק מהעברות, וכל רצון אחר בא רק בעצת היצר. הסבר זה מתאים בגט אך אינו מתאים במכר שאדם מוכר באונס, ובכל אופן מכר באונס חל. ההסבר להבדל, שבין גירושין למכר נעוץ בכך שדרגת הרצון הנחוצה בגט גבוהה מדרגת הרצון הנחוצה במכר. בגט יש צורך בהתרצות הלב. במכר די באמירה שרוצה למכור. דרגת הרצון הנחוצה בגט גבוהה גם מדרגת הרצון הנחוצה בקידושין, על כך נכתב בשיעורי ר' דוד (פוברסקי) מסכת גיטין דף לב עמוד א:

"ליכא ראייה מקידושין לגירושין, די"ל דבגט איכא יותר דין דעת ורצון מבשאר דוכתי. דהא ברמב"ם (פ"א מגירושין ה"א) כתב אחד מהעשרה דברים שהם עיקר הגירושין מה"ת שלא יגרש האיש אלא ברצונו, וכן (בפ"ב שם ה"כ) כתב גבי כופין אותו דבעינן שיאמר רוצה אני, ואילו גבי מקח לא כתב כן, [אלא פסק דתליוהו וזבין זביניה זביני אף בלא אמר רוצה אני]. וכיארזו בזה משום דגבי גט וקרובן איכא דין מיוחד יותר משאר דוכתי דבעינן לרצונו."

מאחר שבגט יש צורך ברצון הלב, הרי שבמקום שבו מגלה הבעל מראש מהו רצונו וכיצד מתרצה להתגרש השלמת ההתרצות של הבעל בגירושין מתקיימת רק בקיום תנאי ההתרצות של הבעל, כל עוד תנאי ההתרצות הינו בהתאם לגדרי ההלכה. במקום שבו תנאי הבעל הינו לפי ההלכה, הרי שניתן לקבוע שדרישתו צודקת ויכולה אכן להיות הבסיס להתרצות הלב של הבעל בגירושין. לא כן במקום שבו דרישות הבעל אינן לפי ההלכה, דרישות הנחשבות ל"סחיטה", שם לא ניתן לראות את הדרישות כבסיס להתרצות הלב של הבעל. שכן לבו רוצה להיות מישראל ולקיים את המצוות, כדברי הרמב"ם האמורים. ביחס לדרישות שהינן לפי ההלכה, הדרישות משתלבות עם הרצון לקיים את מצוות התורה. אך דרישות שאינן לפי ההלכה אינן משתלבות עם הרצון לקיים את המצוות. לכן במקום שבו דרישות הבעל הן לפי ההלכה, אזי השלמת רצון הבעל תהיה רק עם השלמת דרישותיו, רק כך יושלם רצונו. מאחר שבנדון דנן קבע בית הדין שדרישת הבעל צודקת ותואמת את ההלכה, הרי שהשלמת התרצות הבעל בגירושין לדרגת "ריצוי הלב" תהיה רק עם קיום דרישת הבעל. מאחר שהבעל הוטעה, לאחר שגילה בצורה ברורה מהם התנאים להתרצותו בגירושין והתנאים היו לפי ההלכה, הרי שההטעה גורמת לחוסר בריצוי הלב של הבעל בשעת הגירושין, ולכן הגט בטל.

לאור ההבנה שבגירושין קיים צורך מיוחד של "ריצוי הלב", מובנים דברי שו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן מ' שכתב שאי מילוי דרישת הבעל שדרש השלשת מעות גורם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לביטול הגט בלא צורך בדיני תנאים ולמרות שהבעל אמר שמגרש בלא תנאים לפי סדר הגט, וכך כתב:

”כי זה ברור ופשוט לדעתי באם גמרו עם הבעל המגרש ליתן עבורו בהשלשה סך מעות כמה יתנו לו בעד נתינת הגט וישלישו עבורו ולא קיימו בהשלשה כפי הסך שגמרו עמו אף דינר א’ שנחסר מסך החשבון שגמרו עמו בעד רצוי שלו בהגט. ודאי דהגט בטל. ואף דלא היה בדיני תנאי כפול וכה”ג. משום דסך הקציצה דהושוו עמו בעד רצונו בהגט זהו כמו דהי’ תנאי כפול. ולא בעינן בזה דיני תנאי כלל [...] ולכן לפי מה דנתבאר נראה לי ברור ופשוט היכא דקצבו להבעל בעד הריצוי שנתרצה בהגט להשליש עבורו סך קצבתו ולאחר נתינתו להגט נודע דהטעו אותו בהחשבון דודאי הגט בטל מה”ת אף דלא הי’ בתנאי כפול מ”מ כיון שקצבו ליתן לו בעד הריצוי שלו סך קצוב ולאח”כ נודע שהי’ חסר דינר וכה”ג. דודאי הגט בטל. ואף דלא התנה בדיני תנאי. עכ”ז כיון דהריצוי שלו על הגט היה בעד סך שקצבו לו. ונודע שרימו לו בהסך המושלש זה עדיף מן תנאי בפירושו. ולפ”ז אף האידנא שנהגו לבטל כל תנאים בעת הגט עכ”ז הא הריצוי שלו על הגט ועל הביטול להתנאים זהו הכלל הסך שנותנים לו בהשלשה וכיון שנחסר סך מה מהשלשה א”כ הוי כמו דמוכר חפץ בעד איזה סך ונחסר דבטל המכירה. וה”ה הכא בטל הריצוי שלו על הגט ועל הביטולים להתנאים.”

מאחר שהבעל אינו מקבל את שהובטח לו כדי להתרצות בגירושין חסרה ההתרצות בגירושין, ולכן הגט בטל. דברי עין יצחק יכולים להתפרש מצד החיסרון בהתרצות בגירושין, בריצוי הלב ולא מצד מחיר שנקבע לגט. בדעת הרוב הובאו ראיות לסתור את דברי רבן של כל בני הגולה הגאון רבי יצחק ספקטור זצ”ל שבתשובת עין יצחק האמורה. אמנם יש לדחות את הראיות שהובאו מדיני קידושין או ממקח וממכר. שכן בגט, שלא כמו במקח וממכר או קידושין, קיים צורך מיוחד בריצוי הלב של המגרש, צורך שאינו קיים בקידושין או במקח וממכר. לכן, לאחר שהמגרש מגלה דעתו שריצוי הלב שלו יתקיים רק במילוי דרישותיו, הרי שאי קיום הדרישות מביא לביטול הגט גם בלא דיני תנאים ולמרות שהבעל אמר שמגרש ללא תנאי, כל שהבעל הבהיר מראש שההתרצות שלו בגירושין באה עם קיום דרישתו כבנידון דנן. דברי עין יצחק הובאו להלכה בשו”ת משנה הלכות חלק יד סימן קמד.

דברי עין יצחק האמורים הובאו, בהסתייגות מסוימת, בפסקי דין רבניים חלק ה עמוד 81 בפסק דין של הרבנים: הגאון רבי יצחק נסים זצ”ל, הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ”ל והגאון רבי בצלאל זולטי זצ”ל. ההסתייגות נאמרה במקום שבו דרישת הבעל הינה דרישה חיצונית, ובאה ללא גילוי דעת של הבעל. כך בפסק הדין האמור:

”משא”כ בגט, המאתים זוז, איננו מחיר האשה ותמורתה ואין זה אלא דבר צדדי שעיי”ז הוא מסכים לתת את הגט, ולכן אין לראות את זה אלא כתנאי בחלות הגט, ולא מועיל אא”כ התנה ע”ז בדיני התנאים או שהיה באופן שיש בגילוי דעתו של הבעל לבטל את הגט.”

מפסק הדין האמור עולה שבמקום שבו קיים גילוי דעת מפורש של הבעל שעומד על דרישתו וכן במקום שבו דרישת הבעל היא בסיס ההתרצות שלו בגירושין לכל הדעות אי קיום דרישת הבעל יגרום לביטול הגט. בנידון דנן קיים גילוי דעת מפורש ואומדנא דמוכח שהבעל עמד על קיום דרישתו. מדובר בדרישה צודקת, ובית הדין קבע שהדרישה הינה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לפי ההלכה, והבעל הבהיר בצורה מפורשת שקיום דרישתו מהווה את הבסיס להתרצות שלו בגירושין. על כן הגט בטל בהעדר קיום הדרישה הצודקת.

סיוע לאמור ניתן ללמוד מתוך ההשוואה שבין גירושין לבין חליצה, בגמרא בתלמוד בבלי מסכת יבמות דף קו עמוד א: "ת"ר: חליצה מוטעת כשרה, גט מוטעה פסול". ושם בסוגיית הגמרא: "תניא נמי הכי: חליצה מוטעת כשרה, אי זו היא חליצה מוטעת? כל שאומרים: חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז".

מבואר שחליצה מוטעת כשרה, ולכן כשאומרים ליבם לחלוץ ליבמה על מנת שתתן לך מאתים זוז החליצה תהיה כשרה גם אם יטעו את היבם ולא יתנו לו מאתים זוז. רש"י בסוגיא מבאר את טעם הדין, על יסוד ההלכה שבחליצה לא חלים דיני תנאים מאחר שחליצה אינה יכולה להיעשות על ידי שליח ודיני תנאים נאמרו רק בדברים שבהם נאמר דין שליחות. למרות העובדה שאין תנאי בחליצה וחליצה מוטעת כשרה נפסק להלכה בדברי ישועות יעקב בסימן קסט ס"ק כ"ז שהחליצה כשרה רק בהטעיה שאחרים מטעים את היבם. אך אם האישה בעצמה הטעתה את היבם החליצה פסולה. כך שכל דברי הגמרא נאמרו רק בהטעיה של אחרים ולא בהטעיה של האישה עצמה. דברי ישועות יעקב הובאו להלכה בפתחי תשובה אבן העזר סימן קסט ס"ק מא:

"שתתן לך ק"ק זוז. עיין בס' ישועות יעקב ס"ק כ"ז שפלפל בענין זה ורוצה לחלק דדוקא באם אחרים אמרו לו כן אבל אם האשה בעצמה הטעית אותו והבטיחה לו סך כזה ואמרה לו חלוץ לי ע"מ שאתן לך ק"ק זוז מהני התנאי ואם לא קיימה דברים החליצה בטילה"

טעם החילוק מבואר בדברי ישועות יעקב, שכאשר היבמה מטעה את היבם אינו מתרצה לחלוץ בשל הטעיה. חוסר כוונתו לחלוץ מבטל את החליצה גם בלא דיני תנאים היות שהבסיס לחליצה הוא רצון היבם להפקיע את הזיקה. משעה שהיבם מוטעה על ידי היבמה נפגם רצונו לחלוץ, ולכן החליצה אינה חלה. כראיה לדבריו, מביא ישועות יעקב את דברי הרמב"ן על מסכת גטין בדף עה ביחס לנדרים ושבועות שבהם נחוצה כוונת הלב, ולכן תנאי מועיל בהם. לכאורה תנאי לא יועיל היות ונדרים ושבועות אינם יכולים להיעשות על ידי שליח. בכל אופן התנאי מועיל בהם בשל חוסר ההתרצות בלב. הרי שבמקום שבו נחוצה התרצות בלב המעשה בטל גם בלא דיני תנאים כאשר אין התרצות בלב לעשיית המעשה. כך בחליצה, כך בנדרים ושבועות. בגירושין הדברים יהיו נכונים מכח קל וחומר. שהרי בחליצה שבה נאמר שחליצה מוטעת כשרה בכל אופן במקום שבו היבמה מטעה את היבם אנו אומרים שהחליצה בטלה בשל חוסר התרצותו לחלוץ לה. קל וחומר בגירושין, שבהם גט מוטעה פסול שנאמר שהטעיה של האישה גורמת לכך שהבעל אינו מגרש ברצון, ולכן הגט בטל גם בלא דיני תנאים. מאחר שחוסר ההתרצות של הבעל בגירושין גורם לבטלות הגט בלא צורך בתנאי, הרי שגם אינה מועילה האמירה שמגרש בלא תנאי. שכן לא התנאי מבטל את הגט אלא חוסר ההתרצות בגירושין. בנדרן דנן, מאחר שלא הייתה התרצות של הבעל לגירושין בלא קיום דרישתו הצודקת שבאה בהתאם להלכה הרי שמעשה הגירושין בטל מעיקרו מחוסר ההתרצות הבעל גם בלא דיני תנאים, וממילא אינה מועילה האמירה שמגרש בלא תנאי.

בהקשר האמור, ניתן להוסיף סברה נוספת לבטלות הגט העולה מתוך פסיקת בית הדין עצמו כפי שיתבאר. בית הדין בהרכבו הקודם פסק שבשעה שהאשה תסכים לתנאי הבעל בעניין סמכות בית הדין יהיה הבעל חייב לגרש את האשה בשל בריחתו מהארץ. מכאן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלאחר שהאשה הציגה מצג שווא שכביכול היא מסכימה לכך שהסמכות נתונה לבית הדין סבר הבעל שלפי פסיקת בית הדין הוא חייב לגרש את האשה. אך למעשה מתברר שלא היה מקום לחיוב הבעל בגירושין בעת נתינת הגט בהעדר קיום ההסכמה לסמכות בית הדין מצד האשה. נמצא שדין הבעל כדין בעל שאמרו לו שהוא חייב לגרש את האשה בשעה שעל פי הדין הוא אינו חייב לגרש. לדעת עונג יום טוב הטעיה מהסוג האמור גורמת לבטלות הגט. להלן דברי שו"ת עונג יום טוב בסימן קסח:

"ואם הב"ד של ישראל טעו שפסקו שחייב עפ"י ד"ת להוציאה והוא גרש מחמת זה. לכאורה נראה לי שהגט פסול דתנן בגיטין המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר ומפרש טעמא משום קלקולא שמא תלך ותנשא לאחר ונמצאו דברים בדאים ויאמר אלו הייתי יודע שכן הוא אפי' נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובני' ממזרים. ואף שהתוס' כתבו שם בד"ה אי דחששא זו אינה כ"א לעז בעלמא ולא שיהא ממש גט בטל דהא לא אמר על מנת כן אני מגרשך התם שאני דאפשר דמשום ש"ר לחוד הוא מוציאה אף אם הש"ר שקר דנמאסה בעינו כיון דלא התנה. אבל הכא דידעינן שלא רצה לגרשה בשום אופן ורק מחמת הפס"ד גרשה שאמרו לו הב"ד שנקרא עבריינן אם לא יגרשנה והבעל הוא ירא וחרד לדבר ד' הגט פסול אם טעו הב"ד. ועיי' בתוס' קידושין (דף מ"ט) גבי זבין אדעתא למיסק לארעא דישאל דדוקא אם לא פירש בשעת מכירה שמשום זה הוא מוכר נכסיו אבל אם פ"י שמשום זה מוכר אף על גב שלא התנה המוכר בטל ועי' ברש"י ז"ל שם. וה"נ אין לך פ"י גדול מזה שהוא לא רצה לגרש והב"ד טעו ופסקו שיגרשנה ומלשון הרמב"ם ז"ל (בפ"י מה' גירושין) משמע דלא לעז לחודא הוא דאיכא אלא שזה דומה באמת למגרש על תנאי. וכן אמרינן בגיטין (דף ע"ב) גבי גיטא דשכיב מרע גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר [...] וכן מצאתי בשיטה מקובצת בכתובות (דף ס"ב) בשם רבינו יונה ז"ל שכתב אם אנסו לו שאין לומר לו חייב אתה להוציאה רק אם תרצה להוציא תוציא [...] אם ב"ד טעו ופסקו שחייב להוציאה שלא כדין נמי הגט בטל".

לדעת העונג יום טוב טעות בפסיקת חיוב גט גורמת לבטלות הגט בהיותו גט מוטעה. סברה המחזקת את בטלות הגט בנדון דנן שבו הבעל היה סבור שהוא חייב לתת גט בשל פסיקת בית הדין לאחר שהאשה הסכימה להעברת הסמכות לבית הדין. בעוד שבפועל לא היה קיים חיוב בגט. כי האשה, לפי הודאתה בבית המשפט, מעולם לא הסכימה בנפש חפצה למתן סמכות לבית הדין. בעת סידור הגט לא הבהירו לבעל שבמצב הקיים הוא אינו חייב לתת גט, ועל כן לדעת עונג יום טוב קיימת הטעיה הגורמת לבטלות הגט.

ד. זמן ההטעיה, לפני הגט או אחריו

התברר שבנדון דנן הוטעה הבעל בשעת מתן הגט. מאחר שכל התרצות הבעל לגירושין הייתה רק בהסתמך על החלטת בית המשפט שהייתה מצויה בידו שמחקה את התביעות בבית המשפט, ובכך העבירה את הסמכות לבית הדין. הרי שכאשר קובע כעת בית המשפט שהחלטה שהייתה בידי הבעל בשעת הגט בטעות יסודה, מתברר שבשעת הגט הייתה בידי הבעל החלטה הבטלה מעיקרא. בנוסף, קיימת הודאה של האשה שהחלטת בית המשפט שניתנה לבעל לפני הגט הינה החלטה מוטעית, שכן האשה טוענת שבשעת מתן ההחלטה חתימתה הייתה באונס, בעוד שלבעל היא אמרה שההסכמות נעשו ברצון חפשי. הרי שמתענות האשה בבית המשפט לביטול ההסכמות עולה שהאשה מודה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שבשעת הגט הוצג מצג שווה בפני הבעל. בפני הבעל הציגה האשה מצג של התרצות ברצון חפשי להסכמה להעברת הסמכות לבית הדין, בעוד שלמעשה האשה מודה שכלל לא הייתה לה התרצות להעברת הסמכויות בשעת הגט, וכל ההסכמה נבעה מאונס ומאילוץ. לא ניתן לטעון שמדובר בדבר חדש שקרה לאחר סידור הגט, שהרי כל הבסיס לביטול החלטת בית המשפט ולביטול ההסכמות מבוסס מבחינה משפטית על כך שמראש ההחלטה הייתה מוטעית בשל הנסיבות שקדמו למתן ההחלטה, ומעולם לא הייתה הסכמה ברצון ובסמכות. נמצא שבשעת מתן הגט החזיק הבעל בידיו החלטה של בית משפט שהוצגה בפניו כהחלטה תקפה, בעוד שלמעשה המצג היה מצג שווא, וההחלטה של בית המשפט הינה החלטה המבוטלת מעיקרא, ולכן היא חסרת ערך. בנוסף, הציגה האשה בפני הבעל מצג שווה שכאילו ישנן הסכמות תקפות שהושגו ברצון חפשי, בעוד שלמעשה ההסכמות מעולם לא הושגו ברצון חפשי, ולכן גם לא היו תקפות. ההחלטה המבוטלת מעיקרא ומצג השווא שהעמידה האשה יוצרים דמיון בין נידון דנן לבין מקרה שבו נתנו לבעל מעות לפני סידור הגט ולאחר הגט מתברר שהמטבעות היו מזויפים. נמצא שהבעל הוטעה בשעת הגט בטעות הגורמת לפיסול הגט. הדברים מפורשים בדברי חלקת יואב אבן העזר סימן כה. שם מבואר החילוק שבין הטעיה הקודמת לסידור הגט לבין תנאי רגיל שצריך להתבצע רק לאחר הגט. כאשר מדובר בהטעיה מוקדמת הגט בטל, כך בדבריו:

”דיש חילוק גדול בין טעות לתנאי דדוקא תנאי בעי גילוי דעת בשעת מעשה אבל בטעות שהיה מוטעה בעיקר המעשה זה אינו מדין תנאי דאף במקום דל”מ תנאי כמו בחליצה מ”מ טעות מבטלו [...] דטעות אינו ענין לתנאי כי לא התחיל המעשה כלל והחילוק בין תנאי לטעות כן הוא דכל שיש ספק אצלו ומתנה שבאם יהיה כך יתקיים המעשה זה תמיד הוי תנאי ואם ברור אצלו שכך ומפני כך עושה המעשה אז אם המעשה שעושה הוא בינו לבין עצמו הוי טעות ובטל ואם הוא בינו לחבירו אזי אם גם חבירו יודע שהוא מוטעה ושותק ג”כ טעות מיקרי [...] דטעות אינו ענין לתנאי וא”כ אף שאמר שנותן בלא תנאי מ”מ הטעות מבטל כיון שהוא מוטעה בעיקר המעשה ולא היה רוצה שיתחיל המעשה כלל. וע”כ בדינו של הר”י מפרי”ש בשכ”מ שהיא אינה רוצה להנשא לו אח”כ אף שנעשה הסידור של גט כמנהגו שהבעל אומר שרוצה לגרש בלא תנאי מ”מ זה מועיל רק אם בשעת מעשה היה בדעת האשה להנשא לו אח”כ אבל אם תיכף היה דעתה לרמות בעלה השכ”מ והוא גירשה לטובתה ואם היה יודע שהיא שונאתו לא היה מגרשה כלל וא”כ הוא מוטעה בעיקר המעשה ואין אמירת הבעל שמגרשה בלא תנאי מועיל כלל והגט בטל [...] ואם היה יודע שאין רצונה לקיים והיא מדברת עמו אחד בפה ואחד בלב לא היה עושה המעשה כלל ודאי דהיה טעות מבטל אף בלא התנה בשעת מעשה דלא שייך בזה לומר כיון דלא הזכיר בשעת מעשה לא היה כוונתו לקפידא גמורה שהרי אדרבה מעולם לא היה כוונת שכ”מ לגרשה באמת כיון שהיה סבר שמגרשה רק אם ימות ואין לו שום הפסד בגירושין כיון שתנשא לו אח”כ אם יחיה [...] וע”כ אם היה טעות אף אם לא גילה דעתו בשעת מעשה היה הגט בטל.”

מדברי חלקת יואב עולה שהטעיה בשעת הגט מבטלת את הגט למרות שהגט ניתן ללא תנאי. כמו כן עולה מדבריו שאם האשה מודה שכבר בזמן הגט היה בדעתה להטעות את הבעל לאחר הגט בטל. אם כן, בנידון דנן שהייתה הטעיה בשעת הגט, והאשה מודה שהציגה מצג שווה של הסכמה, הרי שהטעות מבטלת את הגט למרות שהגט ניתן בלא תנאי. בהמשך דברי חלקת יואב מובא חילוק בין הטעיה ביחס לדרישה העומדת בבסיס

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההתרצות בגירושין, הגורמת לביטול הגט, לבין הטעיה בדרישה צדדית שאינה בבסיס ההתרצות בגירושין, שאינה גורמת לביטול הגט. בנדון דנן התבאר שדרישת הבעל עמדה בבסיס התרצותו בגירושין לפי הבנתו שרק כך יוכל להינשא בשנית. לא מדובר בדרישה צדדית, אלא בדרישה מהותית שבבסיס ההתרצות בגירושין, דרישה שעליה עמד הבעל במשך זמן רב. לכן ההטעיה גורמת לביטול הגט מאחר שההטעיה הייתה בסיבה ששכנעה את הבעל להסכים להתגרש.

אמנם בספר בינת אדם בשער בית הנשים סימן לב הכשיר גט שניתן לאחר הטעיה שקדמה לסידור הגט בנדון שבו האשה השלישה חפצים לטובת הבעל לפני הגט, ולאחר הגט נמצא שרימו את הבעל והשלישו עבורו חפץ רע. למרות ההטעיה הבינת אדם מכשיר את הגט, ומדמה את ההטעיה למקרה ההטעיה בגט מוינה המפורסם, שהוכשר על ידי הרבה פוסקים, שם הטעו בעל שכיב מרע שיגרש את אשתו בהבטחה שאם יעמוד מחוליו תינשא לו האשה בשנית, ולבסוף סרבה האשה להינשא לו לאחר החלמתו. אלא שבדברי הפוסקים אנו מוצאים שחלקו על הבינת אדם ועל הדימוי שעשה בין ההטעיה בהשלשת החפצים הרעים, הטעיה שהייתה כבר בשעת הגט, לבין ההטעיה בגט השכיב מרע מוינה, שם ההטעיה הייתה רק לאחר הגט, עת סרבה האשה להינשא בשנית. כך כתב בפתחי תשובה אבן העזר סימן קלד סעיף קטן א:

"ועיין בס' בינת אדם שער ב"ה סי' ל"ב באחד שנתן גט ע"י שליח וקודם נתינת הגט נתפטר שיתנו לו חפצים ידועים וכן עשו והשלישו החפצים ולאחר נתינת הגט בלקחו החפצים טען שרימו אותו בחפץ א' שכוונתו הי' שהוא טוב ונתנו לו חפץ רע ומחמת זה רוצה לבטל הגט. וכתב שמעשה כזה הי' בגט שסידר הסמ"ע בווינא כמבואר בתשו' מהר"ם לובלין ויצא מחכמי הדור בהכשר כו' (כמוזכר קצת בב"ש לקמן סי' קמ"ה ס"ק ט"ז) והסכימו כיון שעכשיו מבטל הבעל קודם נתינת הגט כל דבור שיזיק להגט אין אחרי דבריו כלום [...] ולע"ד צ"ע מ"ש בריש דבריו דמעשה כזה היה בגט בווינא כו' ולכאורה נדון זה לא דמי לדהתם דשם גם לפי דברי הבעל שהקישור בח' ובנתינות משכנות שיחזרו וישאו זא"ז חשוב הוא כאילו התנה עכ"פ הוא ענין תנאי דלהבא בזה שפיר כתבו כיון שנתן אחר כך הגט בפירוש בלא שום תנאי ביטל תנאי הראשון אבל היכא שאמרו להבעל שכבר השלישו החפצים בשלימות וקיימו התנאי שהקפיד עליו מתחילה בזה אין שום הוכחה ממה שאמר אח"כ שנותן בלא תנאי לומר שמבטל תנאי הראשון די"ל כוונתו הוא רק על תנאי דלהבא אבל לא על העבר שלפי דעתו הוא כאילו מונח בקופסא."

גם בשו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לז באות כה, חולק על הבינת אדם, ומאריך להוכיח מדברי הפוסקים שבהטעיה שקדמה לסידור הגט בטל. להלן מסקנתו:

"ענף ה (כד) וע"פ מה שכתבתי יש להעיר בהשאלה של הבינת אדם שער בית הנשים סי' ל"ב דהא שם הי' ע"י טעות מה שהטעו להבעל בענין ההשלשה והעלה שם עפ"י דברי המהר"ם אלשיך הנ"ל דשום ג"ד ואומדנא לא מהני בגט ומיקל שם. אבל לפמש"כ בשם הר"ן והמהרי"ט הנ"ל יש להחמיר ג"כ בהנידון דהב"א הנ"ל. דכיון דהטעו לו בההשלשה שהוא ענין עבר יש לדמות זה לאמרה שהיא כהנת והטעתו דאינה מקודשת [...] אך בנדון הב"א הנ"ל כבר נתבאר די' להחמיר ג"כ ע"פ דברי הר"ן והמהרי"ט הנ"ל דהא גם בהקידושין אין מן ההכרח לקדשה אף באופן שהיא כהנת ועכ"ז אמרינן כיון שסמך עלי' ולא תשקר משום עביד לגלויי. ע"כ בטיל בשביל זה הקידושין."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה"ה בנידון השלשה עברו כיון שרימו לו ואמרו שהשלישו אלו החפצים וסמך עליהם מחמת שזהו עביד לגלויי ביותר. וע"כ כיון שהי' ע"י טעות בערמה ודאי בטל הגט."

ובאותה תשובה בשו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לז, באות יט, כתב:

"כיון דלא הי' לו שום ספק בעיקר הך מילתא ולכן הוי גט בטעות ובטל מה"ת כיון דהטעתו ועשו בערמה."

בהמשך התשובה מוכיח העין יצחק שגם לדברי הבינת אדם יהיה הגט פסול אם התרצות הבעל בגירושין הייתה בטעות. הדברים נכונים גם לנדון דנן שבו התרצות הבעל בגירושין הייתה תלויה בדרישתו בעניין הסמכות, וכפי שיתבאר בהמשך.

יש לדחות את הטענה שהטעות בפועל החלה רק לאחר הגט שכן הוכח שהתשתית להטעיה שלאחר סידור הגט הייתה קיימת כבר בשעת הגט, שאלמלא כן, לא ניתן היה לבטל בבית המשפט את סמכות בית הדין לאחר הגט.

כמו כן, ברור הדבר שהבעל היה סבור בשעת הגט שדרישתו בעניין הסמכות כבר התקיימה במלואה, לכן גם לא עלה הצורך מצדו להתנות דבר בעניין הסמכות. כתוצאה מכך אין ערך לאמירת הבעל שמגרש בלא תנאי, וכפי שעוד יתבאר.

ה. גילוי דעת הקודם לגט

מאחר שברור שהבעל עמד בעקשנות ובעקביות על קיום דרישתו בעניין הסמכות, הרי שהיה כאן גילוי דעת ברור ומפורש מצד הבעל שהגט ניתן רק בשל העובדה שקיבל הבעל כבר את מבוקשו, והובטחה סמכות בית הדין. גילוי הדעת הברור של הבעל קיבל את אישור בית הדין בהחלטה מיום ו' בשבט התשע"ח (22/01/2018) שבה קבע בית הדין שהגט יסודר על יסוד ההסכמות שהושגו. משעה שמתברר שהבעל הוטעה, ובשעת הגט לא הייתה למעשה סמכות לבית הדין בשל מצג השווא שהוצג בפני הבעל, הרי שמדובר בהטעיה חמורה הסותרת את הסכמת הבעל לגירושין בהתאם לגילוי הדעת הברור של הבעל, שלאורך זמן רב הבהיר בצורה חד משמעית שהגט יינתן רק לאחר שעניין הסמכות יוסדר בבית הדין. גילוי הדעת הברור לפני סידור הגט הבא ביחד עם הטעיה גורמים לפסלות הגט כפי שיתבאר.

סוגיית גילוי דעת לביטול הגט מובאת בתלמוד הבבלי במסכת גיטין דף לד עמוד א, בה נחלקו אב"י ורבא האם יש בכח גילוי דעת על ביטול גט כדי לפסול את הגט:

"דאב"י סבר: גלוי דעתא בגיטא לאו מלתא היא, ורבא סבר: גלוי דעתא בגיטא מילתא היא."

לדעת אב"י אין בכח גילוי דעת כדי לבטל גט. לדעת רבא די בגילוי דעת המלמד על כוונה לביטול גט בכדי לפסול את הגט ואין צורך בביטול מפורש. להלכה נפסק כדעת אב"י שאין בכח גילוי דעת לפסול גט כמבואר בשולחן ערוך אבן העזר סימן קמא סעיף סב. אמנם בדברי הפוסקים קיים דיון האם המחלוקת קיימת רק במקום שבו הגט כבר נכתב, ומכח גילוי הדעת מבקשים לפסול את הגט שכבר הוכן, או שנחלקו גם במקום שעדיין לא נכתב הגט, וקיים גילוי דעת מוקדם לביטול הגט עוד לפני כתיבתו. הב"ח באבן העזר סימן קלד סובר שהמחלוקת נשנתה רק לאחר שנכתב הגט, בעוד שבגילוי דעת הקודם לכתבת הגט, לכל הדעות מועיל גילוי הדעת לביטול הגט. להלן דברי הב"ח:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"דאע"פ גילוי דעת לאו מילתא בגיטין כאביי היינו גילוי דעת לאחר מעשה כתיבת הגט דאין כח בגילוי דעת לבטל מעשה דאפילו דיבור אינו מבטל מעשה כל שכן גילוי דעת אבל קודם מעשה כתיבת הגט מהני אפילו גילוי מילתא בעלמא דמגלה שיהא עושה מעשה כתיבת הגט באונס"

בפתחי תשובה אבן העזר סימן קלד ס"ק א מובאת דעת מהרי"מ מבריסק כדעת הב"ח, שלפני כתיבת הגט גילוי דעת יכול לבטל את מה שעתיד לעשות:

"ועיין בתשובת מהרי"מ מבריסק סי' ל"ח הביא שם דגם מהרח"ש ז"ל בדיני מודעא כתב כעין דברי הב"ח הנ"ל דהא דג"ד בגיטא לאו מלתא היא דוקא היכא שהג"ד בא לבטל מעשה שכבר עשה אבל היכא דהג"ד בא לבטל מה שעתיד לעשות מלתא היא דאמרינן מה דעשה אח"כ עשה ע"ד הראשונה [...] ומ"מ סיים מהרי"מ שם שדבר זה אינו מוסכם"

אמנם בפתחי תשובה שם מדייק מדעת בית שמואל בסימן קלד ס"ק א שאין לחלק כחילוק הב"ח, וגילוי דעת לא יועיל לביטול הגט גם לפני כתיבתו. וכתב שכן משמע מתשובת הרשב"ץ המובאת בבית יוסף ומתשובת הסמ"ע המובאת בתשובת גאוני בתראי סימן נב.

בדברי הראשונים ניתן לראות שיש ראשונים רבים הסוברים שגילוי דעת הקודם לכתיבת הגט מועיל לביטול הגט לכל הדעות. וכך נפסק בדברי פוסקים אחרונים, ובמיוחד במקום שבו גילוי הדעת היה ברור ומוחלט. הסוגיה העיקרית שבה דנו הפוסקים הינה הסוגיה בתלמוד הבבלי במסכת גיטין דף מה עמוד ב - דף מו עמוד א, בביאור דברי המשנה "המוציא את אשתו משום שם רע - לא יחזיר". ובגמרא שם מבואר שקיים חשש להוצאת לעז על הגט, שאם יתברר שלא היה שם רע יגיד שלא היה מגרש.

בסוגיא נחלקו ראשונים האם חשש הלעז הוא מעיקר הדין, ואכן הגט יתבטל מכח גילוי הדעת, או שמדובר רק בחשש מדרבנן. שיטת התוספות במסכת גיטין דף מו עמוד א שמדובר בלעז בעלמא: "נראה דחששא זו אינה כי אם לעז בעלמא ולא שיהיה ממש גט בטל ובניה ממזרים דהא לא אמר ע"מ".

אמנם מדברי ראשונים אחרים עולה שהלעז הוא מעיקר הדין, כך שהגט יתבטל מעיקר הדין בשל גילוי הדעת שהגט ניתן רק בשל השם רע או הנדר. ובשעה שיתברר שהשם הרע לא היה נכון או שלא היה נדר יתבטל הגט. ביטול הגט יהיה רק מכח גילוי הדעת למרות שלא היה תנאי מפורש. כך מבואר בריטב"א בסוגיה, וכך נפסק להלכה בשו"ת הרמב"ם סימן שס שכתב:

תשובת שאלה על ענין [מוציא] משום שם רע לא יחזיר משום קלקולא וכו' והקשיתם איך יכול לקלקל משהגיע גט לידה והלא אפי' בא הבעל וערער אינו כלום. זה שאין ערעור הבעל מועיל הוא שאומ' לא גרשתי וגט מזויף הוא אין שומעין לו אבל המגרש את אשתו משום שם רע ולאחר שגירשה נתברר שהיא כשירה וצנועה הדברים מוכיחין שאילו היה יודע שהיא כשירה לא היה מגרשה ואם יאמר אילו הייתי יודע לא הייתי מגרש בטל גט דאיגלווי מילתא בעלמא יפסל הגט כדאמרינן אי מודעא דגט ודמתנה גלווי מילתא בעלמא הוא כלומר משנודע לנו דעתו של מגרש שלא גמר וגירש אינה מגורשת ולפי שאיפשר לקלקלה התקינו שיהו אומרינן לזה שמוציא משום שם רע שאין אתה יכול להחזירה לעולם כדי שיגמור ויגרש ולא יתלה הגרושין ולא יהיה יכול לומר אילו הייתי יודע לא הייתי מגרש שהרי אומ' לו אם תרצה לא תגרש ואם תגרש משום שם רע אין אתה יכול להחזיר. משה בר' מימון זצ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כך גם בדברי תוספות רי"ד גיטין דף מו עמוד א :

ואי קשה היכי אמרינן דמשום גלויי דעתא בלא תנאי מפורש מצי לבטולי גיטא והא קי"ל כאביי דאמר גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא. ה"מ בדאיתי הכי מעיקרא ובתר הכי בעי לבטולי ע"י גילוי דעתא כדאמרי' לעיל גבי גידול בר ליואי דשדר לה גיטא לדביתהו ובתר הכי אמר לשליח ברוך הטוב והמטיב וכל מה דשקלי' וטרי' התם הכי הוא דמעיקרא יהיב גיטא בדעת ברורה ובתר הכי מגלה בדעתיה דבעי לבטולי התם אמרינן דגלויי דעתא בגיטא לאו מילתא היא ולא בטיל אבל הכא דמעיקרא מצי יהביה ניהליה גלי אדעתיה דע"מ כן יהביה ניהליה משום ש"ר או משום נדר אפילו אביי מודה דמילתא הוי ומצי למיטען היום ומחר דהכי הות דעתא ולבטולי גיטא.

בשו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן מח כתב על דברי תוספות הרי"ד האמורים :

אבל כבר בא הרי"ד ז"ל וכתב ואי קשה וכו' והא קי"ל כאביי וכו' והוא מחלק דהתם כי יהיב גיטא בדעת ברורה ובתר הכי מגלה דעתיה דבעי לבטוליה, אבל דמעיקרא גלי דעתיה דיהיב אדעתא דהכי אפילו אביי מודה, יעו"ש. ומה לנו אחרי דברי אביר שבאבירים כמותו ז"ל שהאחרונים ז"ל לא ראו את דבריו.

דברי התוס' רי"ד הובאו להלכה בתשובה שהשיב, כמובא בשו"ת הרי"ד סימן צג :

"דהא קיימא לן גלויי (מילתא) [דעתא] בגיטא לאו מילתא היא, לא קשיא מידי, דודאי בביטול הגט שכבר נעשה יפה אמרינן דגילויי (מילתא) [דעתא] בגיטא לאו מילתא היא, שאינו מתבטל אלא בביטול גמור ולא בגילוי מילתא, אבל בתחלת עשייתו בעינן שיעשה בדעת שלימה, שאם גילה דעתו שאינו עושה אותו בכל לב לאו גיטא הוא."

בשו"ת ברכת יוסף (לאנדא) אבן העזר סימן צ מוכיח שלדעת הר"ן והרשב"א מועיל גילוי דעת ואומדנא דמוכח לפני נתינת הגט כדי לבטל את הגט. ופסק שאין להקל באיסור דאורייתא של אשת איש כנגד דעתם, וכך כתב :

"ומעתה כיון דמוכח מדברי הר"ן דס"ל דבכל גיטין וקידושין מהני ג"ד ואומ"ד א"כ אין להוציא גם דברי הרשב"א משפטן דלא כמהר"ם אלשיך שנדחק בדבריו מאד ולפ"ז כיון דמוכח דעת הרשב"א והר"ן דג"ד ואומ"ד קודם נתינת הגט מהני לביטולי גיטא וע"כ דהא דקיי"ל דג"ד בגיטא לאו מילתא היינו דוקא אחר מעשה הנתינה ליד השליח ל"מ ג"ד אבל ג"ד ואומ"ד קודם הנתינה מהני לביטולי גיטא מי יקל ראש כנגדם להקל באיסור א"א דאורייתא וכ"כ הב"ח בתשוב' החדשות סי' צ' דלמעשה קשה להקל באיסור א"א נגד הפוסקים דלא בעינן ת"כ לענין גיטין לקולא."

כך נפסק במכתב מאליהו (אלפאנדארי) שער ז ביטול הגט סימן ה, שכתב :

אמנם אשר יש לברר הוא דהא דאמרינן גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא היינו דוקא גילוי דעתא בביטולי גיטא אבל אם אעיקרא דמילתא כשצוה לכתוב הגט או כשנתנו לאשה איכא גילוי דעת או אומדנא דמוכח דלא מגרשה אלא על דעת מה בכל כי האי מילתא היא וכבר הארכתי בזה בתשו' שכתבתי זה ימים והעליתי כן מדברי הגמרא בהרבה מקומות ומדברי הפוסקים ועיין בתשו' מהרש"ח מימן ו'

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדברי מחנה אפרים בהלכות גירושין פרק ט מצמצם את המחלוקת ומבאר שבמקום שבו קיים גילוי דעת חזק, בבחינת "אומדנא דמוכח", לכלל הדעות הגט בטל. וכך כתב:

"ועוד נ"ל דבש"מ דאיכא אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי קא מגרש הא ודאי לא בעינן שיתנה בשעת מעשה כמ"ש הרא"ש בפר' אלמנה נזונית, דכל היכא דאיכא אומדנא דמוכח לא בעינן אפי' גילוי הדעת"

בשו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לז מאריך להוכיח להלכה כדעת המחנה אפרים, ולמעשה עולה מדבריו שאין מחלוקת בין הראשונים, ואם יש גילוי דעת ברור לפני סידור הגט הוא יפסול את הגט לכלל הדעות. דברי הראשונים שאמרו שמדובר בלעז בעלמא התייחסו רק למקרה שבו לא היה קיים גילוי דעת חזק, ולכן לא ברור שהגט ניתן בשל דבר מסוים, אך במקום בו קיים גילוי דעת חזק וברור בוודאות שהגט ניתן בסיבת דבר מסוים, לכלל הדעות גילוי הדעת שלפני הגט יבטל את הגט. להלן דברי עין יצחק בתשובה הנזכרת באות י:

"מוכח מזה כשיטת המחנה אפרים דהיכא דהי' אומדנא דמוכח בשעת מעשה מהני אף בגיטין [...] א"כ ממילא יש לנו להחמיר בכל מקום דאיכא אומדנא ולפסול את הגט. וגם בשיטת התוס' בגיטין (דף מ"ו) הנ"ל כבר בארתי דמוכח מהש"ס דאומדנא גמורה פוסל הגט. רק במוציא אשתו משום נדר וש"ר ואיילונית ס"ל להתוס' דזה לא הוי אומדנא דמוכח וכמש"כ המח"א."

בתשובת עין יצחק האמורה מאריך להוכיח שיש לדחות את דעת מהר"ם אלשיך בסימן עח שסבר שכל אומדנא אינה מועילה לביטול הגט, וכך בעין יצחק באותיות ז, ח, יג, לד:

"(ז) אמנם יש להוכיח דלא כמהר"ם אלשיך דכתב לכלל אומדנא לא מהני לבטל הגט אף אומדנא דמוכח."

(ח) אלא ג"ד בשעת מעשה מהני לכ"ע אף בגיטין.

(יג) א"כ ממילא יש לנו להחמיר בכל מקום דאיכא אומדנא ולפסול את הגט. וגם בשיטת התוס' בגיטין (דף מ"ו) הנ"ל כבר בארתי דמוכח מהש"ס דאומדנא גמורה פוסל הגט. רק במוציא אשתו משום נדר וש"ר ואיילונית ס"ל להתוס' דזה לא הוי אומדנא דמוכח וכמש"כ המח"א.

(לד) ולדינא נראה לענ"ד ברור דאומדנא גמורה וכמו בנ"ד דנתבטל הגט בפסול דאורייתא."

וראה בשו"ת יביע אומר חלק ה - אבן העזר סימן טז שהביא להלכה את דעות הפוסקים שגילוי דעת לפני סידור הגט מועיל, כדלהלן:

[והנה בס' מכתב מאליהו (דק"כ ע"א) כ', שהעלה בתשובה דהא דקי"ל גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, היינו דוקא בביטולי גיטא, אבל אם אעיקרא דמילתא כאשר צוה לכתוב הגט או כשבא ליתנו לאשה איכא גילוי דעת או אומדנא דמוכח שאינו מגרשה אלא ע"מ איזה דבר, כל כה"ג מילתא היא, ושכן מוכח בגמ' בכמה מקומות. וע"פ זה כ' בס' אמרות טהורות (סי' קמג דרצ"ה ע"ג) לתרץ הסוגיא דב"ב (מ:): דאמרין אי מודעא דגט גילוי מילתא בעלמא היא, והא קי"ל גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, וע"כ דדוקא בגילוי דעתא שאחר מעשה הגט לאו מילתא היא, אבל גילוי דעת דמעיקרא קודם מעשה כתיבת הגט או שמגלה דעתו שעושה על תנאי כך וכך דמילתא /אולי צ"ל מילתא/ היא. ושוב הביא שכ"כ הב"ח והמהר"ש והמהר"ש חיון. ע"ש. (וע"ע בצמח צדק סי' רפט אות ה - ו). וכדבריהם מבואר בתוס' רי"ד בגליון הגמ' (גיטין מו) בדפוס וילנא, וז"ל: ואי קשיא היכי אמרינן הכא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דבגילוי דעתא (דמשום שם רע אני מוציאך) בלא תנאי מפורש מצי לבטולי גיטא, והא קי"ל כאביי דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, ה"מ כדאתיהב לשליח מעיקרא, ובתר הכי בעי לבטולי ע"י גילוי דעתא, כההיא דגידול (בגיטין לד) וכו', אבל הכא דמעיקרא גלי דעתיה דע"מ כן יהביה ניהלה משום שם רע, אפי' אביי מודה דגילוי דעתא כה"ג מילתא היא, ומצי למטען דהכי הות דעתיה לבטולי גיטא. ע"ש. וע"ע בגט מקושר בולא (סי' יח אות יב), ובשו"ת תפארת יוסף (חאה"ע סי' כב), ובשו"ת שער אשר (חאה"ע סי' לח), ובשו"ת שאל האיש (חאה"ע סי' ג). וע"ע בתשו' הראב"ד הנד"מ (ס"ס כו). ואכמ"ל.]

גם בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק ב סימן יב מכריע כדעת הב"ח שמועיל גילוי דעת שלפני כתיבת הגט, לביטול הגט, וכך כתב:

נראה לפמ"ש הב"ח בחו"מ סי' ר"ה ובסימן קל"ד באה"ע ז' [...] וכתב דדוקא לאחר שכתב הגט הוא דלא מהני גילוי דעתא אבל קודם הכתיבה מועיל מצד גילוי דעת ע"ש [...] ואף שעל דברי הב"ח יש להקשות כמ"ש בשו"ת בת עיני אבל כבר הארכתי בזה לקיים דברי זקני הב"ח וכן הוא הסכים שם כן"

ברור ארוך ומקיף בדעות הפוסקים בעניין גילוי דעת שלפני כתיבת הגט נמצא בפסקי דין רבניים במאגר מקוון פסק דין פב בפסק דין של בית הדין בירושלים שנכתב על ידי הרה"ג יוסף כהן זצ"ל, לפסק הדין הצטרפו הרה"ג דוד עטיא שליט"א והרב אליהו עצור זצ"ל. פסק הדין מובא גם בספר דברי יוסף אבן העזר חלק ב סימן יח. פסק הדין עוסק בנידון שבו הבעל התנה את הסכמתו לגירושין בכך שתמצא עבורו אשה שתסכים להתקדש אליו עוד לפני סידור הגט. למעשה הערימו על הבעל והמציאו בפניו אשת איש שהסכימה שהבעל יקדש אותה. לאחר שהבעל קידש את האשה, הבעל נתן את הגט. אלא שכידוע קידושי אשת איש אינם חלים ונמצא שהטעו את הבעל בשעת מתן הגט. בפסק הדין מוכח בארוכה שלא ניתן להתיר את האשה להינשא בגט המוטעה לאחר שהבעל גילה דעתו לפני כתיבת הגט שמסכים לגרש רק אם יקדש אשה. בפסק הדין התייחסות לדעות הפוסקים בעניין גילוי דעת הקודם לכתיבת הגט, וכך נכתב:

"בראשונה יש לבאר שבנ"ד היה גלוי דעת לפני מעשה כתיבת הגט, שאינו מגרש אלא אם תהיה לו אשה אחרת [...] והוי גלוי דעת בפני ב"ד (שלא גרע מגלוי דעת בפני עדים) לפני מעשה כתיבת הגט שאינו רוצה לגרש רק לאחר שיהיה לו אשה אחרת, וא"כ בגירושין אלו שגירש רק לאחר שכבר קידש את האחרת והיה סמוך ובטוח שיש לו כבר אשה אחרת, יש אומדנא מוכחת שעל דעת כן שיש לו אשה אחרת גירש את אשתו, ואילו היה יודע שזאת שנתקדשה לו היא אשת איש לא היה מגרש את אשתו [...] וכפי שיתבאר להלן יש מחלוקת הפוסקים בגלוי דעת בגיטין לפני מעשה כתיבת הגט"

בהמשך פסק הדין האמור מבואר שמחלוקת גדולי האחרונים בנדון תלויה במחלוקתם של ראשונים בבאור המשנה במסכת גיטין בדף מה עמוד ב בעניין המגרש את אשתו משום שם רע. לאחר משא ומתן בדברי הראשונים והאחרונים מובא שם סיכום הדעות כדלקמן:

"סיכום השיטות : נמצאנו למדים מכל הנ"ל, שלדעת הרמב"ן והריטב"א בההיא דמוציא שם רע דגלוי הדעת מהני לבטל הגט, גם בנ"ד מהני לבטל הגט, ולשיטת התוס' והרשב"א שם לפי פי' המהר"ם אלשיך כדבריהם דגלוי דעתא בגיטין לאו מילתא היא גם קודם מעשה כתיבת הגט, גם בנ"ד לא מהני ג"ד לבטל הגט, ולפי פירוש המחנה אפרים בדבריהם, י"ל שבנ"ד גם התוס'

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והרשב"א מודים, משום דע"י הגלוי דעת יש אומדנא מוכחת, דמבלי שיהא לו אשה לא היה מגרש.

לאחר משא ומתן ארוך בשאר פרטי ההלכה, השייכים גם לנידון דנן, הכריע בית הדין בירושלים בפסק הדין האמור, לפסול את הגט כדלקמן:

לאור כל הנ"ל בית דיננו לא יתיר את האשה על ידי הגט הזה, ואם כי צר לי מאד על העגונה האומללה הזו, אבל שערי ההיתר ננעלו בפני.

בנדון דנן גילוי הדעת היה ברור ומוחלט, גם בית הדין קבע שהגט יסודר על בסיס ההסכמות, הרי שיש גילוי דעת ואומדנא דמוכח שקדמו לסידור הגט שהגט ניתן רק על דעת כך שהסמכות נתונה לבית הדין.

אי אפשר לומר שבשעת סידור הגט עצמו לא היה גילוי דעת: מאחר שהיה גילוי דעת ברור של הבעל לפני נתינת הגט הרי שבשעת הגט הייתה אומדנא דמוכח על דעת הבעל. בנוסף, בשעת מסירת הגט היה גילוי דעת בכתב מכח פסק הדין שהיה מצוי בשעת סידור הגט. פסק הדין קבע שסידור הגט יהיה בהתאם להסכמות. נראה שגילוי דעת יכול להיעשות גם בכתב, ופסק הדין הינו כתב המגלה על אופן סידור הגט כפי העולה מדברי שו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק ב סימן יב, שכתב:

“אבל עכ"פ גילוי דעת הוה קודם הכתיבה ובגט סגי בגילוי דעת לבד ואף דהוה מפי כתבם ול"מ מה"ת כל שחז"ל אמרו דמפי כתבם מועיל ניהו דבמקום איסור לא תקנו אבל עכ"פ מידי גילוי דעת לא נפיק ומועיל וז"ב כשמש”

יש בכח גילוי הדעת האמור להוכיח את כוונת הבעל בגירושין שלא הייתה התרצות לגרש בהעדר סמכות לבית הדין. יש בכח גילוי הדעת המוקדם כדי לבטל את מעשה נתינת הגט. ההטעיה גורמת לכך שנפגם ריצוי הלב של הבעל, הנחוץ בגירושין. לכן ההטעיה, שהייתה למעשה כבר בשעת מתן הגט, ושבאה לאחר גילוי דעת מפורש, יש בה כדי לפסול את הגט למרות שלא היה תנאי מפורש ולמרות שהבעל אמר שמגרש בלא תנאי.

ניתן להבין את החילוק, שהובא להלכה, בין גילוי דעת שלאחר כתיבת הגט, שאינו מועיל, לבין גילוי דעת שלפני כתיבת הגט, שכן מועיל, בהתאם למה שהתבאר שבגט יש צורך בריצוי הלב ובהסכמה מלאה של הבעל בגירושין. היות שבגט נחוצה הסכמת המגרש בלב, הרי שאם הגט כבר נכתב ברצון מלא של הבעל שוב צריך לעקור את הרצון שכבר היה קיים, ולעניין זה אין בגילוי הדעת לבטל את המעשה, שכבר נעשה ברצון. שכן גילוי הדעת הוא בבחינת דברים שבלב שאינם דברים לבטל מעשה, כמבואר בפסקי הרי"ד בגיטין דף לד עמוד א. אמנם בגילוי דעת שלפני כתיבת הגט הרי שמעולם לא היה ריצוי בלב לגירושין. כך שאין צורך לבטל את המעשה, אלא שמעשה הגירושין מעולם לא התחיל, בהעדר רצון המגרש. רצון המגרש כולו הוא בבחינת דברים שבלב, לכן יש בכח גילוי הדעת על הדברים שבלב להוכיח שלא הייתה מראש התרצות בלב המגרש לגירושין. סיוע לסברה האמורה נמצא בספר שאלת רב (שאלות שנשאל הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א) חלק א בעמוד קכט, מסכת גיטין אות לט, שנשאל והשיב:

“וקשה לפי אביי, גם אם נאמר דגילוי מילתא בגיטא לאו מילתא היא [...] מ"מ נתגרשת בהתנגדות דעת המגרש, ואין כאן דעת המגרש?

תשובה: אם לא מהני נשאר דעתו הראשונה שהסכים.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שדברי אביי, שנפסקו להלכה, שגילוי דעת אינו מועיל נאמרו רק במקום שכבר הייתה מראש הסכמה לגירושין, וכל גילוי הדעת הוא רק לבטל את ההסכמה שכבר הייתה, ומאחר שגילוי הדעת אינו מועיל נשארים בדעתו הראשונה שהסכים לגרש. ומכאן שבמקום שעדיין לא הייתה התרצות בגירושין יועיל גילוי הדעת לגלות שמעולם לא התחיל הרצון בגירושין, לכן יועיל גילוי הדעת לכל הדעות לבטל את הגט לפני הכתיבה בהעדר התחלת מעשה גירושין ברצון. בנדון דנן מעולם לא התחיל הבעל מעשה גירושין ברצון בנסיבות שהוא מוטעה בהווה או שיוטעה בעתיד, לכן הגט בטל למרות אמירת נוסח ביטול התנאים.

בנוסף לכל האמור, אפשר לראות בגילוי הדעת המפורש של הבעל צורה של תנאי שקדם לגט. אם נראה את דרישת הבעל כתנאי הרי שהגט נפסל מדין גט מוטעה בשל אי קיום התנאי. הדבר נלמד מסוגיית הגמרא, שהובאה לעיל, בתלמוד בבלי מסכת יבמות דף קו עמוד א:

”ת”ר: חליצה מוטעת כשרה, גט מוטעה פסול”

גט מוטעה שהוא גט פסול הוא גט שניתן בתנאי והתנאי לא התקיים. כך בדברי רש”י מסכת יבמות דף קו עמוד א:

”גט מוטעה פסול - אם אינה מקיימת תנאה.”

לכאורה בנידון דנן לא היה תנאי של הבעל לפי גדרי התנאים. שהרי להלכה יש צורך בארבע דרישות כדי שהתנאי אכן יוגדר כתנאי לפי ההלכה כמבואר בשולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן לח סעיף ב

”כל תנאי צריך להיות בו ארבע דברים, ואלו הן: שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו. ואם חסר התנאי אחד מהם, הרי התנאי בטל, וכאילו אין שם תנאי”

הדרישות להחלת תנאי אכן לא התקיימו בנידון דנן, ולא היה נוסח מפורש בהתאם לדיני התנאים. אמנם, בשולחן ערוך אבן העזר בסימן לח סעיף ד, מובא להלכה שהצורך בדיני התנאים נחוץ רק להחמיר ולא להקל, וכך נפסק:

”י”א דלא בעי שיהיה בתנאי ארבעה דברים אלו אלא במקום דאתי מינייהו חומרא, ולא היכא דאתי מינייהו קולא.”

הצורך בדיני התנאים נדרש להלכה רק כאשר העדרם גורם לקולא ודרישת התנאי באה לחומרא. לא כן במקום שללא דיני התנאים תצא חומרא ובשל דיני התנאים תצא קולא. במקום שתצא קולא אין נדרשים דיני התנאים. בנדון דנן אם נצריך את דיני התנאים הרי שתצא קולא, שהגט לא יחשב כגט מוטעה. מאחר שלא ניתן להקל על סמך דיני התנאים הרי שבנדון דנן אין להצריך את דיני התנאים. בהעדר דיני התנאים די בגילוי הדעת המפורש של הבעל כדי להחיל תנאי. דרישת הבעל הברורה בעניין הסמכות תחשב לתנאי, ומשעה שלא התקיים התנאי הגט נחשב לגט מוטעה שהוא פסול. הסברה האמורה מובאת בשו”ת ישועות יעקב אבן העזר סימן כה:

”והנה מ”ש לעיל דבתנאי קודם כתיבה לא בעינן משפטי התנאים ודי בגילוי דעת לבד כיון דאינו מצווה לכתוב רק על אופן זה הוי כמו שמתנה עם השליח דאתי דיבור ומבטל דיבור כמ”ש הקדמונים לענין נדרים ושבועות ונזירות בינותי בספרים ומצאתי ראי’ לדבר”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסברה האמורה נפסקה להלכה בתשובת הרה"ג יהושע ולנדר זצ"ל שהובאה בקובץ אשל אברהם חלק ג עמוד 208, בעניין אשה שלא קיימה את הסכם הגירושין בעניין הילדים, ותבעה את הבעל בערכאות של גויים, שלא כפי ההסכם, וכך פסק:

"הנה נראה שהגט הזה פסול ובטל כדקיי"ל חליצה מוטעית כשרה, גט מוטעה פסול. הגם שלא הותנה הבעל כפי משפטי התנאים בת"כ והן קודם ללאו וביטל התנאים והמודעות לפי סדר הגט, הא אנן נקטינן בשו"ע אה"ע סי' ל"ח סעי' ד' דהיכא דאתי מיניה קולא לא בעי משפטי התנאים. [ויעי' ברא"ש ב"ב פ"ג אות מה שהעלה מירושלמי שאף לר"מ דבעי בכ"מ ת"ב מ"מ בעריות מחמיר וצ"י לזה בחכמ"ש (שם)] וגי"ד ואומדנא שרק על סמך זה נותן הגט לא גרע מתנאי שאינו כפול"

וראה עוד בשו"ת ברכת יוסף סימן צ שדן בכיוצא בזה לפסול גט שניתן בהטעה מכוח אומדנא דמוכח, החשובה כתנאי, מבלי שיהיה צורך בתנאי כפול.

לכאורה, אם ביטול הגט הוא מכוח תנאי, הרי שהבעל ביטל את התנאים באמירת הנוסח המקובל שמגרש בלא תנאי. אלא שברור שבנדון דנן אמירת הבעל שמגרש בלא תנאי לא הועילה. שהרי עניין הסמכות כבר סודר לפני סידור הגט, ולכן לא היה צורך בתנאי על עניין הסמכות, ומשכך האמירה שמגרש ללא תנאי לא חלה על הדרישה בעניין הסמכות, שבזמן הגט כבר הושגה. כמו כן כשם שהטעות מבטלת את הגט כך היא מבטלת את האמירה שמגרש בלא תנאי, היות שכל האמירה שמגרש בלא תנאי הייתה בתנאי שלא הטעו את הבעל, משעה שהוטעה שוב התבטלה גם האמירה שמגרש בלא תנאי.

ו. סיבת ההתרצות בגירושין

התבאר שדרישת הבעל הוגדרה דרישה צודקת לפי ההלכה, ולכן נפגם "ריצוי הלב" של הבעל בגירושין. כמו כן התברר שכל ההתרצות של הבעל בגירושין וויתור על אפשרות עשיית שלום בית עם האשה התבססו על ההבנה של הבעל שעם הגירושין אכן תעמוד בפניו אפשרות להשתקם ולהינשא בשנית, דבר שלדעת הבעל יכול היה לקרות רק עם קיום ההתחייבות לדון בבית הדין. הבעל הבין שפסיקת בית משפט בענייני הילדים לא תאפשר לו להינשא בשנית. הרי שדרישת הבעל הייתה בבסיס ההתרצות שלו בגירושין ולא על מנת להשיג הישג רכושי צדדי. מאחר שדרישת הבעל לסמכות בית הדין עומדת בבסיס התרצותו לגירושין, ומאחר שהבעל ראה תלות בין קיום הדיונים בבית הדין ובין ההתרצות בגירושין, הרי שההטעה בקיום ההתחייבות למתן סמכות לבית הדין גורמת לגט להיות גט מוטעה בהעדר קיום ההתרצות בגירושין. שכן בכל מקום שבו כל ההתרצות לגירושין באה בשל דבר מסוים, הגט מתבטל משעה שמתברר שהבעל הוטעה בשעת הגט בכך שלא התקיים אותו דבר שהיה בבסיס ההתרצות שלו. כשמתבררת ההטעה מתברר שלמעשה לא הייתה התרצות בגירושין. כך מפורש בשו"ת עין יצחק חלק ב אבן העזר סימן לו, שדן במקום שבו רימו את הבעל והציגו בפניו מכתב מזויף מרב המורה לו כביכול לגרש את אשתו ואחר כך להינשא לה מחדש, וזאת כסגולה לשלום בית. בעין יצחק מוכיח שבמקום שבו ההתרצות בגירושין הייתה מוטעית הגט בטל. ומוכיח שגם לדעת בינת אדם שהכשיר גט במקום שבו הטעו את הבעל בהשלשת חפצים רעים, בכל אופן כשהטעו אותו בבסיס ההתרצות בגירושין הגט בטל. שכן בהטעה בחפצים רעים ההתרצות בגירושין אינה תלויה בחפצים, אך במקום שבו ההטעה הייתה בסיבת הרצון לגירושין יודה הבינת אדם שהגט בטל. להלן דבריו באות כד:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אך אף לפי דברי הב"א שם יש להחמיר בנ"ד דהא כתב שם הטעם דלא מבטלינן הגט בשביל שרימו לו בהשלשה כיון שאין מן הסברא שיגרש אשתו בשביל ממון שנותנים לו ומי ראה כזאת אלא בודאי בלא"ה הי' מן ההכרח לגרשה יהי' מאיזה טעם שיהי' רק כל מה שיוכל להוציא ממון עושה כל התחבולות ואנן סהדי שלא בשביל זה הוא מגרשה. ע"כ אף אם יגלה דעתו שבשביל זהו מגרשה כיון שנותן לה גט ע"כ גומר ומגרש בלא שום פקפוק כו' עכ"ל הב"א. א"כ זה לא שייך רק שם. אבל בנ"ד דודאי הי' מוכרח לגרשה כיון שסמך עליהם שהראו לו מכתב הרב ה"ג הנ"ל וזהו סגולתו והבטיחו לו שיחזרו וינשאו אח"ז. ועי"ז יהי' רפואתו ודאי אין לך אומדנא גדולה מזו כי בלא"ה לא הי' מגרש אשתו האהובה לו סמוך לימי חופתו ושלא בהסכם אביו וקרוביו. וכן לא יעשה בישראל ע"כ בנ"ד אף לפי דברי הב"א יש להחמיר וכפי שיוכח במקורות שיובאו לקמן.

הוכח שבנדון דנן בסיס ההתרצות של הבעל בגירושין היה נעוץ בכך שהסמכות בענייני הילדים נתונה לבית הדין. הרי שההטעיה נוגעת לבסיס ההתרצות לגירושין. לכן ההטעיה גורמת לביטול הגט. כבר התבאר שבגט נחוץ "ריצוי הלב", ולמעשה די בכך שדרישת הבעל הינה בהתאם להלכה כדי לקבוע שלא היה "ריצוי הלב" בגירושין. על אחת כמה וכמה שקיימת בעיה בריצוי הלב של הבעל לאחר שהתברר שדרישת הבעל, לפי טענתו, עמדה בבסיס ההתרצות שלו בגירושין. משעה שנשמט בסיס התרצות הבעל בגירושין הגט בטל מעיקרו מבלי להזדקק לדיני התנאים, ולכן אמירתו שמגרש בלא תנאי לא תועיל.

ז. תיקון ההטעיה

מאחר שהאשה אינה מעוניינת לקיים את ההתחייבויות שקיבלה על עצמה הרי שהטעיית הבעל נמשכת. אם האשה הייתה מבקשת לתקן את העוול שעשתה ולעמוד בהתחייבות שנטלה על עצמה, היה מקום לדון האם ניתן להכשיר את הגט בשל העובדה שבסופו של דבר התנאי מתקיים. ייתכן שקיים אומדן דעת שאם ההתחייבויות יתקיימו, בסופו של דבר, הרי שקיימת התרצות מראש בגירושין. אומנם מאחר שהאשה איתנה בדעתה לביטול ההסכמות הרי שההטעיה נמשכת גם כיום, ומשכך הגט מוגדר גט מוטעה. בדברי פוסקים שדנו בכשרות גט מוטעה מצאנו שהתנאי לאפשרות הכשרת הגט, לאחר ההטעיה, הוא קיום ההתחייבות והפסקת ההטעיה. כך בשו"ת מהרש"ם חלק ט סימן קלא, שדן באשה שהתחייבה לא לתבוע בערכאות של גויים ובכל אופן תבעה בערכאות לאחר הגט. בתשובה פסק שהאשה מוזהרת לקיים את התחייבותה, וכך כתב:

" [...] ולכן יזהירו את האשה ואביה לבלי לעשות מאומה לבל יגרמו לעצמם מעוות שלא יוכל לתקן. "

אי עמידה בהתחייבות גורמת למעוות שלא יוכל לתקן ולפסול את הגט. עמידה בהתחייבות יכולה לרפא את הפגם מכח האומדנא שאם התנאי יתקיים בסוף, הרי שיש התרצות מלכתחילה בגירושין. לא כן בנדון דנן שבו האשה מבקשת להמשיך להטעות את הבעל הרי שהגט נשאר גט מוטעה.

כך גם בפסיקת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שהובאה בשו"ת וישמע משה חלק א עמוד שעא (אוצר פסקים ותשובות שהשיב הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל), בנדון גט שניתן על סמך התחייבות האשה שלא תבע בערכאות, ולאחר הגט כן תבעה האשה בערכאות, וכך השיב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”שיש להעמיד בית דין בארה”ב על זה ולשכנע את האשה שתפסיק ללכת לערכאות ואם יחליטו ששוב אין האשה עוברת על התנאים שהתנה איתה הבעל שפיר יחול הגט אבל אם תמשיך הלאה ללכת לערכאות ושלא לקיים את תנאי הבעל יהיה שאלה על הגט”

הרי שאם האשה ממשיכה בהפרת קיום ההתחייבות שלה קיימת בעיה בכשרות הגט. בעוד שאם האשה מתקנת את ההפרה ניתן לתקן בכך את הבעיה שנוצרה. מאחר שבנדון דנן האשה ממשיכה בהפרת ההתחייבות לדון לפי דין תורה בלבד, הרי שקיימת בעיה בכשרות הגט. וראה בשו”ת ישועות יעקב אבן העזר סימן כה שדן להכשיר גט למרות הטעיה, אך בתנאי שהאשה תתקן את שקילקלה ותעמוד בהתחייבותה, וכך כתב:

”אמנם בלי חזרת המטלטלין חלילה לה להיות עם בעלה והמקיל בזה עתיד ליתן את הדין.”

הרי שבהעדר תיקון ההטעיה וקיום התחייבות האשה הגט בטל.

ח. ידיעת הבעל על אפשרות של הטעיה

במקום שבו הבעל סמוך ובטוח שדרישתו כבר התקיימה הוא לא מעלה בדעתו שיש עוד צורך להתנות ביחס לקיום דרישתו, שהרי דרישתו כבר התקיימה. לכן גם אין ערך לאמירת הבעל שהגט ניתן בלא תנאי. שכן ביחס לדברים שהבעל כבר קיבל בשעת הגט, הוא אינו רואה בהם משום תנאי שצריך עוד להתקיים. ממילא אמירת הנוסח שהגט ניתן בלא תנאי לא תועיל ביחס לדברים שהבעל אינו רואה אותם בתורת תנאי לאחר שהם כבר התקיימו לדעתו. כך בפתחי תשובה אבן העזר סימן קלד ס”ק א, שהובאו לעיל:

” [...] אבל היכא שאמרו להבעל שכבר השלישו החפצים בשלימות וקיימו התנאי שהקפיד עליו מתחילה בזה אין שום הוכחה ממה שאמר אח”כ שנותן בלא תנאי לומר שמבטל תנאי הראשון די”ל כוונתו הוא רק על תנאי דלהבא אבל לא על העבר שלפי דעתו הוא כאילו מונח בקופסא”

וכך בשו”ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לז אות כו:

ואף להחולקים על המהר”ם לובלין כמו הב”ח והסמ”ע והמ”ב טעמם הוא כיון שמבטל כל תנאים בעת סידור הגט ונתינת הגט ע”כ נתבטל האומדנא שלו ג”כ. א”כ זהו לא שייך רק היכא דלא הי’ טעות שהטעו בפי מענין עבר אלא הבטחה בעלמא דאף די”ל דהוי כעין תנאי מ”מ הא נתבטל התנאי ע”י ביטול כל תנאים כפי הנהוג האידנא. אבל היכא דעשה עיקר הגט ע”י מה שהטעתו בענין עבר וסומך עלי’ שלא תשקר משום דהוי עביד לגלויי כנ”ל. כיון דנתבאר דבכה”ג הגט בטל דאף דנתן לה גט. עכ”ז הא הי’ באונס מה שהטעהו א”כ ה”ה אף שאומר שמגרשה בלא תנאי ומבטל לכל תנאים עכ”ז הא גופא הי’ בטעות ואונס לבו וכמו דמבטלינן הגט עי”ז ה”ה דמבטלינן עי”ז אף ביטולו להתנאים דכל זה הי’ בטעות מעיקרא והוי כ”ז כמו הך גט מוטעה דיבמות (דף ק”ו) דפסול.

וכך בהמשך תשובת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לז, באות לד:

”ומה שכתב המ”ב שם להקל מצד מה שמבטלין תנאים בעת נתינת הגט כבר נתבאר דזה אינו שייך רק אם התנאים הוא במידי דלהבא ולא ע”י טעות. אבל לא במה שהי’ ע”י טעות בלעבר ולבו אנסי’. וסבר דהאמת כדבריהם דכמו דמבטלינן בשביל זה הקידושין והגט. ה”ה דמבטלינן עי”ז להביטול

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להתנאים שלו דגם זה גופא הי' ע"י טעות דהאמין לדבריהם. וכמו דבטל הגט ע"ז ה"ה דבטלים ע"ז הביטול להתנאים שלו כנ"ל."

מבואר שאין ערך לאמירת הבעל שמגרש ללא תנאי ביחס לדרישות שהבעל סבור שכבר התקיימו, היות שהבעל אינו מעלה בדעתו שמדובר בתנאי שעוד צריך להתקיים. משכך הוא לא חושב שעולה צורך לעשות תנאי בדבר. על כן, משעה שמתברר שהבעל הוטעה בהטעיה מבטלת את הגט, ולא תועיל האמירה של הבעל שהגט ניתן בלא תנאי. בנוסף, ביטול התנאים עצמם הרי נעשה בטעות. שהרי אלמלא ידע הבעל שהוא מוטעה, הוא לא היה אומר שמגרש בלא תנאי. לכן האמירה שמגרש בלא תנאי, מתבטלת בשל ההטעיה. הדברים נפסקו להלכה בפסק דין של בית הדין בירושלים, שהובא לעיל, של הגאון רבי יוסף כהן זצ"ל, לפסק הדין הצטרפו והרה"ג דוד עטיא שליט"א והרב אליהו עצור זצ"ל. פסק הדין מובא בספר דברי יוסף אבן העזר חלק ב סימן יח וכן בפסקי דין רבניים במאגר מקוון פסק דין פב.

לכן, בנדון דנן מאחר שקיים אומדן דעת ברור וגילוי דעת מפורש של הבעל שהדרישה לסמכות בית הדין עומדת בבסיס ההתרצות לגירושין, והבעל היה סבור שדרישתו כבר התקיימה, עם קבלת החלטת בית משפט המוחקת את התביעות בבית המשפט, הרי שאמירתו שהגט ניתן בלא תנאי אינה מתייחסת לעניין קיום סמכות בית הדין, דבר שכבר הושג מבחינת הבעל קודם לסידור הגט.

כמו כן, האמירה שמגרש בלא תנאי מתבטלת מאחר שהוטעה באמירת הדברים. הדברים נאמרו על דעת כך שמוצג בפניו מצג אמת על התרצות אמתית ולא על דעת כך שמוצג בפניו מצג שווא. נמצא שההטעיה מבטלת את האמירה שמגרש ללא תנאי. כמו בכל מקח טעות שהטעות מבטלת את המעשה, כך ההטעיה מבטלת את האמירה שמגרש בלא תנאי ובלא דברים הפוסלים את הגט. הסברה האמורה התבררה גם בשו"ת בת עיני סימן א' שהאריך בהוכחת הסברא. וכך בשו"ת הרי בשמים חלק ב (מהדורא תניינא) סימן נה:

"ומהאי טעמא נראה דאין מועיל נמי בנ"ד מה שנוהגין עתה שבשעת סידור הגט הבעל מבטל כל התנאים ואומר שמגרש בלי שום תנאי. דהוא אינו מבטל רק התנאים שצריכין להתנות אותן אבל לא מה שממילא היא בטל מחמת טעות וכן העיר בזה בתשו' מהרמ"ל דמה שהסכים שנותן בלי שום תנאי היינו בלי תנאי מפורש אבל מ"מ בג"ד עומד [...] סוף דבר לפענ"ד הגט בטל."

ובתשובה נוספת בשו"ת הרי בשמים חלק ב (מהדורא תניינא) בסימן פח חזר על הסברה שלא יועיל ביטול התנאים במקום שהוטעה, וכך כתב:

"וכבר כתבנו דל"ש לומר מדלא הקפיד להתנות בפירוש כן בשעת הגירושין ואדרבא הלא ביטל כל התנאים בשעת סידור הגט וביטל ג"כ זה משום דע"כ לא ביטל רק תנאים אבל לא טעות כמבואר כ"ז בתשו' גדולי האחרונים."

על כן ההטעיה גורמת לביטול הגט מבלי שהאמירה שמגרש בלא תנאי יכולה להועיל להכשר הגט.

זאת ועוד, בתשובת מהר"ם אלשיך סי' ע"ח, המובא גם בפתחי תשובה אבן העזר סדר הגט (אחרי סימן קנד) ס"ק לו, מבואר שבמקום שבו הבעל היה צריך לחשוש מאי קיום ההתחייבות היה עליו לעשות תנאי, ומשלא עשה תנאי הגט כשר. ומכאן שבמקום שהבעל לא העלה כלל בדעתו שקיימת אפשרות להטעיה הגט יפסל גם בלא תנאי. בנדון דנן לאחר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהבעל סמך על עצת מייצגיו, על החלטת בית הדין ועל החלטת בית המשפט, לא העלה הבעל בדעתו שקיימת עוד אפשרות להטעיה, על כן לא היה צריך לעשות תנאי, ומשעה שהוטעה הגט בטל למרות שאמר שמגרש בלא תנאי.

ט. אופן סידור הגט

הגט סודר רק לפי סדר הגט הרגיל בלא תוספות או מתן הסברים נוספים לבעל. הבעל אומנם אמר, בהתאם לסדר הגט, שמגרש בלא תנאי. אך כבר התבאר שהאמירה עצמה לא הועילה. הן מפני שהתנאי כבר התקיים ולא היה צורך בתנאי הן מפני שהטעות ביטלה גם את האמירה.

לכאורה היה ניתן לתקן את הקלקול שנוצר, אם בשעת הגט היו מוסיפים במתן הסבר נוסף לבעל, שהגט יהיה כשר בכל מצב. במאמר של הרה"ג אוריאל לביא שליט"א בשורת הדין כרך ב עמודים קפב – קפג נכתב על דבר הצורך להוסיף על סדר הגט הרגיל ולהסביר לבעל בפרוש בשעת סידור הגט שהגט יהיה כשר בכל מצב, גם אם יתברר שהוטעה, וכך כתב:

“הבית מאיר סי' קמה ס"ט הביא את המחלוקת שנחלקו גדולי הדור בענין הגט מוינא, והוסיף הבית מאיר:

“עם כל זה לא מצאתי בדברי החולקים ישוב מספיק על טענות מהר"ם לובלין מה שהכריחו לפירושו, זולת מחמת שהמסדר יפרש לו שנותן הגט בפירוש בלא שום תנאי, ואף בזה עי"ש שעדיין דברים בגו כמבואר במהר"ם לובלין. להכי לע"ד נראה שטוב נמי שהמסדר יפרש לו שאף זה יעלה בדעתו, שאף אם תבגוד האשה ותרצה למעול מעל בהחרם שלא להנשא לו אלא לאחר שתרצה ליתן הקנס, שעם כל זה הוא סבור וקבל ומגרש לחלוטין בלי תנאי, וכבר מצאתי בסדר ר"מ ר' יוזפש אות לח הכי”.

דברי הבית מאיר הובאו בפת"ש סי' קמה סק"ו וכן בשו"ת בית שלמה אה"ע סי' קלו. ולכן במקום שיש לחוש שהבעל הוטעה בקיום ההסכם או שהעילה שהביאה [עמוד קפג] אותו להחלטה לגרש התבררה כמוטעת, מלבד מה שהבעל יאמר את הנוסח שבסדר הגט, צריך לפרש לו שאף אם לאחר מתן הגט יתברר שהוטעה, הגירושין מוחלטים ואינן תלויים בדבר אחר. וכן ראוי לומר לו ביחס לקיום ההסכם בעתיד, שאף אם ההסכם לא יכובד ע"י האשה, הגט אינו תלוי בכך.

ונראה דאף אם נדון להשוות הטעיה בגט לגדרי מקח טעות, וכדעת הערך שי, הרי שאמנם לא סגי באמירת הנוסח הרגיל שמגרש ללא תנאים, כשם שבמקח טעות לא סגי באמירה סתמית של המוכר על מנת שאי אתה חוזר עלי בטענת מקח טעות, כמבואר בחו"מ סי' רלב ס"ז. אך אם מפרש לו המום או הערך האפשרי של חסרונו מהני כמבואר שם, וה"ה הכא אם מפרש לו ההטעיה האפשרית והבעל מקבל עליו, סגי בהכי”.

הדברים חוזרים ונשנים בדעת הרוב בהצעה מעשית שבתי הדין ינהגו על פי הוראת הטיב גיטין ויבהירו לבעל בצורה ברורה בשעת סידור הגט שהגט יהיה כשר בכל מצב, גם אם יופרו התחייבויות והסכמות ותהיה הטעיה. אך כאמור, בנדון דנן, סודר רק גט רגיל בלא תוספת הסבר על כשרות הגט בכל מצב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם, בפסק הדין מיום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017), שניתן זמן רב לפני סידור הגט, נכתב בדעת המיעוט שהגט יסודר עם מתן הבהרה מיוחדת שיבהירו לבעל בשעת נתינת הגט שהגט יהיה כשר בכל מצב. אלא שבפועל, הדבר לא קרה וסודר רק גט רגיל. לא ניתן לראות בדברי דעת המיעוט שנכתבו זמן רב לפני סידור הגט תחליף להסבר הנדרש בשעת מתן הגט עצמו. שהרי בדעת המיעוט עצמה נכתב שההסבר יינתן בשעת מתן הגט. בנוסף, רק בדעת המיעוט הוזכרה האפשרות למתן הסברים נוספים, הרי שאין לראות בדעת המיעוט, שלא התקבלה להלכה, כמתן הוראות לאופן סידור הגט. במיוחד כאשר בדעת דין מדעת הרוב נכתב שאי קיום דרישות הבעל יגרמו לכך שהגט יהיה גט מוטעה. בשעת מתן הגט ראה הבעל שנתנית הגט נעשית לפי סדר הגט הרגיל בלא תוספות והסברים מיוחדים, ובלא אמירה מפורשת שהגט יהיה כשר בכל מצב, הרי שהבעל יכול היה לקבל את הרושם שגם לדעת המיעוט הגט יהיה פסול אם האשה לא תעמוד בהתחייבות. על כל פנים, בשעת הגט לא הייתה אמירה שיכולה להועיל להכשרת הגט. מכאן שלא נמצאה תרופה להכשרת הגט מכוח אמירות שנאמרו בשעת סידור הגט לפי סדר הגט.

יש להמשיך לדון האם יכולה להועיל אמירת הבעל, בהתאם לסדר הגט, שמעיד על עצמו שלא עשה דברים היכולים לפסול את הגט ושאינן דברים הפוסלים את הגט?

התשובה לכך היא שמאחר שהבעל הוטעה, גם לא הועילה האמירה של הבעל שהוא מעיד שלא עשה דברים היכולים לפסול את הגט. שכן הדברים הפוסלים את הגט פוסלים את הגט מחמת עצמם ללא מעשה הבעל, בעוד שהודאת הבעל מתייחסת רק לדברים שהוא עצמו עושה. הבעל לא התכוון באמירתו לדברים שפוסלים את הגט מחמת עצמם, אלא רק לדברים שהוא עושה. כך מבואר בהמשך תשובת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לו, שהובאה לעיל, באותיות לה - לו:

לה) ולכאורה יש לדון במה שהנהוג הוא בכל מסדרי גיטין לומר דאני מעיד ע"ע שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו כמבואר באה"ע סי' קל"ד סעי' ב' ובסדר הגט סעי' כ' ובסדר גיטין ס"ק מ"ח א"כ אפשר דזה הוי כהודאה [...] ועוד דהא הודאתו בסידור גיטין דקאמר בזה"ל אני מעיד ע"ע שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו. א"כ ז"א שייך רק אם ניהוש שעשה איזה ענין בידיים או בפיו. אבל בנ"ד באמת לא עשה שום דבר בפיו כלל רק ממילא נפסל מצד דהטעוהו. ועיקר זה הי' רק מפאת אונס לבו. א"כ ע"ז לא שייך לדון משום לשון הודאתו הנ"ל. דהא אף אם האמת הוא כמו הודאתו דלא עשה שום דבר שיופסל הגט מחמתו מ"מ נפסל הגט ממילא ע"י מה שהי' טעות דמעיקרא ע"י אחרים שהטעוהו. וכ"ז עשה ע"י טעותו. ועוד דכבר ידוע מש"כ האחרונים כי מה יעשה הבעל שאומרים לו לבטל להתנאים וביטול המודעות כפי הנוסח ובאמת לבו כל עמו וצדקו דבריהם. ועוד דהא עשה באמת לפי תומו בעת הנתינת גט שלא הי' אז באמת במחשבתו שום רמי' ומחשבה אחרת רק נתכוין אז בל"ש לגרשה מחמת טעותו. ע"כ לא שייך בזה לדון כלל אומדנא בהודאה כיון דאף לפי הודאה שלו שלא עשה שום דבר לפסול הגט מחמתו ג"כ הגט בטל ממילא מצד טעותו שהטעוהו. ובמה שמבואר בסי' קל"ד סעי' ב' ובסדר הגט סעי' כ' ובסדר גיטין ס"ק מ"ח שמבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה. אף שבכלל זה אפשר דנכלל גם דבר דממילא וכמו נ"ד. אך באמת הלא זה אינו בכלל לשון הודאה רק בלשון ביטול להתנאים. וכבר נתבאר דגם זה עשה מפאת אונס לבו שהי' בטעות כדאמרינן כן על מסירת הגט כנ"ל. אבל בכלל לשון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הודאה אינו מבואר שם רק בלשון שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו. אבל לא מה דהוי ממילא. ובאמת ברור דאף בכלל לשון הביטול שאומר לבטל לכל דבר שגורם לביטול הגט. ג"כ נ"ד דהוי ממילא אינו בכלל הלשון ביטול הנ"ל. ובפרט בכלל לשון הודאתו שלא מסר דבר על הגט כו' ודאי ברור דמידי דממילא כמו נ"ד לא נכלל בלשונו כנ"ל. (לו) ויש לי עוד להאריך בזה אך מפני יראת האריכות קצרתי וסיומא דפיסקא הוא כי דעתי מסכמת לדעת מעכ"ת דבנ"ד הגט הוא גט פסול מן התורה והאשה קיימא בחזקת א"א דאורייתא ואסורה להנשא. ובעז"ה שנתבטל מעשה הנבלה הזאת ולא יוסיפו בני עולה לענות לישרי לב ולתמימי דרך."

מדברי עין יצחק עולה שבנדון דנן לא הועילה אמירת הבעל שמגרש בלא תנאי ובלא דברים הפוסלים את הגט. מאחר שנמצאו דברים הפוסלים את הגט שלא מחמת הבעל, לכן אין משמעות להודאתו. הודאת הבעל שאין דברים הפוסלים את הגט יכולה להועיל רק לדברים שהוא עצמו עושה כדי לפסול את הגט אך לא לדברים אחרים הפוסלים את הגט. מאחר שהתברר שבנדון דנן ההטעיה היא שגורמת לפסול את הגט, ואת ההטעיה עשתה האשה ולא הבעל, הרי שאין ערך לאמירת הבעל שהודה שאין דברים הפוסלים את הגט. הודאת הבעל מתייחסת רק למעשי הבעל ולא לדברים אחרים הפוסלים את הגט. לכן הגט בטל מבלי שנוסח סדר הגט, שבו סודר הגט, יכול להועיל להכשרת הפגמים הגורמים לפסול את הגט.

הטעיה נוספת, היכולת לתבוע תביעת נזיקין

עד כאן עסקנו בהגדרת המאפיינים המיוחדים של המקרה בנדון דנן ובמשמעות ההלכתית של פרטי הנידון. אמנם לאחר עיון בהליך שקדם לסידור הגט, עולה שמלבד ההטעיה שהתבררה עד כה בעניין הבטחת סמכות בית הדין לרון בענייני הילדים וחלוקת הרכוש, עולה שקיים חשש להטעיה נוספת שבה הוטעה הבעל בעניין יכולת האשה לתבוע תביעות לאחר הגט ובעיקר תביעת נזיקין בבית המשפט.

עניין יכולת האשה לתבוע תביעת נזיקין לאחר הגט עלה בהליך תביעת הגירושי, וניתנו החלטות בנדון. כך נאמר בעמוד 21 להחלטה מיום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017):

"לפי הידוע לבית הדין מדברי האשה בדיון האחרון, האשה מסכימה לחתום על התחייבות להיעדר תביעות בעתיד."

התחייבות האשה להימנע מלתבוע תביעת נזיקין לאחר הגט חזרה בהחלטה מיום י' באב התשע"ז (02/08/2017), שבה נאמר:

"להבטחת היעדר תביעות בעתיד לרבות תביעות נזיקין ביה"ד מבהיר, בזמנו התובעת הביעה הסכמה לכך והדבר צוין בעמ' 21 מהחלטת בית הדין מיום כ"ח סיון תשע"ז (22/06/2017) [...] בכפוף למתן הגט וכד בבד עם סידור הגט, התובעת תפקיד בבית הדין מסמך התואם את הסכמתה הנ"ל, שבו יוסכם על היעדר תביעות הדדי ומחילת כל תביעות וטענות בעתיד."

אולם בהמשך ההליך חזרה בה האשה מהסכמתה שלא לתבוע תביעת נזיקין בבית המשפט. משכך החליט בית הדין, לכל הדעות, שאין חיוב על הבעל לגרש. להלן ביום כ"ד במרחשון התשע"ח (13/11/2017)

"מאחר ועתה האשה חוזרת בה ומודיעה על כוונתה לנהל הליך לתביעת נזיקין בבית המשפט, וחוזרת בה מהגשת תביעת המזונות לבירור בית הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עפ"י הלכה, הרי שההחלטה הנ"ל מיום כ"ח תשרי תשע"ז (30.10.16) בעינה עומדת. גם במקרים בהם עקב מעשי הבעל קיימת עילה עקרונית לחיוב ואף לכפיית הגירושין, לא ניתן לממש זאת מהטעם המפורט והמנומק בהחלטה הנ"ל.

הרי שבמשא ומתן שקדם לסידור הגט עלתה דרישת הבעל לכך שבמעמד סידור הגט תפקיד האשה מסמך על היעדר כל תביעה עתידית ומחילה על כל טענה בעניין תביעת נזיקין. בתחילה הסכימה האשה לכך, לאחר מכן האשה חזרה בה. כפי שהתבאר, בהמשך ההליך הגיעו הצדדים להסכמות בעניין הסמכות של בית הדין בעניין מזונות הילדים, הגישו הודעה מוסכמת לבית המשפט וכך סודר הגט. אך עניין כתב היעדר תביעות ומחילה על תביעת נזיקין עתידית נשמט או נשכח ולא הוכלל בהסכמות. ייתכן שסיבת ההשמטה נעוצה בכך שהבעל אכן הסכים לכך שלאשה תעמוד זכות לתבוע אותו תביעת נזיקין לאחר הגט, דבר שלא נראה סביר בהתאם להתרחשויות שקדמו לסידור הגט. מנגד, יתכן שהבעל הוטעה בדבר, ולא דווקא על ידי האשה, אלא על ידי הסוכבים אותו, שנתנו לו להבין שהוא יכול לגרש את אשתו לאחר שכל דרישותיו התקיימו. דרישת הבעל נכתבה במפורש במכתב ששלח לבית הדין שבו ביקש שעניין הדיון בדין תורה בכל המחלוקות ולא בערכאות יהיה סגור בצורה "הרמטית". אם הבעל אכן הוטעה בדבר, הרי שמדובר בהטעיה שהייתה קיימת בשעת הגט. יתכן שהבעל סבר שבידו הבטחה על היעדר תביעות אך בפועל הדבר לא ניתן בידו. הדבר דומה להבטחת השלשת מעות בשעת הגט ולאחר מכן התברר שהמעות לא הושלשו, דבר הגורם לפסלות הגט, כדעות המובאות בדעת הרוב. אמנם אין לקבוע מסמרות בדבר, שהרי יתכן שהבעל ויתר על הדרישה והסכים לאפשר לאשה לתבוע תביעת נזיקין. במיוחד לאור העובדה שהטענה לא הועלתה עתה על ידי הבעל או מיצגיו. אלא שבנדון שבו עולה שאלת היתר אשת איש לעלמא, מחובת בית הדין לבדוק ולברר כל טענה היכולה להשפיע על כשרות הגט למרות שהטענה לא הועלתה על ידי בעלי הדין. במצב הקיים היום האשה אינה מנועה מבחינה משפטית מלתבוע את הבעל תביעת נזיקין. הדבר מחייב את בית הדין לבדוק האם אכן הייתה הסכמה של הבעל לכך. שהרי בהעדר הסכמה של הבעל יתכן שיש סיבת הטעיה נוספת הגורמת לבטלות הגט, גם לדעת הרוב, אם אכן הבעל הוטעה וסבר שקיימת הבטחה לכך שלא תהיה תביעת נזיקין. לצורך בירור הדבר עולה הצורך לקיים דיון נוסף במעמד הצדדים כדי לברר האם הבעל חזר בו מדרישתו, והסכים שהאשה תוכל לתבוע אותו בתביעת נזיקין בבית המשפט, או שהבעל הוטעה וסבר שבכלל ההסכמות לדון בבית הדין כלולה גם הסכמה שלא לתבוע בעתיד תביעת נזיקין בבית המשפט, שאם כך קיימת הטעיה הפוסלת את הגט. על כן, מהטעם האמור בלבד, אין לבטל את עיכוב הנישואין עד להשלמת הבירור הנדרש. כמו כן עולה הצורך לברר את עניין זכאות האשה לכתובה, והאם לאשה עומדת הזכות לתבוע כתובה. עניין שעדיין לא התברר לפני סידור הגט. הצורך לברר את עניין הכתובה לפני סידור הגט מבואר בסדר הגט המובא בשולחן ערוך אבן העזר באות פא:

"וישאל הרב אחר הכתובה, ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו, כדי שלא יבאו אח"כ לידי קטטה מחמת הכתובה ושיאמר הבעל על מנת כן לא גירשה."

בית דין בתר בית דין לא דייקי, תוקף השליחות

בנוסף לכל האמור, קיימת סברה נוספת שבגינה מנוע בית הדין בירושלים מלתת היתר נישואין, והיא היעדר סמכות הלכתית. זאת בשל העובדה שבית הדין שסידר את גט השליחות קבע שקיימת שאלה חמורה בכשרות הגט. ידוע "שבית דין בתר בית דין לא דייקי", בית דין אחד אינו סותר דברי בית דין חברו שקדם לו. בית הדין שסידר את הגט הורה שיש שאלה חמורה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בכשרות הגט, ועל כן אין לבית הדין בירושלים להיזקק למתן היתר בלא הסכמת בית הדין שסידר את הגט ועורר את שאלת כשרות הגט.

כמו כן, למעשה סודרו שתי מסירות לגט. בתחילה סודר בבית הדין גט במקומו של הבעל על ידי שליח קבלה של האשה שהבעל מסר לו את הגט. לאחר מכן סודר גט שליחות על ידי שליח הולכה של הבעל ומסירת הגט לאשה הושלמה באמצעות שליח שני בבית הדין בירושלים. ביחס לסידור הגט באמצעות שליח קבלה של האשה, הרי שלמעשה כל סידור הגט בפועל נעשה בבית הדין שם ורק הוא המוסמך לקבוע את כשרות הגט ואין לבית הדין בירושלים להורות על מעשה של בית דין אחר. ביחס לגט השליחות שנמסר בירושלים, גם כאן יש להתחשב במעשה בית הדין ששלח את הגט ביחס למינוי השליחות. משעה שקבע בית הדין שם שיש שאלה חמורה בכשרות הגט יש לקבל את עמדת בית הדין ביחס לשליחות הגט, כך שהשליחות בטלה. בנוסף, ביחס למינוי השליחות של הבעל, בגט שנמסר לאשה בירושלים קיימת הסברה האמורה ביחס למינוי שליח: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי", הבעל ממנה שליח לתקן ולא לקלקל. לכן השליחות מתבטלת כשקיימת הטעיה הגורמת לקלקול. זאת בלא קשר לסוגיית גילוי דעת בגט, שכן מינוי השליחות מתבטל כשקיימת הטעיה הגורמת לקלקול. משעה שהוברר שהטעו את הבעל ודאי שהשליחות שלו למסירת הגט בטלה, שהרי לא מינה הבעל שליח לקלקל אלא רק לתקן. לכן בית הדין בירושלים מנוע מלתת היתר נישואין בהעדר סמכות הלכתית ובשל ביטול השליחות למסירת הגט.

השוואת נידון דנן לנידונים אחרים

מהאמור עולה שנדון דנן הינו מיוחד בכך שנצטרפו בו יחדיו מאפיינים מיוחדים שיש בכך הצטרפותם יחד, להגדיר את הגט כגט מוטעה שהוא בטל. בכך שונה נידון דנן מנידונים אחרים שהובאו בפוסקים.

סיכום המאפיינים המיוחדים שבנדון דנן הוא: התבאר שהבעל היה מוטעה עוד בשעת מתן הגט. בידו היה מסמך שעליו חתמה האשה שבו היא כותבת שהיא מבקשת מרצונה הטוב בלא שום אונס, להעביר את הסמכויות לבית הדין. כמו כן הייתה בידי הבעל החלטה של בית המשפט שאישרה את הסכמת האשה וקבעה שהסמכות נתונה לבית הדין. עתה מתברר שהבעל הוטעה, האשה מודה שחתמה על המסמך תחת לחץ ולא כפי שחתמה במסמך שהיה בידי הבעל בשעת סידור הגט שקיים רצון חפשי. בידי הבעל הייתה בשעת סידור הגט החלטה חלוטה של בית המשפט המבטלת את כל החלטות בית המשפט, מוחקת את התביעה ומעבירה את הסמכות לבית הדין. עתה מתברר שהחלטה בטלה מעיקרא. נמצא שבשעת הגט הוטעה הבעל, הוא סבר שהחלטה תקפה ושהסכמות האשה נעשו מרצון. אך למעשה מתברר שהחלטה אינה תקפה, והאשה הציגה מצג שווא שכביכול היא מסכימה מרצונה לבקשת הבעל. דרישת הבעל בעניין הסמכות הייתה בבסיס ההתרצות שלו לגירושין לפי הבנתו שרק כך הוא יוכל להשתקם ולהינשא בשנית. הדרישה להעברת הסמכויות לבית הדין נמצאה כדרישה מוצדקת לפי ההלכה, ובית הדין לא חייב את הבעל לתת גט כל עוד האשה אינה מסכימה לדרישת הבעל. הבעל גילה דעתו בצורה ברורה עוד לפני כתיבת הגט שכל התרצותו למתן הגט תלויה בהעברת הסמכויות לבית הדין, גילוי הדעת של הבעל הוא בבחינת "אומדנא דמוכח", שכל הסכמתו להתגרש הייתה בהסתמך על כך שהסמכויות כבר הועברו לבית הדין בצורה חלוטה. בית הדין קבע שהגט יסודר על בסיס ההסכמות. הבעל היה בטוח בכך שדרישתו כבר התקיימה ולכן לא היה צריך להעלות בדעתו שצריך לעשות תנאי נוסף. בשעת הגט לא אמרו לבעל בפרוש שהגט יהיה כשר גם אם יוטעה. אמירת הבעל שמגרש בלא תנאי נאמרה בטעות. גם כיום האשה אינה מודיעה על כך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמוכנה לעמוד בדרישות הבעל, האשה מנהלת מאבק משפטי לצורך קביעת הסמכות בבית המשפט. כיום אין מניעה משפטית החוסמת את האשה מלהגיש תביעת נזיקין לבית המשפט. האשה עדיין לא נישאה בשנית ואין לה עדיין ילדים. אין מניעה מלסדר גט נוסף בהסכמת הבעל ואין חשש לעיגון. בהצטרף כלל המאפיינים האמורים בנידון דנן הרי שהגט בטל.

נידונים אחרים ושונים שבהם הכשירו הפוסקים גט למרות טענות על הטעיה היו במקרים שבהם לא הצטרפו יחדיו כלל המאפיינים האמורים כמו בנדון דנן.

עתה נבחן נידונים שונים, שהובאו בדעת הרוב, וניווכח שבכל מקרה שהובא לא חברו יחדיו כלל המאפיינים כמו בנידון דנן, ולכן דנו בהם להכשר הגט, וכפי שיתבאר. סדר הדיון יהיה בהתאם לסדר הצגת המקורות בדעת הרוב.

א. שו"ת מהרש"ם חלק ה סימן מג:

ע"ד שאלתו באיש ואשה שהסכימו ביניהם שיגרש אותה בג"פ ונסעו ללאשקיוויץ לקבל שם ג"פ וקודם סידור הגט נזכר הבעל שזה ג' שנים גנבה מאתו תכריך כתבים של ביתו ושדותיו ותבע אותה להחזירם לו והאשה אמרה שאינם בידה כי הם בפקדון ביד איש א' ותחזירם לו אחר הגט והתעקש הבעל שאינו רוצה ליתן לה הגט ואמר להמסדר שרוצה להטיל תנאי בגט ורצה המסדר ליתן הגט ליד הבעל וימסור לה הבעל הגט אחר החזרת הכתבים והאשה הייתה להוטה לקבל הגט ונתיראה שלא יחזור בו הבעל והבטיחה לו בע"פ וגם נתנה לו כת"י באו"ש וח"ח = באלה ושבועה וחרם חמור = להחזיר לו הכתבים אחר הגט ובאם לא תקיים כן יהי דינה כעוברת על השבועה והח"ח, וכ"ז הי' בפני המסדר והעדים והמסדר אמר לבעל שאסור להטיל תנאי בגט ולכן עשה כנ"ל וסידר הגט כנהוג כפי המבואר בסה"ג בלא שום תנאי, ועתה אחר הגט לא החזירה לו האשה הכתבים ורוצה הבעל לבטל הגט כי בשום אופן ל"ה מגרשה בלא החזרת הכתבים עכת"ד השאלה.

הנידון המתבאר בתשובת המהרש"ם הינו בהטעיה שהייתה לאחר סידור הגט, עת האשה לא קיימה לאחר הגט התחייבות שקיבלה. לא מדובר בהטעיה שקדמה לסידור הגט. כמו כן, בתשובה האמורה ביקש הבעל ביקש להתנות תנאי ונאמר לו שאסור לעשות תנאי, וכלל לא ברור שדרישת הבעל הייתה בבסיס ההתרצות בגירושין, אלא הדרישה הייתה כטענת ממון רגילה שבין איש לאשתו. לא כן בנדון דנן שבו ההטעיה קדמה לסידור הגט, והבעל כלל לא העלה בדעתו שקיים צורך להתנות מאחר שבידו נמצאת כבר החלטת בית המשפט כמבוקשו, ודרישתו הייתה בבסיס ההתרצות שלו בגירושין. בתשובה האמורה ידע הבעל שאין אפשרות לעשות תנאי, והיה יכול לדרוש שסידור הגט יהיה רק לאחר קיום ההתחייבות. משעה שהסכים הבעל לגרש על סמך ההבטחה בלבד הוא התרצה למעשה לגירושין בכל מקרה. לא כן בנידון דנן שאין כל הוכחה על הסכמת הבעל לגרש בלא קיום ההתחייבות בהעדר צורך מצד הבעל להתנות לאחר שסבר שדרישתו כבר התקיימה. בנוסף, בתשובה האמורה אמנם לא נפסל הגט, אך גם האשה לא הותרה להינשא כל עוד שלא תשיב את הגזלה.

ב. בספר דברי חיים דיני גיטין סימנים א-ב, דן להכשר גט בנידון בו הבטיחו לבעל שיתנו לו סך מסוים לאחר הגט, ולאחר הגט עדיין לא שילמו לבעל את הסך המובטח. גם כאן מדובר בהטעיה שנעשתה רק לאחר סידור הגט ולא בהטעיה שקדמה לסידור הגט כבנדון דנן. שם הבעל ידע שעוד צריכים לקיים את ההבטחה לאחר הגט והתרצה לתת גט כשר ללא תנאי. אך בנדון דנן הבעל סבר שדרישתו כבר התקיימה ולכן אין לראות בנתינת הגט בלא תנאי כהתרצות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. דברי הט"ז באבן העזר סימן קמה סעיף קטן ו – עוסקים בנתינת גט של שכיב מרע. מבואר בדבריו שגם אם לא אמרו לבעל שהגט הוא בלא תנאי הבעל מגרש על דעת הרב המסדר את הגט, וסידור הגט נעשה בסתם בלא תנאים. הדבר נכון ביחס לתנאי עתידי שצריך עדיין להתקיים בעתיד לאחר סידור הגט. כמו בגירושי שכיב מרע, שקיום התנאי צריך לחול לאחר הגט, בעת שהאשה תינשא אליו בשנית, לאחר שיבריא. כאן יודע הבעל שלצורך ביטול הגט בעתיד, צריך להגיע לדיני תנאים ומגרש בסתם על דעת מסדר הגט שאומר לו לגרש ללא תנאים ולכן מסכים לגרש גם אם האשה לא תינשא אליו בעתיד. אך דברי הט"ז לא נאמרו על תנאים שכבר התקיימו בשעת סידור הגט, אלא שנמצאה הדרך להטעות ולבטל את שכבר התקיים לפני סידור הגט, כבנדון דנן בו הבעל ומסדרי הגט חשבו בשעת הגט שהתנאי שהציב הבעל, בעניין סמכות בית הדין, כבר התקיים, עם קבלת החלטת בית המשפט על מחיקת התביעות. כאן לא עלה הצורך לעשות תנאי, וממילא הבעל לא מבטל תנאי מכח דעת הרב המגרש, כאשר הבעל סבור שאין צורך בתנאי וממילא אין את מה לבטל. גם דעת הרב המסדר היא שאין צורך בתנאי מאחר והדרישה כבר התקיימה. ביטול הגט הוא בגלל ההטעיה, מראש הגט לא ניתן ברצון ובריצוי הלב, גם ללא דיני תנאים. מאחר ובנדון דנן מדובר בהטעיה ולא בחוסר קיום התחייבות עתידית, הרי שהבעל לא העלה בדעתו כלל את הצורך בתנאי, ומשכך אין תועלת בכוונתו לגרש כדעת הרב המסדר, שהרי גם בדעת הרב המסדר לא עלה על הדעת שיש טעות, שהרי התנאי כבר התבצע. ההטעיה מבררת שמראש לא היה ריצוי הלב של הבעל בגירושין, בהתאם לגילוי הדעת הברור שגילה כל הזמן, שאינו מסכים לגרש אם לא יובטח לו שיוכל להמשיך בחייו, דבר היכול לקרות לדעתו רק אם הסמכות תינתן לבית הדין. משכך הגט בטל מעיקרו מכח גילוי הדעת הברור שלא הייתה מלכתחילה התרצות בגירושין, גם ללא דיני תנאים.

אך גם מצד דיני תנאים, קיים חילוק בין תנאי שצריך עדיין להתקיים לאחר סידור הגט, לבין תנאי שכבר התקיים אלא שהייתה הטעיה בקיום התנאי. בתנאי שכבר התקיים לא העלו על הדעת שקיים צורך בתנאי. לכן כשמתברר שהייתה הטעיה והתנאי לא התקיים כבר בשעת סידור הגט, הגט בטל, מכח הטעות. שהרי הטעות מבטלת גם את ההסכמה לגרש ללא תנאי. לכן מצג השווה שהציגה האשה בשעת הגירושין גורם לביטול הגט גם מכח דיני התנאים, מאחר והטעות ביטלה את ההסכמה לגרש ללא תנאי, שוב יש בכח התנאי לבטל את הגט.

בנוסף, לעיל הובאו דברי הפוסקים שאין ערך באמירת הבעל שמגרש ללא תנאי ביחס לתנאים שכבר התקיימו, מאחר והבעל סבור שאין צורך בתנאי ומחמת שהטעות מבטלת גם את האמירה. ניתן ללמוד מהמבואר ביחס לאמירת הבעל גם על דעת הרב מסדר הגט ועל ההסתמכות על דעת הרב מסדר הגט. שהרי גם מסדר הגט עצמו הוטעה, וחשב שהתנאי כבר התקיים. משעה שמתבררת ההטעיה מתברר שלא רק הבעל הוטעה אלא גם הרב מסדר הגט הוטעה. ראיה לכך שדעת מסדרי הגט לא הועילה להכשיר את הגט היא העובדה שהרבנים שסידרו את הגט בבית הדין במקומו של הבעל הם עצמם היו אלו שהעלו את שאלת כשרות הגט, משעה שגילו שגם הם הוטעו. מסדרי הגט הוטעו כי לא העלו בדעתם שמסדרים גט מוטעה, כאשר ההטעיה קיימת כבר בשעת סידור הגט, בהצגת מצג שווה של האשה. גם בדעת דיין מדעת הרוב בבית הדין, נכתב, עוד לפני סידור הגט, שאי קיום דרישת הבעל יגרום לגט להיות גט מוטעה, הרי שדעת מסדרי הגט הייתה שטעות תבטל את הגט. ממילא בנדון דנן לא ניתן להסתמך על דעת מסדרי הגט, ודברי הט"ז לא יועילו כאן, והגט נותר בטל.

ד. "הגט מווינא" (וינה) גט בו נחלקו גדולי עולם, בנדון שכיב מרע שגרש עם התחייבות האשה שתנשא לו בשנית אם יחלים לבעל החלים אך האשה סרבה להינשא עמו בשנית. דבר המעשה מובא בשו"ת מהר"ם מלובלין סימן ככב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

" [...] וגופא דעובדא הכי הוה שקודם שבא הרב המסדר אל השכ"מ באו אליו ואמרו לו הנה לא הבאת שטר חליצה מאחריך. עשה נא זאת בחסדך ותן גט לאשתך הלא לא יזיק לך וכשתעמוד אי"ה מחלייך תחזור ותנשא לך ותהיה אשתך כבראשונה. ולא תתן הגט רק כדי שלא תהא צריכה לחלוץ לאחריך. על כן עשה ותדבר כל מה שיאמר לך המסדר על כל הן הן ועל כל לאו לאו. כי לא יזיק לך. וכן כשהמסדר בא אליו אמר לו תן גט לאשתך כדי שלא תהא צריכה חליצה. ואמר ליה בזמן הזה אין מזכירין שום תנאי בשעת נתינת הגט אלא נותנים הגט סתמא. אבל מכל מקום אל תדאג כי לא יזיק לך. כי לא תתן אלא כדי שלא תצטרך אשתך לחלוץ ח"ו. אבל כשתעמוד מחלייך תחזור ותנשא לך להיות אשתך כבראשונה. גם אני אעשה לך קישור ובטחון מוחלט וגמור שתהא בטוח בלי שום ספק שתחזור ותנשא לך להיות אשתך כבראשונה. והצעיר הנ"ל האמין להם ובטח בהם וסמך על דבריהם כי הוא נער בן ט"ז שנה כגר בארץ נכריה ונתן הגט בסתם"

המהר"ם מלובלין פסל את הגט לדעתו הצטרף רבי מרדכי יפה בעל הלבושים ורבנים נוספים. מנגד, הסמ"ע שסידר את הגט הכשיר את הגט, וכדעתו סברו המהרש"א, הב"ח על הטור, באבן העזר סימן קמת, ובשו"ת הב"ח החדשות סימנים צ-צא, הט"ז בסימן קמה ס"ק ו, הבית שמואל בסימן קמה ס"ק טז, משאת בנימין בסימן עה ועוד שהכשירו את הגט. ועד ארבע הארצות במעמד גדולי הדור התכנס ביריד ירוסלב לדיון בכשרות הגט והכשירו שם את הגט. למרות הכרעת ועד ארבע הארצות אנו מוצאים לאורך הדורות פוסקים שנקטו לחומרא. כך בפתחי תשובה אבן העזר סימן קמה מביא דעות המחמירים להלכה, כדלקמן:

"ועיין בתשו' משכנות יעקב סי' ל"ד שהוכיח שדברי מהר"ם לובלין בזה יש להם יסוד מוסד בש"ס ופוסקים ולכן קשה מאד להקל בענין זה להתירה לשוק אף אם תרצה לעבור החרם ולעמוד בעונש וכל המשתדלים בזה לנתק מוסרות הזיווג ביניהם קורא אני עליהם נשי עמי תגרשון כו' ומכניסים עצמם בעונש גדול ע"ש. גם בספר גט מקושר בסג"ר אות ל"ח כתב דקשה לדחות לחלוטין דברי מהר"ם לובלין בזה והאריך בזה ומסיק לחלק דאם נתקשרו בחרם וחזרה אין להתירה לעלמא אכן אם נתקשרו בקנס ורוצה ליתן הקנס בזה יש להקל דהגט גט גמור ע"ש (ועמ"ש לעיל סי' קל"ד סק"א) ועיין בס' בית מאיר כתב בזה וז"ל הא ודאי שדברי החולקים על מהרמ"ל אמת שכוונת התיקון של ר"י מפרי"ש לא הי' ע"ד שפירש איהו כמבואר בדבריהם ובמהרש"א סוף גיטין אבל עכ"ז לא מצאתי בכל דברי החולקים ישוב מספיק על טענות מהרמ"ל מה שהכרחו לפירושו זולת מחמת שהמסדר יפרש לו שנתן הגט בפי' בלא שום תנאי ואף בזה עדיין דברים בגו כמבואר במהרמ"ל שם"

מאוחר יותר, בשו"ת מהרש"ם בסימן קלא, ומביא שם את תשובת הגאון מוה"ר סענדיר מרגליות בסימן טז שהעלה להחמיר וכן מובא שם מתשובת נודע בשערים, ועוד. ובדורנו, ראה בשו"ת קנה בשם חלק ד סימן קטז שהביא דעות הפוסקים שהחמירו וחששו לסברת המהר"ם מלובלין, וכך כתב:

"וכן מצינו לעוד שאר גדולי אחרונים שחשו לדברי המהר"ם מלובלין זללה"ה, עפ"י דברי המהרי"ט בחידושו על הרי"ף (בקידושין ס"ב ע"א) אהא דמקדש ואמר סבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה מקודשת מפני שלא הטעתו, דאם הטעתו ואמרה לו שהיא כהנת וקדשה על דעת כן אינה מקודשת יעו"ש, ועפ"י דברים אלו העלה בשו"ת רא"ם (סי' ט"ז) כהמהר"ם מלובלין זללה"ה, והיינו משום דבהטעתו גרע טפי ולא מועיל בזה מה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דהמגרש מבטל כל תנאין, וכן בשו"ת בית שלמה (אבן העזר סי' קל"ז), ובשו"ת אמרי אש (אבהע"ז סי' פ"ב), ובשו"ת הרי בשמים (מהד"ת סי' נ"ה וסי' פ"ח), ובשו"ת תשורת ש"י (סי' תי"ט) האריך ג"כ בזה והביא שם בשם שו"ת בת עיני (תשובה א') דהיכא דהטעתו הגט פסול אף דביטל כל תנאי, דגם הביטול היה בטעות, ועיי"ש בהגה"ה שהביא מכמה מקומות בש"ס, דאין חילוק בין אם הטעות הייתה בשעת הגירושין, או נולד אח"כ ויש לו גילוי דעת ואומדנא קצת דאדעתא דהכי לא גירש, ועיי"ש מה שהביא מהב"ח דגילוי דעת קודם כתיבת הגט מילתא הוא, ומן המכתב מאלוהו הביא הא דאמרינן גילוי דעת בגיטא לאו מלתא הוא, היינו דוקא גילוי דעת בביטולו גיטא, אבל אם אעיקרא דמלתא כשציווה לכתוב הגט, או כשנותנו להאשה איכא גילוי דעת או אומדנא דמוכח דלא מגרשה אלא על דעת מה, בכל כי האי מלתא הוא, והעלה כן בהרבה מקומות מדברי הגמרא ומדברי הפוסקים עכ"ל הבת עיני, והוא ז"ל שקיל וטרי עוד בנידון זה, והביא עוד ראיות להוכיח כדברי הבת עיני, דבכה"ג אמרינן דאדעתא דהכי לא גירשה והגט בטל, ואדעתא דהכי לא ביטל התנאים כי הכל בטעות, וגם אין זה בגדר תנאי כי הימוני הימניה יעו"ש.

עוד מצינו תשובה ממורינו הגאון הגדול בעל מנחת יצחק זצלה"ה (שלא ראה עדיין אור הדפוס) שיצא בתוקף עוזו לפסול גט מחמת ביטול הסכם הגירושין שביניהם על יסוד סברת המהר"ם מלובלין וסיעתו דאדעתא דהכי לא גירשה, וכן מצינו באגרות משה להגר"מ פיינשטיין זלה"ה (אבן העזר חלק שלישי סי' ל"ז וחלק רביעי סי' קט"ז) שחשש ג"כ לטענה זו בדבר דלא הוי ליה למידע יכול לטעון דאדעתא דהכי לא גירשה יעו"ש.

הנה עד כאן הבאתי מכללות דברי רבותינו גדולי הדורות דור אחר דור עד לדורינו זה, שבכל כי האי גוונא דאיכא גילוי דעתא ואומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא גירשה הגט בטל, ולא מהני בזה מה שהבעל מבטל כל תנאין בשעת סידור הגט.

אמנם נלע"ד דבנידון דידן יש לומר דאין כאן שום מחלוקת ולכו"ע הגט בטל, דאף החולקים על המהר"ם מלובלין מודים בנידון דידן

אמנם קיימת, כאמור, הכרעת ועד ארבע ארצות שדנו להכשיר את הגט מוינה. אלא שנידון דנן שונה לחלוטין מפרשת הגט מוינה. ההטעיה בגט מוינה הייתה לאחר סידור הגט בשעה שהאשה לא הסכימה להינשא בשנית. בנדון דנן ההטעיה הייתה כבר בשעת הגט. בדברי חלקת יואב אבן העזר סימן כה, שהובאו לעיל, מבואר שבנדון הגט מוינה אם האשה הייתה מודה שכבר בשעת הגט התכוונה להטעות אותו, לכל הדעות הגט היה בטל. בנדון דנן האשה מודה בהודעתה לבית המשפט שהיא הטעתה את הבעל בזמן הגירושין והציגה בפניו מצג שווא. בנדון הגט מוינה הועילה אמירת הבעל שמגרש ללא תנאי, לפי סדר הגט, היות שהבעל יודע שהאשה צריכה עוד לקיים את התנאי ולהינשא עמו אם יחלים. מה שאין כן בנדון דנן אמירת הבעל שהגט ללא תנאי לא הועילה היות והבעל סבור שדרישתו כבר התקיימה ואין צורך עוד להתנות בדבר לכן אמירת "ללא תנאי" לא חלה. וכן, כשם שהטעות, שהייתה קיימת בשעת הגט, מבטלת את הגט, כך היא גם מבטלת את אמירת נוסח ביטול התנאים. בעוד שבנדון הגט מוינה לא הייתה הטעיה בשעת הגט. והרי לדעת בית מאיר בסימן קמה אות ט, כל ההיתר של הגט מוינה בנוי על אמירת הבעל שמגרש ללא תנאי, אמירה שלא יכולה להועיל בנדון דנן. בנדון הגט מוינה הבעל היה צריך להעלות בדעתו שאולי האשה לא תינשא אליו בשנית שהרי מדובר בקיום עתידי ולכן עלה הצורך בעריכת תנאי. אך בנדון דנן הבעל לא העלה בדעתו אפשרות לביטול הדברים שכבר נעשו, לכן לא עלה בדעתו שצריך תנאי. בנדון הגט מוינה גילוי הדעת של הבעל שמגרש רק אם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תינשא, מתבטל בשעה שאומרים לו שמגרש ללא תנאי היות ומסכים לגרש ללא תנאי שעה שיודע שהאשה עוד צריכה לקיים את ההתחייבות. אך בנדון דנן, קיים גילוי דעת עם אומדנא דמוכח שכל הגט ניתן רק בשל ההסכמה שכבר הושגה ואין באמירה שמגרש ללא תנאי כדי לבטל את האומדנא דמוכח שמגרש רק בגלל הסמכות בית הדין הוסדרה. לכן בכח האומדנא דמוכח בנדון דנן, שמגרש רק אם הסמכות נתונה לבית הדין, לבטל את הגט. בנידון הגט מוינא האשה כבר השתדכה עם אחר ודנו הדבר כדיעבד, לא כן בנידון דנן בו השאלה במתן היתר לכתחילה. הבדל נוסף, מתשובת משאת בנימין בסימן עו עולה שבגט מוינא לצורך מתן גט נוסף הבעל דרש סכומי כסף גדולים שלא כדין, להלן דברי משאת בנימין:

” [...] קרובי המגרש הוא דאפקוה לקלא כדי להצריכה גט שני ותהיה מוכרחת למלאות אמתחתו ברצי כסף ותרקבי דדינרי”

לא כן בנדון דנן הבעל מסכים לתת גט נוסף ללא כל דרישה שאינה לפי דין תורה.

בשל השוני הגדול הקיים בין הגדרת נידון דנן לנידון הגט מוינא אין ללמוד להקל בנדון דנן, ובמיוחד לדעות הפוסקים הרבים, לדורותיהם, שפסקו להחמיר גם בנדון הגט מוינא.

ה. גם דברי שו"ת בית אפרים תניינא אה"ע סימן עב, עסקו באי קיום תנאים שלאחר הגט ולכן מועילה האמירה שמגרש ללא תנאי. לא כן בנדון דנן שהטעיה קדמה והייתה כבר בסידור הגט, ומבחינת הבעל לא היה צריך עוד להתקיים דבר נוסף לאחר הגט ולכן לא מועילה האמירה שמגרש ללא תנאי.

ו. במחלוקת המבי"ט עם המהר"י בי רב המובאת בשו"ת המביט חלק ב' סי' לז, ושאר המקורות שהובאו בדעת הרוב בעניין גילוי דעת. כבר התבאר לעיל שיטות הפוסקים בעניין גילוי דעת בגט כאשר גילוי הדעת קדם לכתובת הגט. במקום בו גילוי הדעת הינו בבחינת אומדנא דמוכח ובנוסף לכך הייתה גם הטעיה בשעת הגט, יש בכח גילוי הדעת והטעיה לבטל את הגט, לכל הדעות וכפי שהתבאר. בנדון דנן, בנוסף לגילוי הדעת הייתה גם הטעיה בשעת הגט. כאשר להטעיה מצטרף גילוי דעת, הגט בטל וכפי שהוכח. הדברים התבארו בדברי עין יצחק ובהכרעת בית הדין בירושלים בפסק דינו של הרה"ג יוסף כהן שהובאו לעיל ובדברי פוסקים רבים, כמתבאר. זאת ועוד, כבר התבאר דברי הבית מאיר בסימן קמה אות ט מהם עולה שהסיבה שהפוסקים הכשירו את הגט מוינא היא רק בגלל שהבעל אמר שמגרש ללא תנאי, ומשמע שללא טעם זה גילוי הדעת כן היה מבטל את הגט. מאחר והתבאר שבנדון דנן אין ערך לאמירת הבעל שמגרש ללא תנאי, הרי שנשאר גילוי דעת והטעיה הפוסלים את הגט. כמו כן התבאר שבמקום שיש אומדנא דמוכח אין צורך שגילוי הדעת יהיה דוקא בשעת סידור הגט. בנדון דנן הייתה אומדנא דמוכח ביותר בצורה ברורה ומפורשת שהגט ניתן רק לאחר שהובטחה סמכות בית הדין לאחר שהבעל הציב את דרישתו משך זמן רב. גם בהחלטת בית הדין נאמר שהגט יסודר על בסיס ההסכמות, אין לך אומדנא דמוכח גדולה מזו. אומדנא דמוכח על גילוי הדעת בצרף הטעיה גורמים לביטול הגט.

ז. משאת בנימין בסימן עו עסק בנדון כשרות הגט מוינא, כבר התבאר החילוק הגדול שבין נידון דנן לבין נידון הגט מוינא. אמנם בדברי משאת בנימין דן גם בטענה, שהועלתה כנגד כשרות הגט מוינא, לפיה הבעל לא באמת היה שכיב מרע אלא שקרובי האשה השקו אותו סם שבגיננו נחלה. בדברי המשאת בנימין דוחה את הטענה. עיקר דחיית הטענה מבוססת על הרקע העובדתי, שלא כך היה המעשה, היות וגדולי הדור בדקו את הבעל ולא נמצא בסיס עובדתי ללעז שבטענה. אמנם המשאת בנימין מוסיף שלביטול הגט בשל הטעיה במחלה היה צורך בתנאי, והאמירה שמגרש ללא תנאי הועילה גם אם השקו את הבעל בסם. הדבר נכון במקום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא היה גילוי דעת ברור אלא רק מכח הערכה נסתרת שמגרש בשל מחלה, כאן גילוי הדעת הוא בבחינת דברים שבלב שהם אינם דברים. לא כן בנדון דנן בו הבעל גילה דעתו בפרוש משך זמן ארוך שמוכן לגרש רק עם הסדרת סמכות הדיון. כפי שהתבאר, העניין עמד בבסיס התרצותו והסכמתו לגירושין והיה בבחינת אומדנא דמוכח ביותר. כאן גילוי הדעת הוא בלב ובלב כל אדם. בנדון דנן, חסר ריצוי הלב של הבעל בגירושין ובית הדין קבע שהגט יסודר על בסיס ההסכמות. כמו כן מבחינת הבעל לא עלה צורך להתנות לאחר שכבר קיבל את מבוקשו ולכן לא היו צריכים דיני תנאים וממילא לא מועילה האמירה שמגרש ללא תנאי. אך בנדון המשאת בנימין הבעל היה צריך להתנות שאם הוא לא שכיב מרע לא יהיה גט. בכלל האפשרות שהוא לא שכיב מרע כלולה גם האפשרות שהוא לא חולה, יחד עם האפשרות שהוא יבריא, לכן היה צורך בתנאי ומשלא נעשה תנאי הועילה האמירה שמגרש ללא תנאי. מפאת השוני אין להשוות את דברי המשאת בנימין לנדון דנן. בנוסף, בדברי משאת בנימין לא היה שום דיבור של הבעל היכול להתפרש כתנאי, אך בנדון דנן היה גילוי דעת מפורש היכול להחשב גם כתנאי, ובשל אי קיום התנאי הגט מוטעה ופסול ולא הועילה האמירה שמגרש ללא תנאי וכפי שכבר התבאר. וראה בשו"ת בת עיני סימן א' שהאריך לדון בדברי משאת בנימין.

ח. מהרש"ל בסימן כה דן בגט שניתן ללא צורך מאחר והאשה מעולם לא נישאה לאיש אלא שהאיש הוציא קול שכביכול קידש את האשה ודרש מהאשה סכומי כסף על מנת שייתן לה גט. המהרש"ל סובר שמעיקר הדין האשה מותרת ללא צורך בגט היות ומעולם לא נישאה. אלא שמאחר והאיש הוציא קול שקידש את האשה, לאשה לא הייתה ברירה אלא להיכנע לתכתיב האיש שדרש ממנה שתשליש עבורו סכומי כסף, בתמורה לגט שיתן. האשה הסכימה להשליש סכומי כסף אצל שלישי על מנת לקבל גט. האשה הקדימה למסור מודעה על האונס שלה לפני סידור הגט. המודעה הועילה לכך שהשליש לא יצטרך לתת לבעל את הכסף שהושלש עבורו. המהרש"ל דן להכשיר את הגט לאחר שמכרע שהגט כלל לא היה נחוץ. בנדון המהרש"ל מסירת המעות לבעל הייתה צריכה להתרחש לאחר הגט, לכן עלה הצורך להתנות את מתן הגט בקבלת המעות, ומשלא נעשה תנאי ונאמר שהגט ניתן ללא תנאי הגט הוכשר. אך בנדון דנן לאחר הגט לא היה אמור לחול עוד דבר נוסף, שיעורר את הצורך בעשיית תנאי, שהרי הכל כבר הסתיים לפני הגט, משעה שכבר ניתנה החלטת בית המשפט למחיקת התביעות. בהעדר הצורך בעשיית תנאי האמירה שמגרש ללא תנאי לא הועילה. לכן בנדון דנן ההטעה שקדמה לגט מבטלת את הגט. אך בנדון המהרש"ל, עלה הצורך להתנות באשר קבלת המעות הייתה צריכה להתבצע לאחר הגט. ההטעה שהייתה לפני הגט במסירת המודעה הייתה רק ביחס לכך שלאחר הגט לא יהיה חיוב לתת את הכסף, בעוד שבשעת הגט היה ברור שלאחר הגט הבעל צריך לקבל מהשליש את הכסף. מאחר והיה צורך בתנאי, ובפועל לא היה תנאי, הועילה האמירה שמגרש ללא תנאי. לכן אין ללמוד מנדון המהרש"ל שהיה על הבעל להתנות, לנדון דנן שלא עלה הצורך בעשיית תנאי. בנוסף דרישת הבעל בנדון המהרש"ל אינה דרישה צודקת ולכן לא מהווה את הבסיס להתרצות בגירושין. אך בנדון דנן מדובר בדרישה צודקת שהינה לפי ההלכה ולכן היא הגורמת לריצוי הלב בגירושין.

ט. נודע ביהודה אבן העזר קמא סימן יא - דן בבעל שגרש את אשתו לאחר שאמרה לו שזינתה תחתיו. לאחר זמן התברר שהאשה שיקרה. הנודע ביהודה אסר לזוג להינשא בשנית בהתאם לדין המגרש את אשתו משום שם רע שלא יחזיר. הנידון שונה מנידון דנן, בשל העובדה שבנדון הנודע ביהודה על הבעל היה לחשוש שהאשה נתנה עיניה באתר ולכן משקרת בדבריה, לכן הבעל היה צריך לעשות תנאי. משעה שהבעל גרש ללא תנאי סימן שרצה בגירושין גם אם האשה משקרת. האפשרות שהאשה משקרת הינה אפשרות סבירה שעמדה לידיעת הבעל. הדבר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מפורש בחידושי המהרי"ט על הרי"ף למסכת קידושין פרק האומר, שכתב ביחס למגרש משום שם רע, שעולה הצורך לעשות תנאי בשל האפשרות שאין אמת בשם הרע, וכך כתב:

"וי"ל דבשלמא כשאמרה אני כהנת המוני הימנה ולא נסתפק כלל ולא נחית בדעתיה לומר שהיא משקר' דמילתא דעבידי לגלויי הילכך לא היה מקום לתנאי אבל גבי שם רע מי לא אפשר שאינו וכן בנדר מי לא אפשר שימצא פתח לנדריה."

לא כן בנדון דנן בו הבעל גילה דעתו בצורה ברורה שמגרש רק בגלל שעניין הסמכות הוסדר והבעל לא העלה בדעתו שום אפשרות של הטעיה בדבר לאחר שהייתה בידו החלטה חלוטה של בית המשפט למחיקת התביעות. ולדעת הייצוג המשפטי שקיבל הדבר נחשב "כסגור הרמטי", כדברי הבעל במכתב שכתב לבית הדין. משכך הבעל לא היה צריך לעשות תנאי בדבר ועצם ההטעיה גורמת לביטול הגט לפי האומדנא דמוכח שבגילוי הדעת. החילוק בין מגרש מחמת שם רע לבין מי שהוטעה בסיבת המביאה להסכמתו לגירושין, מבואר בדברי שו"ת עין יצחק חלק ב - אבן העזר סימן לז שכתב בענף ד אות יז:

" [...] דלכך במוציא משום ש"ר ונדר אין זה רק חשש לעז בלבד דזהו ע"פ סברת התוס' ביבמות (דף ס"ה) דכתבו דהי' לו לחקור אח"כ כנ"ל. וזה לא שייך רק היכא דנסתפק לו בעת הגירושין בעיקר הסיבה המביאו לידי גירושין כמו במוציא משום ש"ר ונדר דלא היה ברור לו זה בכירור גמור אם השם רע ואילונית הוא אמת או לא. ע"כ שייך לומר דהי' לו לחקור אחר עיקר הסיבה וכמש"כ התוס' ביבמות. אבל היכא דלא היה מסתפק כלל בעיקר הסיבה אלא הי' ברור לדעתו ע"פ מה שהטעוהו דמוכרח לגרשה וכפי המכתב דהראו לו מהרב ה"ג המפורסם ע"כ לא היה לו מה לחקור כלל כיון דהיה ברור לו כן שמוכרח לגרשה וזהו רפואתו לפי טעותו. ע"כ בנ"ד הוי ג"ד ואומדנא ברורה דאם היה יודע שכל זה הוא שקר וטעות ודאי לא היה מגרש אשתו האהובה לו בזמן סמוך לימי חופתו."

י. שואל ומשיב מהדורא קמא חלק ג סימן לה - בנדון בעל שגרש בעקבות מכתב מזויף של אביו שכביכול מורה לו לגרש. שם גילוי הדעת הינו רק השערה שלנו, ללא כל גילוי מצד הבעל. מצד הבעל הדברים הם בבחינת "דברים שבלב" שאינם דברים. אך בנדון דנן גילוי הדעת היה בצורת אמירה מפורשת מפי הבעל. הבעל גילה דעתו בפרוש מה דורש לצורך ההתרצות שלו בגירושין ובית הדין קבע שהגט יסודר על בסיס ההסכמות. מפי הבעל עצמו נשמע עוד לפני כתיבת הגט שאין ריצוי בליבו לגרש בהעדר קיום דרישתו הצודקת. כאן הדברים שבלב הבעל הינם גלויים ולא נמצאים רק בלבו של הבעל, הדברים בבחינת בלבו ובלב כל אדם. יובהר, וכפי שכבר הובא לעיל, ששיטת השואל ומשיב עצמו, במהדורה תליתאה חלק ב סימן יב, היא כדעת זקנו הב"ח הסובר שמועיל גילוי דעת שלפני כתיבת הגט, לביטול הגט, וכך כתב השואל ומשיב:

"נראה לפמ"ש הב"ח בחו"מ סי' ר"ה ובסימן קל"ד באהע"ז [...] וכתב דדוקא לאחר שכתב הגט הוא דלא מהני גילוי דעתא אבל קודם הכתיבה מועיל מצד גילוי דעת ע"ש [...] ואף שעל דברי הב"ח יש להקשות כמ"ש בשו"ת בת עיני אבל כבר הארכתי בזה לקיים דברי זקני הב"ח וכן הוא הסכים שם כן"

בשו"ת שואל ומשיב עצמו דן בהבדל שבין דעת הב"ח שנפסקה להלכה, שגילוי דעת שלפני כתיבת הגט מבטל את הגט, לבין נידון המכתב המזויף של אב הבעל, בו הגט כשר. וכך כתב השואל ומשיב במהדורה קמא חלק ג סימן לה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אמנם לפע"ד הי' נראה לחלק ולישב קושית זקני הב"ח דע"כ לא אמרין גילוי מלתא בגיטא לאו מלתא הוא רק היכא דבשעת כתיבת הגט ונתינתו לא נתחדש ענין שלא ירצה לתת גט א"כ כיון דברצון נפש כתב הגט ונתן מה"ת לומר דגילה דעתו שלא לתת אבל היכא שיש ספק בעת כתיבת הגט שלא רצה ליתן כגון שמסר מודעא א"כ חזינן דבעת כתיבת הגט היה מסופק עכ"פ אם לתת הגט או לא וא"כ עכ"פ לא עשה ברצון נפש ממילא מועיל גם גילוי דעת לבטל הגט.

[...] דהיכא דהוה דברים שבלבו ובלב כל אדם מועיל ולפ"ז שם כשמוסר מודעא הרי נודע לכל אדם דלמה יתן גט וימסור מודעא וא"כ בכה"ג הו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם ובודאי מועיל [...] דבאמת הא דלא מועיל גילוי מלתא בגיטא משום דברים שבלבו לכדו ולפ"ז בשכ"מ דהו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם דודאי מועיל דהרי כל אדם יודע ששכ"מ שמגרש לא מפאת שרוצה בגירושין רק שמתירא שלא ימות ולא תצטרך לזקוק ליבום וא"כ בכה"ג הו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם ובכה"ג מועיל."

לפי דברי שואל ומשיב, בנדון דנן משעה שהבעל גילה בפרוש שמגרש רק בגלל ההסכמה לסמכות בית הדין קיים גילוי דעת שהוא בבחינת בלבו ובלב כל אדם והגט בטל. אין ללמוד ממקום שהטעו את הבעל במכתב מזוייף של אביו, שם לא היה שום גילוי דעת מצד הבעל ומדובר רק בדברים שבלב שאינם דברים. על כן אין ללמוד מנדון המכתב המזוייף לנדון דנן. אדרבה דיוק דברי שואל ומשיב מלמד שבנדון דנן הגט בטל.

יא. בדעת הרוב הובאו בארוכה ובטוב טעם דעות הפוסקים שפסלו גט שניתן בהטעיה שהבעל הוטעה כבר בעת הגירושין. ודאי שלדעות אלה בנדון דנן הגט בטל. בדעת הרוב הנידון הוצג כמחלוקת הפוסקים ולא הובאה הכרעה במחלוקת. אמנם בהתאם לכללי הפסיקה, במחלוקת פוסקים שלא הוכרעה יש להכריע לחומרא באיסור דאורייתא כבנדון דנן בו קיימת שאלת היתר אשת איש לעלמא. לכן יש לחשוש לדעות הפוסקים הרבים שהובאו בדעת הרוב שפסלו גט שניתן בהטעיה שהייתה בעת הגירושין.

אך לא רק מכח הספק יש להחמיר. כפי שהתבאר, בשל המיוחדות שבנדון דנן, יש להחמיר לכל הדעות. הוכח שבנדון דנן ההטעיה הייתה קיימת כבר בשעת הגירושין, הייתה העמדת מצג שווא מצד האשה, הבעל לא התרצה בגירושין מבלי שתתקיים דרישתו, כאשר הדרישה נמצאה צודקת לפי ההלכה ומהווה את בסיס התרצותו בגירושין. כמו כן היה גילוי דעת מפורש של הבעל בבחינת אומדנא דמוכח שמגרש רק בשל הבטחת סמכות בית הדין ויתכן וגילוי הדעת נחשב כתנאי. גם לא הועילה האמירה שמגרש ללא תנאי.

בדעת הרוב הובאה מחלוקת הפוסקים בשאלה מדוע דיני ממונות מקח טעות מתבטל. האם בשל חוסר גמירות הדעת במעשה הקנין או בשל קיום תנאי, הנובע מכח "אנן סהדי" - אנו עדים, שקיים תנאי נסתר שקונה רק בתנאי שאין מום. אמנם בגירושין ברור שגט מוטעה בטל בשל חוסר גמירות הדעת לגרש, גם ללא דיני תנאים. שכן בגט קיים צורך נוסף של "ריצוי הלב", דבר שלא קיים במקח וממכר, ובהעדר ריצוי בלב הגט בטל. ברור לכל הדעות שצריכה התרצות הבעל לגירושין בשעת הגט ובלעדי ריצוי הלב הגט בטל. במקום בו קיימת הטעיה ביחס לבסיס ההתרצות בגירושין, כאשר ברור שהבסיס להתרצות הינו בקיום דרישה צודקת בהתאם להלכה, המהווה את בסיס ההתרצות בגירושין, כבנדון דנן, הרי שההטעיה גורמת לכך שלא התקיים "ריצוי הלב" של הבעל בגירושין ולכן הגט בטל לכל הדעות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנוסף, גם אם נשווה את עניין הגט לדין מקח טעות שבדיני ממונות, עדיין לשני צדדי ההסבר, האמורים בביאור הסיבה לבטלות מקח טעות, הגט בטל. לצד של חוסר גמירות דעת והתרצות במעשה, בנדון דנן ודאי שלא הייתה התרצות של הבעל בגירושין אלמלא היה יודע בשעת הגט שהאשה מציגה בפניו מצג שווא ומעמידה פנים שכביכול מסכימה בנפש חפצה להעברת הסמכויות ושחתת ידו מצויה החלטת בית משפט הבטלה מעיקרא. לצד שמקח טעות בטל בשל אנון סהדי שקיימת התניה, אין לראות את אמירת הבעל שמגרש ללא תנאים כביטול להתניה הקיימת ממילא, שכן אמירת הבעל מתייחסת רק לתנאים שעדיין צריכים להתקיים ולא ביחס לדברים המצויים תחת ידו בבחינת "מונח בקופסא". מאחר ובנדון דנן היו בידי הבעל בשעת הגט החלטת בית משפט המוחקת את התביעה בבית המשפט, הרי שאמירתו שמגרש ללא תנאי לא מתייחסת לעניין הסמכות של בית הדין, המהווה את בסיס התרצותו בגירושין. גם אם נגדיר שההטעה בפועל הייתה לאחר הגירושין עדיין האמירה שמגרש ללא תנאי, לא מועילה היות והבעל סבר בשעת הגירושין שעניין סמכות בית הדין כבר הסתדר ואינו מצריך תנאים נוספים, לכן אמירתו שמגרש ללא תנאי לא מועילה. בנוסף כשם שהטעות מבטלת את הגט, כך הטעות מבטלת את האמירה שמגרש ללא תנאי.

יב. הגט שסודר ביאסי שברומניה - נראה שהפוסקים שדנו להכשיר את הגט עסקו במקרה שהאשה הפסיקה, בסופו של דבר, לתבוע בערכאות ובכך עמדה בהתחייבות שלה ותיקנה את המעוות. כשהאשה עומדת בסופו של דבר בהתחייבותיה, קיים אומדן דעת שהבעל כן התרצה בגירושין, על דעת כך שבסופו של דבר ההתחייבות יכובדו ויתקיימו. בדברי שו"ת מהרש"ם חלק ט סימן קלא נכתב מפורש להזהיר את האשה לבל תתבע עוד בערכאות, שאם תעשה כן הגט יהיה בבחינת "מעוות לא יוכל לתקן". כמו כן, מדובר במקום עיגון שלא ניתן היה להשיג גט אחר מהבעל, והאשה יכלה לתקן את הפגם שנוצר בכך שלא תתבע יותר בערכאות. לא כן בנדון דנן לא מדובר במקום עיגון והאשה לא מנסה לתקן את העיוות שיצרה, אלא ממשיכה להילחם לסמכות בית המשפט ואף פנתה לבג"ץ לצורך כך.

בנוסף, המצב המשפטי בנדון הגט מיאסי היה שונה לחלוטין וכפי העולה משו"ת היכלי שן תליתי סימן נ, שדן בנדון הגט האמור, וכך כתב:

"ומעתה בנ"ד ממנ"פ היכא הוי אם בדיניהם הוי הדין דאע"ג דחתמה אצל הפרעזידענט תוכל לחזור ולתבוע דחתימתה אצלו לאו כלום הוא או שתוכל להשיג ממנו חתימתם בחזרה לידה ולחזור ולתבוע א"כ הוי אונסא דשכיח והו"ל לשאול אצל הבקי בדיניהם"

מהאמור עולה שהמצב המשפטי בנדון הגט מיאסי שונה לחלוטין מבנדון דנן. בנידון הגט מיאסי לא היה ברור מהו המצב המשפטי. מהתשובה האמורה עולה שיתכן שחתימת האשה לא נתנה תוקף משפטי להתחייבות שלה שלא לתבוע בערכאות. לכן ההטעה הייתה רק לאחר הגט ולא בשעת הגט, שהרי בשעת הגט לא הייתה ודאות משפטית למניעת תביעות לאחר הגט. אך בנדון דנן, החלטת בית המשפט המוחקת את התביעות בבית המשפט, הייתה החלטה חלוטה, ללא ספקות משפטיים. החלטה שלא הותירה שום ספקות בידי הבעל, שבגינן יעלה צורך להתנות תנאי. אלא שלבסוף התברר שהחלטה הייתה מוטעית מעיקרא באשר האשה הציגה מצג שווא ביחס להסכמתה. מאחר ובנדון הגט מיאסי לא הייתה ודאות משפטית לתוקף ההתחייבות בשעת הגט לכן עלה הצורך להתנות תנאי בגט וממילא הועילה האמירה שמגרש ללא תנאי. שונה לחלוטין נידון דנן בו בשעת הגט הייתה ודאות משפטית מוחלטת של החלטה חלוטה של בית משפט בדבר מחיקת התביעות, לכן לא עלה הצורך להתנות תנאי ולכן האמירה שהגט ניתן ללא תנאי לא הועילה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדברי מנחת פתים, שהובאו בדעת הרוב, נכתב שבגט מיאסי הפיטורין שהאשה נתנה לבעל בשעת הגט הועילו לשעתם, אלא שרק לאחר הגט האשה תבעה תביעה חדשה. אך בנדון דנן מתברר שההסכמה של האשה שהוצגה בשעת הגט, גם לא הועילה לשעת הגט, לאור הודאתה שלא הייתה הסכמה אמיתית, אלא שהציגה מצג שווא. אלמלא ההסכמה הייתה תקפה בשעת הגט הרי שלבית המשפט לא הייתה סמכות לאחר מכן. כל הקביעה של בית המשפט שהסמכות נתונה לבית המשפט מבוססת על כך שהמצג המשפטי שהיה בשעת הגט, בטל מעיקרו. מכל הטעמים האמורים, אין ראייה מפרשת הגט מיאסי לנידון דנן.

יג. פסקי דין רבניים חלק ה, פסק דין בעמוד 68, וכמובא בקובץ תשובות חלק ב סימן קכה - בנדון בעל שהתנה מתן הגט במחילת האשה על הכתובה ושאר החיובים שחייב לפי הדין ובכלל זאת חיוב מזונות האשה והילדים. האשה אמנם מחלה על כל זכויותיה לצורך קבלת הגט, אך הקדימה מסירת מודעא המבטלת את המחילה. נפסק להכשיר את הגט למרות שדרישת הבעל למחילת הזכויות לא התקיימה בשל מסירת המודעא. מדובר בדרישה של הבעל שאינה לפי ההלכה. שכן מדובר בדרישת הבעל לויתור על הכתובה והמזונות כשלא התברר בתשובה שהאשה הפסידה כתובתה ומזונותיה עד הגט ולבטח לא הפסידה את מזונות ילדיה. מאחר ומדובר בדרישה לא צודקת, ניתן להטעות את הבעל, מבלי שההטעיה תפגום בריצוי הלב של הבעל. כשבעל בא בדרישה לא צודקת ניתן לקבוע שאין קשר בין ריצוי הלב של הבעל לבין קיום הדרישה. שהרי ריצוי הלב נובע מהרצון להיות מישראל ולעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות. במקום בו דרישת הבעל באה בהתאם להלכה ניתן לקשר את ריצוי הלב עם קיום דרישתו. בנידון דנן התבאר שדרישת הבעל הינה בהתאם להלכה לכן לא ניתן להטעות את הבעל, והטעיה גורמת לחוסר בריצוי הלב בגירושין. לא כן בנדון פסק הדין הנזכר, שם הדרישה למחילת הכתובה והמזונות אינה דרישה שבאה בהתאם להלכה, שכן אישה לא חייבת למחול על זכויותיה וזכויות ילדיה על מנת לקבל גט. לכן כשבעל דורש שהאשה תמחול על זכויותיה, אין לראות את קיום הדרישה כבסיס להתרצות. כשבעל דורש דרישה לא צודקת ניתן לומר עליו "עם נבל תתנבל" והטעייתו לא תפגע בריצוי הלב שלו בגירושין. כדברי הגמרא במסכת יבמות בדף קו עמוד א: "משטה אני בך", סברה הנכונה רק במקום שאין מקום להתחייבות מעיקר הדין. וראה בשאלות ותשובות היכל יצחק אבן העזר ב סימן מח, שנשאל האם מותר להטעות בעל שמתנה את הסכמתו לתת גט בדרישה שאבי האשה ייתן 300 לירות למוסד, ביחס לאפשרות ההטעיה כתב:

"בנוגע לשאלה אם מבחינה מוסרית ראוי לעשות כך לכתחילה - כהא דב"מ ע"ה ע"ב, ויבמות ק"ו בבת חמוה דרב פפא, וכהא שאמרו חז"ל מי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא וכו' - אני מניח שהרבנים וחברי הבית דין משוכנעים שאיש זה עושה עול במה שמעגן את אשתו שנים רבות, ושיש כאן ענין של עם נבר תתבר וכדרשת חז"ל הידועה, כי אחרת לא היו הרבנים חושבים להזדקק לזה כלל, כי שארית ישראל לא יעשו עולה וגו', הלואי שהיה כוח ביד בית דין לכופו בשוטים או ע"י מאסר, אך כל זמן שאין בידינו לכופו צריך להשתדל בכל אופן שהוא להתיר עלובה זו מכבלי העיגון."

הבסיס לדיון ההלכתי באותה תשובה בעניין כשרות הגט במקום הטעיה, מבוסס על העובדה שההטעיה הייתה מותרת בהיות הבעל "נבר" שעמו יש לנקוט בדרך של "תתבר". כשבעל דרישות לא צודקות אין בהטעיה השפעה על הריצוי שלו בגירושין. לא כן כשהדרישה צודקת ומהווה את הבסיס להתרצות בגירושין, כאן אי מילוי דרישת הבעל פוגם בהתרצות בגירושין וגורם לפסלות הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהתאם לחילוק האמור, אין סתירה בדברי הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, בין דבריו בפסק הדין האמור ובקובץ תשובות, לבין המובא בשמו בשו"ת וישמע משה חלק א עמוד שעא (אוצר פסקים ותשובות שהשיב הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל), שפסל גט במקרה שהאשה תבעה בערכאות בניגוד להסכמתה שלא לתבוע בערכאות. במקום בו האשה מפרה התחייבות שלא לתבוע בערכאות, שם דרישת הבעל הינה בהתאם להלכה, נכונה העדות על כך שהגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל פסל את הגט, היות ואי קיום דרישת הבעל הצודקת פוגמת בהתרצות הבעל בגירושין. במקום בו האשה מבטלת את מחילת הכתובה ושאר זכויותיה, שם דרישת הבעל למחילת הזכויות אינה לפי ההלכה, אי קיום הדרישה לא פוגם בהתרצות הבעל בגירושין והגט כשר. הרי שבהתאם לחילוק האמור אין קושי לקבל את עדותו של בעל וישמע משה, ביחס לדעתו של הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל. מכאן שבנדון דנן, בו דרישת הבעל שלא לתבוע בערכאות היא בהתאם להלכה, אי קיום הדרישה מביא לביטול הגט בדברי הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל המובאים בשו"ת וישמע משה.

כמו כן, בפסק הדין האמור הובאו דעות הפוסקים הפוסלות גט במקום שהבעל לא מקבל את מבוקשו שבגינתו התרצה לגרש, וכך בהמשך אותו פסק דין בפסקי דין רבניים חלק ה בעמוד

: 75

"אמנם דעת המשפט צדק (ח"א סי' נ"ח) להחמיר במקרה והבעל לא רצה לגרש את אשתו (אלא להמשיך בחיי הנשואין) והשפיעו עליו שיתן גט ויקבל בעד זה סכום כסף ולבסוף לא קיבל כפי שהוסכם, שלא תנשא לשוק, ותמך יתידותיו על הסוגיא דב"מ הנ"ל ואעפ"י שלא הזכיר דבר זה בשעת נתינת הגט [...] ודאי דעל דעת הפשר שנתפשו קא יהיב גיטא, ואף דבזבין ארעא אדעתא למיסק לא"י אם לא הזכיר בשעת מכירה לאו כלום הוא, זהו משום דליכא אומדנא דמוכח כולי האי [...] אבל בני"ד שהם הפצירוהו הפצרות גדולות ולא הטה אוזן בשום צד ואופן עד הפשר ההוא והם התחילו להתנות עמו ודאי דכו"ע יודו דאדעתא דהכי עביד מה דעבד [...] וכן דעת משאת משה אה"ע סי' ח' (אכן שם בסי' ט' הובא תשו' מוהר"ש קמחי ז"ל דפליג עליה בזה והכשיר את הגט אעפ"י שלא החזירה לו את החפץ כפי שדרש הבעל בטרם שבאו לסדר הגט), מ"מ נראה דגם לדידהו אם בשעת סידור הגט אמר הבעל שמגרש בלי שום תנאי דהגט כשר לכו"ע."

מבואר שבפסק הדין הנזכר עיקר הסברה שבגינה הגט הוכשר, למרות דעות הפוסקים שפסלו גט בנסיבות דומות, הינה אמירת הבעל שמגרש ללא תנאי. אך כבר התבאר שבנדון דנן אין ערך לאמירתו שמגרש ללא תנאי, לכן הגט יפסל כאותם דעות המובאות בפסק הדין הנזכר שפסלו גט בנסיבות דומות.

יד. החלטות בית הדין הגדול - ההחלטה מיום י"ב תשרי תשע"ה (06/10/2014) בתיק 841246/4 והחלטה מיום י' אדר תשע"ז (8.3.2017) בתיק 970523/3, ההחלטות עסקו בשאלת ביטול גט בשל הפרת הסכם גירושין. הפרות שחלו לאחר סידור הגט. לא מדובר בהטעיה שהייתה כבר בשעת הגט. גם לא מדובר בגילוי דעת מפורש בדרגת "אומדנא דמוכח" כבנדון דנן. על כן אין ללמוד מהחלטות אלה לנידון דנן.

דעות הפוסקים שהחמירו בכנדון דנן

עד כה התבאר שבשל המיוחדות שבנדון דנן, הגט בטל. הוכח שקיים שוני בין נידון דנן לבין מקרים בהם דנו הפוסקים להכשר הגט. עתה יובאו דברי פוסקים רבים שהחמירו לפסול ולבטל גט מוטעה בדרגות הטעיה כמו בנדון דנן ואף בפחות מכך. מדברי הפוסקים, גדולי הדורות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וגדולי הדיינים עולה שפסקו להחמיר בנידונים הדומים לנדון דנן וכפי שיתבאר לקמן. תחילה יובאו מקורות העוסקים בהטעיה כבנדון דנן בו הגט ניתן על סמך התחייבות האשה לדון בבית דין בדין תורה והאשה הטעתה את הבעל ולאחר הגט הפרה את ההתחייבות ותבעה בערכאות. בהמשך יובאו נידוני הטעיה שונים.

א. בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ג סימן לז מעלה חשש על הגט במקום שהאשה תבעה את הבעל בערכאות כשהבעל לא ידע שהאשה תוכל לתבוע אותו:

"בענין אשה שתובעת את בעלה בערכאות אחר הגירושין תביעת ממון והיה להבעל לחוש לזה אם איכא חשש על הגט בשביל זה י"ב סיון תשל"ב [...]. אבל כשהיא תובעת דבר שאינו חייב לה מצד שיש לה כח מדיני המדינה יש לחוש דאולי הוא כאנן סהדי שלא היה נותן גט אדעתא דהכי ובפרט שהסכימה לפסק ב"ד לקבל הגט בסך שאמרו הב"ד [...] ואם האמת שלא ידע שתוכל לתבעו בדיני המדינה איכא חשש גדול על הגט לע"ד."

ב. לעיל הובאו דברי הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, שהובאו בשמו בשו"ת וישמע משה חלק א עמוד שעא (אוצר פסקים ותשובות שהשיב הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל), שפסל גט במקרה שהאשה תבעה בערכאות בניגוד להסכמה, וכך כתב:

"במעשה שהיה בתנאי שהתנה הבעל כנתינת הגט שאלתי בשליחותם של קבוצת רבני ארה"ב שליט"א ע"י הגאון הרב פנחס וינד שליט"א דומ"צ ק"ק בעלזא ארה"ב בענין גט שהבעל התנה קודם נתינת הגט שמגרש אותה על תנאי שלא תתבע ממנו מזונות וכן שלא תתחרט על מה שהילדים נשארו אצלו וכמובן שלא תלך לערכאות לבקש בענינים אלו ועשו קנין על זה וחתמו על שטר על כל ההתחייבויות הנ"ל כעבור זמן מה אחר שקיבלה האשה את הגט הלכה לערכאות לתבוע את הבעל ובינתיים הבעל התחתן כבר והאשה גם נתארסה ועומדת להתחתן בעוד כשבועיים והבעל טוען שהיות שהיא הלכה לערכאות שלא כדין נתבטל הגט למפרע וא"כ אסורה להתחתן לפני שהיא תקבל ממנו גט חדש והוא מסרב לתת לה גט חדש וע"כ מחפשים גדולי הרבנים דרך הישר להתיר את האשה הזאת מכבלי העיגון שמע הרב ותחילה אמר אוי וויי זה שאלה על כל הגט שאלתי מיד הרי לפני נתינת גט מבטלים כל התנאים שיש על הגט וא"כ גם התנאי הזה יתבטל והשיב אבל כאן הרי עשו קנין על זה וחתמו על שטר כוונתו דבאופן שיש אומדנא דמוכח שהבעל לא נותן הגט רק בתנאי זה שפיר מועיל התנאי כמו שמבואר באחרונים והוסיף שיש להעמיד בית דין בארה"ב על זה ולשכנע את האשה שתפסיק ללכת לערכאות ואם יחליטו ששוב אין האשה עוברת על התנאים שהיתנה אתה הבעל שפיר יחול הגט אבל אם תמשיך הלאה ללכת לערכאות ושלא לקיים את תנאי הבעל יהיה שאלה על הגט [ועי' היטב להלן]. לאחר כמה ימים נשלחתי עוד פעם ושאלתי התנאי של הבעל היה שלא תלך לערכאות לתבוע ממנו את המזונות והילדים והיא אכן הלכה לערכאות אבל הפסידה שם בתביעה נמצא שלא חייבה את הבעל כלום והיא ממתנת להינשא השבוע מה דינה. והשיב אם כן הרי יש לומר דעיקר התנאי היה שלא תתבע אותו וכיון שממילא הפסידה בתביעה הרי נתקיים התנאי אבל אפילו הכי היות ויש להסתפק במה שהיה עיקר כוונתו דשמא לא רצה שתתבע אותו לערכאות כלל וכלל ואם כן עברה על תנאו א"כ צריכה לקבל ממנו גט נוסף"

ג. בשו"ת משנה הלכות חלק יד סימן קמד, דן בארוכה בנידון בו האשה פנתה לערכאות לאחר שהתחייבה לפני הגט שלא תעשה כן, הנידון דומה מאד לנידון דנן. לאחר הצגת השאלה,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאריך בתשובה להוכיח שהגט בטל למפרע, ומביא תשובת בעל מנחת יצחק שדן בנידון דומה ופסק לפסול את הגט, וכך כתב:

"כששמע הבעל מאד נרתע ונחרד שאשתו הייתה עלולה לעשות לו כן וטוען הבעל כיון שכך הרי הכל הי' בערמה ועל דעת כן מעולם לא הי' נותן גט והו"ל אומדנא דמוכח לכ"ע דכה"ג שתגזול ממונו והבנים וכל רכושו ותשימהו בבית הסוהר, מעולם לא הי' מסכים לגרשה וראי' לדבר שהרי כל זמן שהייתה בערכאות לא רצה לגרשה זה ארבע שנים. ועל טענתה שהייתה מוכרחת לחתום שלא תשאר עגונה לעולם טענת שקר היא שהרי אדרבה הבעל קבל על עצמו דיני התורה וגירשה וכל אלו השנים טענתו הייתה שאינו רוצה לגרשה רק אם תקבל עליה ב"ד ישראל ויעשה הכל ע"פ התורה וע"פ ב"ד ישראל ולא שרצה לעגנה כלל ומיד שהסכימה שלא תלך עוד לערכאות עד עולם הלך עתה לב"ד ורק בשביל זה הסכים לדון ולגרש וכיון שהלכה לערכאות שוב, ובטלה והפירה את הבטחתה שקבלה וחתמה עצמה על הסכם בפני ב"ד שלא לילך לערכאות, הגט נמי בטל דהו"ל גט מוטעה שהטעתה אותו [...]"

תשובת הגאב"ד ירושלים באשה שהטעה את בעלה. וזה כשנתיים שנשאלתי בכעין זה בב"ד אחד בבאלטימאר ואז קבלתי תשובה כת"י מהגאון מוה"ר י"י ווייס זצלה"ה גאב"ד ירושלים עיה"ק ה' שבט תשמ"ח שנשאל בשאלה כזו ממש והאריך בנדון כעין זה ממש והביא מהפוסקים הנ"ל וכתב דכן נראה לפי דעתו הגדולה שאם תתבע אותו לערכאות לאחר נתינת הגט ומבטלת ההסכם שחתמה עליו שלא תלך לערכאות עוד, הגט בטל וצריכה גט אחר להתירה לשוק, "אם ירצה הבעל" [...]. וסיים דאם תמשיך תביעתה לבעלה המגרש בערכאות הגט בטל ואף אם תבטל אח"כ התביעה בערכאות צ"ע אם צריכה גט מחדש [...]"

ולפ"ז בדין כיון דאמר בפ"י דכל זמן שלא תחזור מן הערכאות אינו רוצה ליתן גט וגם לאחר שתוציא ותצא מן הערכאות לא יתן גט עד שתסכים שלא תלך עוד לערכאות להבא עד עולם וכל זה נכתב ונחתם בכתב הגם שלא התנה תנאי גמור כתנאי בני גד ובני ראובן ולא כפל לתנאו מ"מ אין לך אומדנא גדולה מזו ואפילו לא אמר והתנה כל דיני תנאי לפי שאין בידו להתנות מטעם המרדכ"י שהובא ברמ"א שבזמננו אין כותבין תנאי בגט ואין נותנין גט על תנאי אבל מ"מ הרי לא גרע זה מהמוכר ע"ד למיסק וכו' לארעא דישאל וכיון דביטלה ההסכם והלכה לערכאות נתבטל הגט בהליכתה ואפילו תחזור בה ותוצא מן הערכאות צריכה גט שני אם יסכים לזה בעלה לגרשה שנית כיון דביטלה הגט ע"י מה שחזרה בה ואומרת שבערמה עשתה הכל והבן.

עוד נלפענ"ד לחלק ולומר בין מגרש בסתם למגרש בסיבה דבסתם גיטין וקידושין שמגרש ברצונו ומדעתו ליכא גילוי דעת אבל היכי דהוה אומדנא דמוכח ואנן סהדי לאו גילוי דעת הוא אלא אנן סהדי שזה דעת כל האדם [...]. דא"כ בדין דאומדן דעת הוא שכה"ג ודאי לא הי' רוצה לגרש ולא זאת אומדן דעת אלא הרי כתב וחתם שרק באופן כזה הוא רוצה לגרש ואנן סהדי בדבר ואומדן דעתו שד' שנים וכיוצא בו עיכב ולא גירש באופן השני א"כ כה"ג אפשר מודי הראב"ד ודעימי' דכה"ג לכו"ע הגט בטל [...]"

ועל השאלה שחתמה על הסכם טוענת בפ"י בערכאות שכל ההסכם שעשתה לא הי' אלא להטעות בעלה כדי שתוכל לקבל הימנו גט וא"כ היא מודה דמתחילה בעלילה ובערמה להטעות את בעלה שיתן לה גט הייתה ועכשיו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שכבר יש לה הגט הוא טוענת שהייתה מוכרחת להסכים ולחתום על ההסכם עם בעלה אבל מעולם לא התכוונה לזה, אנן סהדי שהבעל נמי אילו הי' יודע שכוונתה להטעותו לא הי' נותן לה הגט שהרי הוא רק בשביל שהבטיחה לו בפני הב"ד ובחתימת ידה שתחזור ותצא מהערכאות ולא תוסיף תת כחה לערכאות וליקח ממנו עוד כסף ולצערו ולכן הסכים ליתן לה שטר גט ואם היא בטלה את השטר שנתנה לו ואומרת כן מפורש שההסכם הי' רק ערמה אין לך הטעה גדולה מזו שהטעתה לגרשה בערמה ואז תביאהו לבית המשפט ויעלה לו הון רב אנן סהדי שגם הוא לא הי' מסכים לגרשה מעולם, כה"ג גם החולקים על המרמ"ל מודים לזה דהגט בטל [...]

וכ"ש הכא שאמר מפורש שרק באופן זה מגרשה דודאי ע"ד כן לא גירשה [...]

ולפ"ז הכי נמי ודאי כיון שבא לפני ב"ד ולא רצה ליתן הגט עד שתסכים האשה לפני ב"ד שלא יתבענו עוד והוא על סמך הבטחת הב"ד הוא שהיא תקיים חתימתה ודאי דבר מפורסם כזה וניכר שלא רצה לגרש אלא שלא תתבענו עוד ולא תצערנה ותטריחנה בערכאות וכיוצא בזה וכיון שעברה על כל זה אנן סהדי שאילו הי' יודע שתטעה אותו לא הי' נותן גט ולא צריך לזה תנאי עם דיני תנאי שהרי עשה מה שהי' בידו לעשות ולפרסם הדבר שלא נתן כל זמן שהייתה בערכאות עד שהוציאה מהערכאות וכן עשה עמה הסכם שלא תלך והי' זה בפני ב"ד ואנן סהדי דלא הטריח עצמו והב"ד על לא דבר לכתוב ולחתום כדי שאח"כ תעשה היא צחוק מבעלה אלא כה"ג לא הי' נותן גט כלל והו"ל מוטעה ופסול [...]

והא טענה שכיון שלא התנה בתנאי כפל לא הוי תנאי אומר אני אדרבה כיון שכעת קיי"ל שאין ליתן גט על תנאי ואין להתנות בתנאי כפול הרי הוא יותר אומדנא דלא הי' נותן גט באופן אחר והא דלא הותנה הוא משום שאין מתנין בזה"ז אבל אומדנא דמוכח הוא לכ"ע, וכ"ש היכא דלא רצה ליתן גט כלל ורק נתן מחמת שהבטיחוהו הב"ד שלא תלך עוד לערכאות לאחר שיתן לה גט, והסכימה לזה וחתמה עצמה א"כ הרי על הבטחת הב"ד וחתמתה הוא דסמך וכיון שהטעתו ובערמה עשתה הכל נמצא דהי' הכל טעות ממילא הגט בטל למפרע כנלפענ"ד [...]

בקיצור העולה לנידון דידן דכה"ג כ"ע מודי שהגט בטל ואפי' החולקין על המהרמ"ל ואם תנשא בגט זה יש יותר מחשש גדול שיהיו בניה ממזרים ר"ל, ויש להזהיר על זה [...]

כיון שראיתי הני תלתא גברא רברבי עמודי עולם מאורי אור גדולי הדור הנ"ל חששו לה ועליהם ובראשם המבי"ט אשר מלא כל הארץ כבודו לכן כתבתי מה שעלה במצדתי והני נשים שחשבו לילך לערכאות ועדיין לא הלכו יפה להם שתיקתן וח"ו לא יגרמו לעצמן צער ועיגון וכיוצא בו וימנעו מלעבור על תורת ה"ל

ד. בתשובת הרה"ג יהושע ולנדר זצ"ל, שהובאה לעיל, כמובא בקובץ אשל אברהם חלק ג עמוד 208. דן בעניין אשה שלא קיימה את הסכם הגירושין בעניין הילדים ותבעה את הבעל בערכאות של גויים, שלא כפי שהתחייבה בהסכם, ופסק לפסול את הגט וכך כתב:

"ומעתה בניד"ד כולהו פסולי איתניהו ביה וזה שסידר הגט תקנתו קלקלתו לבלתי תת מקום להכשיר אף בשעה"ד באשר יבואר ויע"ע בתשו' צמח צדק חאה"ע סי' רפ"ט אות ו' ובטו"ז סי' קמ"א ס"ק מ"ח ובב"ש שם ס"ק צ"ח וכן הורו בזה למעשה גדולי הפוסקים האחרונים בשו"ת בית שלמה סי' קל"ז

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תשו' ברכת יוסף סי' צ' תשו' בת עיני סי' א' תשו' חסד לאברהם סי' מ"ג ובתשו' עין יצחק סי' מ' ותשו' משכנות יעקב סי' ל"ח ותשו' דבר משה תאומים סי' כ"ז ובתשו' תשורת שי ח"א סי' תי"ט עד אחרון זמנינו בתשו' אגרות משה אה"ע ח"ג סי' ל"ז ועוד לא עת האסף פה [...]

וראיתי בישועות יעקב אה"ע"ז הל' חליצה סי' קס"ט שהאריך מאד בענין הסתירה בסוגיות לענין חליצה מוטעית יבמות קו [...] וכתב [...] ולי נראה ביאור הדבר על דרך האמת וכו' דדוקא כשהיא לא אמרה לו דבר אבל אם האשה בעצמה אמרה לו שתתן לו ר' זוז וכו' שהאשה הטעית אותו וכו' אמרינן שלא כוון לפוטרה ואף שאין כאן גדר תנאי וכו' והחליצה בטלה וזה ברור מאד כשמש יעיי"ש עכתו"ד הרי שאפילו בחליצה דנקטינן חליצה מוטעית כשרה לפי שאין תנאי בחליצה ואפי"ה בהטעתו דן לומר שהחליצה בטלה וכש"כ בגט דנקטינן שגט מוטעה פסול לכן בהטעתו הגט בטל [...]

עוד יש פסול נורא בגט לפי פרטי העובדא [...] כאילו קצץ מחיר ותשלומין בעד רצונו בהגירושין דבכה"ג אם לא שילמו לו כפי מה שקצבו עמו ודאי הגט בטל ובזה לא בעי משפטי תנאים כלל וכבר האריך בזה בתשו' ברב"י שם והגרי"א בתשו' עיי"צ [...]

לכן בהתאחד כל הלין נראה לענ"ד שאין לסמוך על גט זה והו"ל גט מוטעה ויש להודיעה ולהזהירה בנפשה לבלתי לסמוך להנשא בגט זה עד שתקבל גט כשר"

דעות הפוסקים שהחמירו בנדונים דומים

עד עתה הובאו תשובות גדולי הדור בעניין הטעיה הנובעת מתביעה בערכאות, כנגד המוסכם וכבנדון דנן ממש. עתה יובאו תשובות של חכמי הדורות ביחס להטעיה אחרת, מהן ניתן להשליך לנידון דנן, כדלקמן:

א. בשו"ת הרי בשמים חלק ב (מהדורא תניינא) סימן נה - דן בנדון גט שניתן לאחר שהטעו את הבעל ואמרו לו שלפי ההלכה נחוץ שיגרש את אשתו וישאנה מחדש, בשל כך הבעל גרש ולאחר מכן האשה נישאה לאחר, אך למעשה לא היה שום צורך הלכתי בגירושין ובכך הטעו את הבעל. בתשובה נפסק לפסול את הגט בשל אומדן הדעת הברור שבסיבת הגירושין, הדבר עדיף מתנאי ומבטל את מעשה הגט בהיותו בטעות ללא צורך במשפטי התנאים. מהנידון בתשובה השלכה לנידון דנן, לגבי תוקף אומדן הדעת שיש בכחו לבטל את הגט, גם ללא תנאי מפורש בשל ההטעיה. כך בתשובה האמור:

"יוצא מדברינו דבנ"ד שהי' המדובר בין האיש והאשה מתחלה שיחזור וישאו זא"ז ואיכא נמי אומדנא דאדעתא דהכי נתגרשו בודאי כשלא יתקיים התנאי בטיל גיטא והרי בלח"מ פ"י מגירושין כתב דג"ד גמור מועיל בגט בכל ענין ובמח"א פ"ט מגירושין כתב לחלק דהא דג"ד בגיטא לאו מילתא הוא ה"ד בביטול הגט אבל ג"ד בתנאי מהני ע"ש ובפרט שגם האשה בעצמה אמרה כן שרק על אופן זה היא מרוצה לגירושין ומבואר בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ע"ח דאף דג"ד בגיטא לאו מילתא הוא מ"מ גילוי דעתא דידה עדיף יותר ע"ש ובפרט בנ"ד הלא. האמין לאחי' ולהאומרים לו שצריך גירושין להפקיע איסורו ונשרש בלבו שכן הוא ל"ה צריך להתנות ע"ז בתנאי מפורש. והרי זה דומה למ"ש המהרי"ט בקידושין ס"ב. גבי המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת כו' ה"ז מקודשת מפני שלא הטעתו וכ' בשם הר"ן הא הטעתו פי' שאמרה לו שהיא כהנת וקידשה ע"ד כן אינה מקודשת אף דבתנאי שהתנה ע"מ שהיא כהנת צריך לכפול שכבר ירד לספק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והי"ל לכפול אבל השתא דאמרה לו אני כהנת הימנוה הימנה וא"צ לכפול והקשה המהרי"ט ע"ז מהמוציא את אשתו משום ש"ר ומשום אילונית דצריך לכפול תנאו ותי' דבשלמא כשאמרה אני כהנת הימנוה הימנה ולא נסתפק כלל ולא סליק אדעת' לומר שהיא משקרה דמילתא דעבידא לגלויי הוא והלכך ל"ה מקום לתנאי אבל גבי ש"ר מי לא איפשר שאינו כן ע"ש הרי דהיכי דברור בדעתו שכן הוא ל"ש לומר דהו"ל לכפול תנאו והו"ל מקח טעות. והרי הגאון בעל הסמ"ע שהוא מהמכשירין בגט שכ"מ דווינא כ' בתשובתו הנדפסה בתשו' ג"ב סי' נ"ב שאם האשה בעצמה אמרה כן קודם כתיבת הגט שנראה מענין שבכל לבה אומרת כן מפני שאוהבת אותו וניחא לה בזיווג בודאי אמרינן דע"ד כן כתב ומסר לה הגט ואי הדרה בה הגט בטל ע"ש וכ"כ בתשו' ב"ח החדשות סי' צ"א בתשובתו להמהרמ"ל ע"ש והלא בנ"ד כל ענין הגט הי' בטעות עפ"י מה שאמרו להם שבזה יבטלו הנישואין דאיסור ויהיו אח"כ נישואין בהיתר ואלמלי היו יודעים שעפ"י תורה לא רמיא עלייהו חיוב זה ל"ה מתגרשים הרי הוי טעות בעיקר הגט ובודאי כל כי האי גוונא הו"ל כאלו הותנה תנאי מפורש בכל משפטיו ודקדוקיו דהרי כ' בתוס' כתובות נ"ו. דמאי דבעינן משפטי התנאים הוא משום דאי לא"ה לא אתי דיבור ומבטל מעשה א"כ התינח היכי שאנו צריכין לדיבור התנאי שמתנה משא"כ היכי דבשעת עשי' טעותו מוכח מתוכו הרי א"צ לשום דיבור הו"ל כי הא דא' ב"ב קמ"ו [...] סוף דבר לפענ"ד הגט בטל ואיתתא דא מ' חי' בת דוב עדיין היא א"א לכל דברי"

ב. בשו"ת הרי בשמים חלק ב (מהדורא תניינא) סימן פח דן בנדון זוג שהתגרש לאחר שהגיעו לפשרה בעקבות טענות ומענות. הפשרה הייתה שהאשה תתן לבעל את הזכויות בבית הרשום על שמה וכך סודר הגט. אלא שהאשה הטעתה את הבעל ברמייה ולא קיימה את הפשרה שהושגה. בתשובה מאריך להוכיח שהגט בטל מכח אומדן הדעת הברור שהגט ניתן רק בשל הפשרה שהושגה ורק כך התרצה הבעל בגרושין, ומוכיח שהפסול הוא לכל הדעות. גם המכשירים את הגט מווינא יודו כאן שהטעיה גורמת לפסול הגט. העיון בתשובה הארוכה מעלה קווי דמיון רבים לפסול הגט בנדון דנן. וכך כתב:

"והנה כבר האריך הפני יהושע בחידושו [...] היכי דאיכא ג"ד גמור מהני מדינא לבטל הגט אפי' בדלא כפלי' לתנאי' גם לר"מ והכי מבואר באמת בתוס' קידושין ו': דהיכי דאיכא ג"ד גמור מהני אפי' לא כפלי' לתנאי' וכ"כ בריטב"א בחי' גיטין שם בשם רבותיו וכ"ה בר"ן פ"ב דקידושין ע"ש ועל"מ פ"י מה' גירושין הי"ג [...] ובנ"ד כנראה מכותלי מכתבך האברך הזה נשאר בערום ובחוסר כל וחיייו תלואים לו מנגד הבית הזה הדבר נראה בעליל שרק בשביל זה גירשה מפאת שחשב שבחתימתה תזכה לו הבית ובלעדי זה ל"ה מגרשה ובג"ד כעין זה הוי טעות בעיקר הגירושין ומעיקרא ל"ה חלות להגט כלל [...] כיון דאמר הבעל שבשביל שבחתימתה תזכה לו הבית הוא מגרשה וכיון דבאמת אין חתימתה מועלת הוי מוטעה מעיקרא [...] וכיון דהוי טעות מעיקרא לא חיילי הגירושין כלל והו"ל גט מוטעה דמבואר ביבמות ק"ו דפסול [...] אבל היכי דאיכא אומדנא דמוכח דהוי כתנאי מפורש בודאי ל"א דגמר בדעתו שיתקיים הענין אף אם לא יהי' כן [...] וא"כ בנ"ד הו"ל בודאי גט מוטעה שהסכים על הגירושין רק עפ"י עצתם של הפשרנים שהשיאוהו לכך [...] וכבר כתבנו דל"ש לומר מדלא הקפיד להתנות בפירוש כן בשעת הגירושין ואדרבא הלא ביטל כל התנאים בשעת סידור הגט וביטל ג"כ זה משום דע"כ לא ביטל רק תנאים אבל לא טעות כמבואר כ"ז בתשו' גדולי האחרונים וביותר בנ"ד כיון שהושלש לבטחון הוועכסעל מאבי האשה הי' בעיניו כדבר שכבר נעשה ול"ה צריך להזכיר עוד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מזה וכי"ב כ' בתשו' מהר"ם אלשקר סי' ע"ח ע"ש. ע"כ הדבר ברור שיש לפסול גט זה וגם המכשירין בגט שכ"מ דווינא עב"ש סי' קמ"ה ס"ק ט"ז יודו ובנ"ד שהגט פסול. בפרט אחרי שעשתה האשה רמאות כזה

ג. בשו"ת קנה בשם חלק ד סימן קטז שצוטט לעיל, דן בנדון בו אשה הבטיחה להעביר את חלקה בדירה לבעל עם סידור הגט אלא שהתברר שהאשה הקדימה והעבירה את חלקה בדירה לאחר. בדבריו הובאה תשובת בעל מנחת יצחק זצ"ל שדן לפסול גט מחמת הטעיה בעניין הסכם הגירושין, וכך כתב ביחס לנידון שנשאל, שיש בו הרבה מן הדמיון לנידון דנן:

"עוד מצינו תשובה ממורינו הגאון הגדול בעל מנחת יצחק זצלה"ה (שלא ראה עדיין אור הדפוס) שיצא בתוקף עוז לפסול גט מחמת ביטול הסכם הגירושין שביניהם על יסוד סברת המהר"ם מלובלין וסיעתו דאדעתא דהכי לא גירשה, וכן מצינו באגרות משה להגר"מ פיינשטיין זלה"ה (אבן העזר חלק שלישי סי' ל"ז וחלק רביעי סי' קט"ז) שחשש ג"כ לטענה זו בדבר דלא הוה ליה למידע יכול לטעון דאדעתא דהכי לא גירשה יעו"ש.

הנה עד כאן הבאתי מכללות דברי רבותינו גדולי הדורות דור אחר דור עד לדורינו זה, שבכל כי האי גוונא דאיכא גילוי דעתא ואומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא גירשה הגט בטל, ולא מהני בזה מה שהבעל מבטל כל תנאין בשעת סידור הגט.

אמנם נלע"ד דבנידון דידן יש לומר דאין כאן שום מחלוקת ולכו"ע הגט בטל, דאף החולקים על המהר"ם מלובלין מודים בנידון דידן, וכמש"כ הפתחי תשובה (שם סי' קל"ד סק"א) דשם בהנידון של המהר"ם מלובלין סוף סוף היה הדבר תלוי באיזה תנאי, ושפיר כתבו לפי דעתם דמכיון שנתן אח"כ הגט בלא שום תנאי ביטל התנאי הראשון, אבל היכא שאמרו להבעל שכבר השלישו החפצים בשלימות, וקיימו התנאי שהקפיד עליו מתחלה, בזה אין שום הוכחה ממה שאומר אח"כ שנתן בלא שום תנאי, לומר שמבטל תנאי הראשון, דיש לומר דכוונתו הוא רק על תנאי דלהבא, אבל לא על העבר דלדעתו הוא כאילו מונח בקופסא, יעו"ש [...] ועל כל פנים היוצא מדברינו אלה מכל הני הוכחות שהבאתי בנוגע לנידון דידן, מכיון דאיכא גילוי דעתא ואומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא גירשה הגט בטל, ואפילו אם יחזרו ויתקנו להסכים כפי אשר התנו תחילה, אכתי אין זה מועיל להכשיר הגט הראשון, וצריכה גט שני מחדש [...] ואשר על כן נלע"ד מכל הלין טעמי ברור ופשוט בנידון זה, לצאת מכל ספק ושמצי דשמצי מחשש ספק איסור אשת איש שהוא חמור מאד ולכתוב לה גט חדש, ובפרט דאין כאן שום חשש עיגון מצד בעלה ומשפחתו, אם רק יקיימו את כתב הסכם הגירושין שהותנו ביניהם למכור לו חלקה בהדירה, שהרי בלא"ה כל אפיין שווין דמחויבת היא בזה, ובלא"ה בודאי דלא חלים הגירושין."

ד. בשו"ת בית שלמה אבן העזר סי' קל"ז - דן בנידון בעל שהבטיחו לו ממון רב על מנת שיגרש את אשתו ולאחר הגט התברר שהטעו את הבעל. בתשובה דן להצריך גט נוסף בשל ההטעיה, וכך מסיק:

"והוא חומר איסור אשת איש על כן הנני למלאות דברי כת"ה שאסורה האשה להנשא עד שתשיב מבעלה גט שנית בלא ערמה"

ה. בשו"ת בת עיני תשובה א' - דן במקרה בו זיפו מכתב של אבי הבעל בו הוא מורה כביכול לבעל לגרש את אשתו. הבעל גרש בעקבות המכתב המזויף. בתשובה מאריך לדון בדברי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התלמוד והפוסקים תחילה דן להחמיר לפסול את הגט ושלא מועילה האמירה שמגרש ללא תנאי, לאחר מכן מביא צדדי היתר אך לא מכריע בדבר.

ו. בשו"ת תשורת ש"י חלק א סימן תי"ט - בנדון בו אשה השלישה לפני סידור הגט סכום כסף אותו התחייבה לשלם לבעל ולאחר הגט פעלה בערכאות לעיקול הכסף שהושלש ולבסוף הערכאות ביטלו את החיוב. כך שהבעל הוטעה והכסף שהושלש עבורו לא הגיע אליו. בתשובה דן לפסול את הגט בשל הטעיה. המקורות והסברות המובאות בתשובה שייכים לנידון דנן.

ז. בתשובות רבינו יעקב מליסא חלק אבן העזר סימן נג כותב דעתו לפסול את הגט שניתן בהטעיה, בנדון הגט שפרטי המקרה מובאים בשו"ת ישועות יעקב בחלק אבן העזר סימן כה. מדובר באשה שהתפשרה עם בעלה שיתן לה גט, בהנחה שאין בידה מעות של הבעל, מעבר למה שהיא הודתה, וכך ניתן הגט. אלא שהתברר שהאשה הטעתה את הבעל והיה בידה סכומים גדולים יותר ממה שהודתה ששייך לבעל.

ח. בתשובות ברכת יוסף סימן צ, שהובאה בדעת הרוב, דן לפסול גט במקום שהאשה הטעתה את הבעל בנדון בו האשה התחייבה לפני סידור הגט להחזיר לבעל תכשיט המשובץ במרגליות. האשה השלישה את התכשיט אצל מסדר הגט, ולאחר סידור הגט התברר שהאשה גנבה מהתכשיט את המרגליות. ופסק לפסול את הגט אם האשה לא תחזיר לבעל את המרגליות.

ט. בשו"ת דבר משה (תאומים) תניינא סימן כז פסק לפסול גט שניתן בהטעיה של האשה שאמרה לבעל שבנם חולה וכסגולה לרפואתו יגרשה ויינשאו מחדש. הגט נפסל למרות אמירת הבעל שמגרש ללא תנאי.

י. בגוף פסק הדין הוזכרו תשובות ופסקי דין מהם עולה שיש להחמיר בנדון דנן: תשובת עין יצחק בחלק ב - אבן העזר סימנים לז, מ. פסק הדין של בית הדין בירושלים שהובא בספר דברי יוסף אבן העזר חלק ב סימן יח ובמאגר מקוון פס"ד פב.

יא. בדעת הרוב הובאו פסקים נוספים שבהם נפסק לפסול גט בדרגות הטעיה שונות.

יב. סקירה על פסקי הדין של בתי הדין הרבניים, גם אלו שלא פורסמו, בנידון גט מוטעה, ניתן למצוא במאמרו של עמיחי רדזינר: "מלבוב לתל אביב: פסיקות גט מוטעה בשל הפרת הסכם הגירושין בבתי הדין הרבניים" / משפטים לט תשס"ט, (פורסם ב"נבו"). מפסיקות בתי הדין בנידוני הטעיה שונים, עולה שרבים מגדולי הדיינים נטו להחמיר להצריך גט נוסף במקום הטעיה. מהם שהקלו רק במקום עיגון. מנגד, דעות גדולי הדיינים שהקלו עסקו רק במקרים בהם ההטעיה התעוררה לאחר הגירושין ובמקום שלא היה גילוי דעת ברור ומפורש ובמקרים בהם הייתה התרצות בגירושין. לא כן בנדון דנן בו הייתה הטעיה כבר בשעת הגירושין, לאחר גילוי דעת ברור ומפורש של הבעל, והבעל לא התרצה בגירושין ללא קיום דרישתו וכפי שהתבאר.

מדברי הפוסקים הרבים שדנו לפסול גט בדרגות הטעיה שונות ניתן ללמוד לנידון דנן, החמור בהרבה, שיש לפסול את הגט.

התייחסות לחרם של רבינו תם

רבינו תם החרים את המערער על כשרות גט שניתן. האם החרם חל בנדון דנן? חרמו של רבינו תם מוזכר בדברי המרדכי למסכת גיטין הלכות גט באות תנה:

"כך החרים ר"ת והסכים רבינו משה תלמידו עמו וכל הגדולים גזרו בכנופיא של שוק טרוי"ש באלה חמורה ובגזרה חמורה שלא יקרא שום בר ישראל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ערעור על שום גט אחר נתינתו ואם לא ינתן בפניו אל יאמר אלו היה ניתן בפני כך הייתי מערער על העדים או על הגט או על כל שאר דברים.

אמנם מבואר בדברי הפוסקים שהחרם לא חל כאשר מתבררת ההלכה בעניין כשרות בגט. חרמו של רבינו תם קיים רק כאשר מוציאים לעז בדברים לא ברורים. לא כן כאשר נעשה ברור הלכתי מקיף בו מוכח מדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים שהגט פסול. הדברים מבוארים בשו"ת מהרי"ק סימן לז, שכתב:

"ואמנם לפי הנלע"ד לא תקן הגאון ר"ת אלא בדרך הוצאת לעז במילתא דלא פסיקא או שבא לקנטר ולפגום ואומר שהגט פסול אבל ת"ח שרואה בגט א' פסול פשיטא ופשיטא דבזה לא דבר ר"ת דאדרבה מחויב הוא לשאול על זה מפי הגדולים כדי לאפרושי מאיסורא. וזה דבר פשוט עד כי אין צריך להאריך בו כלל."

מדברי המהרי"ק עולה שבנדון דנן לא רק שלא חל החרם, אלא קיימת חובה לגלות את ההלכה בעניין פסלות הגט על מנת להפריש מאיסורא. דברי המהרי"ק הובאו להלכה בשו"ת חיים ביד סימן נט שהביא את דברי המהרי"ק להלכה ואת הפוסקים שהביאו דבריו להלכה, וכך כתב:

"והנה בעתה ראיתי למוהרי"ק גופיה שורש ל"ז גבי מה שהחרים ר"ת שלא להוציא לעז על גט דזהו במילתא דלא פסיקא או שבא לקנתר ולפגום אבל ת"ח שרואה בגט פיסול פשיטא ופשיטא דבזה לא דיבר ר"ת דאדרבא מחויב הוא לשאול ע"ז מפי הגדולים כדי לאפרושי מאיסורא יע"ש והביאו הרב כנה"ג באה"ע סימן קנ"ד הגה"ט אות פ"ו ואות פ"ח יע"ש."

בשו"ת הרמ"א סימן נה, מבואר שרבינו תם לא התכוון בחרמו, לנידון בו עולה הצורך לברור ההלכתי בעניין כשרות הגט, וכך כתב:

"אכן חלילה וחס לומר שמהר"ר מן הנ"ל נכוה בגחלת ר"ת ור' משה תלמידו לאמר היותו בר נידוי כמוציא לעז על גיטין, ועפרא לפומייהו דאויבים אשר מפיהם יצא קול זה. וכי יעלה על לב שום מורה לנעול דלת בפני ת"ח הדר בעיר ושמע שת"ח אחר סדר גט אחד שלא בפניו והגט אינו כשר בעיניו, שלא יבא כנגדו לחלוק עליו. כאשר עשה מהר"ר מן הנ"ל, שצווח ככרוכיא על מסדרי הגט לאמר נשים הדברים לפני המורים ולא תנשא האשה בגט זה עד יורו בו המורים. ר"ת ור' משה לא כווננו בזה ולכיוצא בו."

הדברים הובאו להלכה בשו"ת קנה בשם חלק ד סימן קטז, שהוזכרו לעיל, וכך כתב בהתייחסות לחרמו של רבינו תם ותלמידיו:

"ובהיותי בזה הנני על דבר עוד פרט אחד בנוגע לנידון דידן, באשר שמעתי דבת רבים שאסור להוציא לעז על גט, ויש בזה חרם ר"ת ותלמידיו, ואשר על כן הנני להביא ולהוכיח מדברי גדולי הפוסקים, שמפורש יוצא מדבריהם דכל בכגון דא אין שום חשש איסור וחרם על הוצאת לעז על הגט, ואדרבה חיובא רמיא לעורר על זה, כדי להנצל מכל מכשול וטעות ושימצי דאיסור אשת איש."

התשובות הרבות בהם דנו הפוסקים לפסול גט מוטעה, מוכיחות שהחרם לא חל במקום שההלכה מבוררת לפסול את הגט. שאלמלא חל החרם, לא היו הפוסקים מורים לפסול גט. אלא שקיימת חובה לגלות את ההלכה המבוררת שהגט פסול על מנת לאפרושי מאיסורא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנוסף לכך, מאחר ופסלות הגט בנדון דנן מתבססת על הטעות, הרי שהגט בטל מעיקרא וכלל לא היה גט, משכך לא חל החרם. החרם יכול לחול על גט שניתן ויצא לעז על כשרותו, אך משעה שהגט ניתן בטעות הרי שהוא בטל מעיקרו וכאילו שלא ניתן הגט. ממילא אין לחרם על מה לחול. סברה זו מוזכרת בשו"ת חכם צבי ליקוטי תשובות סימן קיד ביחס לגט שניתן על תנאי, וכך כתב:

"ועוד אני אומר שבגט כזה שניתן על תנאי ואפשר שיתקיים התנאי או לא, ואם לא יתקיים התנאי הרי זה גט בטל מעיקרא ואין כאן שום ריח גט, שהרי אפילו אם הוא כהן מותרת להחזיר לו, ברור שהוא שכל המוציא עליו לעז עכשיו קודם שנתקיים התנאי אין עליו גזירת ר"ת ז"ל, שהרי אפשר שיתבטל גט זה מעיקרא ואין כאן גט ונמצא שלא הוציאו לעז על גט אשה שנתגרשה בו."

מדבריו עולה שהחרם לא קיים אם מתברר שהגט לא חל בשל תנאי, ומכאן שכל שמתברר שהגט לא חל גם החרם לא חל. הוא הדין במקום שמתברר שהגט לא חל בשל טעות, שהרי נמצא שלא היה גט וממילא לא חל החרם.

שלא מן הצורך נוסף, את שכבר התבאר, שהשאלה על כשרות הגט התעוררה על ידי בית הדין במקומו של הבעל שסידר את הגט ולא על ידי אחרים. חרמו של רבינו תם חל רק על אחרים המוציאים לעז על גט שניתן ולא על בית הדין שסידר את הגט. לאחר שבית הדין שסידר את הגט העלה את שאלת כשרות הגט, עולה החובה לדון לפי ההלכה בשאלת כשרות הגט ולא חל חרמו של רבינו תם כלל וכלל. אלא חלה חובה להורות על פי ההלכה שהגט פסול על מנת לאפרושי מאיסורא.

מסקנה

לאחר אבחון פרטי המקרה ובחינת המשמעות ההלכתית של המאפיינים המיוחדים, עולה שבשל המיוחדות, הגט פסול לכל הדעות. נידון דנן שונה במהותו ממקרים אחרים בהם דנו פוסקים להקל. פוסקים רבים פסלו גט כבנדון דנן ואף במקרי הטעיה פחות חמורים.

על כן יש לפסוק:

עיכוב הנישואין ישאר בתוקף עד לסידור גט נוסף.

המזכירות תקבע מועד לסידור הגט.

דעת המיעוט

תשובת דעת הרוב לנימוקים העיקריים שהוצגו בדעת המיעוט

א. הקביעה היסודית של דעת הרוב היא שנידון דנן לחלוטין אינו דומה למקרה שבעת הגירושין כבר הושלשו חפצים מקולקלים. מאחר שאין ספק לכל המצוי בהליך הגירושין שבהן סוכם על השלשת חפצים, ונמצאו מקולקלים, שהטעות קיימת בעולם כבר בעת הגירושין אלא נעלמה מהבעל במעמד סידור הגט, אך לאחרים הייתה ידועה כמציאות מוצקה. משא"כ בנ"ד, כשבועיים לאחר הגירושין האשה מצאה את הדרך לקלקל את אמינותה ולפעול להתנערות מההסכם המחייב אותה, אך בעת הגירושין הכל היה ראוי. גם אם בראשה היו מחשבות כאלו או אחרות כבר בעת הגירושין, דבר שבלתי ניתן לברר, אין בהן ממש להזיק לבעל, מאחר שלולי מעשיה שבאו לעולם רק לאחר הגירושין לא הייתה מתעוררת כל שאלה בגין מחשבות כאלו או אחרות שנתרו דברים שבלב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם אם אכן ההסכם אינו סגור הרמטי, וכפי שהדבר ידוע לכל בר דעת המצוי בתחום המשפט בענייני משפחה, וכפי שהובהר לבעל עוד קודם לגירושין שמעולם לא ניתן לסגור הסכם כהרמטי, אין בכך בעיה כל עוד המציאות היא שהאשה נוהגת ביושר ובהגינות בעת הגירושין, והריעותא באה לעולם רק החל מהמועד שלאחר הגירושין שבו האשה בחר להפר את אמינותה. בכך נידון זה כבר אינו דומה לחפצים מקולקלים שהושלשו בטרם הגירושין, שם בכל מקרה ברור, שכבר בעת הגירושין הועלמו מהבעל נתוני היסוד מהי המציאות של החפצים בעת בגירושין. לכן בנידון של השלשת חפצים מקולקלים יש בפוסקים דעות הפוסלות את הגט.

גם ההנמקה שניתנה להלן בתשובת דעת המיעוט, אינה יכולה לשנות עובדת יסוד, והיא: שבזמן אמת, דהיינו בעת הסדרת הגט, כל מי שהכיר את המציאות לאשורה ועל בוריה לא ראה, וגם לא יכל לראות, "חפצים מקולקלים", כי אכן באותה עת החפצים לא היו מקולקלים, אלא הקלוקל החל רק כשבועיים לאחר הגירושין בשעה שהאשה מצאה לנכון להפר את נאמנותה.

בנידון דנן החלטתו של ביהמ"ש שניתנה לאחר הגירושין קבעה מציאות חדשה רק החל מהמועד שבו ניתנה ההחלטה, אך אינה יכולה ליצור מציאות בשטח של "חפצים מקולקלים" למפרע, כי "חפצים מקולקלים" היא מציאות הניכרת והידועה למי שבודק את החפצים בזמן אמת, ולא יתכן לקבוע מציאות כזו למפרע, כשהאמת היא שבאותה עת הם לא היו מקולקלים, וגם הבעל וגם באי כוחו הכירו לאשורם את כל הנתונים הרלבנטיים שהיו באותו מועד של סידור הגט, וכך היה המצב שלא היו "חפצים מקולקלים" עד למועד שבו חזרה האשה מנאמנותה. מלבד שהדבר פשוט וברור שכך הוא, גם כך עולה בבירור מדברי הפוסקים הנזכרים בדינו של הגט מיאסי, והחילוק שכתב בדעת המיעוט בין הגט מיאסי לנידון דנן אינו תואם למציאות הידועה בנידון דנן ובגט ביאסי. גם בגט מיאסי הפוסקים הכשירו את הגט בלא לדעת כיצד תנהג האשה בעתיד, וגם כעת אין ידוע מה עלה בסופו של דבר באותו נידון של הגט מיאסי, האם היא חזרה בה.

על כן מאחר וחלק גדול מהמקורות שהסתמך עליהם בדעת המיעוט מתייחסים לנידון כעין השלשת חפצים מקולקלים, הרי שאותם מקורות כלל אינן רלבנטיים לנידון דנן.

ב. בדעת המיעוט מציין את האמור בהחלטת בית הדין מיום כ"ח בסיון התשע"ז (22/06/2017), ובהחלטה זו נכתב בדעת המיעוט:

"בוודאי בנידון זה שכבר כעת מובהר לבעל, וגם בעת סידור הגט יובהר לבעל, שהגט אינו מותנה בשום דבר, על כן החשש לגט מוטעה לעולם לא יוכל לעלות על הפרק.

הרי ידוע שכל חו"ד משפטית אינה מדע מדוייק, לרבות חו"ד שהציג הבעל, וכי יעלה על הדעת שאם יצא לפועל המתווה שנקבע בדעת עמית עפ"י דרישת הבעל, וזמן רב לאחר הגירושין יתברר שהוא לא יוכיח את עצמו, ובנסיבות אלו או אחרות האשה תמצא דרך לבטלו, וכי הגט יבוטל לאחר זמן, ולאחר שתינשא מחדש ותלד ילדים, הגט יבוטל למפרע וילדיה ממזרים, אין להעלות על הדעת שינתן גט בדרך כזו, ולא תיעשה כזו בישראל, ועל כן קיימת הלכה המונעת סידור גט בתנאי (אה"ע סי' קמ"ה ס"ט). אלא כפי שבכל תיק המתנהל בבית הדין, גט לחוד וענייני הממון לחוד, ובאחריות בית הדין שלא תוכל להיות כל זיקה ביניהם, לא כעת ולא בעתיד".

(ההדגשה אינה במקור).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכל ההתנהלות של הבעל הידועה לבית הדין בהרכבו בזמנו, פשיטא ללא ספק שהבעל קרא כל החלטה ועיין בכל תג ותג, והגיב לאחר זמן קצר, והבהרה זו בהחלטה הנזכרת, היא מציאות עובדתית שניתנה לבעל במעמד כתיבת החלטה זו, הבהרה שבוודאי לא בוטלה על ידי דעת הרוב, אלא שדייני דעת הרוב בקשו שלא להסתמך על כך.

ביחס להבהרה הנזכרת בהחלטה הנ"ל אין רוב ומיעוט, ולא יכול להיות רוב ומיעוט, כי אין זה נושא הלכתי שנחלקו הדעות בו, אלא הבהרה והודעה ברורה לבעל. ובכל מקרה, לא שייך דעת רוב ומיעוט ביחס לשאלה הלכתית עתידית שטרם באה לעולם.

הדבר פשוט וברור שדעת רוב ומיעוט אינה שייכת אלא ביחס לפסיקה מעשית הניתנת באותו מועד על יסוד נתונים שכבר התבררו באותו מועד, אך זהו דבר משולל יסוד ומופרך שדעת רוב ומיעוט תתייחס לשאלה היפותטית עתידית, שטרם באה לעולם וטרם ידוע לאף אחד מה יהיו הנתונים עליהם יושבת פסק הדין העתידי. כיצד ניתן כעת לבנות דבר ולהסתמך על דעת הרוב הנזכרת באותה החלטה ביחס לדיון ופסיקה הניתנת לאחר זמן על יסוד נתונים שהתבררו רק אח"כ.

בנוסף, תמוה שדעת המיעוט נאחזת באמור באותה החלטה: "וגם בעת סידור הגט יובהר לבעל שהגט אינו מותנה בשום דבר", כאילו לא נכתב ברישא שגם כעת, עוד קודם למועד סידור הגט מובהר לבעל שהגט אינו מותנה בשום דבר. וכי לא די שבאותה עת כבר הובהר לבעל כיצד יסודר הגט, דהיינו ללא תנאי, בגט הנעשה מטעם בית דין זה ובפיקוחו, גם אם בית הדין שסידר את הגט לא אמר זאת להדיא, די בהבהרה הנזכרת, בצירוף ההבהרה שלעולם הסכם אינו יכול להיות הרמטי.

על כן די בהבהרות אלו להסיר מסדר היום את הדיון בנושא של גט מוטעה ואין נ"מ בביורר האם נידון דנן דומה להשלשת "חפצים מקולקלים" מאחר שלאחר ההבהרות הנ"ל גם ביחס להשלשת חפצים מקולקלים כבר אין לחוש לכשרות הגט כמבואר בטיב גיטין ובבית מאיר שהובאו בדעת הרוב בפסק הדין הנזכר. ק"ו בנידון דנן שאינו דומה ל"חפצים מקולקלים" כמבואר, וק"ו בהצטרף ובהתחשב בדברי הט"ז סי' קמה סק"ו הקובע דבר מאד עקרוני, שגם כשהגט סודר בדרך שהבעל לא אמר שנותן הגט ללא תנאי, אלא מלכתחילה הובהר לבעל שאין נוהגים לסדר גט על תנאי, שהבעל אינו קובע דבר לעצמו (כביכול אינו יכול לעשות שבת לעצמו), אלא הוא מסדר את הגט על דעת הרב המסדר את הגט, לכן גם אם דעתו האישית שהגירושין מותנים, דעתו היא חסרת משמעות, אלא הבעל כפוף בדעתו לדעת הרב המסדר את הגט, וכידוע הרב אינו מוכן לסדר גט בתנאים, ולא עלה על דעת הבעל שום דבר אחר, וגם בנידון דנן לאחר ההבהרות הנ"ל שלא בוטלו, פשיטא שבזמן אמת בעת מתן הגט הבעל נתן את הגט ללא כל תנאי ושלא על דעת כך ולא על דעה אחרת, אלא הגט חל בעת נתינתו לשליח לקבלה ללא זיקה לשום דבר וללא תנאים, וכל הטענות התעוררו רק לאחר הגירושין כשנוכח שהאשה עושה לו עוול. זוהי המציאות הפשוטה והברורה, וכל פלפול אחר אינו יכול לשנות מציאות ידועה וברורה, וכמו כן כל מחשבה שאולי עברה בראשו של הבעל, נותרה בגדר דברים שבלב, ופשיטא שלאחר ההבהרות הנ"ל שניתנו על ידי בית הדין, מחשבות אלו אינם בליבו ובלב כל אדם.

הט"ז הורה כאמור אף כשהבעל לא אמר שהגט ניתן ללא תנאים, לכן גם אם תעלה טענה שדברי הבעל שהגט ללא תנאים נאמרו מתוך טעות, עכ"פ הורה הט"ז שגם בלאו הכי הגט ניתן על דעת הרב המסדר את הגט שאינו מסכים לכל תנאי בגירושין, ובוודאי שכן בעקבות הספקות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיש בגט שנאמרו לפני התורף שאין מסדר גט בעולם שיסכים להעלות על דעתו שהגט מסודר על ידו בכפוף למציאות כזו או אחרת, כמבואר בדברי הט"ז שם.

הטענה שגם הרב המסדר את הגט עשה מעשיו מתוך טעות ראוי שלא הייתה עולה לאחר שכל המצוי בסידור גט יודע שבכל מקרה, הרב האמון על ההלכה הפסוקה שאין להציג תנאי קודם לתורף, אינו מסדר גט בתנאי או בכפוף לקביעה כזו או אחרת או לקיום הסכם וכיוצ"ב. מלבד זאת מבירור שנעשה עם אחד מהדיינים שהשתתף בסידור הגט וביקר בבית הדין בירושלים הלה הבהיר שחברי בית הדין באותו מעמד כלל לא נכנסו בדברים עם הבעל ביחס להסדרים שהוסכמו, אלא עסקו רק בהסדרת הגט בלבד, ויש לכך משמעות רבה שלא היה כל גילוי דעת "בשעת הגט", עיין בספר עטרת דבורה חלק ב' סי' פו עמ' 582. ובנוסף, לא שייך לייחס טעות לדיינים, שכלל לא נכנסו להסדרים בין בני הזוג ולא ראו שזה מעניינם.

כמו כן אין כל זיקה בין נידון דנן לתשובת העונג יו"ט סי' קסח בבעל שהוטעה שהוא חייב בגט, מאחר ובנידון זה בכל התקופה שקדמה לסידור הגט לא היה פסק דין לחיובו בגירושין, אז הכיצד יוכל להיות מוטעה? ולהחמיר עפ"י תשובת העונג יו"ט.

ג. ביחס לתביעת הנזיקין שהאשה מנהלת כנגד בעלה לשעבר בערכאות, אין ספק שגם אם עפ"י כללי המשפט האזרחי יש לכך מקום למרות שבית הדין הוא בעל הסמכות הייחודית בענייני גירושין, עדיין עפ"י ההלכה כל סכום שתגבה כפיצויי נזיקין, הינו סכום המשולם בניגוד גמור לדין תורה, ועפ"י ההלכה אינו אלא גזל גמור. מאחר ובהלכה אין כל יסוד לחיוב תשלום זה ומסורת הפסיקה בעם ישראל במשך מאות רבות של שנים שבהם תמיד היו סרבני גט, רשעים שעייגנו את נשותיהם, מוכיחה כן, שמעולם בתי הדין, גם כשהיו מוסמכים לדיני ממונות, לא מצאו דרך לחייבם לאחר הגירושין בפיצויי נזיקין, למרות שכפו אותם בנסיבות המתאימות ע"י ההלכה בכל דרכי הכפייה כדי שיינתן גט, וכל הוראת היתר שהאשה מורה לעצמה בתביעת הנזיקין אין בה ממש עפ"י ההלכה. אך ככל שהדבר נוגע לכשרות הגט, אין ספק שהתביעה באה לעולם לאחר הגירושין, ובעת הגירושין לא היה ברשות הבעל כל מסמך בר תוקף שיש בו להביא למנוע חוקית מהאשה הגשת תביעה כזו. הבעל ובאי כוחו ידעו היטב מהו המצב העובדתי ששרר במועד סידור הגט, ידעו על האיומים שעלו במשך תקופה ארוכה מצד האשה או מי מבאי כוחה או מי מבני משפחתה שתוגש תביעת נזיקין כנגדו, ומייצגי הבעל ידעו היטב מה בידם ומה אין בידם בעת הגירושין, לכן אין יסוד לטענה של הטעיה.

יצוין לדברי הסמ"ע חו"מ סי' רלב סק"י בשם המגיד משנה בדין מקח טעות שאם המוכר מכר בסתם והלוקח יכול היה להבחין בטעות שבמקח באמצעות שינסה את המקח או יטעם אותו, אך לא הקפיד לעשות כן, אין המקח חוזר, ועי"ש בפת"ש סק"א, עכ"פ בנידון זה שבאי כוחו של הבעל לא היו צריכים לנסות אלא ידעו היטב בעת הגירושין מה נמצא בידם ומה טיבו וערכו של ההסכם, והבעל סמך עליהם, וקיבל מהם עדכונים שוטפים בסמוך למועד סידור, עדיף טפי מדינו של המ"מ שהביא הסמ"ע, מאחר שהבעל שאינו איש משפט סמך על באי כוחו שהם מומחים בתחום המשפט, ונוכח שכבר נעשה מה שהיה ניתן להיעשות בנסיבות המיוחדות של המקרה, ודי בכך גם ללא האמור לעיל סעיף ג'.

דברי נתיבות המשפט סי' ר"ה מתייחסים לצורך בגילוי מפורש של רצונו של הבעל בגירושין באמירת רוצה אני, ולהיעדר האפשרות לכפייה, אך לא יתכן להרחיבם ללא כל מקור לנסיבות אחרות מסברא בעלמא ועל יסוד זה לבנות הלכות ללא מקור, מה עוד שבפוסקים רבים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין מספר למדו הלכות אלו מדיני מקח וממכר, כדוגמא עיין עטרת דבורה ח"ב סי' פו עמ' 580
588.

ד. בדעת המיעוט הביא מדברי החלקת יואב, ובנידון דנן עפ"י מסקנת החלקת יואב שלא זכתה להתייחסות בדעת המיעוט, אין מקום לפסול את הגט, בנידון דנן בסופו של דבר לאחר שלוש שנות פירוד הבעל כבר רצה להתגרש, לאחר שנוכח שלא יוכל לחזור לאשתו הנחרצת בעמדתה להתגרש לאחר שהתברר לה שהוא הערים עליה קודם לנישואין, רק ביקש הסכם הוגן עבורו. בכה"ג הבעל מעוניין בגירושין עצמם וכלל אינו דומה לשכ"מ שכלל אינו רוצה להתגרש ורוצה לשוב לאשתו אם יחזור לאיתנו, ובנידון זה כתב החלקת יואב במסקנת דבריו שמאחר שעם הגירושין קיימת התרצות של הבעל לעצם הגירושין, הרי שכל דבר אחר שעלה אינו אלא תנאי, והתנאי בטל כשאמר שהגט ניתן ללא תנאים, ודי בנוסח הרגיל שבסדר הגט. ובזה לא חש לכך שמא מחשבת האשה בעת הגירושין הייתה להטעות. סברא שנאמרה רק בשכיב מרע שבעצם רוצה שלום בית ואינו רוצה גירושין.

ה. ביחס לחוות דעת בית הדין שסידר את הגט, הדבר פשוט וברור שבית הדין זה קיבל על עצמו את הסדרת הגט בלבד, ולא כל דבר אחר, ולכן מלכתחילה גם לא ניתן בבית דין שם פסק דין או מעב"ד להיתר האשה, אלא הותירו הכל לבית הדין בירושלים, וגם ביחס לתסבוכת שהאשה יצרה כשהתנהלה בחוסר יושר מובהק, כתבו שהדברים מעוררים שאלה חמורה בכשרות הגט, ובזה הם ודאי צודקים, אך לא יכלו לפסוק דבר ביחס לשאלה זו בלא לקיים דיון במעמד הצדדים לשמוע את פרטי הטענות כמתחייב בטרם יגיעו לפסיקה, ואמנם ברור שהם כלל לא הכירו וגם כעת אינם מכירים את פרטי המקרה לאשורו, כפי המפורט בפסק הדין הנוכחי, וגם את ברור זה של כשרות הגט הותירו לבית דין שלנו. לכן אין בדבריהם כל הוראה הלכתית לבטל את תוקף הגט, שהרי הם מנועים מהוראה כזו בלא דיון שבו מתקיים "שמוע בין אחיכם" כמתחייב עפ"י ההלכה. לכן אין כל יסוד להחיל בנידון זה את ההלכה של בית דין בתר בית דין לא דייקא, וגם ההלכה של הנשאל לחכם שאסר אין חבירו יכול להתיר, אינה במקרה זה שהאשה עמדה לדיון כאן ולא שאלה אותם בדרך שדעתם תחייב אותה.

ו. הטעם של לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי שעלתה בדעת המיעוט כלל אינה רלבנטית בנידון זה שהגט נמסר לשליח קבלה. וגם ביחס לשליח הולכה, בנידון כזה ממש של הגט מיאסי, מלבד מהרש"ם, שאר הגדולים שהשיבו ולא הסכימו עם הוראת מהרש"ם, וקבעו שאמירת הבעל שהגט ללא תנאי מתייחסת גם לשליח, ולא עלתה על דעתם הטענה שהעלה כעת עמיתי, "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי".

בהתאם לכל האמור נימוקי דעת הרוב והמסקנה הלכה למעשה עומדים בעינם ללא שינוי.

דעת הרוב

תגובת דעת המיעוט לתשובת דעת הרוב

א. נידון דנן דומה ממש להפקדת "חפצים מקולקלים" בידי הבעל בשעת הגט. הדברים התבארו לעיל אך נוסף לאמת ולבסס את הדבר. בשעת הגט היה בידי הבעל מסמך החתום על ידי האשה, שקיבל את אישור בית המשפט. להלן העתק המסמך שהוגש לבית המשפט ביום
:15/1/18

בקשה מוסכמת לביטול פסקי דין ולהעברת הדיון לסמכות בית הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. ביום 12.9.16 ניתן ע"י כב' ביהמ"ש פסק דין בעניין מזונות הקטינים.
2. ביום 19.6.17 קבע כב' ביהמ"ש כי הקטינים יהיו במשמורת זמנית אצל האם.
3. הצדדים הגיעו להסכמה לפיה הסמכות בנושאים המצוינים בסעיף 1 ו2 לעיל תעבור לבית הדין הרבני וכי פסקי הדין שניתנו על ידי הבימ"ש בתיקים שבכותרת יבוטלו מעיקרא.
4. משכך מתבקש כבוד בימ"ש להורות על ביטולם מעיקרא של פס"ד האמורים.
5. חתימות הצדדים על בקשה זו הינה גם בשמם של ילדיהם המשותפים.
6. המבקשים מצהירים כי קראו את הבקשה, הבינו את תוכנה ותוצאותיה וערכו את כל הבדיקות לעניין זכויותיהם וחובותיהם המשפטיות ולעניין מצבם העובדתי והכלכלי באשר לנושאים שהוסדרו בבקשה זו, וכי הם חותמים על כך מרצונם הטוב ללא אונס וכפיה, ולאחר שקבלו יעוץ משפטי מעורכי דינם.
7. למען הסר ספק, המבקשת 1 חותמת על בקשה זו לרבות האמור בסעיף 6 למרות האמור בסעיף 11 לתצהיר עדות ראשית שהוגש ביום 10.12.17 בתמ"ש 43518/07/15.

האיש באמצעות ב"כ עו"ד פלוני

האשה

בסעיף 6 מצהירה האשה שהבקשה מוגשת מרצונה הטוב ללא אונס וכפיה. הגט ניתן בהסתמך הבעל על הבקשה המוסכמת האמורה ועל החלטת בית המשפט למחיקת התביעה, שבאה בעקבותיו.

מתברר שהסכמת האשה, עליה הסתמך הבעל, הייתה בבחינת "חפץ מקולקל" וכלל לא ניתנה "מרצונה הטוב וללא אונס" כפי שנכתב בה. האשה עצמה מודה בכך בסעיף 19 לכתב תביעת המזונות שהגישה לבית המשפט ביום 8/3/18, בו כתבה:

"בנסיבות אלו, ומשלא ראתה האם כל ברירה לנגד עיניה, היא הסכימה לקנות את חירותה בחתימה על בקשה מוסכמת שנוסחה על ידי האב, ובכך לקבל את גיטה".

האשה מודה שהסכמתה הייתה באונס, כדי לקנות את חרותה, לא כפי שהצהירה תחילה. כך גם כותבת האשה בסעיף 12 לכתב תביעת משמורת והסדרי ראייה שהגישה לבית המשפט ביום 8/3/18:

"משכך, ולאחר שלתובעת לא נותרה כל ברירה אחרת כדי לקנות את גיטה, ביום 15.1.18 הוגשה בקשה לביטול פסק הדין למשמורת (להלן: "הבקשה") שיצא מלפני בית המשפט הנכבד, בחתימת התובעת והנתבע (מופיעה בתמ"ש 4856-04-15)."

האשה מודה שבעת החתימה על הבקשה המוסכמת לא הייתה לה כל ברירה אחרת, היינו היא מודה שהייתה אנוסה, לא כמו שהציגה לבעל בזמן הגירושין. משכך כתב ההסכמה שהיה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בידי הבעל הינו בבחינת "חפץ מקולקל". כתוב בו שהוא נעשה ללא אונס, ומתברר, לפי הודאת האשה, שהדבר לא נכון ושכן היה אונס.

לעיל הובאו דברי חלקת יואב באבן העזר סימן כה, שאם האשה מודה שכבר בזמן הגט היה בדעתה להטעות את הבעל לאחר הגט, הגט בטל, וכך בדבריו:

"מ"מ זה מועיל רק אם בשעת מעשה היה בדעת האשה להנשא לו אח"כ אבל אם תיכף היה דעתה לרמות בעלה השכ"מ והוא גירשה לטובתה ואם היה יודע שהיא שונאתו לא היה מגרשה כלל וא"כ הוא מוטעה בעיקר המעשה ואין אמירת הבעל שמגרשה בלא תנאי מועיל כלל והגט בטל"

חלקת יואב מתייחס לגט מוינא וכותב שאם האשה חשבה לרמות את הבעל כבר בשעת הגט, ותכננה לא להינשא אליו אם יבריא, הרי שהגט בטל. מדבריו עולה שהכשר הגט מוינא היה רק אם בשעת הגט האשה חשבה להינשא לבעל, אם יבריא, אלא שלבסוף שינתה את דעתה. אך אם האשה מודה שמראש לא תכננה להינשא לבעל אם יבריא, הגט היה נפסל. לכן, בנדון דנן משעה שהאשה מודה שהמסמך שהיה בידי הבעל הינו מקולקל, הרי שהאשה בהודאתה יוצרת עליה איסור מדין: "שויא אנפשה חתיכה דאיסורא", האשה יוצרת על עצמה את האיסור, בכך שמודה שבעת הגט הפקידה בידי הבעל חפץ מקולקל. לאחר שהאשה מודה בהטעיה שוב לא מדובר בדברים שבלב, כאשר האשה מגלה בפיה מה שהיה בליבה, ובכך יוצרת איסור על עצמה. כך גם עולה ממכתב ששלחו חברי בית הדין שם לבית הדין, ביום כ"ד באב תשע"ח. דייני בית הדין שם מצטטים את דברי האשה ואביה מהם עולה שהאשה לא התכוונה מעולם לקיים את ההסכם. משמעות הדברים שהאשה מודה שהייתה הטעיה בשעת הגט. לדברי חלקת יואב הכוונה להטעות פוסלת את הגט. היכולת המעשית של האשה להטעות את הבעל התבססה על כך שהיא תוכל לטעון אחרי הגט בבית המשפט שהיא הייתה אנוסה, כפי שאכן טענה. הרי שבידי הבעל הופקד כתב הסכמה בו נכתב שהאשה לא אנוסה, בשעה שהיא מודה שהיא כן הייתה אנוסה, הרי שהבעל קיבל "חפצים מקולקלים" בשעת הגט.

בנוסף, התבאר שיתכן וקיים "חפץ מקולקל" נוסף, שהבעל היה סבור שמופקדת בידיו הבטחה שלא תהיה תביעת נזיקין, והתברר שהדבר מקולקל והדבר לא הופקד, כך שהאשה כן יכולה לתבוע תביעת נזיקין.

ב. לא ניתן להסתמך על אמירה, שהגט יהיה כשר בכל מצב, שנאמרה רק בדעת מיעוט, בפסק דין שלפני הגט. שכן דעת מיעוט אינה דעה מחייבת להלכה. בנוסף, הדברים לא נאמרו בשעת סידור הגט עצמו. אמירה שהגט יהיה כשר בכל מצב צריכה להיאמר דווקא בשעת סידור הגט ולא קודם לכן. הדברים נלמדים מקל וחומר מהמתבאר בדברי דעת הרוב ביחס לגילוי דעת. בדעת הרוב נכתב שגילוי דעת יכול להועיל רק אם נאמר בשעת סידור הגט עצמו ולא קודם, וכך נכתב בדעת הרוב:

" [...] היינו דוקא כשהדברים נאמרו בשעת הגירושיין, ולא קודם, ועי"ש מתשובת הב"ח החדשות סי' צ' והדברי חיים דיני גיטין סי' א' שרק בפרק הזמן שעסוקים באותו ענין של סידור הגט יחשב "שעת הגירושיין".

אם גילוי דעת צריך להיות דווקא בשעת הגירושיין, גם אמירה על כשרות הגט, שיהיה כשר בכל מצב, צריכה להאמר דווקא בשעת הגירושיין היינו בעת סידור הגט. אמנם לעיל התבאר שבמקום בו קיימת אומדנא דמוכח, לא צריך שגילוי הדעת יהיה דווקא בשעת הגט. אלא שביחס לאמירה שהגט יהיה כשר בכל מצב אין אומדנא דמוכח שהגט אכן ניתן כך. דעת מיעוט בפסק דין שניתן כחצי שנה לפני סידור הגט, לא יוצרת אומדנא דמוכח שהגט ניתן בכל מצב. במיוחד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור העובדה שבדעת המיעוט האמורה נכתב שהדבר עוד יאמר פעם נוספת בשעת סידור הגט, דבר שלא קרה. על כן לא קיימת אומדנא דמוכח לכך שהגט ניתן בכל מצב.

כמו כן, משעה שסודר גט רגיל ללא אמירה מפורשת שהגט יהיה כשר בכל מצב, הרי שהבעל ראה שבית הדין לא עומד על כך שהגט יהיה כשר בכל מצב. ממילא יש לחוש לטענת הבעל שאם היו מסבירים לו בשעת הגט שהגט יהיה כשר בכל מצב, גם אם הסמכות תהיה לבית המשפט, הוא לא היה נותן את הגט. על כן הדברים שנכתבו בדעת המיעוט לפני סידור הגט לא מועילים להכשרת הגט.

ביחס לדברי הט"ז, שכתב שהבעל מגרש על דעת הרב מסדר הגט. לעיל התבאר שהדברים לא נאמרו ביחס לתנאי שכבר התבצע והבעל הוטעה, אלא רק ביחס לתנאי עתידי שעוד צריך להתקיים. כמו כן התבאר שכאשר גם הרב מסדר הגט הוטעה, אין לבעל על מי להסתמך. בנידון דנן מסדרי הגט, שהבעל גרש לדעתם, גם כן הוטעו והם אלו שהעלו את בעיית כשרות הגט. לא ניתן לומר שהגט כשר היות והבעל גרש על דעת מסדרי הגט, בשעה שמסדרי הגט עצמם מעוררים את בעיית כשרות הגט. כמובן שמסדרי הגט עצמם לא טעו, הם ודאי ידעו את ההלכה שלא עושים תנאי בגט. אלא שמסדרי הגט הוטעו יחד עם הבעל, על ידי האשה שהציגה בפניהם מצג שווא. העובדה שמסדרי הגט שם הם אלו שהעלו את בעיית הכשרות בגט, מלמדת שלא עלה בדעתם שהם סידרו גט על דעת הטעות שהאשה הטעתה אותם. הדיינים בבית הדין שם היו מעורים בפרטי ההסכמות שבין הצדדים, כפי שעולה מהמכתבים ששלחו לבית הדין ואף הם נמצאו מוטעים. כך שאין בהסתמכות הבעל על מסדרי הגט כדי להכשיר את הגט.

ג. בעניין יכולת האשה לתבוע תביעת נזיקין בבית המשפט. הנזק שיכול להיגרם לבעל מתביעת נזיקין בבית המשפט עלול להיות גדול בהרבה מנזק שאולי יגרם לבעל אם הסמכות לדון בעניין מזונות הילדים תינתן לבית המשפט. בעניין מזונות הילדים יתכן ולא יהיה הבדל משמעותי בין פסיקת המזונות בבית הדין לבין פסיקת המזונות בבית המשפט. אך בעניין תביעת נזיקין, הבעל עלול להינזק באופן משמעותי ולהתחייב בסכומי כסף גדולים מאד, המוגדרים כגזל לפי ההלכה.

עיון בהליך המשפטי הארוך שקדם לסידור הגט מעלה שקיים חשש ממשי להטעיית הבעל בעניין היכולת לתבוע תביעת נזיקין. בתחילת ההליך דובר על כך שבסידור הגט האשה תפקיד בידי הבעל התחייבות שלא תתבע תביעת נזיקין לאחר הגט בבית המשפט, הדבר אף הוזכר בהחלטות בית הדין. אולם הגט סודר ללא הפקדת כתב התחייבות האמור. יתכן ומדובר בהבטחה להפקדה שלא התקיימה והדבר דומה לעניין "חפצים מקולקלים" שהובטח שיופקדו חפצים ולא הופקדו. לא נראה סביר שהבעל ויתר על הדרישה להפקדת כתב התחייבות שלא יהיו תביעות.

יובהר שאין לדמות הלכות מקח טעות בדיני ממונות להלכות כשרות הגט. כבר התבאר שבגט נחוצה דרגת התרצות גבוהה יותר. בגט קיים צורך של "ריצוי הלב" של הבעל, דבר שלא קיים במקח וממכר. לכן לא מספיקה העובדה שניתן היה להבחין בטעות בשעת הגט, כאשר הטעות גורמת לחוסר ריצוי הבעל בגירושין.

כמו כן, אין די בכך שניתן היה להבחין בהטעיה בשעת הגט מאחר והבעל שהה בחו"ל וסמך על מיצגיו. הטעיית הבעל הפוסלת את הגט יכולה להיות על ידי כל גורם שמטעה אותו ולא בדוקא על ידי הטעיה של האשה. מכאן שעולה הצורך לברר האם הבעל הוטעה או שמא ויתר על הדרישה, שהאשה תפקיד התחייבות שלא תתבע תביעת נזיקין. בהחלט יתכן שהבעל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סמך על מיצגיו ולכן סבר שכל העניינים "סגורים הרמטית" מבחינה משפטית, אלא שהדרישה להפקדת כתב התחייבות נשכחה בטעות והבעל הוטעה בדבר. הספק האמור מחייב את בית הדין לקיים דיון נוסף על מנת לברר את העובדות. חובת בית הדין לברר את הדבר למרות שהטענה לא נשמעה מפי הבעל ומפי מיצגיו, שכן מדובר בשאלה איסורית חמורה.

ד. בית הדין קבע לפני סידור הגט שהבעל לא חייב לתת גט ושדרישתו מוצדקת. לכן ההתרצות של הבעל לתת גט הינה בכפוף למילוי דרישתו. אי קיום דרישתו פוגם בהתרצות שלו בגירושין. שהרי רק עם קיום דרישתו מושלם רצונו בגירושין. העובדה שבני הזוג חיו תקופה ארוכה בנפרד לא יכולה להוות תחליף למילוי תנאי התרצות הבעל בגירושין. הבעל טען שרוצה בשלום בית, ואין הוכחה לכך שאם האשה הייתה מסכימה לעשות שלום בית, הבעל היה מסרב. בית הדין לא קבע שהצדדים מורדים זה בזה, בית הדין קבע שהבעל לא חייב בגירושין. בהעדר חיוב בגירושין, בשעה שהבעל מבקש שלום בית, נחוצה התרצות הבעל בגירושין. הבעל גילה בצורה מפורשת מהי דרישתו כדי להתרצות בגירושין ודרישתו נמצאה צודקת לפי ההלכה. משכך, עלה צורך למלא את דרישתו, בהיותה דרישה צודקת לפי פסיקת בית הדין. הבעל הבהיר שיתרצה לגרש רק אם המחלוקת יוכרעו בבית הדין לפי דין תורה, לפי הבנתו שרק כך הוא יוכל להמשיך בחייו. לא מדובר בדרישה צדדית אלא במהות ההתרצות בגירושין לפי ההלכה. לכן ההטעיה גורמת לעקירת ההתרצות בגירושין. בעקירת ההתרצות הגט נפסל.

ה. ממכתב בית הדין שם, שהובא לעיל וממכתב נוסף שהתקבל בבית הדין בתאריך 25/4/18, אנו למדים שלבית הדין זה הייתה מעורבות בהליך, הם לא היו רק לבלרי גטין. הם היו מעורבים לאורך כל ההליך והבעל אף שאל את בית הדין שם ביחס לכשרות הגט, הבעל יכול לקבל את פסיקתם ביחס לכשרות הגט. משהורה בית הדין שם על בעיה חמורה בכשרות הגט שנתן הבעל, הרי שהאשה לא יכולה להגיד שהיא לא מקבלת את הפסיקה, שהרי ההוראה היא ביחס לגט עליו נשאלו. ודאי שבית דין שנשאל על כשרות גט שסידר יכול ליצור איסור בהוראתו. בית הדין שם הורה שכל עוד האשה תובעת בערכאות היא מעמידה את כשרות הגט בשאלה חמורה. הקביעה הינה בצורת סימן קריאה! ולא בצורת סימן שאלה. סימן הקריאה הוא שקיימת שאלה חמורה בגט! הדבר לא מותר לבית הדין דנן יכולת מתן תשובה, ללא הסכמת בית הדין שסידר את הגט, שהיה מעורב בפרטי הסכסוך והעלה את הבעיה בכשרות הגט. להלן המכתב של חברי בית הדין המדבר בעד עצמו:

"לכבוד בית הדין הרבניים ירושלים תובב"א,

ודאי כבוד הדיינים יודעים כל מה שקורה בין הצדדים [...] אבל אחרי שפנה הבעל אלינו לעניין הגט שסידרנו, הננו להציע השאלה על פי העובדא איך שידוע לנו:

כלפני שנה פנה אבי הבעל אל בית דיננו לסדר גט מתי שיעבור הדיונים שבין הזוג לבית הדין הרבניים. כתבו וחתמו הסכם לדון בבית הדין הרבניים בענין הסדרי הראיה של הילדים ומה שביניהם. בחדש שבט תשע"ח בתיאום עם בית דינכם, סידרנו גט לזוג הנ"ל על ידי שליח.

לאחרונה הבעל צועק על רמאות האשה על שהיא עכשיו מבקשת ביטול סמכות בית הדין הרבני, נגד מה שהוסכם ביניהם לפני מתן הגט. ההסכם הזה הייתה עקרונית בנתינת הגט, ורק אחרי ויכוח ארוכה וממושכת של כמה שנים.

אחד הדיינים פה דיבר עם אביה, והוא אמר שכיון שאין תנאי בגט היא יכולה לעשות כך. ועוד, ב"תגובה בקשה לדחייה על הסף" של העורך דין שלה כתב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בסעיף 30 "בנסיבות אלו, ומשלא ראתה האם (האשה) כל ברירה לנגד עיניה, היא הסכימה לקנות את חירותה בחתימה על אותה בקשת הביטול שנוסחה בהתאם לדרישות המבקש, ובכך לקבל את גיטה. ולגאונים הדיינים שליט"א אך למותר הוא שנציין מקורות.

הרי לפי מה שנראה לעינינו ולפענ"ד, האשה מעמידה כשרות הגט שסודר ע"י בית דיננו בשאלה חמורה אם ממשיכה בדרך זו ללכת חזרה לבית המשפט במקום לדון בבית הדין."

ו. העובדה שניתן גם גט בשליחות קבלה לא מועילה, מאחר והגט בשליחות הקבלה סודר כולו בבית הדין בחו"ל, בית דין שקבע שכל עוד האשה תובעת בערכאות יש בעיה בכשרות הגט. ביחס לגט שסודר על ידי שליח הולכה, בו יש גם תפקיד לבית הדין בירושלים, ודאי שיש לחוש לסברה שהשליחות מבוטלת כשנמצאת הטעיה, מכח הסברה שלתקוני שדרתיך ולא לעוותי, השליח נשלח לתקן ולא לקלקל, כדברי המהרש"ם.

דעת המיעוט

מסקנה

בהתאם לאמור, בית הדין פוסק ברוב דעות כי הגט כשר, ולכן עיכוב הנישואין יבוטל. למרות זאת, מן הראוי שיסודר גט נוסף בהסכמה.

ניתן ביום ב' בניסן התש"פ (27/03/2020).

הרב מאיר פרימן

הרב מרדכי מזרחי בר אור

הרב אוריאל לביא – אב"ד